

Mr de Castellane a fort mal
annoncé ce livre -

De Vitis juris peritorum - par J.
Bertrand son Président du Parlement de Toulouse
Tolosae - S. n. s'Imprimeur 1618

Il ne l'avait certes pas vu !

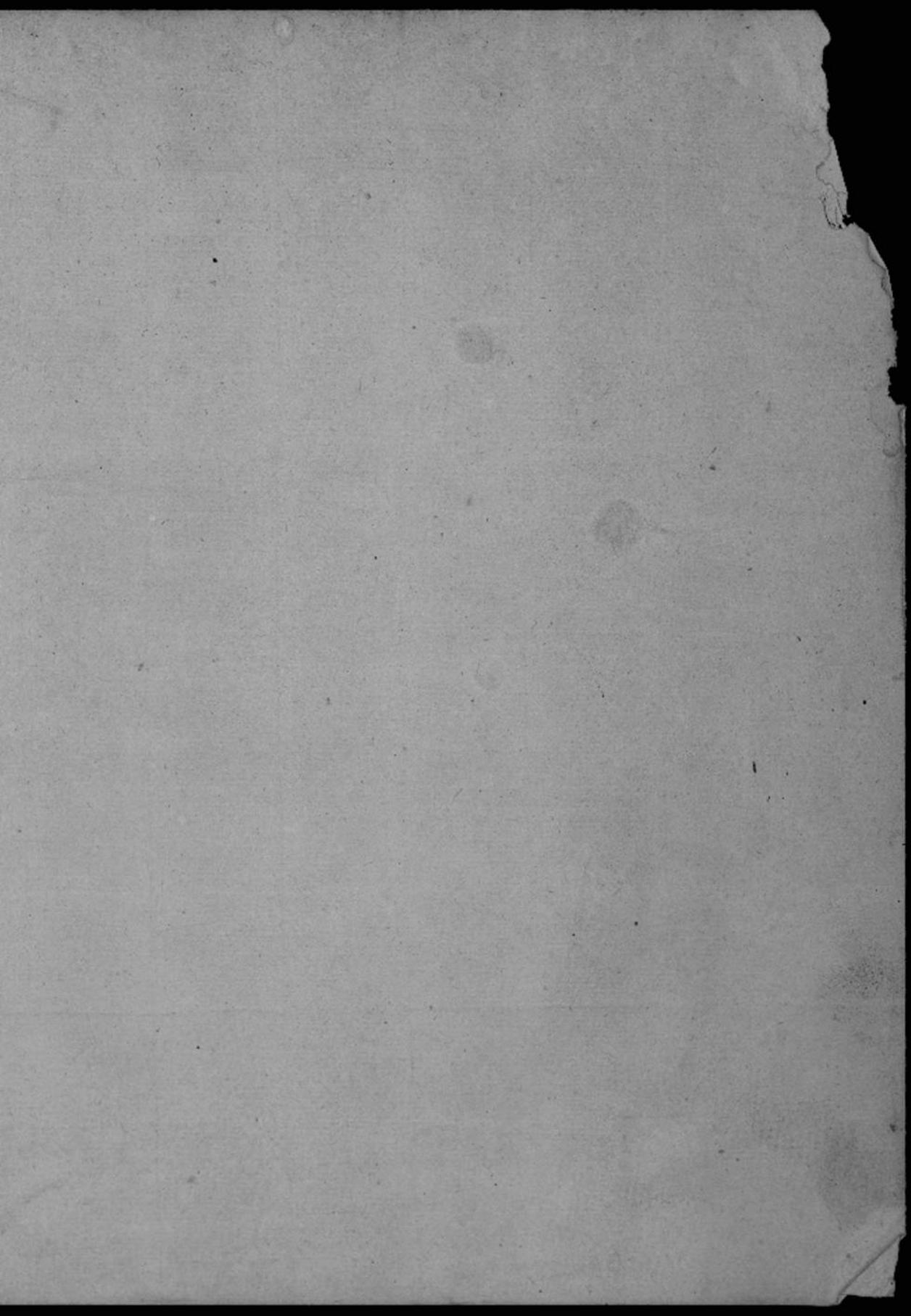
quant à la Bibliographie Toulousaine
de laquelle - le mayeur bibliographe avait
puisé, cette fausse indication - elle
donne aussi 1618 - en ajoutant que
c'est François Bertrand fils de l'auteur
qui fut paroître l'ouvrage - en 1618 -
on ce sont ses deux fils :

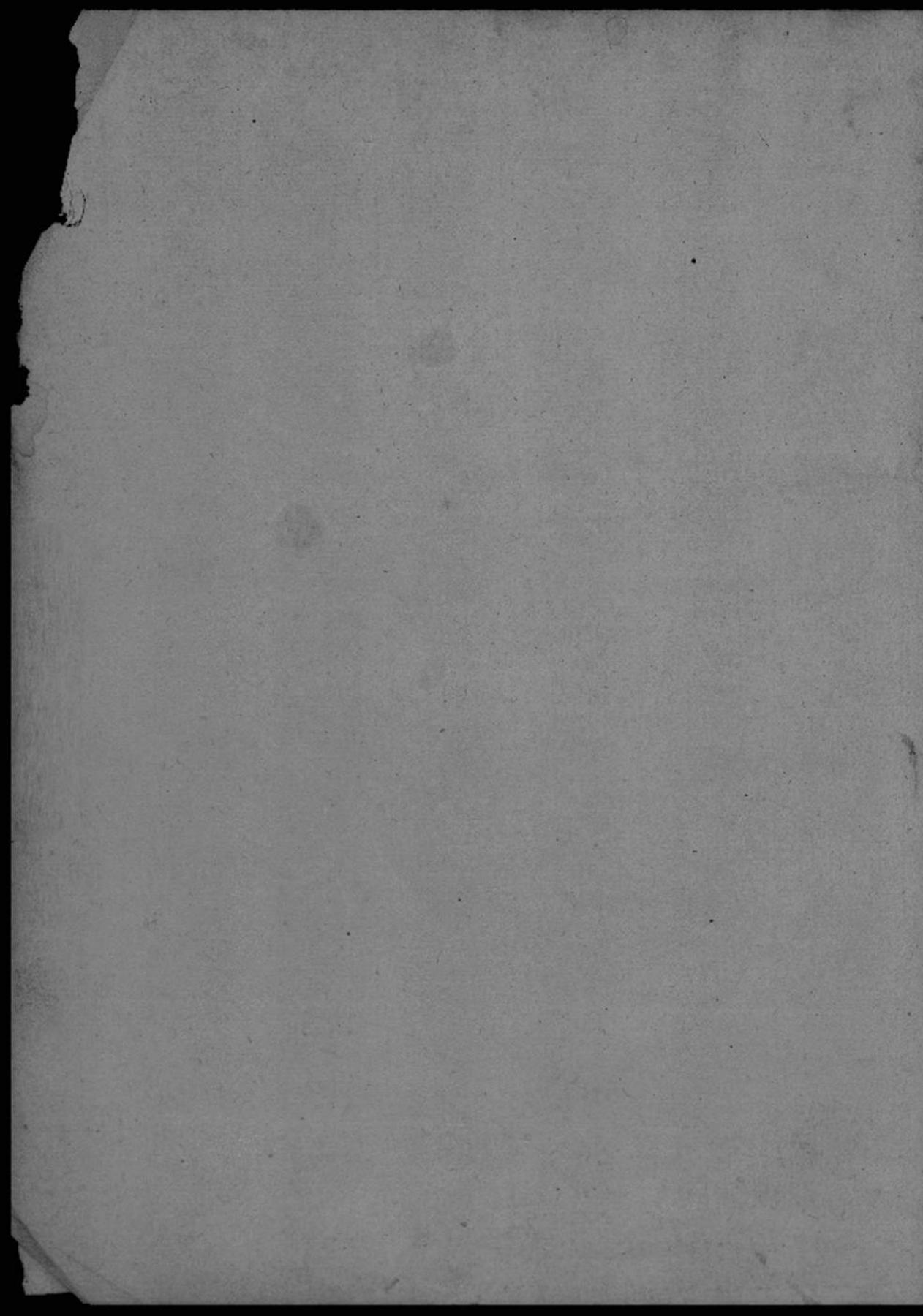
François Bertrand, seigneur de Cartouze
et son frère Christophe - qui écrivirent la
Biographie de leur père - en tête de cet
ouvrage paru en 1617 chez Raymond
Géronnés -

Ce livre a été réédité à Leyde en 1675. in 4°
d'a' Halle dans un recueil d'auteurs traitant
le même sujet en 1718 - in 4°

Ce vol. est fort rare -

Rosp Pj XVII-43

BIINOMIKON
S I V E
DE IVRISPERITIS
LIBRI DVO.

A V T O R E
JOANNE BERTRANDO
Præside Tolosano.

TOLOSÆ,
Ex Typographia Raymundi Colomerij, REGIS, &
Academiæ Tolosanæ Typographi.

M. DC. XVII.

CONFUSO

ET HABENDA VITIA

IN CIVICIS

ALDO OT

LIBRAIOLO DELLA CITTÀ DI ROMA
di via del Babuino, numero 1.

1770

ILLVSTRI VIRO
ÆGIDIO MASVERIO
SENATVS TOLOSANI
PRINCIPI.

Tristandus Bertrandus Senator Tolosanus, &
Franciscus Bertrandus Catoursæus
fratres S. D.

BI NOMIKÔN Ioannis Bertrandi patris nostri, siue de Iurisperitis libros duos, in lucem mittimus. Homines quidem malit, & filij parum pü simus; si hosce ingenij paterni fœtus, & in fiduciaria nostra tutela existentes, fraterno amore non prosequamur. Quod autem illustrius veri affectus testimonium à nobis exhiberi potest, quam eos in lucem prodeuentes nomini tuo (Princeps Senatus illustriss.) dicare? cuius virtus & doctrina in luce huius regni, & in oculis clarissima Prouincia posita est; & quem non solum, ut Masuerium; sed ut alterum Masurium ἀπαύλα ἄριστον, καὶ σόφον, & εὐδειδές δέοντα, ciues omnes suspiciunt & admirantur. Postulat etiam

Acta.
anno
l. 14.

boc à nobis paterna dignitatis pia recordatio , & Iuris-
consultorum qui hoc in libro describuntur , nunquam satis
laudata memoria . Qua enim instiore hostia paterna lau-
di , horumque veterum virorum doctrina , parentare pos-
sumus : quam librum eius , qui in Senatu Principatum tot
annos non indigne sustinuit , tibi Principi Senatus meri-
tissimo , offerendo : & Iurisperitorum vitas , ab Iure-
consulto (hoc nobis filii de patre effari liceat) non con-
temnendo scriptas , tibi Iurisconsultorum peritissima ,
consecrando . His tanquam cumulus accessit , humani-
tatis tua singularis testata omnibus professio , qua nobis
non parum gratum , iucundumque hoc munus te habitu-
rum , facile persuasit . Quod si , hoc à te suppliciter postu-
lantes , litare possumus ; satis magnum nostra in manes pa-
ternos pietatis fractum , & tua erga nos benevolentia
summum testimonium , percepisse videbimur . Vale .

aq ibaratu & rinnol ιοχινοιι
zouh zondi zirriqiru i ob ual , iugra iu-
-am mehimm zemidet . zemidet mazet ai
knegni oloq i ; zemidet qd uiruq jut . & , il
-ai nishon arzakabz iu & , uiruq iut
hou & . uiruq iut qd non erona onzeta i . zemidet a i
-edidz i idap i mazidet i uiruq iut . zemidet mazidet
-ai P) ouf uiruq iut uiruq iut qd non erona , jut
-emidet & uiruq iut uiruq iut (zemidet uiruq iut
-eqalunior P amisinal tiluro iu & , uiruq iut uiruq iut
-iu bdi ; amisinal M & iu , uiruq iut uiruq iu & . zemidet
-eqalunior & , uiruq iu , uiruq iut uiruq iu & . zemidet
-mazidet uiruq iu . uiruq iut uiruq iu & . zemidet

IOANNIS BERTRANDI
PRAESIDIS TOLOSANI
VITA.

A U T O R E F R A N C I S C O
Bertrando I. F. Catourſao.

AB Illustri rerum Gallicarum scriptore traditum est Togatos homines Reipub. vel Principibus utilissimos esse cum boni sunt: atque perniciosissimos cum mali & iniqui. Quod quam verum sit, ultima Galliae nostre calamitosa tempora satis testantur. In hac enim communi & nouissima rerum pene euersione, quot Togati Rempub. seditionibus vndique erumpentibus concussam in eos scopulos impulerunt, ad quos naufragium facturam sperabant. Quot denique econtrario, togatam omnem autoritatem & scientiam, ad Reipub. regnique salutē conferentes, in hoc publicum naufragium colligendum & reficiendum, fideliter constanterque incubuerunt. Quamobrem quod de lingua hominum vulgo dicitur, eam optimā & pessimam omnium corporis humani partium esse, id ad Togatos homines, vere & non ineleganter referri potest.

Ioannis Bertrandi

Politia enim regia, quæ corpus ciuile est, membra sua partesque sicut humanum habet. Manus, sunt milites: nerui, vesticalia: pedes, plebeia multitudo: Rex, pro capite constituitur: eius Consilium, anima est quæ totum ciuile corpus mouet & regit: linguam autem præcipuam capitis partē animæque interpretē, Togati homines conficiunt. Sic Quæstor sacri Palatij, qui princeps Togatorum est, lingua & vox à celeberrimis autoribus dicitur. Mala autem & incommoda quæ Reipub. Togati quidam intulerunt, qui ut Tullius linguam appellat, flabella seditionum fuere, ea quidē tanta sunt, ut à me verbis exprimi, & describi nullo modo queant. Illud tamen non minus vere, quam libere dicam, inter omnes Togatos bonos ciues, & Reipub. amantissimos (qui quamplurimi quidem fuere, quoque meliorem humani generis partem cum Symmacho nūcupare possumus) neminem Ioanne Bertrando maiori cum integritate, & constātia Rempub. capessuisse, prudentiaque gubernasse. Cuius vitā, ob eximiam eius virtutem, & in Occitanam prouinciam merita, tamquā integratis & religionis tabulā proponere decreui, ut aliis admirationi, suis vero exemplo esse possit.

Certum itaque est Bertrandorum gentem ab Illustri Comitum Tolosanorum familia originem duxisse. Ramundus enim Bertrandus decimus Tolosanorum Comes quatuor habuit filios, Bertrandum, Guillermum, Alphonsium, & Odophredum: quorum tres primi, Comitatum obtinuere. Odophredus vero, qui Trinqueualli Vicecomitis Bitterensis & Carcassonenfis filiam vxorem duxit, pro portione sua hereditaria Seruianum agrum in Narbonensi prouincia sitū habuit, cognomineque paterno quod retinuerat ad posteros omnes transmisso, filium reliquit Hadrianum Bertrandum, qui Rogerij Bertrandi pater fuit: quorum posteri præcipuis militaribus, & Ecclesiasticis Galliæ honoribus orna-

Præsidis Tolos. vita.

ti, agri Seruiani illis gentilitij possessionem dominatumque adepti sunt, ad Atauum vsque Ioannis Bertrandi, à quo ab iudicatus est. Abauus qui tunc penè puer litterarum causa Tolosæ alebatur, simul cum re parente amisso, se ad Bitternsis Episcopi auunculi sui fidem, potestatemque totum contulit; cui iuuandæ pueri fortunæ in omni genere officij nec facultas, nec voluntas defuere. Sed eo paulo post obitū patris etiam mortuo, auunculi ope, opibusque paternis ille destitutus, post susceptos ex Agnete Fabritia nobili fœmina liberos, neglectis ambitionis studiis tranquillitatem vitæ sequutus est, & in Dominicanó Cœnobio reclusus, pie sancteque ad mortem vsque vixit. Proauus togatis Reip. muneribus functus, non solum antiquitate nominis voluit, sed etiam virtute commendari. Auus in restauranda familiæ dignitate erector, & Alebreti Principis Cancellarius factus, quatuor liberos superstites habuit: Ioannem Bertrandum S. R. E. Cardinalem, Archiepiscopum Senonensem, Galliarumque Cancellarium. Petrum Episcopum & Comité Cadurcensem: Nicolaum Senatus Tolosani Præsidem, & Catharinæ Mediceæ tunc Delphinæ Cancellarium: aliumque Pettum Abbatem Saramonensem: qui quidē præstanti gloria, rebusque præclare gestis maxime floruerunt. Ex Nicolao autem & Antonia Iordania, natus est Ioannes Bertrandus anno 1527. quinto Id. Maij. Cuius prima ætatis initia cum patris diligentia, tum etiam naturali litterarum desiderio munita, docilitatis suæ non paruum experimentum dedere. Deinde ex puerili institutione educitus, sub Antonio Vsilio non indocto homine, maiorem quandam rationem complexus est, confirmationemque doctrinæ. Inde ad Iuris scientiam delapsus, vnum ex omnibus Antecessoribus Arnaldum Ferrerium, magnum ætatis suæ virum, & Iurisconsultum celeberrimum ita coluit, vt cum eo à Valentiniis ad

Ioannis Bertrandi

ius publice profitendum accersito, Valentiam profectus sit Ibique Doctoratu accepto Tolosam continuò reuersus, patrem graui morbo, & mortifero affectum inuenit. Post cuius obitum in aulam profectus ad Ioannem Bertrandum patruum suum, sub Lodoico Strœbeo viro doctissimo, cum Guillermo Bertrando Villamorio fratre patruele aliquādiu vixit. Paulo tamen post, nec dum Senatoriæ ætatis adolescēs, Senator Tolosanus factus est. Cuius immaturæ promotionis hæc narratur fabella. Cum iussu patrui sui Dianam Valentiniæ Regulam, quæ apud Henricum secūdum prima erat, salutatum iisset gratias acturus, quod ea potissimum intercedente, honorem amplissimum adeptus esset: Dianam ab illo petiisse, an Cardinalis Galliarum Procancellarij ex fratre nepos esset: quo annuente, suasit ei Diana ne Regis vultum subiret. Nec enim (inquit) Rex imberbes adolescentulos, Consiliarios habere se existimat. Tum postea Regij, & sacri Consistorij Consiliarius factus: tandemque sextus Tolosani Senatus Præses à Carolo IX. Galliarū Rege creatus, magna integritatis, & religionis commendatione semper floruit. Quarum virtutum in eo eminentium innumera licet dentur exempla: per pauca tantum proponam, ut ex iis tota vitæ suæ inclinatio, tanquam ex vngue leo, diiudicari possit. Solent in Senatum cooptati Inas quasdam panni serici Principi Senatus dare; is quamuis sub eius Principatu triginta in Senatum electi sint, nihil unquam à quoquam accepit. Munera vero non solum à litigantibus non sumpsit, sed ne quidem à propinquis, & coniunctioribus. Præter solempnia stipendia, congiaria annua dederat ei Rex Henricus tertius ex multarū Curiæ exactione, ea tamen recusauit, ne videretur multam dicere, ut congiaria sibi soluerentur, & quasi ouem deglubere vellē lucrarerur. Emolumenta autē illa quæ à litigantibus, oblites calculo rationiq; obnoxias, iudicibus dantur,

*ad pnt point la
Robt de la velenos*

Præsidis Tolos. vita.

quæq; Sabatina Tolosæ nuncupantur reiecit, & tanquam dignitatis Senatus parū digna, condemnauit. Tantaque fide & religione vixit, vt dierū illorū quibus priuatis negotiis occupatus à Curia abstinuerat, stipendia regia sibi solui noluerit, Quæstorique reddiderit. Codicillos Senatoriæ in Curia Tolosana dignitatis à Carolo Lotharingio Guisianarū partium in Gallia tunc Principe datos remisit; nec rei publicæ à se gestæ remunerationem à quoquam se accepturum, nisi à Rege suo, animose & fortiter rescripsit. Quæ quidem summa innocentie ratio, eo magis in ipso enitebat, quod & liberorum numerus, & rei familiaris angustia, eum ad opes non spernendas inuitare satis videbantur. Religionis autem & pietatis antiquum propemodum exemplar: quippe qui sine ostentatione piissimus, & sine superstitione religiosissimus fuerit. Singulis diebus Dominicis sacra Eucharistiæ communione vtebatur: Ieiunia vero ab Ecclesia præcepta ita ex præscripto obseruabat, vt ne quidem prope septuagenarius ea vñquam soluisse intelligatur. Vita ei proba, mores innocentes, animus quietus & placidus: Oratio tamen seuera, sed in qua non infrequeuter comitas quædam urbana eluceret: His itaque animi & pietatis dotibus instructus, ad senectutem vsque summam constantissime vixit. Sed hoc magnopere mirum in homine nobili, & ad res magnas nato & alto, quod Magistratus sui partem ad iudicia spectantem, tractandam tantum suscepit: Illam vero ambitiosam Reip. curam quam tot homines & stulte & infeliciter amplectuntur, sibi fugiendam non minus, quam nauigantibus Syrtes aut Scyllas putauerit. Quod autem ei de iudiciario labore temporis dabatur, in studiis literisque conquiescebat. Otium sine literis, mortem & hominis viui sepulturam cum Seneca dicens. Verum in suscepto tranquillitatis consilio solidam vitam agere, fata rerum ei non concesserunt, necessitate temporum

Ioannis Bertrandi

inuitum eum ad Reip. curam, sollicitudinemque rapiente. Sicut enim primum mobile, cæteros orbes contrarium motum habentes, rapacitate sua violentiaque secum trahit. Sic vniuersa Gallicarum rerum perturbatio, cuiuscumque ordinis & naturæ homines, repento suo impetu cursum hūc violentum, nolentes etiam, sequi coegit. Ad instar tamen stellarum orbiumque celestium, qui primum mobile sequendo, motum suum propriū non amittunt: Ioannes Bertrandus in hac rapacissima rerum omnium conuersione, tranquillum moderatumque animi sui motum, & circulum semper peregit. Ita enim æquabiliter, temperateque cuncta gubernauit: vt in maximis turbinibus ac fluctibus, ciuitatem suam sola placabilitate, & sedatione conseruarit. Verum vt quem cursum ciuitas Tolosana eo gubernatore & Præside tenuerit, cunctis ostendere facile possimus, eundem nos rectâ tenebimus. Duobus itaque fratribus Duce & Cardinale Guisiis, Blesiis, vbi Conuentus Galici agebantur, interfectis: ad huius necis rumorem tota fere Gallia commota est, & quod medicamentum Reip. salutare credebatur, malorū fuit irritamentum. Plebecula enim vrbana suapte natura ad seditionem prona, pene omnis agitata est: maximeque Tolosana, à Concionatoribus quibusdam: qui quum aduersus Regem quedam seditiose perorassent, tum Ioannis Stephani Durantij Senatus Principis, regiique nominis acerrimi vindicis dignitas ab eis laceratur. Qua concionum licentia, & maledictorum impunitate, factiosi de defectione cogitantes animos sumpsere, & Concilium ex cunctis ordinibus, penes quod summa rerum esset, creari postularunt. Quod quidem eis concessum, repugnante Ioanne Bertrando. Præuidebat enim vir ille in rebus iudicandis sagax, eos ex hac administrationis concessione, quid ad Reip. euersionem possent cognituros, ad instar Herculis apud Senecam, qui

Præsidis Tolos. vita.

*Posse cælum viribus viribus vincisuis
Didicit ferendo*

Huius autem Concilij princeps constitutus est Ioannes Bertrandus, vt hominum nouarum rerum cupidorum turbulentas voluntates moderatione sua mitigaret, & autoritate frænaret. Verum eò seditio serperat, vt iam timidiores de defectione à Rege non silerent; Et cum Dafisius Aduocatus Regius Causidicum quendam accusasset, quod effigiē Henrici tertij e Capitolio deiiciendam censuisset, tanta in eum commotio facta est, vt magnum sibi creauerit vitæ periculū. Itaque cum ad hoc vsque tēpus Durātius occulte cuniculis oppugnaretur, aperto marte in posterum expugnari cœpit. Sept. ann. enim Cal. Febr. 1589. hora post meridiē quarta, eū e Senatu exeuntem, rhedamque ingressum quamplurimi armati homines eductis gladiis aggressi, ad extremum deduxissent casum: ni rhedarius equorum velocitate e manibus eorum euadens, dominum ab omni iniuria prohibuisset. Bertrandus autem cum Stephano Bertrando Quintio filio suo, qui hoc in repento motu, cum militari manu ad patrem accurrerat, e Curia domum suam incolumis se recepit: primusque aggere dolario, in modum eritij militaris, vici sui angulos clausit. Cuius exemplum sequuti reliqui ciues, in singulis vrbis vicis aggeres similes egere. Sed tandem Durantius in Dominicanō Cœnobio, in quod cum militū custodia inclusus erat, decima quinta die post fugam, à plebe armata, siue potius plebis colluuie occisus est, cum Dafisio Aduocato Regio, quem in Castro Narbonensi custodiis vincitum, obseruatam Regi fidem clausum habebant: & ita pluribus vulneribus confossus per totam vrbem funiculo pedibus alligato, cum Regis Henrici tertij effigie maxima cum ignominia trahitur, & ad scalas D. Georgij, vbi

Ioannis Bertrandi

damnati & facinorosi homines plectuntur, cum omniū bonorum mōrōre suspenditur. In hac tanta tamen atrocitate temporis, Ioannes Bertrandus quæ fortē ciuem, & Senatorem optimum decebat, gerere non destitit. Nam cum tertiana ipse in lecto laboraret, filium suum Stephanum Bertrandum Quintum ciuib⁹ ducem ostentauit, ad hanc indignissimam calamitatem e Clarissimorum virorum cœrib⁹ depellendam. Sed cunctis perterritis, Quintius publicam causam suscipere non potuit: hanc tamen plebis fœc⁹ em Palatio & Dafisij nece reuertentem, partim amissis gladiis & telis, partim ereptis, diffugere solus ipse cū paucis amicis coegit. A quibus autem plebs ad hunc furorem impulsa fuerit, varie narrabatu: vel ab his qui priuatas iniurias publica manuvindicare tutum putabant: vel ab illis qui quum populari tantum freti potentia à Rege defecissent, credebant hoc facinore admiss⁹, plebeculam metu supplicij ad sanitatem facile non reuersoram. Hoc quidem popularis leuitatis testimonium, & ætatis nostræ corruptæ argumentum: inter præcipuas odij & necis causas, eam tunc vulgo ferri, quod rheda in Palatium & Curiā gestaretur, quasi alienum illud ab antiqua parcitate, & togata modestia. Durantij vero fortis constansque animus in amplectenda morte, à multis laudatus est. Sed hoc in eo mirabile, quod hostiū furori, tanquam hostiam publicam sese libenter obtulerit, & pileo quadrato, togæ dignitatisque insigni, capiti imposito, Senatoriaque toga sumpta, eodem vultu quo Senatum ingrediebatur, furiosam turbam ad exitium suum paratam & anhelantem adierit: vt ipse qui togæ honor & decus fuerat, vere togatus mori videretur. Hoc autem omni admiratione dignissimum, quod his Senatoriis insignibus indutus, tanquam alter Arion Cytharædi palla, nō Orthion vt ille Diis maritimis, morti se offerens: sed hoc vere Orthon & rectum

Christi

Praesidis Tolos. vita.

carmen Diuis coelestibus piè cecinerit. *Domine ignosce illis,*
quia nesciunt quid faciunt. Durantio itaque mortuo, Ioannes
Bertrandus Principatum Senatus obtinuit. Ne tamen pu-
blicæ calamitatis molestiam domestica fœlicitate leniret,
filium natu maiorem Stephanū Bertrandum Quintium ne-
farie trucidatum hoc ipso tempore amisit, natum annos
tantum xxij, relicto puerulo bimensi ex Francisca Vabresia
à Castronouo, fœmina nobili, omniq; honesto lepore cons-
picua. Cuius mortem quam grauiter tulerit, satis intelligēt
qui se patres meminerint. Hoc tamen exasperabat dolorem,
quod in tam misero regni statu, nullo publico solario, pri-
uati moeroris luctum leuare posset. Veruntamen statim atq;
Ciuitatis Tolosanæ clauum tenuit, nihil antiquius habuit,
quam Senatus autoritatem prostratam & afflictam erigere:
Senatoresque profugos, qui ex Ciuitate in hoc communi
Optimatum periculo cesserant Senatus consulto reuocare.
Quod quidem fecit repugnantibus quibusdam populi pri-
marijs, nonnullisq; ex Senatu. Curenam, inquietabat ille, tot
Senatores viri boni, & nulla ignominia notati in eam Ciui-
tatem non reuertentur, in qua tot perditos & facinorosos,
homines non solum habitare, sed etiam autoritatem habere
sinimus. Iam Reip. Tolosanæ tranquilla satis & serena frons
apparebat, induciæque pactæ inter Guisanarum & Regia-
rum partium duces, domi forisque cuncta quietiora fore
pollicebantur: cum subito discordia animos hominum ad
noua surgentes, veluti pestilenti quodam sydere afflauit.
Urbano Sangelasio Conuenarū Episcopo, à Senatu absente
Guillermo à Ioyosa Galliè Mareschallo, Occitanie Prorege,
urbis Tolosanæ cura demandata erat. Sed cum populariter
nimis se gereret, Patres Ioyosano autore, eiusque sententiæ
principe, de abroganda eius potestate consentiunt. Sangela-
sius qui cuncta quæ aduersus eum parabantur satis superq;

Ioannis Bertrandi

nouerat, conturbari Rempub. quam minus ipse valere mal-lens, ut inuisum plebi Ioyosanum redderet, contra publici solemnisque iuris iurandi religionem, eum cum hæreticis hostibusque inducias fecisse criminatur: Et sodalitatem nomine Corporis Christi prætexens, post Consilia cum ple-beis nouarum rerum cupidis, interdiu noctuque agitata, Richardum Ordinis D. Francisci à Paulo sodalem, in fano D. Mariæ Dealbatæ cōcionari iubet. Is quum de Reip. statu multa disseruisset, Sangelasium tanquam Religionis Catho-licæ verum propugnatorem, plebi commendat Mareschallum Ioyosanum, Patrumque Principes, de vrbe hostibus dedenda cogitasse. Quibus sermonibus, iam per se accensi incitantur à Monacho plebis animi. Cui concione finita ad arma discurrenti, Sangelasius armatus occurrit: seque pro libertate & Religione arma sumpsisse clamitās, ne defensorē suum in ipso discrimine periculi ciues destituant precatur. Interim Bertrandus à Mareschallo euocatus, ad Archiepis-copatus ædes proficiscitur: vbi cuncta turbide & turbulentे agitabantur. Quidam enim ex Nobilitate, vi armisque rem agendam censebant: rudem & inexercitatā turbam ensium solo fulgore terreri. Alij tamen lenibus remedij subue-niendum putabant: vim armāque desperatæ Reipub tantum medicamēta: concitatos autem plebis animos, quum tutius, tum facilius flecti posse quam frangi. In qua sententiarum ancipiti contentione, Bertrandus nihil temere tentandum suadet: & vocatis Francisco Gargassio primæ sententiae Se-natore, viro constantissimo prudentissimoq;, & quibusdam alijs Senatoribus, qui nihil antiquius communi salute iudi-cabant, Capitolium petit: ibique Octum uiros ad Senatus, & Mareschalli autoritatē armis tuendam excitare tentauit. Sed cum illi in varias traherentur sententias, nihilque certi decernerent. Bertrandus uno ex Capitolinis cum militum

Præsidis Tolos. vita.

cohorte secum assumpto , purpureaque toga induita , totam urbem perlustras : ciuib; imperat, vt Mareschalli Ioyosani dicto tantum audientes , aliorum recusent iussa: nec à quolibet ambitioso Senatus decreta infirmari impunè patiantur. Sed tanta vis, tabesq; morbi omnes ferè ciues inuaserat, vt apud quos feditio non exarserat, esset dissimulatio; & qui nullarum partium essent , animos ex euentu se sumpturos demonstrarent. Dum hæc Bertrandus ageret , alia ex parte Sangelasius, Richardus monachus, cæteriq; aduersæ factio-
nis ciues Ioyosanum ob inducias cum hostibus pactas cri-
minantur, concursant circum tabernas, & multitudinis rerū
imperitæ sollicitando, & pollicitando animos lactant. Has
autem contentiones cum nox superueniens diremisset, se-
quens dies renouauit. Postridie enim summoque mane,
plebe rursus tympano ad arma vocata , maior in plateam
Dealbatæ, multitudinis furentis fit concursus. Quo nouo
populi tumultu Mareschallus perterritus , Bertrandum in-
uocat: plurimiq; ex Senatoribus domumeius veniunt ferè
exanimati ; admonent in tam aperto rerum discrimine non
cunctandum: sed contra periculosissimas factiosorum po-
tentias , conditioni Senatus , honorumque omnium saluti
proudendum. Quamobrem Bertrandus diutius non cun-
ctatus , cum Senatoribus Mareschallum adit: simulque de
summa rerum agunt vocatis ad Consiliū Patribus , Octu-
uiris , & ex Nobilitate proceribus. Quidam qui non tam
incolu[m] ciuitatem quærebant , quam in quorum manu
esset, tentandam rem armis censebant: Hoc indecorum Gal-
liæ Mareschallo, si cum urbana multitudine manum conse-
rere non auderet. Paucorum autem animi à certatione ab-
horrebant. Quorum sententiæ Bertrandus adiecit similia
quædam verba. Ut prius noscerent vires quas haberent exi-
guas, quam Mareschalli vitam, Senatus dignitatem, Occita-

Ioannis Bertrandi

nix tranquillitatē, bonorum denique fortunas in discrimen adducendo, quicquam periculo vltimo tentandum staruerent: pro dignitate antea pugnari potuisse, nunc pro vita & salute decertandum: satis decora quæ tuta: & gloriosiorem eum exitum rerum fore, qui partibus adhuc integris cum pace fieret. His ita dictis, legatos ad Sangelasium mittendos censer. Sed Mareschallo cunctante, quum legationis missæ nomen, timoris signum videretur, tulere nonnulli conditiones has pacis, ut qui ex Capitolinis Ioyosanarum partium erant, populo suspecti claves vrbis redderent, darentq; eas ciuibus probatis, & à plebe electis. Tum deinde Mareschallus, copias quas circum se habebat dimitteret: Sangelasio se dimissurum suas pollicente. Quibus conditionibus Mareschallo iam commoto, clamatum est à cunctis, hæc fraudulenter dici: si claves darentur, eos in manu hostium esse: haberent saltem liberam exitus portam; si victoriæ, fors clauderet. Nec imprudenter dictum, Sangelasio, tota vrbē occupata, ad Mareschallum obsidendum aduentante. Quo nouo fremitu ctebrescentis seditionis, languere statim multorum studia cœperunt, qui primò alacres, fidem atque animum ostentauerant. Mareschallus propter exiguitatem copiarum suarū, nec occupare pericula, nec obsidionem tollere contra concitatam multitudinem, tutum & honestum putat: in bona enim causa, sed aduersa, bene cedere, quam male opprimi- vtilius duxit. Cum paucis itaque Mareschallus clam ab vrbē exiit. Quo subitaneo discessu nonnulli Senatores perculti, vrbē cedentes cum eo ad Castrum Balmanum ex Archiepiscopatus ditione peruenierunt. Post eius discessum, rerum omniū potitus Sangelasius, cum vniuerso Clero militū ordinibus stipato, ad Archiepiscopatus ædes proficiscitur: ibiq; diris per omnium Sacerdotum religiones Mareschallus deuouetur. Inde effrænata plebecula, nihil

Praefidis Tolos. vita

nisi cædes & rapinas cogitabat, quum Bertrandus qui post discessum Mareschalli, domum suam se receperat, Sangelasio mandauit, vt prædas quibus armata turba potentiorum domus minitabatur, prohiberet; prouideretque ne quid detrimenti Respublica caperet: Senatum se coacturum, rogabat vt adesset, & ne rerum non penitus desperatarum remedia negligeret. Sed cum ille iratæ plebis impetum cohíbere se non posse, nec in alios, nec in Bertrandum ipsum, qui imperiū illi abrogare voluisse, acerbe & minaciter respondisset: Bertrandus vt ab vrbe exiret, Mareschalli literis quotidie monebatur. Ille tamen non videbat, quemadmodum id fieri possset, nec deberet. Nec mouebat eum quod Sangelasius ciuitatem occuparet: quum neque Solonem cum Pisistratus, neque Socratem cum triginta tyranni essent, pedem porta extulisse diceret. Coniciebat etiam non ex alitis volatu, nec ex cantu sinistro oscinis, vt in veteri Romanorum augurum disciplina erat: sed vero prudentiæ augurio, dominationem illam vix bimestrem fore. Violenta enim imperia nemo diu continuit. Domi itaq; remansit Bertrandus absq; vlla Reip. gubernatione. Qui tamen in tam graui vulnere, non obrepta ciuitatis gubernacula, sed Reip. tantum causa dolebat. Iam enim pridem virum illum minime ambitiosum gubernare tædebat, etiam cum licebat: & ad instar fici, dulcedinem suam, id est domesticam tranquillitatem retinere malebat, quam imperium adipisci. Cæterum cum ab Scipione Regulo Ioyosano, qui exercitum ob vindicandam patris iniuriam comparauerat, Tolosa premeretur: à nonnullis ciibus viriliter ejicitur Sangelasius, dum vulgus ignauum, & nihil ultra verba ausurum ad sui auxiliū frustra appellat. Sangelasio expulso Ioyosanus in urbem recipitur, Bertrandoque libera Ciuitatis administratione restituta, cuncta ita paccata redduntur, vt qui rerum magis diffideret, Tolosam

Ioannis Bertrandi

hoc in quieto statu permansurā augurarentur. Verūm serena
hæc rerum tranquillitas, coniurationum procellas in Rep.
maximas concitauit. Ex quibus Tornerianam omniū peri-
culosissimam paucis describere statui, quoniam in ea com-
pescenda & reprimenda, Bertrandi virtus & prudentia præ-
cipue illuxit. Anno itaq; 1590. coniuratio facta est à ciui-
bus quibusdā, religionis & pietatis nomine eam prætexen-
tibus. In Gallia quippe rerum nouatores, vel boni publici,
vel religionis nomen induentes, prauum animum simula-
tione recti semper tegunt. Princeps autem huius coniura-
tionis ignoratur. Simile enim veri non est Tornerium Sena-
tus tantum Aduocatum, nec opibus nec autoritate poten-
tem, tantæ coniurationis ducem fuisse: neque eius auspicijs
milites prouinciales, à quibus & ipsi primarij togæ viri
temporum licentia despiciebantur, ad arma conuolasse cre-
dibile est. Si coniuratio valuisset, eius principem habere-
mus: sed infælices successus autores non reperiunt. Detecta
autem coniuratio fuit à Galilio plebeio homine coniuratio-
nis concio, qui cum à coniuratoribus constitutum audiuis-
set Senatores delendos VII. Id Septemb. hora matutina, qua
frequens Senatus in Curia esse consueuerat: de vita Assesatijs
Senatoris amplissimi & integerrimi metuens, cum quo ve-
tus erat consuetudo, tale périculum ei haud occultum ha-
buit. Quæcum Bertrando Assesatius de nocte enuntiasset,
Capitolinis ad se vocatis, & Petro Caumello Aduocato Re-
gio, statuit ille per totam urbem vigilias habendas, præsi-
diaque in curia ponenda esse, vt sequenti die summoq; mane
Senatus cogeretur, quo frequente aliquid salutare Reip. tu-
tò decerni posset. Postridie Senatu vocato, quum ad eum or-
dinem hæc retulisset Bertrandus, decretum est eadem præsi-
dia in urbe retinenda, Galiliumq; in carcerem conijcien-
dum, vt coniurationis autores, indiciaq; sceleris pateface.

Præsidis Tolos. vita.

ret. Qui cum impunitatis spe allectus, Bernesium, aliosq; accusasset: nominaturū eum cæteros cōiurationis socios, boni sperabant: fontes autem timebant. Interim portarum vrbis custodia Senatoribus probis, ciuibusque probatis committitur, vt eis curæ esset, ne alienus homo quisquam intromitteretur. Fama tunc erat quamplurimos milites ad spem prædæ vndique adscitos remissos esse, qui per varias portas vel litium persequendarum, vel aliorum negotiorum nomine, Tolosam ingredi auebant. Coniuratione itaque prodita, dum Bernesio dubitanti, negantique vincula iniiciuntur, tormentaque proponuntur: reliqui coniuratores sibi prætimentes iam animo cadebant, cum Tornerius simili oratione, eos ad agrediendum projecta erexit. Si diutius, inquit, moramur extrema supplicia nobis certa sunt. Eō itaque fortunæ nostræ redeūt, vt pulchrius in armis mori succurrat, & vt nobis fortiter potius (licet victis) quam vinctis turpiter, cadendum sit: neque salutis via hoc modo desperata. Eos enim qui de fuga cogitare tantum nos cogitant, coniuracionemque similem aquæ in olla ebullienti credunt, quæ cum detegitur feruorem amittit, inopinata aggressione terribimus. Aspirabit sine dubio consilijs nostris fortuna, ni eam ignauia nostra contempserit: aut nisi lictores qui nos vinciant, carnificesque qui nos ad patibulum trahant, expectare malimus. Hac oratione maximè commoti coniuratores, vt hominum fert natura, dubiam spem certo excidio anteposuerunt: & die Dominica v. Id. Seprēb. circa horam quartam pomeridianam, Tornerius satellitibus stipatus, Papusium & Resseguerium Senatores integerrimos, ciuesque optimos ex D. Francisci Fano exeuntes præhendit: quos (magna voce exclamās, se libertatis & religionis vindicem) in insulam Tonisiam duxit, quæ seditionū & motuum Tolosanorum, sicut Lemnos insula, fulminum & fulgurum

Joannis Bertrandi

officina nuncupari iure poterat. Vnde & Tonisiani nomen tunc in vrbe , seditione erat synonimum. Quæ cum Petro Caumello Aduocato regio nuntiata essent, imminentि vrbis Senatorumque periculo permotus, Bertrandum adit, cuncta narrat, orationeque vehementi animū eius naturā remissum, ad vltionem ita incendit: vt cum ipsa toga domestica , qua erat amictus, è domo exierit, populumq; ad publicam libertatem, & Senatus salutem protegendarū concitare tentauerit. Dum autem Ioannes Bertrandus, Petrusque Caumellus plebem stimulant, affines eorum quamplurimi , & Senatus studiosi subsidio veniunt. Quorum aduentu, Palatio ab ipsis occupato, & inturre Tanusia, Castriq; Narbonensis mole-trinis præsidijs collocatis, quæ insulam Tonisiam hac ex parte interclusam tenerent, populum denuō ad arma excitant: Purpuraque induta Magistratus insigni, cum tercentorum hominum manu, insulam Tonisiam versus, salutari expeditoq; consilio proficiscuntur. Quō simul ac aduenierunt, Templum D. Mariae Dealbatæ, quod est quasi arx , & castellum insulæ, occupant. Si fanum tenuisset Tornerius, magno in periculo Tolosana ciuitas versabatur, plebe coniuratorum studijs fauente, innata inuidia, odioque inopum erga potentes: vel quod è religione ita putaret esse, à factiosis quibusdam corrupta, qui ambitionem suam religionis nomine plebi adorandam præbebāt, non minus impie, quam Atelius pictor meretrices suas Dearum nomine, populo collendas dedisse traditur. Quibus à Bertrando cognitis, ne Cultellarij per fluuim Garumnam Tonisianis suppetias ferrent, Candellium & Flamandum Cultellariorum duces ad se venire iussit: quibus in Templum Dealbatæ conclusis patibulum & crucem denunciat, si Cultellarij, contra Senatum vim fusciperent. His autem remedijis in hoc subitaneo morbo, saluti publicæ subueniendum putauit: ne tamen periculosas

Præsidii Tolos. vita.

riculosas curationes & ancipites adhibere videretur, tandem prius animum Tornerij, conspiratorumque duxit, an Senatores liberos dimittere, Senatusque dicto audientes esse vellent. Neque enim Magistratus, ciues tabe affectos statim diuidunt & præcidūt: sed tantum, ut Plato vult, quum insanabiles, & his inquinati ulceribus sunt, quæ Plinius desperatia vocat, & medici θηριώδεις, κακογόναι εἰληπτικοί. Sed quū Tornerius mandata Bertrandi detrectasset, ille non amplius cunctandum ratus, Capitolinis imperat, ut è Capitolio tormenta quædam bellica ad oppugnandam insulam deduci curarent. Qui dum in ea exequenda mandata summam diligentiam conferrent, Aquensis Archiepiscopus qui à Cardinale Caietano Sixti quinti Summi Pontificis legato, ad Senatum missus erat, Dealbatam venit, Basilio ex Franciscanis Capuccenis sodali, nonnullisque Sacerdotibus è Societate Iesu comitatus; qui composita ad id oratione Bertrandum à proposito dimouere conatus est. Sed ipse desperatis morbis extrema remedia adhibenda dixit, & quos legum Magistratusque veneratio continere non valuerat, armorum vi & severitate comprimendos. Hoc ab ipsis Magistratus nomen & officium postulare, ut qui tutores Reip. essent, deteriorem eius conditionem fieri nō paterentur. Rogauit demum eos ut domum se reciperent, ibique pro Cuiuitatis salute assidue vota facerent. Dum autem hæc ita colloquerentur, subuenire Odetus à Sancto Ioanne, unus è Sex-primis Senatus, & Antonius Chalabrius Villæ longæ Abbas, Mareschalli Ioyosani ex sorore nepos, alijque quamplurimi cum hominum armatorum turba. Cumq; his copijs Senatoriæ partes confirmatae fuissent, jactis prius quibusdam tormentarijs globis, insulam oppugnare iussit Bertrandus. Qua quidem expugnata parum cruenta victoria, coniuratorum nonnulli viribus confisi, fluum Garumnam tranantes: reliqui vero

Ioannis Bertrandi

lyntribus & nauiculis salutem sibi pepererūt. Plebeculæ autem Tonisanæ supplici ad pedes jacenti venia data, liberatis Resseguerio & Papusio, relictoq; præsidio ad insulæ directionem prohibendam, Bertrandus, Senatoresq; fanum D. Mariæ Dealbatæ petierunt, & supplicationem Deo ob conservatam Remp. constituerūt. Moriserat secundum Edictorum principalium præscripta, vt qui Codicillis Senatorijs frui vellent, frequente Senatu iurarent, se dignitatem illam venali suffragio non emisse. Cum itaque Gabriel Vesianus vir ornatissimus, candidatus Senatui se offerret, & cœtu amplissimo iudicante probatus esset: reliquum erat vt de more iuraret. Quod quidem ille se facturum denegauit, ingenuè professus Codicillos Senatorios se emisse. Cumq; hoc durum nonnullis videretur. Bertrandus palam testatus est tantum abesse, vt Vesianum damnaret: vt potius candorem animi sui summopere laudandum existimaret. Neque enim honestum, perjurio homines in Senatum sibi viam querere Iustitiæ fundamentū fidem esse. Qua autem fide poterat is videri, qui sciens fallensq; in ipso Iustitiæ templo peieraret. Dolendum quidem venales Regni potestates esse; hocque certissimum ruituræ Galliæ signum. Sed principibus sic placere, quos legibus solutos nemo ignorabat. Pudendum autem Senatui fore, si peruria non solum toleraret: sed publica etiam autoritate iuberet. Quamobrem iurisiurandi illius formulam, vel potius periurij licentiam tollendam, penitus censebat. Cui sententiæ omnes ad vnum assensi sunt, iuriandumq; illud abrogatum. Hæc cum domi gerentur, Antonius Scipio Regulus Ioyosanus Guisianarum partium in Occitania princeps, secundis quibusdam prælijs aduersus Henricum Mommorensem usus, tantam nomini suo peperit gloriam, vt nonnulla Galliæ Narbonensis Oppida ei vltrò sese dederint. Inter quæ Cärcaſſo florentissi-

Præsidis Tolos. vita.

mum apud Tectosages Oppidum. Cuius deditio[n]is autor fuit Philippus Rufus, qui Magistratu in agro Carcassonensi quem Iudicem maiorem Occitani vocant, fungebatur; vir apud suos magnæ autoritatis, & ob nomen paternum non mediocris gratiæ. Ad defectionem eum impulit libertas ciuium à Mommorense arce munitissima oppressa, & Francisci Sabaterij Laborgadæ atrociores in eum minæ, & seuerius imperium. Scipio itaque Ioyosanus in Oppidum à Philippo Rufo accersitus, vt plebis animos sibi conciliaret, arcem diripit, & Laborgadeum Senatus regij principem, & Giuronium fisci patronum captiuos retinet. Ambo Scipioni inuisi: Laborgadeus quod post necem Guisianorū fratrum in fide Regis permanens, beneficiorum à Ioyosana familia acceptorum immemor, ad Henricum Mommorensem transiisset, & eius autoritate fretus omnia in Occitania miscens, Senatorum è Senatoribus quibusdam qui vrbe exesserant, & nouis extra ordinem allectis constituisset. Giuronius quod quum cliens, & quasi dedititius Ioyosanæ familiæ fuisset, ingrata oratione non in causam, sed in personam inuectus, frequenti Senatu multa in Ioyosanum acerbe- & aspere dixisset. Giuroniū itaque ceruice frangi iussit. Laborgadeum vero eodem mortis genere affici cupiebat. Quia tamen Sanator magni nominis, & primæ sententiae esset, in eius caput nihil injuriosum & hostile, præter custodiā ausus est afferre, priusquam Ioannis Bertrandi hac de re compertam voluntatem haberet. Maxima itaque qua potuit celeritate, vnum ex suis, cum litteris & mandatis ad Bertrandum mittit: rogans, vt quæ ipse de Laborgadeo statuerat, à Senatu probari curaret. Sed hæc duriora atrocioraq; visa sunt Bertrando, quam ciuitas legibus stabilita, & confirmata pati posset. Quamobrem hanc Ioyosani sæuitiam damnans, rescripsit ei subito, & cum aliqua obiurgationis specie. Con-

Ioannis Bertrandi

sideraret attentius quæ gereret: neminem in caput Senatoris animaduertere posse præter Senatum: Si aliquid priuato imperio in Laborgadeum statuisset, Senatum mirum in modum ipsi iratum fore: Nec existimaret honestum esse tanta seueritate in regios homines fæuire, & maxime in Senatorē clarissimum, cui quidem vitio hoc verti non poterat, quod ut se à laqueis inimicorum eriperet Tolosa cessisset, & se totum Momorensi commendasset; humanitatem Duci non minus expetendā, quam rei militaris scientiam. Quæ quum intellexisset Ioyosanus sententiam mutauit, & Laborgadeo se pecunia redimere permisit. Qua quidem in re non mediocre lenitatis & magnitudinis animi specimen Bertrandus præbuit. Qui licet cum Laborgadeo maximas simultates, atque etiam apertas inimicitias exercuisset: pro illius tamen salute tanto studio erga Ioyosanum, & frequenti Senatu agere non destitit, quanto amicus pro amicissimo agere potuerit. Cæterū quum virtute & prudentia Ioannis Bertrandi res vrbane cōmodiorem in statum peruenissent, sors turbulentis animis nouandarum rerum materiam præbuit. Antonio enim Scipione Regulo Ioyosano Occitanie Prorege xv. Kal. Nou. ad Villamurium Oppidum quod ipse oppugnabat submerso, & rebus omnibus in exercitu perditis, de Duce novo partium eligendo varia ciuium sententia fuit, nonnulliq; è Proceribus Prouinciæ iam inter se de Præfectura contendebant. Cum Bertrandus huic ingrenti malo occurrentum ratus, Senatum cogit, & Franciscum Cardinalem Ioyosanū Scipionis fratrem Proregem eligendum esse proponit. Quibusdam hoc durum videbatur & periculosum: Verebātur enim ne Ecclesiastici & non militaris viri, Nobilitas, legionesq; imperium recusarent. Quum tamen Cardinales Strossam & Armeniacum cum militari imperio Occitanie prouinciæ & ciuitati Tolosanæ præfuisse

Praefidis Tolos. vita.

Bertrandus dixisset, & sola nominis Ioyosani autoritate, suo quæque in officio contineri posse: Cardinalis Prærex Occitanæ Senatus decreto factus est; mandatumq; illi ut prouideret, ne quid detrimenti Prouincia & ciuitas caperet. Cum tamen paucis ab hinc diebus prouinciam ille deposuisset, Senatus Nobilitate postulante Henricū à Ioyosa Cardinalis fratrem in Cœnobio Capuccenorum Tolos. inter sodales tunc commorantem, Occitanæ Præregem fecit. Sed ne hac in re Christiani nominis religio vlla ex parte læderetur, Sacrae Theologiæ & Vniuersitatis Tolosanæ collegium coactum est: quod nihil contra Christianæ religionis leges fieri pronuntiauit, dummodo hæc autore Summo Pontifice agerentur. Bertrandus itaq; Senatus nomine, epistolam elegantem & tersam ad Pontificem Maximum Clementem viij scripsit, vt quæ à Senatu acta gestaque erant ab eius Beatitudine comprobarentur.

*Summo Pontifici Clementi viij. Ecclesia Catholica
Patri Sanctiss. Senatus Tolosanus*

S. D.

ET si non dubitabamus, Beatissime pater, quin & litteris multorum, & fama denique ipsa de morte Clarissimi Ducis à Ioyosa, huius Occitanæ prouinciæ Præfecti tibi esset allatum: tamen existimauimus à nobis quoq; nuntium esse perferendum, quo significaremus, eam dolore nos quantum maximum capere potuimus affecisse: Intelligerésq; eius viri eximias excellentésq; virtutes, omnes probos, & pios viros semper fecisse

Joannis Bertrandi

maximi. Ex eo die quum in tam repētino casu, omnes huius
vrbis Ordines nullū tempus intermitterēt de salute ciuium,
eorumq; omnium qui in hac Prouincia nobiscum Ecclesiā
Catholicam sartam tectam esse cupiunt, cogitādi & agendi,
ne in varijs voluntatibus militem sine imperatore, hostis ad
suas partes traduceret: aut quorundam circa Oppidano-
rum animi à nobis deficerent, aut illos vis aliqua externa
adoriretur. Nullam moram interposuimus, quin Cardinali
Ioyosano, Tolosano Archiepiscopo munus hoc tribuere-
mus. Qui quum non multo post illud deposuisset, virum
aliquem egregiè fortem, & sapientem in demortui locum
creari placebat, qui huius tam afflictæ, & tantum non pro-
stratæ prouinciæ rebus succurreret. Vnum esse dicebant ex
Ioyosana familia Henricum Cardinalis & ipsius Ducis fra-
trem, nuper in Franciscanum Sodalitium allectum, pium
quidem illum, & probitate innocentiaq; præstantem: sed
in quo sit præterea eximia belli scientia, multis antea præ-
claris ab eo rebus gestis parta, à quo solo opem auxiliumq;
prouinciales, ciuesq; nostri expectare possent: moræ peri-
culum, Imperatorum penuriam commemorantes: si cuncta-
retur, à singulis factiones peruenturas: in pace consuetudini,
in bello necessitati esse seruiendum. Nobilitas, quæ hic ob-
eas causas frequens conuenerat, eius imperia æquo animo
passuram pollicebatur, neque vlli alij concedere in animum
inducebat. Quæ cum ille recusaret, neq; conuenire ista vlo-
modo suscepto iam à se vitæ proposito ostenderet: adfuere
pij multi sacrarum litterarum & Theologicæ facultatis pro-
fessores, qui illum in tanto periculi metu & rerum discri-
mine, ad defendendam armis aduersus Ecclesiæ Romanæ
hostes Occitanam prouinciam non solum excitarunt, sed
etiam impulerunt: apud te se eius rei consilijque autores
fore. Quibus rebus perspectis & planè cognitis eam Pro-

Præsidis Tolos. vita

uinciam ei administrandam armisq; tuendam factō ad hanc
rem Senatusconsulto cōmisimus, existimantes te hoc ratum
gratumq; habiturum, & quæ in eo censuimus, decreuimus
libenter probaturum. Et si quid ad id facilius exequendum
pertinet quod à te proficisci atque impetrari debeat, si no-
stras ad eius erga te preces adiungeremus facile concessurū.
Quod ut facias te etiam atq; etiam rogare voluimus. Datum
Tolosæ in Parlamento 3. Non. Decemb. anno Dñi 1592.

Henrico Ioyosano Prorege factō , indutiæ cum Henrico
Mommorantio regiarum partium principe in Occitania
pactæ , Prouincia laxamentum aliquod calamitatis dedere .
Sed domi subito exarsit noua dissensionis occasio . Quum enim Regulus Ioyosanus post suscep tam prouinciam in Cu-
riam venisset absente Bertrando , à nonnullis è Senatu deri-
sus, ludibriosis etiam verbis lacesitus est. Quorum quidem
oratione Ioyosani fratres exulcerati , acceptam iniuriā
eorum relegatione vlcisci statuunt. Quod tamen quum sine
tumultu, Reiq; publicæ perturbatione fieri non posse iudi-
carent, Cardinalis monachorum concionibus plebem suam
facere, Regulus autē cohortes in hybernis collocatas accer-
sere diligenter curarunt : vt populari gratia , suisque copijs
confirmati, quamcunq; experiri possent fortunam. Hęc qui-
dem Bertrandū magna affecerunt sollicitudine, quod animo
cerneret, si Ioyosani in sententia permanerent, Ciuitatem ad
vim atque ad arma descensuram. Cui rei ut præuerteret, eos
priuatis admonitionibus ab hoc consilio reuocare tentauit.
Initioq; orationis, non solum suum in Ioyosanam familiam
summū studium, summamq; voluntatem; sed etiam maxima
Senatus in eos beneficia commemorat. Quod Proreges ipsi
à Senatu appellati essent: quod rejecta Mommorense fami-
lia, Principatus prouincia ipsis esset conseruatus. Docebat
etiam quæ Senatus consulta, quoties, quamque honorifica in

Ioannis Bertrandi

eos facta essent. Quamobrem precabatur ne Senatus autoritatem imminuere conarentur, à quo tantam honoris & gloriæ amplificationem accepissent. Si è Senatorio ordine, quidam partibus suspecti essent, non ignorabat de capite Senatoris Senatum tantum cognoscere posse: accusationem intentarent, Senatum eadem æquitate qua solebat ius cis redditum: exemplum patris, & Scipionis fratri sequeretur, qui in pari causa, quæ per vim & seditionem fortasse assequi potuissent, per Senatum consequi maluerunt. Si in proposito permanerent, Senatum suo iure usurpum. Orabant denique ut respicerent, quam difficile esset Senatores expellere, quorum salutem neque Senatus negligere, neque ciuitas quod contra publicam libertatem hoc fieret, leui momento æstimate posset. Sed quum Ioyosani à sententia non dimouerentur, Capitolinos Bertrandus ad se vocat, quæ Ioyosani statuerint exponit, & eos ad publicam libertatem, Senatusq; autoritatem tuendam magnopere cohortatur. Qui quum omnem suam industriam Senatui Reique publicæ polliciti essent, & præsidijs per plateas yrbis dispositis cuncta ad arma decurrerent; Ioyosani fratres incertum rerum euentum timentes, Bertrandum rogant, vt morum omnem in vrbe paccaret: quæcunq; Senatus veller, se facturos. Posteróque die Cardinalis in Curiam venit, vt Senatum ab alienatū sibi reconciliaret: multaq; in eam rem dixit, quibus familiae Ioyosanæ erga Senatum voluntatem testaretur maximam. Bertrandus autem de loco suo orationem Principi Senatus dignam, plenamq; grauitatis ex tempore habuit. Cuius inter præcipua capita, præterire nefas hæc duxi. Senatum viuam Regum imaginem: vt illis, sic & ipsi, manus oblongas dari. Cæteras Galliæ potestates, vt caducas quotidie interire: Senatum vero vt æternum corpus, nec cum ipsa regni machina periturum. Malè semper cum illis actum, qui autoritatem eius

Praefidis Tolos. vita.

ei⁹ labefactare conati essent: patrumq; memoria & Pro-
reges ipsos ex vinculis causam dixisse, & adhuc carnificinas
sanguine eorum qui in Senatum quicquam hostile tentarāt,
rubescentes spectari. Cuius orationis magnitudine, maxi-
mam in Senatu, & non paruam apud reliquos ciues virtutis
& constantiæ gloriæ est consequutus. Cæterū nec oppressa
Tornerij coniuratione, nec rebus ita constitutis, planè con-
firmatam Senatus autoritatem putauit, quandiu Stephani
Durantij Principis Senatus mortis vindicta silentio & timo-
re abolita remaneret. Proponendæ itaque Mercurialis mo-
rem iam à quibusdam annis intermissum, renouauit. Cuius
caput præcipuum hoc erat, vt de Durantij nece quæstio de-
cerneretur. Periculosa & intempestiua videbatur huius rei
agitatio nonnullis, qui minime prauum, sed quidē paruum
& parum fortē animum ad Remp. conferebant. Alij vero
quasi prouidi ciues hac vne re quietem publicam pertur-
bari, & ab eo bellicum cani dicebant. Nunquam tamen vir-
tus eius contremuit: Sed constanti egregioq; animo, suam
hac de re explicuit sententiam: in quam S. C. factum est.
Quod tamen frustra sancitum: Edicto regio, rerum omnium
Amnestia decreta, & promulgata. Quum autem hæc Tolosæ
à Bertrando agerentur, Henricus iiiij Galliarum & Nauarræ
Rex, Lutetiā Parisiorū à Comite Brissacio, & Ciuitatis Cu-
ratoribus recipitur. Quo Tolosæ renuntiato, varijs agitari
coepit vrbs motibus, quum quisque ad sua desideria incli-
naret animum. Qui enim nomen Regium oderāt, subeunda
antequam ei pareretur, cuncta pericula clamabant: iam His-
panorum auxilia ditionemq; amplexabantur, & extrema
quæque cogitatione voluebant. Alij vero qui regiarum par-
tium sautores erant, hoc nuntio quasi è somno excitati, au-
dacter proferunt, victori & Regi parendum: ultima ten-
tanda non esse, nisi ad pacem veniamq; præteriorum obti-

Ioannis Bertrandi

nendam; magnum Ciuitati periculum impendere, nisi ad Regis clementiam confugerent: habere Parisiensium exemplum: famæq; eorum conducere, vt quos ad deficendum sequuti erant, eosdem ad nouam Regi fidem præstandam imitarentur. Clamabant denique non cunctandum: ne vt officio inter vltimos, ita & gratia reponerentur. Periculosa tamen erat tam subitanea illius negotij cōfēctio, quum maxima pars populi in contrariā traheretur partem. Ideoq; Bertrandus qui nihil aliud in animo propositum habebat, quam ciuitatem Tolosanam tot seditionum fluctibus, partiumque ventis agitatam, leni concordiæ quietisq; aura spirante, ad regis potestatem, tanquam ad tutissimum portum perducere: longiorem ambitum, circuitumq; in huius rei tractatione, quam ardens animus postulare videretur, amplecti coactus est. Primum itaque tentandum duxit Ioyosani Reguli animum, cuius maxima & in prouincia, & in vrbe autoritas erat, & fluctuantes in tam ancipiti rerum voluntumque conditione cogitationes eius, ad id vnum maximè direxit, vt ipse se à Senatu non seiungeret. Rebus igitur hoc modo paulò confirmatis, conuocauit Senatum, qui frequēs conuenit propter expectationem tanti negotij, vnâq; cum Regulo Ioyosano decretum est, vt legati cum conditionibus ad Regem mitterentur, nomine Senatus, ipsius Reguli Ioyosani, & Ciuitatis Tolosanæ; in quibus præter cætera, hoc vnum erat caput: Senatum, Ciuitatemq; orare Regem, vt Henrico Ioyosano Præfectura Occitanæ prouinciæ confirmaretur. Quum vero Antonius Chalabrius Villælongæ Abbas, Petrus Raoüllius, & Franciscus Sallustius Senatus Aduocati, legati cum mandatis ad Regem profecti essent, diuersis denuò conquaßata est vrbs motibus. Nonnullis omnes pacis conditiones respuendas: alijs vero urbem Regi protinus dedendam, nec ea quæ à legatis gesta erant expe-

Præsidii Tolos. vita.

Etanda censemibus. Regulus autem Ioyosanus, qui nullam sui rationem hac in deditione ab eis haberi satis intelligebat, sibi ipsi præcauere cœpit, Ciuitates præsidio sibi confirmare, & voluntates ciuium sollicitare. Bertrandus autem qui satis superq; nouerat, quam frangerentur Senatus opes, Regisq; negotia, eius disiunctione: in hoc vnum maximè incumbebat, ut animum eius diuersa cogitantem & molientem retineret. Iamq; cura sua naufragium euaserat Ciuitas, & propemodū in vado salutis res esse videbatur, quum Bertrandus tot vigilijs curisque fatigatus, dysenteria laborare cœpit, & octauo morbi die è vita excessit Cal. Nouemb. 1594. Cuius morte luctuosa suis, & acerba patriæ, Ciuitas in veteres seditionū scopulos recidit: ijque casus eam sequuti sunt, ut non immerito boni omnes eius mortem, tanquam publicæ quietis interitum lugerēt. Mortuus autem est anno ætatis suæ sexagesimo septimo, superstribus relictis vxore charissima Maria à Castronou Seruiesia, fœmina primaria, ex nobiliorib. Albiensis prouinciæ familijs orta, & ex ea sex liberis: quorum priuatis lachrymis, publicus dolor dedit se comitem.

INDEX IVRIS CONSULTORVM

quorum vitæ hoc in libro describuntur.

Aluius Iulianus	p.2	Publius Mutius	p.141
Aemilius Papinianus	p.10	Brutus	p.142
Q.Mutius Scæuola	p.17	Marcus Manilius.	p.146
Sabinus	p.26	P.Rutilius Rufus	p.149
Proculus	p.33	C.Aquilius Gallus	p.154
Alphenus Varus	p.38	Caius Iuuentius	p.157
Antistius Labeo	p.40	Seruius Sulpitius	p.158
Neratius Priscus	p.48	C.Aulus Ofilius	p.165
Iabolentus Priscus	p.52	Aufidius Namusa	p.168
P.Iuuentius Celsus	p.55	C.Ateius Pacuvius	p.169
Sextus Pomponius	p.60	Cinna	p.168
Aburnius Valens.	p.64	Publicius Gellius	p.172
Volusius Mætianus	p.66	L.Tubero	p.173
Iulius Mauritanus	p.68	C.Trebatius Testa	p.173
Terentius Clemens	p.68	Aulus Cascellius	p.177
Africanus	p.69	Caius Flaccus	p.181
Vlpinus Marcellus	p.71	Fulcinius	p.181
Ceruidius Scæuola	p.73	Cartilius	p.181
Florentinus	p.76	Puteolanus	p.185
Titus Caius	p.76	Viuianus	p.185
Venuleius Saturninus	p.81	Quintus Saturninus	p.186
Domitius Vlpianus	p.82	Minitius Natalis	p.188
Tertulianus	p.95	Blesus p.190 Paonius	p.192
Papirius Iustus	p.98	C.Cassius Longinus	p.190
Iulius Paulus	p.98	Plautius p.196 Vindius	p.197
Claudius Triphonius	p.110	Valerius Seuerus	p.198
Callistratus	p.111	Pediusp.200 Lælius	p.201
Arrius Menander	p.114	Atilicinius p.202 Octauenus	p.203
Aelius Martianus	p.115	Sextus Cæcius	p.204
Iulius Aquila	p.118	Vrseius Ferox	p.205
Herennius Modestinus	p.120	Papirius Fronto	p.206
Tarantinus Paternus	p.122	Mela p.208 Mecius	p.208
Aemilius Macer	p.124	Campanus	p.209
Aurelius Arcadius Charisius	p.125	Aristo. p.209 Sereilius	p.212
Licinius Rufinus	p.126	Arrianus	p.213
P.Furius Antinus	p.128	Varius Lucullus	p.215
Maximus	p.128	Vitellius p.215 Drusus	p.216
Hermogenianus	p.130	Fufidius p.216 Cœlius	p.217
Aelius Gallus	p.131	Atteius Capito.	p.219
Iunius Gracchanus	p.133	Nerua	p.225
Cato p.134	Tubero	Sextus Pompeius	p.226
Sextus Aelius	p.135	Tuscanus	p.228

F I N I S.

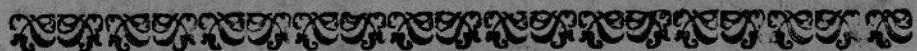

DE IVRIS PERITIS.

LIBER PRIMVS.

EGIMVS apud Spartanum, Seuerum Imperatorem quamplurimas ædes publicas ruinam minitantes & iniuriâ temporum labentes , tantâ cum vetustatis reuerentiâ instau-rasse, ut nusquam propè suum nomen ascripserit: seruatis tantùm vbiique titulis conditorum. Hæc eadem ferè in Iustiniano antiquitatis obseruantia fuit. Cùm enim leges antiquas iam senio prægrauatas, Iurisconsultorūque opera penè confusa & dissoluta refecit, & renouauit : licet nomen suum præfulgere voluerit ; veterum tamen Iuris au-torum in primordijs Digestorum suorum inscribi nomina iussit, vt, inquit, manifestum esset ex quibus legislatoribus, quibúsque libris, & quot millibus hoc iustitiæ templum ædi-ficatum est, factumque ut iusserat. Nam exarata cernuntur in omnibus Pandectarum voluminibus eorum nomina. De quibus eodem quo ille ordine dicere institui, & breuiter: non enim vbertatem orationis ista desiderant, nec eam hic cogito consecrari.

DE IVRISPERITIS

SALVIUS IULIANVS.

APUD antiquos autorum nomina qui cuidam scientiæ operam dederant, & de ea scripta posteritati mandauerant, in catalogum redigebantur qui index vocabatur: sic indicem Iurisconsultorum Iustinianus componi curauit, & Seneca mentionem facit indicis philosophorum, Epist. 39. *Sume in manus (inquit) indicem Philosophorum , hæc ipsa res expurgisci te coget , si videris quām mulci tibi laborauerint , concupisces & ipse ex illis unus esse.* Et in his indicibus , librorum ab autoribus scriptorum numerus continebatur , vt ex indice Iustinianeo colligere liquet & ex Ciceronis verbis lib. 2. de Orat. *In Philosophos vestros (inquit) si quando incidi deceptus indicibus librorum quod sunt fere inscripti de rebus notis , &c.* Fiebāntq; è membranulis apud eundem Ciceronem. Mirabitur autem fortasse quispiam , quòd Iustinianus in indice Saluium Julianum primò scripsérat, Quintoque Mutio Scæuolæ, alijsq; Iurisconsultis illo antiquioribus præposuerit : cùm magis congruum videretur, vt hâc in re temporis series obseruaretur , quām si confusè, & sine ullâ antiquitatis ratione describerentur Iurisconsulti. Verùm hoc ideo factum puto, quòd Saluius Julianus perpetuum composuerit Edictum. Imperator autem Iustinianus ad Edicti perpetui imitationem totum Pandectarum opus confecit. Idcirco æquitati consentaneum ei visum est, vt qui Digestorum quasi prototypus erat, quémque ad imitandum sibi maximè proposuerat, is tanquam primus huius operis autor, primum locum occuparet in indice , in quo nomina Prudentum eorumque libros, ex quibus Digesta composita & concinnata

sunt exarari voluit. Nec enim assentior ijs qui scripsere, Pandectarum opifices, integros non habuisse libros Iurisconsultorum : sed ex fragmentis quibusdam quæ in foro circumferabantur, singulis prænotatis, autoris nomine librīq; titulo, hoc opus confecisse, & prænotatum libri numerum autorisq; nomen ut in his portiunculis inuenierant, retinuisse. Simile enim veri non est, hoc tam magnum opus Iustinianum, siue potius Tribonianum ex imperfectis centonibus consuisse. Quin & ipse Iustinianus contrarium testatur in orat. ad Senatum & pop. In præsenti autē (inquit) consummatione maximus legum obtinentium congestus est numerus, ex libris rariss & qui vix inueniri poterant, & quorum nec nomina ne eruditissimi quidem in legibus complures homines nouerāt. Quorum sanè copiam nobis vberrimam dictus gloriosissimus Tribonianus præbuit multorum librorum, & qui vix numerari possunt suppeditatâ multitudine, quibus omnibus perfectè lectis congesta sunt hæc volumina, &c. Saluij autem Iuliani nomen apud antiquos maximæ commendationis fuit, illūdq; ipsi Impp. amplificis & honorificis verbis prosequuti sunt. Julianum enim Impp. fratres amicum, & clarissimum appellârunt in l. 67. D. de Iure patrō. & Iustinianus ipse, Sapientissimum, in Nou. 74. de liber. quom. eos oport. vel natur. intel. Tantæ existimationis virum, & disertissimum Iurisperitum, in l. non sinè C. de bonis quæ lib. Iuris sublimissimum testem, in l. pen. C. de condic. indeb. & summum autorem Iuris scientiæ in l. inter antiquam C. de usufr. & habit. & optimum, in orat. ad Senat. Eum etiam νομικῆς φάσεος j. jurisperudientie lumen in veteri quodam Epigrammate Græco nuncupatum legimus.

Τέτον Ιελιαῖδην νομικῆς φάσεος θητον ιδέους

Ρωμήν, καὶ Βεροή παντα ἔθες δύναται.

Vbi tamen corruptè καὶ Βεροή exaratum puto : legendūmque

DE IVRIS PERITIS

Πωμὶν Βῆρυτος. Quamuis enim Beroës ciuitatis mentio fiat apud autores, quod ibi prædicatum sit à Paulo verbum Dei, ut in Act. Apostol. relatum est; nusquam tamen hâc in vrbe doctrinam Iuris publicè, vel priuatim traditam legi. Berytos autem vrbs està Pomponio Melalib. 1. cap. xij. de situ orbis, in orâ primæ partis Syriæ collocata, in quâ celebre fuisse legalis scientiæ ac facultatis gymnasium constat ex Nicephoro Callisto lib. 14. cap. 52. Eccles. histor. Theodosij temporibus, atque etiam Diocletiani & Maximiani ex l. j. C. qui æt. se excus. Et Sosomenus Tripart. histor. lib. j. cap. x. ait Tryphilum Ledrensem Episcopum, virum eloquio & sapientiâ, nec non Beryto legibus eruditum. Quamobrem arbitror legum nutricem appellari à Iustiniano in procœmio Digest. Et hâc in re similem Romæ quam patriam legum idem vocat in Nou. const. x. Et Sidonius Apollinaris domiciliū legum lib. j. epist. 6. Rectè autem in Epigrāmate Græco Πωμὶν Βῆρυτος tantùm ponuntur, quia prohibitum erat à Iustiniano in alijs vrbibus doctrinam Iuris publicè tradere. Sed vt ad Iulianum reuertamur non immeritò tot elogijs ornatus est, qui maximè nobilis gloriâque clarus ob iuris ciuilis cognitionem fuisse dicitur ab Ælio Spartiano, & Edictum perpetuum sicuti diximus composuit; siue vt vult Iustinianus orat. 2. ad Senatum, Hadrianus, assumpto ad id optimo Iuliano. Et ad hunc sensum referēda sunt fortasse, quæ scribit Nicephorus lib. iij. Eccles. histor. cap. xxiiij Hadrianum leges ad Draconis & Solonis Atheniensium legislatorum imitationem promulgâsse. Leges enim Romanas ex legibus Draconis, & Solonis desumptas esse certissimum est. Hoc autem ei Hadrianus commisit negotium, quasi illa quæ iam antè ab Ofilio eâ de re prodita erant, non sufficerent. Non enim sparsa Prætorum edicta solùm compilauit, & in ordinem coëgit Saluius Iulianus (ne quis ex verbis Iustiniani in l. pen. C. de condic. indeb. hoc

LIBER PRIMVS.

5

colligat) vbi eum Prætorij Edicti perpetui ordinatorem appellat, sed etiam de suo addidit, quæ ibi deesse videbantur; quod ex l. qui duos, de coniung. cum emancip. lib. manifestò apparet. Ideoque Edicti perpetui conditor appellatur. In Const. 2. §. Sed quia. C. de veteri iure enucl. & ab Vlpiano Edicti conceptor in l. 1. D. commod. Hæc enim verba (*qui Edictum concepit*) de Iuliano explicanda sunt. Quædam etiam rejicit quæ necessaria non videbantur. Gellius enim meminit Prætorij Edicti, quo Prætor de Vestalis sacerdotis, & Flaminis Dialis iuramēto cauebat. *Flaminem, inquit, Dialem, & Sacerdotem Vestalem iurare non cogam.* Cuius tamen Capitis Edicti, nulla fit mentio à Iuliano in suâ compositione. Quædam porrò immutauit quæ verè concepta non videbantur: sicuti videre est in l. 1. D. commodati. Vbi olim Pacuvius Prætor sic conceperat Edictum de commodato (*Quod quis vñendum dederit iudicium dabo.*) Iulianus verò sic concepit (*quod quis commodasse dicetur iudicium dabo.*) Et Vlpianus in Tit. de eo quod met. causâ, admonet aliter olim suisce cōceptum Edictum Prætoris, antequām Iulianus Hadriani præcepto illud ordinâisset. Nonnulla denique contra receptam Iurisconsultorum sententiam scripsit, vt testatur Callistratus in l. 1. D. de iure fisci, his verbis, *An bona quæ soluendo non sint, ipso iure ad fiscum pertineant quæ situm est. Labeo scribit etiam ea quæ soluendo non sint, ipso iure ad fiscum pertinere. Sed contra sententiam eius Edictum perpetuum scriptum est.* Ceterū in hâc Edicti perpetui compilatione, si quid Iulianus dubitatione, vel animaduersione dignum inueniret, alios Iurisconsultos consulere non dubitauit. *Quod colligere possumus ex l. 6. D. de legat. præst. contratab. quæ Iuliani est ex lib. xxij. Digestorum.* Ex quâ constat Saluim Iurisconsultum Aristonem per Epistolam consuluisse (sic enim legendum esse in Aristone ostendemus) super hâc parte Edicti. *Quâ emancipatus accepitâ*

contra tabulas liberorum possessione , liberis & parentibus legata praestare iubetur. Respondetque Aristo , hanc partem Edicti multas habere reprehensiones , vt saepe se animaduertisse testatur. Tantum autem ingenij sedulitate , hoc Edicti perpetui opus confessum est , ut in posterum Imp. Romani yti eo , tanquam vero & æquissima iure voluerint. Idcirco Diocletianus & Maximianus illud , vocant ius perpetuum in l. Præses C. de Appellation. Quod quidem male interpretatur Accursius , Edictum generale in l. vn. C. quando non pet. port. Generale enim Edictum dicitur de singularibus Magistratum Edictis , quæ generaliter ad certos spectant : sicut Edictum prouinciale Proconsulis de minoribus xxv. annis , Caius generale Edictum appellat in l. 53. D. de acquir. hæred. Fuit autem hoc Edictum perpetuum à Iuliano ordinatum , anno 15. Imperij Hadriani , autore Eusebio in lib. Chron. Præceptorē autem se in iure ciuili Iauolenum habuisse testatur ipse in lege 5. D. de manum. vind. A quo non solùm oculos illâ doctrinâ , & in scholarum vmbbris delitescente institutus , & imbutus est : sed veram & puram quæ in solem , & lucem perducitur philosophiam hausit. Cuius præcepta , ita infixa in animo semper habuit: ut ad exemplum illius , in Præturâ , & in Consulatu quosdam ex seruis suis vindictâ liberauerit , & alijs quibusdam Prætoribus eum consulentibus , idem suaserit. Meminerat enim Iauolenum præceptorem suum in Aphricâ , & Syriâ cum consilium præberet , seruos suos manumisisse: ut ipse scribit in l. 5. D. de manum. vind. Litterarum etiam , & rerū cognitionem ita ardenter appetijt: ut & honores assequutus , & senex in ore habuerit semper hæc verba , η τὸν πόδας επι τῇ σωρῷ ἔχει προσμεθεῖται βελάμιλος , j. et si pedem in tumulo haberem addiscere aliquid vellem , autore Pomponio in l. apud Iulianum , D. de fideic. libert. Quam sententiam vel à Solone accepit , quem M. Tullius in libro de Senectute ait , in quibusdam

versibus gloriari, se quotidie aliquid addiscentē fieri senem:
vel illud vetus prouerbium imitatus est, quod usurpauit Lu-
cianus in sectis, οὐ τὸν ἔπειρον πόδα φάσιν εἰ τὴ σωρῷ ἔχον. Honores
autem & Magistratus eos gessit, quos summi Iurisconsulti
consequi solebant. Hadrianū enim in consilio eum habuisse
cum Julio Celso, Neratio prisco, aliisque Iurisconsultis, tra-
dit Spartanus in Hadriano: Præturāmq; urbanam exercuisse
in Didio Iuliano: & Consulem bis fuisse, idem autor est.
Iulianum quidem Antonio Pio imperante, anno ab Urbe cō-
dita 901. Coss. fuisse cum Torquato tertium, apud Cassiodo-
rum in Chron. vel cum Torquato secundū, in Fastis Græcis
reperimus. Cuspinianus quærendum putat, an ille sit hic Sal-
uius Iulianus Iurisconsultus: Onuphrius in Fastis esse affir-
mat. Cuius sententiæ libentissimè assentior. Nostrum siqui-
dem Iulianum Diui Pij temporibus vixisse, indicant satis
ipsius verba, quæ ex lib. 44. Digestorum desumpta sunt in l.
17. D. de eo quod met. causa. vbi cùm de Antonini Pij rescri-
pto ad Claudium Frontinum loquitur, vtitur eo verbo (*Impe-
rator*) quod de Imperatore regnante, & adhuc viuente sem-
per intelligi debere infra ostendemus. Docent etiam verba
Vlpiani in l. 1. D. ad Senatusc. Tertull. *Et Iulianus recte putat
circa Tertullianum locum esse succedenti agnato.* Tertullianum enim
S. C. sub D. Pio factum est. Quamobrem Saluium eum esse
puto, ad quem D. Pius rescripsit in l. 1. C. vt in poss. legat.
De secundo autem Iuliani Consulatu, nihil compertum ha-
beo; quandoquidem Iulianum, quem Cassiodorus Consulem
factum esse cum Pisone, M. Antonio Vero imperiū obtinente
ait, 30. anno post Torquatum Consulem III. alium esse ab eo
qui cum Torquato Consul factus est, series temporum nos
docet. Eumque potius cum Onuphrio existimarem, quem
auunculum Didij Iuliani Imperatoris fuisse, scribit Spartanus.
Ceterū Saluius Iulianus Insuber Mediolanensis fuit,

Seueri nomē habuit, filiūq; genuit Saluiū Iulianū, teste Lampridio: cuius apud autores nulla extat mentio. Sed ex eo habuit Nepotem Petronium Didium Seuerum, qui pater fuit Didij Iuliani Imperatoris. Ex quibus constat Iulianū Iurisconsultum, proauū fuisse Iuliani Augusti, qui post Pertinacem imperavit autore Aelio Spartiano in Didij Iuliani vitā, qui & ipse Iurisperitus fuit, vt Eusebius in Chron. & Eutropius lib. viij. Rerum Roman. scripsere. Quapropter Sextum Aurelium Victorem maximē deprauatum esse constat hoc loco. *At Didius (an Saluius?) Iulianus fratris Praetorianis quos in societatem promissis magnificentioribus perpulerat, ex prefecturā Vigilum ad insignia dominatus processit. Genus ei pernobile, iurisq; Urbani præstans scientiā; quippe qui primus Edictum quod varie, inconditèq; à Praetoribus promebatur, in ordinem composuerit.* Non enim existimandum est Sextum Victorem ignorasse non Didium Iulianum Imperatorem: sed Saluium Iulianū eius proauum, Edictum Hadriani temporibus composuisse. Euidens quippe est, librariorum solam ignorantiam hoc tam portentosum mendum in Victore inflxisse; quem candori suo pristino restituemus, si illa verba (*An Saluius*) transposita, loco suo reddamus, post dictionem (*quippe*) quæ etiam corrupta est: & sic emendemus, *Qui pronepos Saluij.* Cùm enim his notis, *pr. np.* verbum (*pronepos*) scribatur, facilimē potuit exemplaribus vetustate exesis, pro his notis librariorum inscitiā, (*quippe an Saluius*) exarari. quæ quidem verba subsequentes scriptores, cùm ex his nullum aptum sensum elicere possent, putauerunt separanda, & dictionem, *an Saluius*, in initio huius loci reponendam: nec tamen fœlicius, quam alij fecere. Saluius autem Iulianus noster sub D. Pio mortuus est, & milario quinto viâ Lauicanâ sepultus, in monumento quod sibi & posteris suis construxit, vt colligere licet ex Lampridio, in Didij Iuliani vitâ. Sed antequâm diem ultimum obierit mul-

tos

tos de iure Ciuali scripsit libros quorum plerique in Indice Iustinianeo reperiuntur; & in primis.

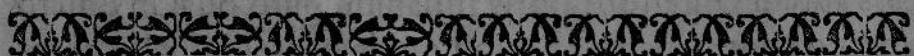
Digestorum xcix.] nuncupatione Iurisconsultis familiari. Sic Marcellus, sic Celsus libros Digestorum composuere, quos imitatus Iustinianus in Pandectarū conscriptione, Digestorum nomine usus est. Quod quidem ita usurpatum, quoniam his in libris, Decisiones & disputationes iuris continerentur, & quasi digestæ essent, Orat. Iustiani ad Senatum & pop. In his autem Digestorū libris Julianum puto quæ in Edicto perpetuo continebantur (quod quidem breui libello complexus erat, autore eodem Iustiniano) latissimè & fusè explicasse. Quædam autem in his libris Scœuolam notasse, deprehendimus ex l. si venditione D. de peric. & comm. rei vend. Labitus vero nullam legem ex lib. 4. Digestorū depromptam affert. Verumtamen ea quæ à Pomponio in l. 7. D. de dolo malo ex lib. 4. Juliani referuntur, ex lib. 4. DD. desumpta esse existimo, & quæ ab Vlpiano in l. 7. D. ex quib. causis maiores. Scripsit etiam Julianus,

Ad Urseium, Ferocem libb. quatuor.)

De ambiguitatibus, lib. unum.]

Ad Minitū Natalem, libb. sex.] Minutium legit Politianus lib. 5. Epistol. & Alciatus in eā Epistolā, quam præposuit libris Prætermisforum, qui verba hæc accipit, quasi Minitio Julianus libros dicauerit. Qui error quod facile appareat ex inscriptione legis. Cūm res. D. de act. empt. & ex l. Plautius. D. ad leg. falcid. & l. si proprietarius §. vlt. D. de damno inf. aliisque permultis admonitionem non magnoperè desiderat. Ex l. Minitius D. de rei vendicat. apparel, notas quasdam ad nonnulla scripta Minitij Julianum edidisse, & ex inscriptione l. nec aduersus. D. depos. Etenim scripsisse de iure Minitium autor est Pomponius, in l. tenetur. §. si tibi. D. de act. empti. quod nos fusiūs ex alijs Pandectarum locis ostend-

demus. Labitus denique nactus videtur Codicem, in quo, in l. ex empto. § denique, Vlpianus meminit libri x. Iuliani ad Minitium : cùm in alijs legatur, liber quintus. Verumtamen præter eos libros, quorum extant nomina in Indice Iustiniano, scripsit tractatum de Dotali prædio : cuius meminit Iustinianus in l. non sìne, C. de bon. quæ lib. Item ad Edictum. Quod intelligitur ex inscriptione legis l. D. de his qui not. infam.

ÆMILIUS PAPINIANVS.

AEMILIUS Papinianus, Papiniano Hostilio patre, & matre Eugenia Gracili natus est: quod ex hac inscriptione, quæ Romæ extat, deprehenditur. *Aemilio Papiniano Praefecto Pætorio Iuris, qui vixit annos xxx vij. dies x. menses tres, Papinianus Hostilius, Eugenia Gracilis turbato ordine in senio heu parentes fecerunt filio optimo. Socinus in l. cùm auus, D. de condit. & demonstr. scripsit, temporibus Sixti Summi Pontificis vrñā argenteam Romæ repertam, cum aliâ quâdam de Papiniano inscriptione; quam, quòd subrustica ea mihi visa est, hīc transcribendam esse non putaui. Fuit autem Papinianus Cerbidij Scæuolæ præceptis, & institutis eruditus; tum multo rerum aulicarum vsu, morum integritate, Iuris Ciuilis scientiâ, maximam est gloriam consequutus. Argutum genus scribendi habuit, cum acumine sententiarū, & studio verborum venustratis. Itaque disertissimi nomen meruit, in l. fin. C. de instit. & substit. Neque illum puduit si quâ de re melius cogitâsset, mutare sententiam, quod ex l. qui. §. sed cùm C. de furt. & seruo corrupto, licet cognoscere. Non enim ita destinatis sententijs consecratus fuit, vt iudicio suo (quoniam erat*

acerrimum) magis tribuerit, quām ratio veritatis ferre posset. Quamobrem à Sabino facilè se vinci passus est, in contrariam sententiam eum vocante, in l. si vendito. D. de seru. export. Quod si in Papiniano viro excellentibus animi dotibus præditō, ingenio acutissimo, & disciplinā iuris eruditissimo ferēdum est quòd quandoque sibi minimè constās, conueniēnsq; fuerit ; ne id quidem vitio verti nostris temporibus debet, in tam multiplici sinuosāque huius scientiæ tractatione, cùm & Imperatores ipsos, qui ius constituunt, suas leges emendare non pigeat, vt scribit Iustinianus Const. cxxij. & Cōstit. xxij Papinianum Diocletianus in l. vtero, C. de præd. minor. prudentissimum virum appellat : Iustinianus in l. cùm acutissimi C. de fideicom. acutissimum, & merito ante alios excellētēm : in §. sed quia, de fideic. hæred. restit. hominem excelsi ingenij : in Nou. 4. vt credit. agred. princ. deb. & in l. generaliter §. cùm autem, C. de instit. & substit. Magnum Papinianū : in Nou. cvij. de restit. & eā quæ parit in xj. mense prudentissimū. Nec immeritò tot elogij ab Impp. ornatur: Iustinianus enim narrat ante sua tempora, qui ius ciuile docebant pro more institutōque maiorum, & propter nimiam Papiniani subtilitatē, non nisi tertio anno auditoribus suis eius scripta explicāsse : nec illa quidem omnia, sed octo tantūm libros, ex decemnouem eius Responsorum. Ideoq; tertij anni auditores Papinianistæ vocabantur: ac quò magis tanti viri nomen commendaretur, primi dies quibus illi eius scriptorū adyta penetrabant, festi atque solempnes celebrabantur. Quas institutas ceremonias Iustinianus, in præfatione suā in Pandectas, continuādas persequendāsq; in posterum voluit: cavitq; murato eorum librorum ordine, quæ ab Antecessoribus iuris studiosis dabantur addiscenda. *Et maneat (inquit) viri sublimissimi Prælectorij Papiniani per hoc in æternū memoria, hōcq; termino, tertij anni doctrina concludatur.* Imperatores verò Theodosius &

Valentinianus in l. 1. de Respons. prud. C. Theod. cum animaduerterent Iuris Ciuilis populi Romani multiplicem cognitionem, diuersasq; & in omnes partes diffusas disputationes, quædam aliorum Iurisconsultorum scripta probârunt, quædam improbârunt; Papiniani quicquid erat retinuerût, & de discrepantibus eorum sententijs in hæc verba sanxerût. *Vbi diuersæ sententiae proferuntur potius numerus vincat autorum; vel si numerus æqualis sit, eius partis precedat autoritas, in qua excellentis ingenij vir Papinianus emineat, qui ut singulos vincit, ita cedit duobus.* Ad eam tamen Constitutionem obiter adnotabimus, quod de Notis Pauli atque Vlpiani sequitur, transpositum malè à librario quodam. Debent enim, meo iudicio, quod & sensus orationis desiderat, post illa verba (*ita cedit duobus*) illa subsequi, *vbi autem pares sententiae recitantur, quarum pars censetur autoritas, quod sequi debet eligat moderatio iudicantis.* Tum posteà, *Notas Pauli, atque Vlpiani in Papiniani corpus factas, sicut dudum statutum est, præcipimus infirmari.* Pauli quoque sententias semper valere præcipimus. Ordine enim orationis inuerso, non solum ordo rerum: sed etiam ratio ipsa omnis plerumq; inuertitur. Ex his constat, primas semper apud doctos in iure Papinianum tenuisse. Vnde non miror D. Hieronymum sagacis ingenij, variæq; doctrinæ virum, eum tanti fecisse, vt sub eius nomine vniuersum ius Romanum comprehendenterit, diuóque ipsum Paulo Apostolo conferre non dubitauerit, in Epitaphio Fabiolæ Æliæ. Multos autem Papinianū discipulos habuisse, scribit Lampridius in Heliogabalo, Fabium videlicet Sabinum Sabini insignis viri filium, Domitium Vlpianum, Ælium Gordianum Gordiani Imperatoris patrem, Iulium Paulum, Claudium Venatum, Pomponium, Alphenum, Africanum, Florentinum, Martianum, Celsum, Proculum, Modestinum. Ex quibus in præfecturâ Prætorianâ duos habuit assessores, Paulum, & Vlpianum: vnum ad memoriam, alterum ad libellos. Paulus enim

in l. lecta, D. de reb. cred. se Papiniano præfecto Prætorio assedisse scribit. Libellis etiam Papinianus præfuit, eiisque libellos agentis meminit Tryphoninus in l. Rescriptum D. de distract. pign. Aduocatus etiam fisci fuit post Seuerum cui successit, ut autor est Ælius Spartianus in Antonino Caracallâ. Præfecturam autem Prætorianam Bassiani temporibus gessit, cuius iussu nefariè trucidatus est, qui ne voce quidem nutûve laedi debuerat. De cuius morte scripsit Spartianus in Bassiano. quæ quidem ut apertè, eiisque causa innotescat, ipsissima
 eius verba referam. *Scio (inquit) de Papiniani nec multos ita in litteras retulisse ut cædis non adsciuerint caussam, alijs alia referentibus.*
Sed ego malui varietatem (sic enim legendum, non, ut vulgo, veritatem) opinionum edere, quam de tanti Viri nece reticere. Papinianum amicissimum fuisse Imperatori Seuero, & ut aliqui loquuntur affinem, etiam per secundā uxorem memorie traditur: ad hoc præcipue utrumq; filium à Seuero commendatum, eumq; cum Seuero professum sub Scæuola, & Seuero in aduocatione fisci successisse, atq; ob hoc concordiam fratrum fouisse, egisse quinetiam ne occideretur, cum iam de insidijs eius Bassianus quereretur, atq; ideo vna cum his qui fautores fuerant Getæ à militibus non solum permittente, verum etiam suadente Antonino occisum. Multi dicunt Bassianum occiso fratre illi mandasse, ut & in Senatu pro se & apud Populum facinus dilueret, illum autem respondisse. Non tam facile parricidium excusari posse, quam fieri. Est etiam hæc fabella quod dictare noluerit orationem, & constat eum quasi fautorem Getæ occisum esse.
 Ex quibus discere possumus, quam integritate mentis, animiq; puritate vixerit Papinianus, qui rem iniquam imperanti principi parere noluerit. Et è contra, quam damnandus Neotericus ille Iurisconsultus, qui in libris suis de Republicâ Papinianum nostrum reprehendit, quod hæc in re Imperatoris dicto audiens non fuerit. Meliusque Pompeius Trogus apud Iustinum lib. xvij. Histor. à quo Papinianum tam pium responsum desumpsisse auguror, de parricidio ab Antipatro

in Thessalonicem matrē perpetrato, scripsit hæc aurea verba.

¶ In parricidio, nulla satis iusta causa ad sceleris patrocinia prætexi potest.

¶ Fertur autem Papinianus cùm raptus à militibus ad palatium traheretur occidendus, prædiuinâsse dicendo. Stultissimum fore qui in suum surrogaretur locum, nisi appetitâ crudeliter præfecturam vindicaret. Securi autem percussus est à milite, cui Bassianus dixit, Gladio te exsequi oportuit meum iussum, autore Spartiano. Tractum eius cadauer per plateam fuit, sinè aliquâ humanitate. Filium Papinianum habuit, qui quæstoriâ dignitatem consequutus est, quémq; idem Bassianus interfecit eodem Spartiano autore. Ceterū libri quos Papinianus composuit, in Indice recensentur.

Quæstionum libri xxvij.] In Codice Florentino Quæstionon
βιβλία Γιάνοντες. Iustinian⁹ in dicta Nou cvij. in §. nouimus,
 citat ex xix. libro Quæstionum, sapientissimum (sic enim lo-
 quitur) Papiniani dictum. Gratus autem hic fuit Quæstionū
 tractandarum modus alijs quoque Iurisconsultis, nempe Q.
 Mituo Scæuolæ, Callistrato, Paulo, Mætiano, Tertulliano.
 Quæstionis vocabulū Tractatūsq; videtur confundere Aphri-
 canus in l. qui quadringenta. D. ad leg. Falcid Ex Paulo verò
 libro 1. Quæst. colligi videtur in omni Quæstione Tractatū
 præmitti, in l. Nescennius. D. de negot gest. Seneca lib. Con-
 trouers. tractationem appellat, & à Quæstione differre tradit.
 Sed Accursius in dictâ l. qui quadringēta, ex Isidoro differen-
 tiā esse cōmonstrar, qui definit Tractatū vnius rei multipli-
 cēm expositionem. qui locus refertur etiam ab eodem Accur-
 sio in l. fin. D. si pars hered. pet. Hanc tamen veriorem diffe-
 rentiam existimo, scilicet Quæstionem esse appetitionem co-
 gnitionis, ex Cicerone lib. 4. Academ. Tractatum verò expli-
 cationem, sive agitationē, vt loquitur Paulus lib. 1. § veteres
 D. de acquir. vel amitt. poss. eius rei quæ tractatur. Quod
 satis probatur ex Vlpiano lib. 31. ad Edictum in l. 59. D. pro-

socio , & ex Afric.lib.4. Quæst. in l.19. §. in proposito D. ad Senatusc. Velleian. l. qui bonâ fide §. si quis, D. de acquir. rerum dom. Hocque ipsa verborum Græcorum vis indicat. Tractatus enim apud Græcos dicitur θάλψις. quod verbum à θαλαυβάνω descendit, quod explicò significat. Sic enim apud Theophrastū θητὸν παῖς θαλαβεῖν, ab interprete dicitur, in Uniuersum explicare; atque ita θάλψις, rectè vertitur, explicatio eius rei que tractatur. Quæstio autē à Græcis appellatur θερόβλησις, quod à verbo θερόβλλω descendit, quod dubito significat. Sic enim Tuscanus hæc verba Nazanzeni θερόβλησιν θαυμάτω, dubias cogitationes interpretatur. Vnde & θερόβλησις quod quæstio appellatur, dicitur dubitatio apud Ciceronem, vel dubia propositio lib. 7. Epist.ad Attic. Et simul tu hoc θερόβλησις θερόβλησις sanè πολύνοι. Quod contra Manutiū particulæ, Aut, vel, quæ sequuntur, apertè demonstrant: quæ tantum ad dubium significandum apponuntur. Neque enim ut plurimum certa & vera sunt, quæ in his libris Quæstionum referuntur: sed potius verisimilia. Hocque satis argumento esse potest, quod hoc verbo, Constat, his in libris Iurisconsulti non vrantur. Quod quidem ius certum Iurisconsultorum demonstrat, autore Cicerone in Orat.pro Flacco. Retulit, inquit, ad Iurisconsultos, constabat inter omnes. Sed his verbis dubium designantibus, potest dici, ut Papinianus lib. 27. Quæst.in l. si stipulatus D. de usur. & illis facilius putabo, ut Paulus in l. 34. D. de negot. gest. Denique dicendum est, in Quæstione Tractatum sæpè inspici, teste Paulo in l. 5. D. de præsc. verb. & ipso Papiniano l. 6. §. si ædes D. si seru. vend.

Responsorum libri xix.] in Florentinâ editione Responson
βίβλια δεργέρνα. Responsorum corruptè legitur apud Politianum. Verum autem hunc numerum librorum esse appetet, ex §. Tertio verò anno, præfationis Iustiniani in Pandectas. Qui tanto in honore fuere, ut ante Iustiniani institutum Iuris

Ciuilis constituendi, proponerentur in scholis legendi. Cita-
tur ex his, locus quidam à Diocletiano in dictâ l. vtero : Alius
in l. cùm acutissimi. Is siquidem locus est qui extat in l. cùm
auus. D. de condit. & demonstrat. & in l. generaliter. §. cùm
autem. de instit. & substit. Alius ab eodem Iustiniano in l. si
testamentum. C. eod. tit. ipsius Papiniani verbis (nisi me iu-
dicum fallat meum) expressus. Sunt enim grauia, sonantia, &
non vulgata. Est præterea ex ijsdem libris præclara sententia
in l. si quando. §. illud de inoff. testam. *Meritis magis filios ad
paterna obsequia prouocandos, quam pactionibus astringendos.* Quæ qui-
dem Papinianum maximè redolet. Fuit enim pietatis patrum
erga filios, & filiorum erga parentes pius æstimator. Sic in l.
cùm auus, pro liberis coniecturâ pietatis respondit: & pro
parentibus in l. 15. D. de inoff. testam. Meminit Iustinianus
libri quinti Responsorum in §. Item qui. de excusat. tut. in
Instit. Liber xvij. totus de Reis capitalium criminum erat.
Hunc autem Responsorū morem à Papiniano, aliisque Iuris-
consultis obseruatum, cùm quid cuique viro responderint,
condemnat Crassus lib. 2. de Orat. apud Ciceronem. *Credo,*
inquit, ut putaremus in hominibus, non in re, consultationis, aut dubita-
tionis causam aliquam fuisse. Ceterū ex præfatione Iustiniani
in Pandectas colligi potest, hæc Papiniani Responsa Paulianis
multò difficiliora fuisse. quod illa discipuli per semeti-
psos recitabant: hæc autem professores discipulis explicabāt.
Sequuntur postea in Indice,

Definitionum libri duo.] qui Regulas iuris continebant.

De adulterijs libb. duob.] Libri tantum singularis mētio fit in
Indice vulgato, cùm tamen primi, & secundi in plerisq; legum
inscriptionibus exstant vestigia. Ad primum pertinet l. 28.
etiam, de fundo dot. Ad secundum l. si penituit D. de diuort.
Ad eum verò librum notas scripsit Mætianus, si Martiano
credimus, in l. qui pupillam. D. ad leg. Iul. de adulter.

Ἄστοροις βίβλον εν] Ἀστόρῳ Αεδίλιας ἀστόρων κανόμενα Αεδίλιται leges apud Aristotelem in politicis libris; & verè ἀστόρων propriè enim hæ leges ad curam Vrbis, viarumque eius pertinebant. Vnde Vlpianus in Comment. in orat. Demosthenis contra Dimocratem eos patres appellat. Hique ἀστόροι Magistratus, functionis rationes reddebat autore Demosthene in dicta Orat. Quamobrē Plato lib. 6. de legib. de his Aedilibus loquens, hanc legem ponit δικαστὴ δὲ γὰρ ἀρχονταῖς αἰνιπένθυμοι, γενέται οὐδέτεροι ἀρχεῖν δὲ πάλιν τῷ τὸ τέλος θητεῖνται οἱον βασιλέων. Cuiacius autem lib. xxii. Obleruat. cap. xxxi. rectè notat differentiam inter ἀστόρους, & ἀγοράντους. quæ desumpta est ex Platone dicto lib. 6. de legib. ut hi rerum venalium curam; illi viarum & ædificiorum haberent. In Glossario autem Aedilis ἀγοράντος est. Quid verò in hoc singulari li bro contineretur, cognosci potest, ex I. i. de viâ publ. diuersum scilicet ab Aedilitio Edicto, quod interpretatum à Paulo, & Vlpiano inter Pandectarum titulos numeratur.

Q. MVTIUS SCÆVOLA.

 Mutius Scæuola ex Mutiâ familiâ fuit, Scæuolæq; cognomen hereditariū ab Q. Mutio Scæuolâ, qui Porsennam interficere tentauerat, acceptum retinuit. Patrem P. Mutium Scæuolam habuit, vt colligitur ex fragmento Capitolino *Crassus Q. Mutius P. F.* & ex Pomponio in l. 2. D. de orig. iur qui Consul fuit cum L. Calphurnio, anno ab Urbe conditâ 620. quo anno Tiberius Gracchus seditione ortâ occisus est. Autem autem habuit P. Scæuolam qui Consul fuit anno 578. cum M. Lepido, vt *Annales Cassiodori* testantur; quem de Liguribus trium-

phâsse apparet ex fragmêto quodam Capitolino, quod Siginus in Commentarijs Fastorum explicat. Quintus verò Mutius noster, sicut homo omnium disciplinâ iuris eruditissimus, ingenio prudentiâq; acutissimus, & oratione maximè limatus ; ita ut à Crasso Iurisperitorum eloquentissimus , & eloquentium Iurisperitissimus appellaretur lib. i. de Orat. Quod tamen Elogium Cicero, tanquam Crasso & Scæuolæ debitum, eis æqualiter tribuit in Bruto. Crassum enim eloquentium Iurisperitissimum : Scæuolam Iurisperitorum eloquentissimum appellat. Quem seueriorem Crasso in dicendo fuisse testatur. Hanc autem eloquentiæ facultatem, Q. Mutius domesticâ consuetudine acquisijt, eodem Tullio autore : Iuris verò Ciuilis scientiam tanquam gentilem hereditatem à maioribus accepit. Multos siquidem Mutios iurisperitissimos fuisse legimus. Ideoque Symmachus lib. 111. Epist. Epist. 23. « Mauritiano scribit. *Tenet te eruditio Scæuolarū, dum forenes rabulas*
 « *peruigil doct̄or instituis.* Et Antonius apud Ciceronē 2. de Orat.
 « *Istam oscitantem & dormitantem Scæuolarum,* &c. Id est Iuris Ciuilis scientiam. Et lib. i. Patrimonium Scæuolarum. Ludum scruporum Q. Mutius Scæuola amâsse videtur ex Quintilio lib. ii. cap. 2. quo ex ludo memoria eius maximè commendatur , cùm enim calculum prior promouisset, essetque victus ; dum rus tendit, repetito totius certaminis ordine, quo dato errâasset recordatus, rediit ad eum qui cum luserat, isque ita factum esse confessus est. Optimè etiam pilâ lusisse traditur , & ad hoc diuerticulum animum forensibus ministerijs fatigatum, transferre solebat autore Valerio lib. viii. cap. 8. Tantâ autem nominis famâ floruit, ut omnes in Repub. maximos honores consequutus sit : Tribunus enim plebis fuit anno post Tribunatū Crassi. De cuius tamen Tribunatu nihil memoratū dignum inuenitur, nisi Crassum eo in Rostris sedente Seruiliam legem suasisse. Omnibus verò alijs in Ma-

gistratibus collega fuit L. Crassus. Vnde collega, & æqualis à Crasso appellatur lib. 1. de Orat. Præterquam in Censurâ. Neminem enim vñquam Scæuolarum, Magistratum eum petijsse scribit Cicero in Bruto. Consules itaque simul fuere, anno ab Urbe conditâ 658. & ab his lata est lex Mutia Licina de regundis ciuibus, vt in suæ quisque ius ciuitatis redigeretur. Multi enim Italiæ populi cupiditate Ciuitatis Romanæ tenebantur, & Romano iure vti volebât. Quæ quidem lex, quamuis eorum Consulatu, pacem domi forisque fuisse Julius Obsequens testetur in libello de prodigijs, grauissimum bellum, quod post triennium exortum est, procreauit, autore Cicerone de Offic. & Asconio Pædiano in Orat. de Maiestate. Eorum etiam Consulatu multa prodigia accidisse, agnum videlicet bicipitem, puerum tribus manibus totidemque pedibus natum, aliaque multa Iulius Obsequens scriptis reliquit. Post Consulatum autem Asia prouincia ei obuenit; cuius administratio ita laudata, vt Senatus ijs qui ad eam regendam mitterentur, exemplum Scæuolæ decreto suo proponeret apud Valerium Maximum lib. 8. Pontificatum denique Maximum adeptus est, à quo sacerdotio denominatur. Quapropter quam à vero aberrent, qui putant eumdem esse hunc Scæuolam P.M. cum Augure, dignoscitur ex Tullij verbis in Dialogo de Amicitia: vbi ait se à L. Mutio Scæuolâ Augure, à cuius senis latere non discedebat, ad Q. Mutium Scæuolam Pontificem Maximum contulisse. Et de Augure intelligenda sunt, quæ de L. Scæuola tradit Valerius lib. viii. cap. xiiii. Ea enim Auguri tribuit Cicero pro Cornelio Balbo. Idecirco à Valerio clarissimus legum vates appellatur, alludens ad nomen Auguris, qui & Vatem significat, ijsque nominibus promiscuè vtitur Cicero de Naturâ Deorum. Ceterum inter oratores sui temporis præcipui nominis fuit: & inter varias & multiplices causas quas egit, celebris

ignemq; illum qui perpetuâ curâ virginum semper ardebat , suo penè sanguine extinxit. Et cap. 29. Marianis autem partibus quid sanctum cui parcerent fuit, quando Mutio, Ciui, Senatori, Ponifici aram ipsam ubi erant, ut aiunt, fara Romana miseri ambienti amplexibus, non pepercérunt? Miror D. Augustinum inter tot Elogia, Iurisconsulti epitheton omisisse: cùm hæc in arte princeps fuerit, primusq; ius ciuale constituerit autore Pomponio in l. 2. D. de orig. iur. generatim illud in libros decem & octo redigendo. Cautionem etiam inuenit quæ eius nomine Mutiana in Iure appellatur, primusque cautionum formam introduxit. Vnde hæc cautio Remedium appellatur in l. Mutianæ. D. de condit. & demonstr. & in l. 79 ad cuius exemplū aliae etiam cautiones quæ posteà introductæ sunt Remedii vocantur: vt cautio illa vñusfructus à Senatu inuentā, Remedium dicitur in l. 2. D. de vñusfructu earum rerum, ab Caio. Vnde illa verbal. si vñusfructus D. de iure dot. (*Quidam ergo remedij loco*) cautionis loco explicanda puto. Ratiōq; nostra confirmabitur, si eam legem ex Pomponio lib. 8. ad Q. Mutium desumptam dixerimus. Cuius cautionis utilitas consistit in conditionibus quæ in non faciendo sunt conceptæ, in d.l. Mutianæ D. de cond. & demonstr. Et quæ morte legatariorum finiuntur l. 73. D. eod. Balduinus existimat Q. Mutium aliam cautionem legi Miscellæ adjecisse. Hocque coniicit ex verbis Nou. 22. cap. 43. secundum Haloandri versionem & lectionem ; qui ~~adversus~~ legit, & interpretatur (*apposuit.*) Quod si verum esset, sequeretur legem Miscellam antiquiorem Scæuolæ fuisse: vel latam Scæuolæ temporibus, quod tamen Cujacio displicet, qui leges Iuliam & Papiam, legem Miscellam arbitratur. Hoc ex lege 62. auguratur, quæ ex Clementis libris ad leges Iuliam & Papiam desumpta est; de lege tamen Miscellâ videtur loqui. Cùm verò leges Iuliam & Papiam, nouas leges vocari ab Vlpiano in l. vlt. D. de Reg. Caton. tradit libro 14.

Obseruat. cap. 4. destruit omnino sententiam suam. Lex enim Miscella à Iustiniano lex vetusta, lex antiqua παλαιὸς νόμος nuncupatur, d. Nou. 22. Ideoq; & perperam Senatusconsultum illud quod circa legem Iuliam Miscellam factum esse traditur in l. 3. C. de indictâ viduit. malè trahit ad Senatusconsulta Caluisianum & Pernicianum. Primum enim de Senatusconsulto loquitur, l. 3. non de Senatusconsultis: Deinde Vlpianus qui Tit. xvi. horum Senatusconsultorum mentionem facit, ea circa legem Miscellâ factâ esse non scribit, nec circa leges Iuliam Papiamque Popæam. Dicemus itaque contra Balduinum, nullam Q. Mutium legi Miscellæ cautionem adiecissem. Sed illam Mutianam cautionem de quâ loquuti sumus, à iuris autoribus ad conditiones etiâ legis Iuliæ Miscellæ productam fuisse. Quod satîs colligitur ex verbis d. Nouellæ 22. cap. 43. Quamobrem in l. 2. C. de ind. viduit. & l. 3. cùm de cautione Mutiana Iustinianus scribit, non ait eam factam super legem Miscellam. Sed sic loquitur. *Et lex l. Iulia Miscella cedat cum Mutianâ cautione super hoc introductâ, j. super conditio bus ad nuptias spectantibus.* Quod apertissimè distinguit in l. 3. his verbis. *Etiam expressim sancimus legem Iuliam Miscellam;* & *Senatusconsultum, quod circa eam factum est, nec non Mutianam cautionem quæ super talibus nuptijs introducta est.* Vbi dictio illa, (*introducta*) magnopere notanda est, cuius vis est, ut significet generalem illam cautionem iam à Mutio inuentam, quæ ad alia negotia trahi solebat, ad tales nuptias, vel ad conditiones quæ circa has nuptias spectant applicatam esse à Prudentibus. Sciendum enim est, cautionem Mutianam locum habere in legatis & fideicommissis sub conditione non faciendirelicitis, in hereditatibus sub eâdem conditione relictis, l. Mutianæ, l. is qui. D. de condit. & demonst. in mortis causâ donationibus, & in his conditionibus legis Miscellæ. Quæ quidem cautio tam utilis reperta est, ut in his rebus in

quibus ipsa cautio Mutiana interponi non poterat, Imperatores introduxerint quamdam cautionem ad exemplum Mutianæ, quam velut Mutianam vocant, l. 72. D. de condit. & demonstr. Scripsit etiam Q. Mutius,

Libros [egor] vt ex indice Iustiniani apparet.

Libros iuris Civilis decem & octo] quibus vt supra dixi ius Ciuale in artem redegit quod ad eius exemplum Cicero conceperat, vt ipse testatur. Ad hos libros pertinet ea quæ extant in l. penum D. de penu leg. in l. 19. D. de auro, & arg. leg. in l. Mutius D. pro socio lib. 2. meminit Vlpianus in l. 27. D. de auro arg. leg. & quæcumq; ex Mutio in illo titulo adferuntur ex lib. 2. desumpta sunt. Ad quos libros scripsit Notas Pomponius, vt ex indice apparet: quas, lectionum libros ad Q. Mutium, nominavit. in quorum nono Sententias Mutij refert varias, vt colligitur ex l. scribit, D. de auro arg. leg. cuius extrema verba non indignam discussionem merentur.

Quod si, inquit, legasset uxori aurum quod eius causâ paratum erit tunc rectissimè scribit Q. Mutius vt hæc scriptura habeat in se demonstrationem legati & argumentum. Ideoq; ipso iure alienata libra auri amplius quatuor pondo non remanebunt in obligacione nec erit utendum distinctione quâ ex causâ alienauerit testator. Iacobus Cujacius hæc verba corrupta existimat, sicque restituere tentat lib. 2. Obseruat. cap. 35. vt pro demonstrationem legati & argumentū legamus Diminutionem legati & augmentum. Et sanè Demonstrationem, si hæc in lege legeremus contrarium sibi Pomponium faceremus, qui in l. nuper, D. de leg. 111. sic scribit, *Labeo tamen scripsi etiam in futurum tempus collatum hunc sermonem, qui meus erit, pro demonstratione accipiendo: sed alio iure viimur.* Hocque & Julianus confirmat in l. Stichum, D. de legat. 1. qui hoc verbum (*Erit*) non demonstrationem, sed conditionem in se continere scribit. nec enim hæc verba (*magis conditionem legato inieciisse, quam demonstrare voluisse*) comparatiuè, vt Glossa existimat, intelligenda sunt;

licet eam Bartolus & Paulus sequantur, ut scilicet conditionem & demonstrationem hæc scriptura *stichum*, qui *meus erit cum moriar*, contineat, sed magis conditionem, quod ex l. 19. §. hæc scriptura. D. de condit. & demonstr. liquet Iulianus siquidem hoc loquutionis genere usus est; quia Proculiani qui à Labeone descenderant hæc verba (*qui meus erit*) demonstrādi causâ concepta esse dicebāt, d. l. nuper. Ipse vero qui Capitonis præceptis ut Sabinianus, adhærebat, vult ostendere ex ipsis verbis patrem fam. magis j. potius conditionem legato inieciisse, quam demonstrare voluisse. quod ex sequentibus legis verbis manifestum redditur, & ex Pomponio in d. l. nuper, Sabinianæ sectæ Iurisconsulto, cùm ait, *Planè in mortis tempore collatum huic sermonem vestem qua mea erit, sine dubio pro conditione accipiendum puto.* Rectè itaque *Demonstrationis dictio* ut adulterina à Cujacio hâc in lege damnatur: cur autem dictiōnem illam *Argumentum* respuerit non video, minus cur legat *diminutionem legari & augmentum*. Dictio quidem (*diminutionem*) mentem Iurisconsulti non turbat, sed quomodo scripturam illam augmentum in se habere Pomponius ex Mutio dixerit, ignoro, cùm sequentia verba contrarium arguant. *Augmenii* itaque verbum hoc in loco reijciamus, restitutâ antiquâ & communi dictione, *argumentum*, sique ex coniecturâ legamus, *ut hæc scriptura habeat in se demum detractiōnem legati.* Et *argumentum ex eo quod ipso iure, &c.* *Argumentum* j. ex verbis Mutij colligitur, ut alienatâ librâ auri ipso iure amplius quatuor pondo non remaneant in obligatione, nec vtendum erit distinctione quæ in superiori casu expressa est. Non enim diminuere legatum dicitur vel diminutio legati, nisi à Marcello semel in l. ex asse, D. ad leg. falcid. sed minuere legatum vel diminuere ex legato, ut ex dictâ lege apparet, l. si peculium, D. de pecul. leg. l. Lucius, D. de alim. legat. l. Nesennius §. si debitori, D. ad leg. falcid.

&

& in l. denique D. de pecul. leg. æs alienum diminuitur, legatum minuitur. Detrahi autem legatum dicitur passim à latinis iuris autoribus pro minus esse in legato: ut ab Ulpiano in d. l. denique §. item si seruo: à Cajo in l. 78. D. ad leg. Falcid. & alibi: *Argumentum* autem hoc loco retinemus rectè, usitata loquutione à Pomponio. Sic eodem verbo usus est in l. si ususfructus D. quando dies legat vel fideic. & Africanus in l. 21. §. quod si stipulator D. de fideiuss. & in l. qui negotia §. nec huic simile D. mandati. Hocque magis moueor ad hanc lectionem probandam quod magis vestigia communis, quam Cujaciana retinet. Cæterum præter ea quæ apud iuris conditores de Mutij præceptis leguntur, quædam ab alijs autoribus referuntur. Gellius libro 5. cap. xix. tradit Iuslurandum quod in arrogando iuraretur à Q. Mutio Pontifice Maximo conceptum fuisse: & libro 7. cap. xv. hanc eius sententiam affert. Quod cui seruandum datum est, si usus est, siue quod utendum acceperit ad aliam rem atque accepit usus est, furti se obligauit. Qui locus nos admonet ex his libris Ulpianum in l. si ut certo §. commodatum. D. commod. à Q. Mutio deprompsisse sententiam eam de commodato, quam ipse veriorem esse scribit. Et Pomponius cum dubitetur an vni mulieri reliquo posset illa & cum marito habitare Q. Mutium primum admisisse dicit. Hunc Macrobius lib. 1. cap. 1. Saturnal. scribit se legisse dicere solitum non esse usurpatam mulierem quæ cum Calend. Ianuarijs apud virum matrimonij causa esse cœpisset, ad diem quartum Calendas Ianuarias sequentes usurpata esset, ubi quidam legendum putant usurpatum esset: ego ex Gelli lib. 3. cap. 2. usurpatum issem. Q. etiam Mutij Scœuola mentionem facit Festus, in verbo Nefrendes. Nefrendes, inquit, dictos afferit. Prouintus lego Quintus Mutius Scœuola arietes, quod dentibus frondere non possint.

S A B I N V S.

Lures fuere Sabini Iuris consulti. Fuit Cellius Sabinus, cuius Pomponius meminit in l. 2. de orig. iur. Fuit Vitellius Sabinus, fuit Iuuentius Sabinus, ad quem rescriptum D. Pij extat in l. 1. D. ad Senat. Sillan. Fuit Sabinus vir Consularis, ad quem Lampridius ait Vlpiatum libros scripsisse, eum intelligit quem bis Consulem Imperate Antonino Caracalla liber Cuspiniani & Cassiodorus produnt. Secundum Consulatum, alij cum Venusto : alij cum Annullo gesuisse asseuerant. Sed Onuphrius ad veritatem propriis accedere putat eos, qui Annullinum ei in secundo Consulatu collegam adiiciunt. Id confirmat ex antiquo tubulo plumbeo in quo *Q. Aquilius Sabinus II. & S. Aur. Annulinus* leguntur. Cuius sententiam probare puto legis 4. subscriptionem C. de quæst. quæ est pars rescripti Imperatoris Antonini ubi sic exaratum est: *PP. V. Calendas Apr. Sabino & Annulino Cos.* Hunc Imp. Heliogobalus iussit occidi vocato Centurione: sed Centurio, inquit Lampridius, aure surdior imperari sibi credidit, ut vrbe pelleretur : hocque fecit : Sic vitium Centurionis, Sabino saluti fuit. Habuit filium, Fabiū Sabinum, Catonem sui temporis dictum, qui eodem Lampridio autore cum Vlpiano, Paulo, alijsq; eius ætatis Iurisconsultis, Alexandrum Seuerum ex bono principe, meliorem fecit. Sed dubitat Politianus paterne, an filius de Iure scripserit. Hi tamen alij sunt ab hoc Sabino, de quo in præsentiarum sermo est, & cuius Indice Iustiniane fit mentio in Massurius enim Sabinus vocatur. Quapropter facile crediderim allucinatum fuisse Lampridium, cum retulit Vlpianum ad

Sabinum Consularem Fabij patrem libros scripsisse, cùm ad Sabinum Massurium scripserit: quod ex §. 1. de hæred. instit. in Instit. & ex l. cum in libris C. de hæred. instit. comprobatur. Et verò etiam in inscriptione l. 1. de legat. fit mentio libri Vlpiani ad Massuriū Sabintum, & lex falsus creditor in §. qui alienum D. de furt. si eum his quæ à Gellio tradita sunt lib. x. cap. vlt. coniungatur, videtur non mediocriter fulcire hanc sententiā: quandoquidem quæ Gellius ex libro Massurij Sabini de Iure Ciuiti 2. verba protulit, ea ibi ab Vlpiano lib. 41. ad Sabinum conscripta feruntur. Quibus in locis admonendus lector est, animaduersiones quasdam & notas Vlpianū in illis libris ad Sabini scripta edidisse, quemadmodum suprà de Juliani libris ad Minitium diximus: tantumque verba hæc Vlpianus lib. 41. ad Sabinum valere, quantum illa (*Ex Sabino.*) Assentior & Labito, existimanti Sabinum, cuius sit mentio in l. quæsitum §. sed & si de fundo instr. in l. qui penum de penu leg. in l. tutorem §. denique de his quib. ut indign. Massurium Sabinum esse: quem ex plebe natum ob virtutem & Iuris Ciuitis cognitionem eximiam, in Equestrem ordinem relatum fuisse credendum est, iam grandem natu, & annorum ferè quinquaginta autore Pomponio l. 2. de orig. iur. Ei enim amplæ facultates non fuere: sed plurimum à suis auditoribus sustentatus est, eodem teste Quamobrem eum probitatem & sapientiam insignem facit Athenæus lib. 14. his verbis οὐασθεὶς ἀπατᾷ τοὺς νέοφυούς καὶ σέρβους δευτερογένει. Massurius omnino bonus & sapiens, & nulli secundus. Et merito nulli secundus dicitur. Primas enim inter Iurisconsultos eum tenuisse, videntur demonstrare hæc verba Gellij lib. xiii. cap. 2. A que in rerum quidem diffusionibus, comprehensionibus & alijs quibusdam legitimis in rebus ex ipsa lege Iulia, & Sabini Massurij, & ex quorumdam aliorum Iurisperitorum commentarijs commoniti, & administrati sumus. Sabinum enim solum, tamquam præstantiorem,

nomine proprio designat: alios verò, veluti Deos minorum gentium, silentio prætermittit. Sicut Arrianus lib. 4. in Epictetum, legibus naturæ potius parendum esse ait, quām Massurij i. iuris ciuilis, quasi in Massurio totum ius ciuale resideret. Quem locum imitatus videtur D. Hieronymus de Papiniano loquens. *Aliæ, inquit, sunt Cæsari leges, aliæ Christi: aliud Paulus noster, aliud Papinianus præcipit.* Eò videtur spectare Persius Satyra 5.

Vindicta postquam meus à Prætore recepsi

Cur mibi non liceat ius sit quodcumq; voluntas,

Excepto si quid Massuri rubrica vetavit.

Vbi obiter adnotabo in manuscripto quem penes me habeo, exaratum esse, *Massura rubrica vetavit.* Nec certè male: cum Massurius dupliči scribitur apud Græcos, & Latinos autores. Ceterū lectioni Græcorum poëtarum operam dedisse manifestò apparet ex l. 1. D. de contrah. empt. vbi Homeri verbis ab eo citati referuntur, linguae tamen Græcæ perfectam cognitionem non habuisse, atque in eo à Paulo reprehensum quod versus Homeri qui permutationem significare videbantur, pro emptione afferret. Augurem quidem Massurium fuisse, vel de iure Augurij scripsisse apparet ex Plinio lib. x. cap. 7. Nullum autem magistratum eum gessisse quidam putant: nec Pomponius vllius mentionem facit in d.l. 2. Est tamen antiquus nummus, qui Sabini cuiusdam Triumviri meminit: sic enim inscribitur. *Sabinus Turpilianus* ^{II.} V. I. R. Quem Massurium asseuerare ausim. Massurius siquidem Sabinus, Tyberij Cæsaris temporibus floruit, vt ex Pomponio constat: ipséque Massurius Tyberij meminit lib. x1. Memorabilium, vt relatum est apud Gellium. Hic autem Triumvir Tyberij saculo vixit. *Turpilianus enim collega, Consul fuit anno urbis conditæ* ^{deccxiiii.} cum Pætro, vt liber Cuspiniani & Cassiodorus testantur, *xxiiii.* annis. tantum post mortem.

Tyberij Cæsar. Cæterum Massurius Sabinus cùm in Equestrum ordinem relatus fuit, impetrauit à Cæsare Tyberio, vt populo responderet, iam grandis natu & ferè annorum quinquaginta: hocq; ex antiquo Romanorum more, apud quos senectutis non inertis gratum honestumq; munus erat, consulentibus respondere, autore Cicerone lib. i. de legib. Vnde apud eumdem lib. i. de Orat. Crassus interpretationem iuris, non solùm ad vsum forensem, sed etiam ad decus, senectutem comparasse ait. Quò induci debet illud Ouidij lib. 9. Metam,

Iura senes norint.

Atque id munus, vel domi exercebant, vel trauerso foro deambulantes. Fuisse enim id insigne, Cicero scribit lib. iii. de Orat. cum qui id ageret, facere ciuibus omnibus consilij sui copiam: Ad illos vero plerique Iuris Civilis discendi studio ventitabant. Quāquam enim se ad docendum non darent, tamen, vt ait idem Tullius in Bruto, consulentibus respondendo, studiosos audiendi docebant: quod & Athenis olim factitatum existimo, indéque Romam allatum. Quamobrem Demosthenes in Orat. in Euergum, ait Iurisconsultos quos adierat, ei dixisse, an sibi de iure responderi, vel consilium dari vellet. Hoc autem munere respondendi, nulla publica autoritate: sed priuata studiorum suorum fiducia fungebantur. Consulebatur aliquando unus solus: aliquando pleriq; simul. Quare recte apud Alphenum legitur in l. 17. D. si seruit. vind. *Anno consilium omnes Iurisperii dederunt.* Aliquando cùm vnum conuenissent, eiusque responso vel consilio non contenti, propter idem negotium alios prudentes consulabant, vt colligitur ex l. 16. D. de inst. vel instrum. quæ eiusdem Alpheni est. Aliquando etiam ipsi quid de re, de qua consilium petebant iudicarent, enarrabant, vt patet ex l. vlt. D. de minor: Et qui consulebantur plerumq; Iudicibus ipsis scri-

bant, aut testabantur qui illos consuluerant, autore Pomponio in d.l.2. D.de orig.iur.Hocq; obtinebat ante D. Augustū, qui primus ut maior iuris autoritas haberetur, constituit vt ex autoritate eius responderent: & ex illo tempore, peti hoc pro beneficio cœpit Quod tamē postea ab Hadriano remissum est, cūm ab eo viri Prætorij peterent , vt sibi liceret respondere: rescripsit eis, hoc nō peti, sed præstari solere: & ideo delectari se, si qui fiduciam sui haberet, populo ad respondendū se præpararet, eodem Pomponio autore. Renouatū deinde morem ab Augusto institutum, videtur innuere Iustinianus in instit. tit. de Iure natur.gent.in §. Rēsponsa : additque, post id tempus sententias & opiniones eorum qui hoc beneficium obtinuissent, tantūm ponderis ac momenti habuisse, vt ab his recedere iudici non liceret. quod quidem Tribonianus , vt Theophilum taceam, de suo adiecit : Non enim credibile est rem tam notam & cognitione dignissimam, si fuisset, Pomponium hominem peritissimum Romanæ vetustatis , atque hic ex professo illam indagentem, reticere voluisse: aut certè, tantæ antiquitatis effigiem quibusdam aliorum monumentis expressam haberemus. Quin imò quamplurimū sententias Iurisconsultorum ab ipsis Imperatoribus & iudicibus sequutas nō fuisse constat: vt Pauli ab Antonino in lege Aemilius Lrianus D. de minor. 25. ann. & à Prætore fideicommissario, in l. quæsitum §. penult. D. de legat. III. in qua mulieri tamquam aduocatus aderat. Adesse enim consueverant Iurisconsulti aliquando vt aduocati , vel vt aduocatis rationes iuris suggererent l.moris D.de poen. Nisi malimus dicere id, quod Tribonianus asserit, sub nouissimis Imperatoribus constitutum: atque ita Pomponij ætate non factum. Hoc tamen non silendum puto, cūm quis offerebat preces Imperatori, eum apponere solitum sententias Iurisconsultorum , qui pro eo sentiebant. Hoc colligitur ex l. 14. C. de

præd. & alijs reb. min. vbi Impp. Diocletianus & Maximianus rescribunt Phrominio. *Vtere viri prudenterissimi Papiniani responso, cæterorumq; quorum precibus fecisti mentionem, sententijs: & ex l. xii. C. de legat. Imperatores etiam re scripta sua Iurisconsultorum sententijs fulciebant: sic Alexander in l. 4. C. de contrah. & committ. stipul. rescribit Sabinæ, Secundum responsum Domitij Vlpiani Præfecti annonæ, Iurisconsulti, amici mei, ea quæ stipulata est cum moreretur, &c.* Et frequentissimè qui Iurisconsultos consulerebant: principum rescripta in libello eis oblato apponebant, vt in l. 87. D. de legat. 2. is qui Paulum consuluit, Alexadri rescriptum ad Julianum in libello posuit. Cæterum Massurius Sabinus secundum Augusti institutum, Tiberij autoritate, populo respondit: & in iuris disciplina Capitonis sectam sequutus est: cuius erat summa, non recedere ab his quæ tradita erant: cùm Labeo plurima innouaret. Eius scripta apud posteros maximæ autoritatis fuere. In indice Iustiniano recensentur tantum.

Iuris Ciuilis libri tres.] Sic & in indice Græco, *βιβλία reīα, Spar-*
sa autem quædam in his libris fuisse de Operis libertorum,
videri potest his verbis, ex Satyra 5. Persij de promptis.

Vindicta postquam mens à Prætore receſſi,
Cur mihi non liceat, iuſſit quodcumq; voluntas,
Excepto ſi quid Masuri rubrica verauit.

Gellius vero lib. 2. Iuris Ciuilis, quod iumentorum cauſa apparatus eſſet, quibus dominus vteretur, penori attribuiffe Massurium Sabinum ſcribit. Ex iii. lib. idem Gellius hæc verba transpoſuit lib. v. cap. xii. In officijs apud maiores ita obſeruatum eſt: primū tutelæ deinde hospiti, deinde clienti, tum cognato, poſtea affini, de qua cauſa foeminae viris potiores ſunt habitæ, pupillarisque tutela mulieri prælata, etiā aduersus quem affuiſſet: eius filij tutores relicti in eadem cauſa pupillo aderant. Omnes officiorum gradus his verbis

exposuit, cùm Cicero lib. i. de Offic. Deorum tantùm patriæ, parentūmq; expressisset: reliquos verò his verbis, *deinceps gradatim reliqua reliquis debeantur*, comprehendisset. Ad eos libros pertinere arbitror, quod Plinius scribit lib. 7. cap. 5. *Massurius*, inquit, *autor est*, *Lucium Papirium Praetorem secundo herede leges agente bonorum possessionem contra eum dedisse*, cùm mater partum se XIII. mensibus diceret tulisse, quoniam nullum certum tempus pariendi statutum videtur. Scio Cujaciū in Nou. Iustiniani 39. decem mensibus legere. sed de ea re quid sentiendum sit, non est præsentis disquisitionis. Illa etiam quæ ascripsit idem Gellius lib. x. cap. xviii. sunt, ex Massurio. *Manifestū*, inquit, *furtum*, *ut ait Massurius quod deprehendit, dum sit faciendi finis est, cùm perlatum est, quò ferri cœperat.*

Scripsit præter hos libros indicis Iustinianei.

De indigenis cōmentarios] qui citantur à Gellio lib. iii. cap. ix. *libros Faſtorum*] autore Raphaële Volaterrano lib. xix. Anthropologiæ.

Libros Memorabilium] quorum meminit Paulus Iurisc. in l. Massurius D. de verb. signif. Gellius librum primum Memorab. lib. v. cap. vi. & Nonius Marcellus in verbo *Strigosus*. Massuri lib. 8. quem puto Memorabiliū. tot enim libros: nisi Memorabilium edidisse non legi. Quædā refert ex Massurio Macrobius lib. i. cap. x. *Saturnal.* de Angerrona, & Plinius lib. xvi. cap. xviii. autorem profert Massurium fecisse pastores qui rapuerunt Sabinas de spina fasces nuptiales. Composuit etiam librum.

De triumphis Romanorum] ex Plinij lib. xv. cap. xxix. ex quo verba desumpta certissimum est, quæ de Massurio ab eo traduntur cap. 30.

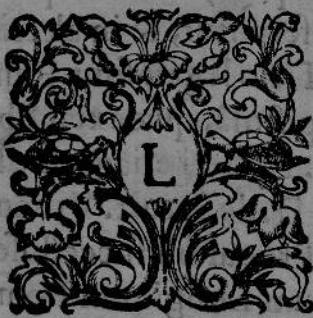
Libros ad Edictum Praetoris Urbani] quorum quintus citatur à Paulo in l. suo viētu D. de oper. libert. Et librum,

Ad efforiorum] cuius meminit l. 5. § hac lege D. de iniur.

Librum de furio] vnde multa sumpsisse Gellium & Macrobius notauit Bernardinus Rutilius.

P R O-

PROCULVS.

Icinius Proculus vir prauus & callidus, vrbanæ militiæ impiger autore Tacito præfectus prætorio fuit sub Othonে in eo bello quod ab Othonе contra Vitellium gestum: Honor quidem non menque penes Titianum fuit fratrem Othonis. Ius verò ac potestas penes Proculum præfectum, qui tamen nec autoritate nec imperio prospere, vel prudenter usus est. Othonianum enim exercitum amisit cum pugnare contra Vitellium infæliciter eum coegisset, abnuentibus Celso & Paulino qui militem itinere fessum, sarcinis grauem subiijcere hosti imprudentiæ esse censebant. Titianus tamen & Proculus ubi consilijs vincebantur ad ius imperij transibat: profligato tandem superatōque exercitu, Vitellij victoris potestati se submisit, quem tamen tristi mora squalidū tenuit Vitellius: donec auditus necessarijs magis defensionibus quam honestis vteretur, teste eodem Tacito lib. xviiij. Annal. Quædam tamen pro Othonе in Republica non inutiliter gessit, post seditionem illam quam prope vrbi excidio fuisse scribit idem Tacitus lib. xv. cum milites quibusdam Tribunis & seuerissimis Centurionū obtruncatis palatum petijsent ubi Otho splendidum & magnificum conuiuum primoribus foeminis virisque celebrabat, milites vna Proculus cum Plotio Firmo alloquutus manipulatim est, ex suo quisq; ingenio mitius, aut horridius: finis autem sermonis in eo, quinque millia nummū singulis militibus numerarentur. Nepos autem Proculus Sempronij cuiusdam fuit, vt ipse

testatur in l. 47. D. delegat. 2. *Sempronius*, inquit, *Proculo nepoti suo salutem*, quem consuluit, vtrum Titius centum & quinquaginta, an centum dumtaxat habiturus sit, cum binæ tabulæ testamenti eodem tempore exemplarij causa scriptæ, vt vulgo fit, eiusdem patris familias proferuntur, & in alteris centum, in alteris quinquaginta aurei Titio legati sunt. Eum etiam consuluit *Licinius Lucusta* per epistolā, quæ extat lib. viij. Epist. vt appareat ex l. 48. D. eod. *Hyperi* etiam cuiusdam familiaris fuit, vt appareat ex l. xij D. de Seruit. *Vrban.* præd. Cæterū Neruæ Iurisconsulto *Procolum* successisse, atque auctoritate antecessisse *C. Cassium Longinum Pomponius* refert. Plurimum enim ipse potuit in iure tractando: vnde non tenuis iurisconsultus appellatur à Diuis fratribus in l. *Diui D. de iure Patron.* Tenuit enim certam quandamq; propriam viam, in multis articulis tractandi atque explicandi Iuris Ciuilis. Atque eius tempore iurisprudentiæ scientia, in duas diuisa est familias. Qui enim Institutionem eius sequuti sunt, *Proculeiani* vocati, ad differentiam eorum qui *Cassij* sectatores erant, qui *Cassianorum* nomen obtinuerunt. Dissimilis enim diuersaque doctrina eorum fuit: Vnde *Proculeianos* diuersæ scholæ autores appellat *Iustinianus* tit. de Empt. & vendit. §. diuersæ scholæ, & tit. de mandato §. is qui exequitur in institut. Loci quidam eorum controuersiæ leguntur in l. si idem. §. fin. D. de Iurisd. omn. iud. *Proculuſ* in communi actione plurium personarum singulas partes expectadas esse dicebat, circa ius dicentis iurisdictionem: *Cassius* totam rem. Deinde in Tit. xj. fragmētorum *Vlpiani* eum *Proculeiani* dicebant esse puberem, qui xij annos impleuisset: *Cassiani* verò eum, qui habitu corporis pubes appareret, i: qui generare posset. *Iustinianus* in maribus *Proculeianorum* sententiam probauit in §. 1. quib. mod. tut. finitur in instit. Sic in l. 79. D. de petit. hæred. Si

post litem contestatam mancipia aut iumenta aut pecora de-
perierint damnari debere in specialibus petitionibus Pro-
culo placet; Cassius contra sentit. Paulus tamen in prædonis
persona Proculi sententiam laudat: in bonæ fidei possesso-
ribus Cassij. Habemus etiam in l. 7. §. 7. cum quis D. de ac-
quir. rerum domin. Proculi & Cassij controuersiam. Cum
quis ex aliena materia speciem aliquam suo nomine fecerit.
Proculus enim Neruam sequutus, putat hunc dominum esse
qui fecerit: Cassius vero & Sabinus qui materiæ dominus
fuerit. Sed Caius si species ad materiam reuerti possit, Cassij
sententiam sequitur: si non possit reuerti, Neruæ & Proculi.
Nota est item celebris illa dissentio inter Proculeianos, &
Sabinianos siue Cassianos, cuius fit mentio in l. possideri. D.
de acquir. vel amitt. possess. an duo vnius rei possessores in-
solidum esse possint. Sabino existimante posse: Proculo verò
non consentiente, qui à Trebatio & Labeone cœptam con-
trouersiam auxere. Sed Proculi sententia posteriori ætate
recepta est, vt ex d.l. possideri constat: Sabini autem & Tre-
batij probatam sententiam Ciceronis temporibus apparet,
ex Oratione eius pro Quintio Proficiscenti, inquit, *tibi in posse-
finem Praetor ipse Sex. Næui palam dicit, ita possideto; vi tecum simul
possideat Quintius.* Denique non omittemus disceptationem
illam quæ ample describitur à Paulo in l. 1. D. de contrah.
empt. Vtrum sine nummis venditio esse possit. Velut si ego
togam dedi, vt tunicam acciperem, Cassio & Sabino emptionem
& venditionem esse existimantibus: Nerua vero &
Proculo permutationē non emptionem. Cassius & Sabinus
autoritate Homeri vtebantur ex Iliad. & n̄ desumpta. Pro-
culus item & Nerua eodē autore vtuntur (licet hoc à Paulo
traditum n̄ sit in d.l. 1.) sed Tribonianus id testatur apud
Iustinianum. Tit. de empt. & vendit. §. sed Proculi: vbi
tamen notandū, verba Seruij Virgilij interpretis in 3. Georg.

*Apud maiores omne mercimonium in permutatione constabat quod & Caius Homerico confirmat exemplo, non de Caio Iuris c. qui Hadriani temporibus vixit intelligenda, vt quidam magni nominis vir arbitratur, eò fortasse deceptus, quod Seruius aliquando illius autoritate vtatur: Sed de Caio Cassio Cassianæ & Sabinianæ sectæ parente, vt ex superioribus verbis Triboniani apud Iustinianum d. Tit. de empt. & vend. constat: qui Cassium huius sententiæ autorem profert. Sæpiissimè enim & ab ipsis Iuris autoribus Cassius sub nomine Caij solo citatur, vt à Iauoleno in l. si quis. D. de condit. & demonstrat. & in l. si alieni. D. de Solut. quod ea earum legum inscriptiones satis docent. Veruntamen explosa à Paulo Cassianorum sententia. Proculi præualuit & meritò, inquit Iustinianus, d. tit. quod & ipse alijs Homericis versibus adiuuatur, & validioribus rationibus argumentaretur. Ex quibus obiter animaduertendum puto quanto in precio Homeri opera à Proculo, & alijs Iuris autoribus habita fuerint, cum quæstionem iuris difficillimam Homericorum versuum auctoritate decidendam putarint: sic Martianus, siue potius Cassius (verba enium Cassij ea esse existimo) ex Homeri Odysseæ loco Sues gregatim pasci, & ideo pecorum appellatione contineri probat in l. legatis. §. pecoribus. D. de legat. iij. & olim Athenienses de Salamina contendentes testem Homeri locū adduxerunt autore Aristotele lib. 1. Rhetor. cap 95. Diodorus etiam scribit lib 6. Phocenses à Philomelo Homeri versuum auctoritate adductos, ne Amphictionum publici Græciæ Concilij sententiæ starent. Sed vt ad Proculum nostrum reuertamur, in l. 14. D. de iure Codicil. refertur hæc quæstio. *An legata quæ postea quam instituti mortem obierint codicillis ascripta vel adempta sint à substitutis debeantur.* Et in quæstione huiusmodi controversia Cassij & Proculi. Cassio respondentे debet: Proculo dissentiente, cuius opinio à*

Scœuola confirmatur. Proculi enim maior autoritas quam Cassij & Sabini in iure interpretando fuit, & sic verba Pomponij in d. l.2.de Orig. iur. explicanda sunt. Ideoque in omnibus controversijs sententia Proculi præualuit, præterquam in quibusdam quæ recensentur à Iustiniano in l. quod certatum C. de posth. hæred. instit. in l.fin. C, de vsufr. vsuuè & habit. in l. fin. de seruit. & aqua in l. cum quidam C. de impub. & alijs substit. in quibus Imperator explosa Proculi sententia Sabinianorum probat: atque ita diu in diuersas scissa sectas iuris scientia remansit. Postiores tamen Iuris-consulti nullo sectarum studio tenebantur: aliquando enim Proculum sequebantur: aliquando Cassium & Sabinum: aliquando vero medium viam tenentes, vtriusque scholæ dogmata moderatione quadam temperabant. Cæterum ex hoc nostro Proculo originem sumpsisse Claudio Proculum nepotem auguror qui sub D. Hadriano Prætor fuit, & ad quem Hadriani rescriptum extat in l. i. D. de ventre in possess. mitt. qui pater fuit Cornelij Proculi, cuius meminit Paulus in l. 24. D. de tut. & curat. dat cui D. Marcus & Verus rescripsere, qui Consul fuit cum Munatio ut colligitur ex l. 27. D. de liber. causa, & Proconsul Aphricæ sub D. Pio l. i. D. de iure immu. & ad id tempus referendum est D. Pij rescriptum, quod ab Vlpiano traditur in l. 7. D. qui satisd. cog. qui etiam malè Cæcilius pro Æmilius dicitur in l. i. D. de opt. legata: Æmilij siquidem nomen Corneliorum gentis fuit. Habuit filiam Proculam quæ sub Commodo vixit, cuius quæstio de fideicommisso aduersus fratri sui hæredes extat apud Papinianum, in l. 26. D. de probat. ad quam D. Marcus & Verus rescripsere in l. xj. §. si in opere D. delegat. iiiij. Vlpij etiam Proculi mentio fit ab Vlpiano in l. i. §. vsque adeo D. de tut. & rat. distrah. nisi malimus repnere Vlpium Marcellum: quod fartasse non inconcinnum.

Scriptorum autem quæ Proculus noster edidit in indice
Iustinianeo recensentur tantum

Epiſtolarum lib. octo.

Scripsisse etiam notas in quosdam Labeonis libros indicat
l. sed an vltro §. sed vt Celsus D. de negot. gest. & lex si ita
expressum D. de condit. & demonſt. ad eum Ferox scripsit,
vt notatur ex l. xi. D. de aqua & aquæ pluu. arc.

ALPHENVS VARVS.

P. Alphenus Varus patria Cremonensis Acro-
ne autore antiquo Horatij interprete, inter
decem Seruij discipulos numeratur à Pompo-
nio in l. 2. D. de Orig. iur. quem plurimùm
autoritatis habuisse, Consulemque fuisse scri-
bit. Casiodorus quidem in Chronicis Consulem eum cum
C. Vinitio adiicit sub annum ab vrbe condita 754. Onu-
phrius vero sub annum 755. Malè enim apud Dionem legit-
tur P. Alphinius. His Consulibus Velleius Paterculus scri-
bit Tiberium Neronem Rhodo Romam magna omnium
ordinum lætitia reuersum esse. Alius est is ab eo Alpheno
Varo, cuius mentio fit apud Tacitum lib. xviij qui tempo-
ribus Othonis Imperatoris præfectus Prætorio suffectus
fuit in locum Sabini, & præfectus Castrorum creatus sedi-
tionem contra Valentem ortam compescuit. Sed facile cre-
derem eius filium fuisse. Noster autem Iurisc. P. Alphenum
Varum patrem habuit, vt ex Dione colligere licet. Cremonæ
futrinam primum exercuit si Acroni credimus, qui de eo
putat intellexisse Horatium lib. i. Sermonum

Alpheus Vafer omni

Abiecto instrumento artis clausaq; taberna,

Sutor erat sapiens operis. Sic opibus omnis

Est opifex solus , sic Rex solus.

Sutrinam enim ingenui homines Romæ olim discebanr, vt notari potest ex l. 5. S. proponitur. D. ad leg. Aquil. Atque ita Alphenus ex sutori Iurisconsultus celeberrimus factus est, ob vafritiem illam i : subtilitatem ad ius interpretandum aptam : vnde vafer ab Horatio superioribus versibus appellatur : non vt quidam putauere pro Varo , gentili nomine. Nam & alibi lib. 2. Sermonū Sat. 2. illud nomen vafri quasi Epitheton, iuri apposuit Horatius

Nos expulit ille

Illam aut nequies aut vafri insectia Iuri.

Ex Sutore autem Iurisconsultus evasit Alphenus, sicut Nicodorus apud Aelianum lib. 2. qui cum pugil in iuuentute tantum esset, legislator in senectute Mantinensium præstantissimus fuit, & memoria patrum nostrorum Bernardus Malcius qui cum coriariam exercuisset ad legum scientiam accessit autore Paulo Iouio. Iurisprudentiæ autem studia in Alphenorum familia ab hoc introducta per multos annos viguere. Fuit enim Alphenus Iurisconsultus sub Alexandro Imperatore, quem Papiniani discipulum Lampridius in Alexander tradit. Noster autem Alphenus non solum juris cognitionem adeptus est, sed Philosophiæ studijs summè eruditus fertur, cuius scientiæ floribus aspergere opera sua non dubitauit vt apparet ex l. 17. D. de iudic. Gelliusq; scribit lib. 6. cap. 5. cum rerum antiquarum non incuriosum fuisse. Reprehenditur tamen ab eodem Gellio, vt errans in veteribus verbis interpretandis, quod eadem affinitas illi visa est horum verborū puri, & puti, quæ sit noui, & nouitij, quodq; putum longa prima syllaba pronunciandum esse visus est,

DE IURIS PERITIS

quasi à puro ductum inclinatumq; non à putando. Verùm hæc non faciunt, quin à Marcello in l. vt Alphenus. D. de verb. signific. & in l. qui concubinam. §. cum ita D. de leg. 3. nominetur tanquam autor locuples proprietatis verborum, & à Paulo Vari tantum nomine apposito in l. summa. §. item Varus D. de aqua & aquæ pluuiā arc. Hunc intelligit Varum Vlpianus in l. Idem Pomponius. §. de arbore. D. de rei vindic. & Iauolenus in l. si quis D. qui testā. fac. possunt. Ceterū fuit sèpè consultus Alphenus de legibus quas censores dicunt in locandis vectigalibus vt l. in lege locati l. Cæsar vel censem de publican. & hæ sunt quas Censorias appellat ipse in l. 203. D. de verbo signif. Reliquia autem.

Digestorum lib. quadraginta] qui in indice Iustinianeo recensentur. Libri trigesimi meminit Gellius loco supra citato. Hos libros Paulus Iurisc. in Epitomen redigisse videtur, ex inscriptione legis qui insulam, & l. in naue Sauphelli. D. locat. l. duo D. de præscript. verb. l. cum multi D. si pars hæred. pet. l. qui scapham l. qui fundum D. de euict. alijsq; nonnullis inscriptionibus. Præterea idem Gellius scribit eum composuisse.

Collectaneorū lib. quatuor] Intelligi etiam potest ex l. actione §. ita scriptum D. pro Soc. collegisse quædam è Seruij scriptis, è cuius schola ipse emanauerat, & ex l. 77. D. de verbo signific.

ANTISTIVS LABEO.

ANTISTIVS labeo veterum Iurisconsultorum princeps vt appareat cum ex Pomponio in l. 2. D. de orig. iur. tum ex Papiniano lib. 5. quæst. qui cum aliquid Labeoni placuisse vult demonstrare, veteribus placuisse dicit tanquam

quam si tota Iurisconsultorum antiquitas in eius verba iu-
raret solum. Huc pertinet Petronij Arbitri versus

Aique esto quicquid Seruius & Labeo.

Neratiam vxorem habuit, cui testamēto nominatim legauit
vestem, mundum muliebrem omnem, ornamentaq; mulie-
bria omnia, vt est apud Paulum in l. pediculis D. de auro
argento mundo. filius autem Labeonis Antistij fuit Sulpitij
auditoris qui bello Philippensi pro libertate fortiter occu-
buit Appianus lib. 4. Δαβεὶς δὲ τὸν σφιαγμένον ὁ πατὴρ Λαβεό-
νος τῷ κατ' εἰπεῖσαν νόμῳ ἐπὶ τῷ πειθαρίῳ τῷ μολάρῳ τὸν δικέλων τῆς
διξιάς λαβόμενος, καὶ πειθάρχας ἀντόι, ὃς ἔθος έστι Ρωμαῖος ἐλευθερῶν δη-
μοφορέων ξίφος ἔδοκε, καὶ τὸ σφαγὴν ὑπέχει. Et qui coniurationis in
Cæsarem factæ particeps fuit, autore Plutarcho in Bruto:
nec est quod dubitet Bernardinus Rutilius, an is sit Labeo
pater, qui Seruij auditor dicitur à Pomponio, cum eum pa-
trem nostri Labeonis ex ipsius Pomponij verbis liquido
constet. Antistius itaque filius paterna in republica vestigia
sequutus, ius ciuile tractandum suscepit, & antiquæ liberta-
tis amator fuit. Agitabat inquit Atteius Capito in epistola
quadam quæ extat apud Gellium lib. xiiij cap. xij, hominem
libertas quædam nimia & vecors, vsque eo ut Augusto iam
principe & rem publicam obtinente ratum tamen pensumq;
nihil haberet, nisi quod iustum sanctumq; esse in Romanis
antiquitatibus legisset. Huius libertatis exemplum dat Gelli-
lius. Ac deinde, inquit, narrat quid idem Labeo per Viatorem à Tribunis
plebis vocatus responderit, cum à muliere, inquit, quadam Tribuni plebis
aduersum eum aditi, Gellianum ad eum misissent, ut veniret & mulieri
responderet, iubet eum qui missus erat redire, & Tribunis dicere ius eos non
habere neque se, neque alium quenquam in causa vocandi, cum moribus
maiorum Tribuni plebis prehensionem haberet, vocationem non haberent.
Alia eius libertatis apparent vestigia, apud Suetonium in
Augusto cap. liij. Antistius Labeo, inquit, Senatus electione cum
Triumviratum legeret, siue ut quidam legunt, vir virum legeret M.

Lepidum hostem olim eius, de Octauio loquitur, & tunc exulantem legit, interrogatusq; ab eo an essent alij digniores, suum quemq; iudicium habere respondit. Cumque ob hanc rem infensum Octauij sibi animum reddidisset, liberè dixit: nihil se commisisse, si hominem quem Octauius Pontificem esse pateretur in Senatum ipse asciuisset. Libertatem tamen illam detrimentum nunquam Labeoni attulisse idem Suetonius testatur. Quod quidem (si coniectura affirmare aliquid licet) verum non puto. Ei enim consulatum abstulit, quod ex Cornelio Tacito lib. 2. Annalium sic scribente constat. Et Capito Atteius de quo memoravi principem in ciuitate locum studijs adsequutus ciuibibus, sed auo Centurione Syllano, patre Praetorio Consulatum ei accelerauerat Augustus, ut Labeonem Antiflum ijsdem artibus præcellentem dignatione eius Magistratus anteiret. Hanc tamen libertatem incorruptam, ut vocat idem Tacitus, quæ pro dignitate laudari debuerat, (si aliquid puri incorruptique adulatio innata, corruptique temporum mores in animo reliquissent) à principum afferentatoribus damnatam legimus. Eam enim Atteius Capito qui hac re iuris diuini & humani scientiam bonasq; domi artes quibus excellebat de honestauit, autore eodem Tacito, vescordiam appellat lib. xij citato Gellij: & Suetonius eum sequutus dicto cap. liij contumaciam: Horatius vero lib. 1. Sermonum Satyra ij Satyrica procacitate, insaniam nominat. Constare igitur debet, Consulatus honorem non adeptum Labeonem, ob incorruptam libertatem, quæ in eius animo vigebat. Quamuis Pomponius in l. 2. D. de orig. iur. oblatum esse ab Augusto ei Consulatum, quo suffectus fierer, scripscerit, quod tamen ab alijs autoribus relatum non est. Sed hoc sententiam nostram non destruit. Ominosum quippe fuit in locum mortui vocari: & in Censura eam rem religioni fuisse tradit Liuius lib. 5. Pomponius etiam testatur Labeonem hunc Consulatum recusasse. Praetor itaque, Labeo no-

ster tantum fuit, Vnde apud Plinium lib. 35. Natur. hist. cap. 4. legendum puto, *Parvis gloriabatur tabellis extinctus nuper in longa senectute Antistius Labeo Pratorius*, non ut in vulgaribus Codicibus *Ateius Labeo*. Ei tamen quod præturam intra stetit, commendatio ex iniuria oriebatur, & ut Gregorius Nazianzenus de Cæsario à Iuliano iniuriosè tractato scribit, magis ignominia quām splendore clarius fuit. Capitoni vero quod Consulatum adeptus est, odium ex inuidia autore Tacito. Cæterū quamuis intra præturam steterit, Proconsulatu tamen prouinciæ Narbonensis functus est, vt est apud Plinium dicto loco. Itaque ætas hæc duo pacis decora tulit simul: Sed Capitonis obsequium dominantibus magis probatum, Tacito teste ad summa dignitatum fastigia euni euexit: *Labeo libertatis illius incorruptæ amator, studiorum potius, quam honorum ambiendorū cura tenebatur*. Totum enim ita diuiserat annum, vt Romæ sex menses cum studio- sis esset, & sex mensibus secederet, conscribendisque libris operam daret, vt relatum est apud Pomponium dicta l. 2. Romæ enim, viri tantum magnæ autoritatis secessibus vtebantur. Quamobrem recte apud Ulpianum legitur in l. 21. §. si arbiter D. de recept. arb. Arbitri qui in eo loco qui sit circa urbem, adesse litigatores iusserit, valere iussum: si eius autoritatis sit arbiter vt in secessibus soleat agere. Et cum Capito in veteribus iuris præceptis constans remaneret: Labeo, vt inquit idem Pomponius, ingenij qualitate & fiducia doctrinæ fretus, vt qui, & præ cæteris operis, sapientiæ operam dederat, plurima innouare instituit: sic enim apud Pomponium legere magis æquum puro, quam quorundam lectio nem sequi, qui sic scribunt: *qui & cæteris operis sapientiæ operam dederat: illam autem penitus reijcio quæ ab alijs traditur, qui & præ cæteris sapientiæ operam dederat*. Non enim dictio *Operis delenda, qua Pomponius vtitur ad demonstrandum in iu-*

sum corpus iuris siue Ciuilis, siue Pontificij, siue publici, siue priuati, vt superioribus verbis dictæ legis de L. Aelio Tuberone Pomponius expressit, qui complures ab eo traditur vtriusque operis libros reliquissimj: publici, & priuati iuris, & Offilius, qui omnem partem operis fundarent, j: corporis Iuris Ciuilis, vt nunc vocamus. Distinguimus enim vulgo vniuersum ius in Corpus Ciuale, & Corpus Canonicum siue Pontificium. loquēdi genere non omnino barbaro sic *ζωματοποιία* legum dicitur Nouel. Leonis prima. Corpus enim sumitur pro opere scripto, apud Ciceronem Epist. 2. ad Q. Fratrem, & *σοφία* dicta Nouella, & hoc modo Corpus Homeri scribitur ab Vlpiano in l. 52. §. 2. D. de legat. 3. Eadem ratione Cicero epist. lib. 2. ad Attic. dixit, *Hoc totum corpus curabo ut habeas*. Significat itaque Pomponius præ cæteris operis partibus Labeonem sapientiæ operam dedisse j: Iuri Ciuali. Quod hoc in loco sapientiæ nomen propriè designat, sicut & apud veteres Romanos: sic Atilium appellatum sapientem testatur Tullius in Dialogo de Amicitia, quod prudens in Iure Ciuali: & Sempronium vocatum *σοφος* scribit idem Pomponius, quod maximæ in Iure Ciuali scientiæ fuerit, & Iustinianus tit. de Codic. in instit. Iurisperitos sapientes appellat. Quamuis hoc nomen quibusdam nimis arrogans visum sit, qui eos iuris studiosos modestiori denominatione vocarunt, Suetonius in Nerone cap. 32. Deinde, inquit, *ut ingratorum in principem testamenta ad fiscum pertinerent, ac ne impune esset studiosis iuris qui scripsissent vel dictitassent &c.* Et Paulus in l. 1. D. de offic. adfess. & in l. Diuus. D. de extraord. cognit. Pythagoram imitati qui superbum nomen *σοφος*, & sapientis rei ciens, φιλόσοφος & studiosus sapientiæ nominari tantum voluit: omnibus deinceps sapientiæ professoribus nomen id sibi vendicantibus. Labeonem autem ex disciplinis, Iuris Ciuilis scientiam principaliter exercuisse nos

docet Gellius lib. xij. cap. x. Cæterarum verò artium expers non fuit. In Grammaticam enim sese atque Dialecticam litterasq; antiquiores & altiores penetrauit: Latinarum vocum origines rationesque percallens, qua præcipuè scientia ad enodandos iuris laqueos utebatur Grammaticæ quidem præcepta normasque eum tenuisse satis apertè demonstrant quæ apud autores de eo leguntur, & præcipuè apud Festum qui Antistitij Labeonis autoritatem affert ut probet penatis posse dici singulariter. A Proculo tamen Iurisc. notatus est, quod dixisset vsuariū ædium eas habitantem posse Inquili- num quoque recipere, quod non belle Inquilinus dicatur, qui cum eo habitat, sed qui solus in ædibus conductijs, apud Vlpianum l. 2. & 4. D. de vsu & habitat. Cognitionem etiam iuris augurij eum consequutum fuisse testatur D. Au- gustinus lib. 4. de Ciuit. Dei. Cum præserit Labeo, inquit de victimis Deorum loquens, quem huiusmodi rerum peritiissimum prædicant, numina bona à numinibus malis, ista etiam cursus diuersitate distinguat, ut malos Deos propitiari cædibus, & tristibus supplicationibus afferat: bonos autem obsequijs letis atque iucundis, qualia sunt ut ipse ait, ludi, coniuicia, lectisternia. Qui locus ad scientiam eximiam iuris auguralis, quæ in Labeone residuebat ostendendam locupletissimus est. Cæterum legitur Q. Labeo de xij. tab. quædam edidisse, apud Gellium lib. vij. cap. vv. & lib. xx. cap. i. Noct. Attic. Meminit & Persius Satyra i. Labeonis cuiusdā poëtæ: de Cornelio Labeone locus est apud Macrobius. Noster verò Antistius quadraginta volumina reliquit, ex quibus plurima inter manus versabantur temporibus Pomponij, ut ipse testatur dicta lege 2. quæ omnia maximè à Trebatio Iurisc. hausit. Abeo enim institutum esse, licet Offilium & Tuberonem etiā audierit, scribit idem Pomponius. Cuius Trebatij in Iure Ciiali singularis memoria, & summa scien- tia laudatur à Cicерone lib. vij. epist. ad Familiares. In indice

autem Iustiniane o librorum Labeonis hi recensentur.

Pet̄r̄as̄ lib. viij. j: probabilitum siue ut Politianus vertit verisimiliū. Hos libros fuisse in Epitomen redactos à Paulo, constat ex inscriptionibus l. fin. D. si seruit vend. l. si vēhenda. D. ad leg. Rhod. de jactu l. fin. de pignor. aliarumque quas hic annotare non libet. Traduntur etiam Labeonis.

Posteriorum lib. x.] in indice Græco *ειρηναιας*, de quibus Gellius lib. xiij. cap. x. scribit eos post mortem Labeonis editos fuisse. Ideoque posteriores inscribi. Sed licet libri tantum decem in indice recenseantur, plures tamen scriptissime constat. Eorum enim librorum tres continuos 38. videlicet 39. & 40. plenos esse id genus rerum ad enarrandam, & illustrandam linguam conducentium Gellius tradit. Ex 37. citat locum quendam Vlpianus in l. si quis §. Labeo D. de Dolo: Alium ex 38. Paulus in l. sacrilegij ad leg. Iul. pecul. in quo Labeo peculatus definitionē dat. Hos vero Labeonis libros fuisse in Epitomen constrictos à Iauoleno, apparet ex inscriptione legis cum colono D. quib. mod. pig. vel hypoth. solu. l. si pater de vulgari l. qui concubinam l. qui quatuor D de legat. iij. & in l. lx. D. de acquir. vel omitt. hæred. in qua sententiam Labeonis reprehendit. Contrariæ enim scholæ erat.

Præter tamen hos libros indicis Iustiniane meminit Gellius in dicto cap. librorum ad edictum Labeonis, in quibus lepide & argute multa reperta inueniuntur, sicuti hoc est quod in 4. ad Edictum libro scriptum legimus, *Soror*, inquit, *appellata est quod quasi seorsum nascitur separaturq; ab ea domo, in qua nata est, & in aliam familiam transgreditur.* Ex eisdem libris credo erant, & illa quæ idem Gellius lib. 4. cap. 2. ait Labeonem sensisse cum quereretur, an is seruus cui dens deesset redhiberi posset. *Labeo*, inquit, *in causa redhibendi esse negavit.* Nam & magna inquit pars dente aliquo carent, neque eo magis pleriq; homines

morbosifunt, & absurdum admodum est dicere non sanos dici homines quoniam cum infantibus non simul dentes gignuntur. Labeonis librum 2. citat Vlpianus in l. i. D. de seruo fugit. vbi fugitiui appellatione, ex fugitiua natum non contineri scribit. Non enim ut Accursius putat hæc verba Vlpiani, *Labeo lib. 2. ad Edictum scribit*, referenda sunt ad ea quæ sequuntur. Desumpta etiam ex libris ad Edictum existimo ea quæ ex Labeone Vlpianus assert. in l. i. de D. Aedil. Edicto. Labeonis librorum Prætoris urbani idem Vlpianus mentionem facit in l. Labeo. D. de verb. signif. Eiusdem libri xxxj. Prætoris peregrini in l. si quis. §. hæc de dolo actio D. de dolo : librorum Epistolarum eiusdem, Pomponius in l. rerum mixtura §. Labeo D de vsucap. Extat etiam Antistij Labeonis apud Festum de mortis causa stipulatione locus non contemnendus. *Moris causa*, inquit, *stipulatio existimat fieri ut ait Antistius Labeo quæ ita sit ut morte promissoris confirmetur aut ut quidam dixerunt cuius stipulacionis non fuit causa.* Memorat idem Festus commentariorum Iuris Pontificij Labeonis in dictione, sistere, vbi 15. ibrum citat, & in dictione, spurcum, vbi x. profert. Ex quo illa esse arbitrator quæ de virgine capienda Gellius lib. 1. cap. xij tradit Labeonem scripsisse. Iauolenus in l. cum ex filio D. de vulgari scribit auum quendam qui ex filio duos nepotes habebat alterum in potestate alterum non, vellétq; vtriq; substituere, cum filio quem non habebat in potestate non posset, testamentum ex consilio Labeonis Offiliij Casselli Trebatij fecit. Moris enim erat olim quum quis conderet testamentum Iurisperitos vocare: vnde in l. codicillis 89. §. Lucius Titius. D. de legat. 2. sic scriptum est, *Lucius Titius hic meum testamentum scripsi sine ullo Iurisperito.* Citatur etiam Labeo ab Vlpiano id l. sed est quæsumus D. de liber. & posth. Nihil enim immutandum censeo contra viri doctissimi Iacobi Cujacij sententiam qui pro *Labeo & Cassius scribunt*, legendum

putat, Iauolenus & Cassius scribunt. Ratio enim illa quam assert quod Cassius & Iauolenus supra citentur ~~et insperatis~~ oppugnatur. Si enim nomen Iauoleni supra positum esset frustra repe teretur. Præterea Iurisconsulti solent, isque mos Vlpiano peculiarior, cum nomen alicuius autoris repetunt, quem paulo ante nominauere, dictionem, *idem* semper adijcere ut in l. x. D. de vsuf. & habit. in l. xv. in l. ædiles. D. de Aedil. Edicto in l. ix. D. pro socio, & in multis alijs quas recensere superuacaneum esset. Nec lectionem vulgarem condemnat id quod obijci potest: Labeonem scilicet & Cassium diuersæ sectæ autores esse, atque ita absurdum eadem sentire vi deri. Iurisconsultos enim Cassianos & Proculeianos, quam uis contrariæ scholæ, in quibusdam conuenire passim in Pandectis legimus. Sic Cassius, & Pegasus idem responderunt in l. xij D. de vsufr. & quemad. quis vt: Sic Celsus & Sabinus in l. xix. D. si seruit. vend. Sic ijdem Labeo & Cassius in l. xij D. de vsu & habit. Sicuti è contra quamuis eiusdem scholæ sint, tamen inter se semper non consentiunt: sic in l. x. D. de negot. gest. Proculus & Labeo diuersæ sententiæ sunt, & Celsus Labeonis sententiam deridet. Cæterum his quæ ad libros Labeonis pertinebant expositis, prætereundum non reor locum illum singularem Iustiniani tit. de Codice qui alibi nec in nostris, alienisue autoribus inueni tur de codicillorum origine & vsu, qui à Labeone omnem autoritatem desumpsere. Quamuis enim Lucio Lentulo mortuo, qui primus codicillos introduxit: quibus ab Augusto petijs per fideicommissum, vt faceret aliquid, dicitur Augustus conuocasse sapientes viros, interq; eos Trebatium quoque, cuius tunc maxima autoritas erat, & quæsijsse an posset recipi, nec absconans à iuris ratione codicillorum vsus esset: Et Trebatium suasisse Augusto, quod diceret utilissimum & necessarium esse, hoc ciuibus esse propter magnas

&

& longas peregrinationes quæ apud veteres fuissent: vbi si quis testamentum facere non posset tamen codicillos possit. Augusti tamen nec Trebatij autoritas tanti fuit apud Romanos, vt contra ius vetus morem introductum reciperent. Sed post hæc tempora cum Labeo noster qui à Trebatio institutus fuit codicillos fecisset: nemini jam dubium fuit, quin codicilli iure optimo admitterentur: tantæ autoritatis apud Romanos & ponderis Labeonis sapientia fuit.

NERATIVS PRISCVS.

Neratium Pegasi sectatorē fuisse scribit Pomponius in fine l. 2. D. de Orig. iur. & Traianum Imperatorem huius consilio usum Papianus ait in ea facti specie, in qua pater qui filium coactus emancipauerat, eo mortuo bonorum possessionem petebat l. fin. Si à parente quis fuerit manum. quem ita charum acceptumq; habuit, tantumq; de summo eius ingenio, & spe amplissimæ dignitatis iudicauit, ut in successione Imperij Hadriano anteponere eū in animo habuisse, frequens fuerit opinio autore Spartiano in Hadriano. Prisco enim aliquando Traianum dixisse testatur hæc verba, *Commendo tibi prouincias si quid fatale contigerit.* Verum postquam Hadrianus Imperio potitus est, nullus eum inuidentiæ ventus siue potius malevolentia, qui principum animos parum fortes conquassare plerumq; solet, non dicam cōmouit: sed ne quidem agitauit: tantum valet ingenuitatis & candoris in animo altissime defixas habere radices. Neratiū enim Priscum in consilio cum iudicaret semper habuit, autore eodem Spartiano: & sub Hadriano Consulem fuisse factum colligere possumus ex eo quod Collegam Annium Verum

habuerit. Sic enim corrigenda sunt verba legis is qui seruum D. ad leg. Corn. de siccari. *Quod Neratio Prisco & Annio Vero Cōf.* Qui siquidem Neratius Verus, aut Annius Priscus fuerint non memini adhuc me inuenisse: facileq; fuit hunc errorrem nominum commutatione impingere. Hæc autem ad tertium Annij Veri Consulatum referri debent. Hunc enim ter Consulem fuisse testatur Dion Nicæus. Cum primum Consulatum cum Syluano sub Vespasiano, & cum Augure sub Hadriano secundum gessisse scribat Cassiodorus in Chronicis. Sed in quem annum suggeri debeat huius Consulatus, non facilis cognitionis: sub Hadriano tamen referri debere satis appetet. Fratrem autem Neratium Marcellum habuit; cui, de Iure Ciiali consultus per Epistolam respondit, ut est apud Vlpianum in l. quæsitum §. deinde D. de fundo instr. quemque clarissimum vocat Plinius lib iij epistol. Eum Haloander Consulem cum Iubentio Celso ij Consule, imperante Hadriano comparat: Marcellum & Celsum habent Fasti Græci: Celsum vero & Marcellinum Cassiodori Chronicum. Veruntamen Marcellum illum qui Consul profertur cum Iuuentio Celso ij, fuisse vnum ex suffectis eo anno Cōsulibus, probat vetus illa inscriptio quam prodidit Onuphrius lib. 2. Fastorum, de qua infra sumus dicturi. Ille fortasse est Marcellus, quem Hadrianus quamuis amicissimum vt ait Spartanus, compulit ad mortem sibi consicendam, & ad quem Hadrianum Imperatorem rescripsisse Vlpianus lib. 21. ad Sabinum scribit. Extat præclara eius sententia in l. ij D. de iur. & facti ignor. *Ius finitum & esse posse & debere.* quem imitatus Iustinianus in Prœmio Digestorum scripsit hanc solam iuris scientiam finitam esse. Scripsit autem Neratius Priscus quamplurima iuris volumina quorum hæc in indice Iustiniane reperiuntur.

Membranarum lib. ij]j: Responsorum in Membranis scri-

ptorum. Moris enim erat olim apud Iurisconsultos, ut chartis & membranis responsa sua apponenterent, sicut Principes constitutiones suas Codicibus. Hoc autem puto obseruatū, quod Iurisperitis jam prouecta ætate visus debilior esset. Tradit siquidem Plinius lib. 7. cap. 21. quibus visus infirmior erat, membranarum vsum familiarem fuisse: alijs vero cœræ. In libro 2. & 3. de Seruitutibus tractauit, ut colligitur ex l. item sic D. de seruit. rust. præd.

Responsorum lib. ij.] Citatur liber secundus ab Vlpiano in l. Inde Neratius D. de usufr. accr. Ex his responsis vnum extare arbitror in l. Neratius D. de regul. iur. Neratius, inquit Paulus, *consultus an quod beneficium dare se quasi viuenii Cæsar rescripsérat, iam defuncto dedisse se existimaretur.* Respondit, non videri sibi Principem quod ei quem viuere existimabat concessisset, defuncto concessisse: quem tamen modum esse beneficij sui velle ipsius estimationem esse. Ex quibus verbis colligere possumus Beneficiorum originem, à Romanis Imperatoribus ortam. Sic apud Pomponium in l. 2 de orig. iur. Potestas de iure respondēdi à principibus peti pro beneficio cœpit, & apud Vlpianum in l. 4. D. de his qui not. infam. cum de ministerio designatoris loquitur, scriptum est, *Et sane locus iste hodie non pro modico beneficio datur.* Beneficia autem huiusmodi in peculiarem librum referebantur, qui liber Beneficiorum dicebatur Hygenus libro de limitibus, Lampridius in Alexandro Seuero. Recensentur etiam.

Regularum lib. xvij.] Præter eos libros Neratij quorum sunt in indice Iustiniane conscripta nomina edidit.

Epistolarum libros] Quorum quartus citatur in d. §. deniq.; Meminit etiam Vlpianus in l. sed addes §. 1. D. locati epistolæ Neratij ad Aristonem.

Collegisse autem quædam ex Plautio inditio est lex ergo D. de seruit. rustic. præd.

Librum de nuptijs] Composuisse refert Gellius lib. 4. cap. 4.
Noct. Attic. Multis denique in locis incerto librorum nu-
mero citatur à legum conditoribus.

IABOLENVS PRISCVS.

I Emporibus Hadriani Trajaniq; Imperatoris floruit Iabolenus Priscus vt ex Plinij epistolis colligerelicet. Tempora etiam Antonini Pij attigisse videtur ex Capitolino, qui eius consilio Pium scribit, cum quid de iure sanctaret vium fuisse. Pomponius in l. 2. D. orig. iur. ait eum Cellio Sabino successisse, quod ego in iuris disciplina explicanda intelligendum arbitror, ad quam cognoscendam, percipiendamq; Julianus Iurisconsultus se huius præceptis institutisq;, vt diximus, fuisse instructum professus est in l. an manumittere D. de manum. vind. in qua Iabolenus cum consilium præberet, seruos suos manumisit. Qua ex lege Iabolenum Magistratū in Africa, & Syria gessisse constat. cum tantum ij qui Magistratum gererent, Consilium præbere possent. Vlpianus lib. iij de omnibus Tribunalibus in l. mandata D. de offic. eius cui mand. est iurisd. vocat, *Consilium exercere*. Accursius hæc verba interpretatus est autoritatem manumittendi præstare, quod legisset Iabolenum cum consiliū præberet manumisisse: nec quidem malè Vlpiani mentem explicat. Vlpianus enim ipse in l. vnica D. de offic. Cons. dicit Officium Consulis esse, præbere Consilium manumittere volentibus. Quod quidem *συνέδριον* vocatur à Theophilo cui præcerat Romæ Prætor, & in prouincijs Proconsul vel Præses: siue vt Theophilus generali nomine loquitur

¶ Eratque Romæ consilium illud quinque Senatorum, & quinque Equitum Romanorum, in prouincijs viginti recuperatorum ciuium Romanorum, autore Vlpiano in fragmentis tit. i. Ex his itaque colligere possumus Iabolenum Proconsulem Syriæ & Africæ fuisse. Præses enim esse non potuit cum in notitia Prouinciarum Imperij Romani Aphrica sub Proconsule ponatur. Cæterum cum Magistratu perfundatus erat in Consilijs ipse adhibebatur. Sic enim de eo Plinius scribit lib. 6. epist. *Interest tamen officijs adhibetur consilijs, j: adseffor fuit. Adseffores enim Consiliarij appellantur à Paulo lib. i sentent. in l. 5 D. de offic. adseff. & in l. consilia- rijs C. eod. & apud Heliodorum lib. xi. Gymnosophistæ συνέδροι συνέλοι adseffores & consiliarij, simul nominantur. Et in l. i. C. de adseffor consiliorum participes, quæ verba me mouent, ut legem i. C. si rector prouinciæ, sic restituam, quod ita late patere volumus, ut non solum circa administrantes, sed circa etiam administrantium filios nepones ac propinquos & participes consilio- rum domesticosq; locum habeat. Quæ vulgo sic legitur participes, j: consiliarios. Vnde πατέρων esse apud Latinos Iurisconsultum Procopius scribit lib. i de bello parthico. Quod Iuriscon- sultorum propriè munus fuit l. i. D. de offic. adseff. Ideò Celsus filius patrem in Consilio Consulis fuisse scribit in l. pater meus D. de legat. 2. Consilijs autem Iabolenum adse- disse constat non solum Magistratum, sed etiam Principum: ut Antonini Pij in consilium admissum eum fuisse supra diximus. Iurisperitos enim in consilium principum assumptos, præter alios docet Papinianus in l. 3. D. de excusat. tut. Cæ- terum Iabolenus amicissimum habuit Pescennium Paulum splendidum Equitem romanum & eruditum vt tradit Plinius lib. 6. epistolarum. Ex cuius verbis dubiæ sanitatis hominem Iabolenum discere possumus. Cum enim Pescennius versus recitaret, & ita cœpisset, Prisce iubes ! Ad hoc Iabo-*

lenus Priscus qui Paulo Pescennio ut amicissimus aderat; Ego verò non iubeo. Hic, risus, ioci, eò maiores quo vir grauioris professionis desipuerat. De iure tamen ciuili publicè respondit, scitisq; plures libros. Ex quibus in indice Iustiniane hi reperiuntur.

Ex Cassio xv.] Politianus legit ex Cassio v. sed refellūt eum inscriptiones multarū legum quæ sexti, septimi, octaui, noni, decimi, vndecimi, duodecimi, decimertij, decimi-quarti, decimi-quinti mentionē faciunt. Satis erit vnius legis inscriptionē ex unoquoq; illorū indicare. Ex sexto lex adoptio D. de adoptiō. ex septimo l. cum seruo D. de contrah. empt. Ex octauo l. si quis. D. de negot. gest. Ex nono l. si is D. de interrogat. act. Ex decimo l. certo generi D. de seruit. rustic. præd. Ex xi. l. non ex omnibus D. de acquir. poss. Ex xiii. & xv. l. moribus l. soluendo D. de verb. signific. In his libris multa Cassij dogmata Iabolenum libenti animo collegisse crediderim, quod eius sectæ se adiunxerat.

Ad Plautium. lib. v.] Siue ex Plautio ut in permultis inscriptionibus legum legitur.

In nonnullis indicibus & recentioribus reponuntur.

Epistola Bibliae de Mano aeg.] Ex quibus quamplurimæ leges desumptæ sunt.

Præter tamen hos libros indicis Iustiniane, scripsisse eum constat.

Epitomen in libros posteriorum Labeonis] siue potius notas. Contrariæ enim sectæ à Labeone fuit. atque ideo lib. 9. Labeonem reprehendit in l. 44. D. de iniur. & fam. lib.

P. IVVENTIVS CELSVS.

I. Iuuentus Celsus hic Iurisconsultus appellatur, non Iubentius, vt male legitur in indice Iustinianeo Haloandri, sicut in Pandect. Florentinis exaratum est in l. 20. §. Præter. D. de petit hæred. Iuuentia autem familia Romæ etiam stante Rep. consularis fuit ex Tusculano antiquissimo municipio orta teste Cicerone pro Cn. Plancio, ex qua hic Iuuentius qui Hadriani in consilio fuit autore Spartiano si cum Cuspiniano Iuuentum Celsum non Iulium Celsum legamus. Fuere autem duo Celsiuris scientia commendati pater, & filius. Patrem Pomponius in l. 2. de orig. iur. scribit Pegaso successisse, eumque in Consilio Ducennij Consulis fuisse, testatur Celsus filius in l. Celsus pater D. de legat. 2. In quo consilio cum eiusmodi factum proponeretur, Otali cius Catullus filia ex asse hærede instituta liberto ducenta legarat petieratque ab eo vt ea concubinæ ipsius daret. Cum libertus viuo testatore deceperisset & quod ei relictum erat apud filiam remansisset quærebatur, an id fideicommissum apud hæredem remanere deberet vel concubinæ cui relictū est redderetur: putauit cogi debere filiam fideicommissum concubinæ reddere, atque itum est in sententiam suam. Celsus autem filius de quo nunc loquimur bis Consul fuit. De primo eius Consulatu nihil asseuerare ausim: eumque sufficetum augurarer: cum in Fastis primum Iuuentij Celsi Consulatum nullum legamus. Celsus siquidem ille, quem Cassiodorus Consulem ponit cum Crispino anno vrb. cond. 863. post Trajanū septimum & Africanū, aliis est ab hoc Iuventio Celsus: quod ex Mapheorum tabulæ loco, quem Onu-

phrius scriptis suis inseruit iudicari potest. In qua ita exaratum est. *L. publico Celsō II. Clodio Crispino Cos. Id April.* Nusquam enim Celsus noster *L. Publilius* nominatur. Deinde Iuuentij Consulatum primum quærimus: hic autem Celsi secundus refertur. Qui ne quidem de secundo Iuuentij Consulatu intelligi potest: cum in eo non Crispinum, sed *Q. Iulium Balbum* collegam habuerit, ut ex antiqua inscriptione quæ in ænea tabula Venetijs apud Aquileiensem Patriarcham obseruatur, probare licet.

Imp. Cæsar. Diui Traiani Parthici F. Diui

Nerua. Nepos. Traianus Hadrianus Aug.

Pont. Max. Trib. potest xij. Cos. IIII. PP.

Ad xij. Cal. Mart.

P. Juuentio Celsō II. Q. Iulio Balbo Cos.

Ad viij. Cal. Jan.

Marcello & Gallo Cos.

Atque ita non malè is Celsus, qui cum Marcellino apud Cassiodorum refertur pro Marcello, Iuuentius noster erit. Hæc autem inscriptio confirmatur Senatus-consulto Hadriani Imperatoris temporibus facto, & ab Ulpiano in libro item veniunt D. de petit. hæred. relato, quod à Petro Pythæo viro doctissimo lib. ij cap. xv. aduersiorum est emendatū.

Pridie Id. Mart. quod L. Julius Balbus,

& P. Juuentius Celsus T. Ausfidius Oenus

Seuerianus Coss. verba fecerunt. De ijs qua

Imp. Cæs. Traiani. Parthici F. Diui Nerua

N. Hadrianus August. P. M. PP. V.

Non. Mart. qua proxima fuerunt libello

complexus esset. quid fieri P. D. E. R. I. C.

Malè autem hic (Oenus Seuerianus) quamvis ex Pandectis Flo-

rentinis

rentinis legit vir eruditus: sicut etiam male scriptum repetitur in quibusdā Codicibus, *Onerius Seuerianus*. Nec enim in Fastis, nec alibi, *Oenus vel Onerius Seuerianus Consul* legitur. Sed reponendum *Arrius Seuerianus* secundum Haloandri editionem. Sic enim in Fastis Onuphrij consularibus legitur: qui cum Iuuentio Consul suffectus fuit, & secundum consulatum ordinarium cum Sentio Augurino gessit. Diocletianus autem & Maximianus Impp. alias Senatusconsulti mentionem faciunt hoc Iuuentio Celso iterum Consule, sic enim legendū est non, item, quod & ab Antonio Augustino adnotatum est in libris emendat. quo legis Vectibulici potestas ad prouincias porrigebatut. Huic tamen collegam non Q. Iulium Balbum, sed Neratium Marcellum vnum ex suffectis dant Impp. Alios autem Magistratus Iuuentius Celsus consequutus est, præter Consulatum. Prætor enim fuit, vt scribit Plinius epist.lib. vi. & in prætura cum Liciano Nepote iurgio contendit, neque contumelijs temperauit, : quod in Senatu Licinius dixerat, petendum à Coss. vt referrent sub exemplo legis ambitus de lege Repetundarū, an placeret in futurum ad eam legem adjici, vt sicut accusatoribus inquirendi, testibusq; denunciandi potestas ex ea lege esset: ita reis quoque fieret. Ita autem hæc rixa contentioq; inflammata est, vt Celsus Nepoti ex libello responderit: Nepos vero Celso ex pugillaribus. Filium habuit Iuuentiū Celsum, qui sub Antonino Promagister fuit, vt ex veteri marmore apud Alberinos Romæ reperto quod refertur à Bernardino Rutilio, & à Brissonio ex Parrhasij Cateneique scriptis lib. iii Select. antiqu. cap. 7. quod & transcribere hoc in loco non pigebit emendatius quam ab illis tradatur.

Cum eius ante hos dies coniugem & filium amiserim, & oppressus necessitate corpora eorum fictili Sarcophago

*commendauerim donec quietis locus quem emeram
ædificaretur via Flaminia inter Miliar. II. & iij
euntibus ab urbe parte laua monumenti Fla. Thy-
meles filia M. Sini Origi. Rogo Domine permittas
mihi in eodem loco in marmoreo Sarcophago quem
mihi modò comparaui ea corpora colligere ut quando
etiam ego esse desero pariter cum eis ponar.*

Sepulchrum fieri placet.

*Iuuentius Celsus Promagister subscripti III. Non.
Nonemb. Antio Polione & Opiminio Coss. Ordinarij Seuero & Sabiniano Coss.*

Ex quo colligere possumus, officium Promagistri in libellis imperatori oblatis subscribendis constitisse: cui muneri sèpissimè ab Impp. Iurisconsulti præficiebantur, vt Papinianus in l. Rescriptum D. de distract. pig. qui libellos agens appellatur, & Aurelius Arcadius magister libellorum in inscript. legis I. D. de offic. præf. præt. Miror tamen virum clarissimum Barnabam Brissonium loco supracitato tradidisse, Imperatores ipsos nō semper his libellis subscriptis, sed subscribendi curam alijs mandasse, cum nullum huius rei autorem habeat. Quinimo contrarium verum est, Imperatores scilicet ipsos subscribere solitos libellis, & cum illis Promagistros: neque aliter subscriptiones principum legis habebant vigorem, & sic interpretanda est lex I. D. de constit. princ. Qui quidem mos (quod à nemine adhuc animaduersum legitur) desumptus sine dubio est à Cæsare Iulio qui subscriptos libellos manu sua, ab amplissimis viris quos volebat, obsignari etiam iubebat. teste Cicerone lib. xvij. epist. ad Attic. in ea quæ ad Plancum est *Adiuimus*, inquit, *Cæsarem verba fecimus pro Burotijs liberalissimum decretum abstulimus*, quod est obsignum ab amplissimis viris. Quod olim apud nos Gallos ob-

seruatum fuit , vt decreta regum & subscriptiones libellorum manu etiam procerum quorundam obsignarentur , vt ex Annalibus constat . & hæc subscriptio libellis apposita annotatio appellatur in l. 1. C. de precib. imperat. offer. Multa vero quæ ad Iuris Ciuilis cognitionem pertinent à patre didicit , eiusque præceptis institutus est . Se enim à patre accepisse fatetur ipse , quod seruo communi legatum sit , si alter dominorum omittet alteri non accrescere in l. xx D. de legat.ij. Eius extat dictum apud Iustinianum in l. fin. C. qui testam. fac. poss Nullum esse qui penitus non exaudiat , si quis supra cerebrum illius loquatur . De Celso autem filio intelligit Paulus in l. si seruum § sequitur D. de verb. oblig. cum ait , Celsum adolescentem scripsisse eum qui moram fecerit in soluendo sticho quem promiserat , posse emendare eam moram postea offerendo . In qua memoranda eius extat sententia , quam in hominum mentibus qui iuris disciplinæ nauant operam impressam esse cuperem . Cum de bono & æquo quæritur , in eo genere plerunque sub autoritate iuris scientiæ perniciosé errari . A Flauio Respecto Prætore consultus fuit de facto , cum hæc quæstio esset . Minor xxv. annis annum fortè xxiiij agens iudicium tutelæ hæredi tutoris dictauerat , & maior factus pro hærede sententiam acceperat an in integrum restitui possit ; & suasit Celsus Flauio non facilè hunc in integrum restitui nisi probaretur calliditate aduersarij id actum , vt maiore eo facto liberaretur . A Plotiana etiam consultus fuit , vt appareat ex l. Plotiana D. de iure Codic . Familiaritate etiam coniunctus fuit cum Domitio Labeone vt constat ex duabus epistolis sibi inuicem rescriptis quæ extant in l. 28. D. qui testam. fac. poss. ex qua colliget satis lector Iacobum Cujacum hæc verba legis Mixtura D. de usurpat . (*Labeo libris Epistolarum ait*) sic frustra emendare conatum (*Iabolenus libris Epistolarum ait*) quamuis hac

ratione moueatur, quod nulla apud autores Labeonis Antistij Epistolarum mentio fiat. Non enim verba legis Mixtura de Antistio Labeone interpretanda sunt. Domitium autem Labeonem Epistolas scripsisse de iure, more aliorum Iurisconsultorum apparet ex dicta lege 28. Cæterum fuit quidam Iuuentius Celsus Iurisconsultus, quem Cicero in Bruto ait nec indoctum fuisse, & magna Iuris Ciuilis intelligentia, ex quibus non perperam concludemus Iuris Ciuilis scientiam in Iuuentiorum familia quasi hæreditariam fuisse. Fuit etiam Celsus qui, cum quibusdam contra Domitianum coniurauerat, saluus nec opinato conseruatus est, quod luculententer Dio describit: quem patrem Celsum Iurisconsultum & ratio temporis, & aliæ conjecturæ cogunt augurari. Nostra autem Celsus composuit complures libros, quorum indic e Iustinianeo memorantur.

Digestorum lib. xxxix.] In quorum septimo ad Epistolam Cornelij Fœlicis quædam scripsit, ut apparet ex Vlpiano lib. 31. ad Edictum in l. si id D. pro Socio. Reliquit præter hos.

Institutionum xx.

Epistolarum lib. xij.

Questionum lib. xix.] Citatur enim liber xix. in l. xix. D. de auro & arg. leg. quæ etiam meminit.

Commentariorum lib. vij.

SEXTVS POMPONIVS.

Extus Pomponius inter splendidissimi Papiani discipulos & Alexandri Seueri Imperatoris familiares & socios à Lampridio nominatur, à quo legum peritissimus appellatur. Quamuis Cujacius de fide autoris dubitet. Ego quidem de fide Codicis potius dubitarem cum in eo

qui in Bibliotheca Regia seruatur Pomponius non numeretur à Lampridio. Nihil tamen obstat quo minus eum rectè à Lampridio inter Alexādri Seueri familiares nominari credamus. Certum enim est eum post Iulianum vixisse, qui ad Antoninum Pium usque peruenit, quod ex l. 2. D. de orig. iur. rectè concluditur. ubi Pomponius Iulianum ultimum ex iuris autoribus memorat: hac autem in lege eorum tantum qui iam è vita excesserant mentionem facere voluit, viuentium nomine omisso, ut autores alij facere solent, verecunda quadam modestia impulsi. Hoc coniicitur etiam ex verbis ipsius Pomponij lib. vij. epistolarum in l. apud Iulianum D. de fideicom. libert. qui cum refert sententiā Iuliani, non ait; quām ab illo audiui, sed sic loquitur, *quam dixisse fertur Iulianus.* quæ satis denotant eam ab alijs accepisse, & eo mortuo illa verba scripsisse. Quamuis enim Pomponius Iuliani extrema tempora attigerit, non tamen inepte dicemus epistolā illam imperante Alexandro Seuero eum scripsisse. Pomponium siquidem ex temporū supputatione Torquato iij & Iuliano Iurisconsulto Coss. aut anno sequenti natum constabit: quamuis septuagesimus octauus ætatis suæ annus sub 4. Imperij Alexandri annum inciderit. Ex quibus liquidò appetet verba Vlpiani in l. 64 §. si seruo D. pro socio corrupta esse. *Et ait Iulianus Sextum Pomponium referre Sabinum respondentem non communicari, & posse hanc sententiam defendi Iulianus ait.* Sicque restituenda.. *Et ait Sextus Pomponius Iulianum referre Sabinum respondentem non communicari &c.* Quos honores in republica gesserit scriptum non reperi. Eum quidem & ad senectutem extremam litterarum studia produxisse certum est, ex dicta lege apud Iulianum. ubi ipse scribit. *Ego discendi cupiditate quā m̄ solam viuendi rationem optimam in octauum septuagesimum annum ætati duxi, memor sum eius sententiae quām dixisse fertur Iulianus,* καὶ τὸν ἔτερον πόδα τῇ στροφῇ ἔχω προμηθεῖ τὸ βελογίλῳ. Et phi-

Iosophiæ stoicæ præceptionibus imbutum fuisse declarant
 verba legis rerum mixtura D. de usurpat. & usurp. quæ
 Senecæ doctrinam sapiunt libri 2. Natural. quæst. cap. 2. Is
 est qui Magistratum & Iurisconsultorum successionem, &
 quasi Iuris Ciuilis prosapiam eleganti & breui stylo dedu-
 xit. Tantæque in Iure Ciuali autoritatis fuit ut ab multis
 Iureconsultis, tanquam autor sapientissimus nominetur, &
 præsertim ab Vlpiano plerisq; in locis, cuius tamen, ut bre-
 uitati consulamus legem 32. si quis à filio D. de legat. i.
 notabimus, quoniam purgatione non contemnenda illius
 legis hæc verba egent, *quod ita verum esse tam Sextus quam Pomponius putat si repetitio legatorum ad eum modum concepta sit* Quæ sic
 emendāda puto, *quod ita verum esse tantum Sextus Pomponius putat*
 &c. ut Sextus Pomponius non diuersi sint Iurisconsulti.
 Quis enim Sextum Iurisconsultum vnquam nouit: quippe
 cum cuius fit mentio in l. i. D. ad Senatusc. Claud. rectè An-
 tonius Augustinus hunc Sextum Pomponium esse coniicit,
 & Græci non Sextum sed Σέπτιον legunt. Facilè autem ex
 librariorum ignorantia hic error nasci potuit. dictio enim,
 tantum, eodem modo quo, tam, scribitur nisi linea super-
 iecta Quod & series orationis, sensusque legis factum satis
 ostendunt Nam cum Sabinus scripsisset (hæc enim sunt ver-
 ba Sabini.) Si quis à filio pupillo hærede instituto cum is in
 tutelam suam venisset pecuniam legauerit, & à substituto
 hærede legata repetierat impubere filio mortuo secundum
 hæredem legatum non debere. Vlpianus scribit Sextum
 Pomponium hoc verum tantum putare, si repetitio legato-
 rū ad eum modū concepta sit veluti. Quæ à filio meo legauis,
 quæque eum dare iussi, si mihi hæres esset, id hæres meus
 iisdem diebus dato, & non aliter. Pomponius enim ad Sabi-
 num libros edidit ut infra dicemus. Cæterum Sextus Pom-
 ponius à Junio Diophanto per epistolam consultus est, qnæ

extat in l. vlt. D. de minor. Labeonisque sectam minime probauit, vt rex lib. 35. ad Edict. colligitur. Reliquit autem eximia doctrinæ suæ monumenta non per pauca hæc in indice Iustinianeo recensentur.

Ad Q. Mutium lectionum lib. xxxix.] Et index Græcus habet βιβλία τετράνοτα επικείμενα. Politianus tamen legit vnde quadraginta. Ad hos libros referenda est l. quod autem D. de seruit. vrb. præd. cuius inscriptio est eiusmodi, *Pomponius lib. xxv. ad Quintum & lex Q. Mutius D. de Act. empt.* Ex his libris illud est quod refert Vlpianus in l. Iurisgentium §. adeo D. de pact. Pomponium sensisse, posse in partem recedi ab emptione quasi repetita partis emptione, & in l. sicut §. apud D. si seruit. vendic. ex xij libro, non licere agere ut quis possit fumum non grauem agere in suo. Ex his etiam libris desumptas puto l. 1 & 2. D. de annuis legat. quamuis in vulgatis Codicibus Vlpiano tribuantur, cum in meo manuscripto exemplari Pomponij sint, stilumq; ipsius maximè redoleant. Labitus quidem ad Pomponium ex lib. 5. ad Sabi-
num primam refert, ad Vlpianum vero secundam.

Ad Sabinium lib. xxxv.

Epistolarum lib. xx.

Variarum lectionum lib. xv.] Martianus tamen in l. 2. D. quibus in caus. pig. vel hypoth. meminit lib. 40. variarū lectio-
num Pomponij, quam ideo mendosam puto legendumque
lib. quartodecimo, vt libri tertij decimi mentio sit in l. 5. quæ
est eiusdem Martiani, & ex quo lex 7. desumpta est. In deci-
mo enim tertio, & decimoquarto libro Pomponius de iure
hypothecæ & pignoris tractauit. Quædā autem in his libris
ad Edictum notata fuisse indicat inscriptio legis in prædijs
D. ex quibus causis pign. vel hypoth. contrah. quæ est huius-
modi, *Pomponius libro xij ad Edictum ex Varijs lectionibus*, qui
libri aliquando *Ad edictum tantum* vocantur, vt in l. xij. D.
de pignor.

Ad Plautium lib. viij.

Fideicommissorum lib. v.

Senatusconsultorum lib. v.

Regularum lib. singul.] In indice Græco scriptū est *B. E. L. I. A. C.* ad hunc librum Marcellū notas scripsisse, appetet ex inscriptione l. furiosus D. de acquir. hæred. vbi ita scriptum est *Marcellus libro singulari Regularum Pomponij.*

Eγχειρίδιο lib. ij.] Scripsisse etiam alium librum singularem Enchiridijs, arguitur ex inscriptione legis 2. D. de orig. iur. & 1 2. D. de iustit. & iure.

Præter tamen eos libros qui in indice Iustinianeo Pomponio tribuuntur, scripsit.

Librum singularem de tacitis fideicommissis.] Ex quo desumpta est l. pupillus D. de verb. signific.

Libros ad Edictum] quorum sextus citatur ab Vlpiano in l. iurisgentium §. adeo D. de pact. septuagesimus nonus in l. 1. §. Pomponius D. de Carbon. Edicto, & fortasse libri lx. & lxxxiiij qui citantur ab Vlpiano in l. quod in hærede §. 1. D. de tributor. act. & in l. 1. D. si quid in fraud. patron. non annotato loco, ad hos referri possunt. Ea quidem quæ de Pomponio afferuntur ab Vlpiano in l. 1. D. ne quis eum qui in ius voc. ex libris quos ad Edictum scripsit, desumpta sunt. Meminit idem Vlpianus lib. viij Pomponij de stipulationibus in l. hoc Senatusc. §. fin D. de vsu fr. earum rerum quæ vsu.

ABVRNIUS VALENS.

 Auoleno Prisco successisse Aburnium Valen-
tem, Pomponius ait in dicta l. 2. D. de orig.
ur. quem Antoninū Pium in cōsilio habuisse
Capitolinus refert. Fasti meminerunt Caij.
Valentis qui Consul fuit anno vrb. conditæ
octin-

octingentesimo & quinquagesimo ut scribit Eutropius lib. 8 cum C. Antistio, sub quibus Domitianum Imperatorem occisum tradit Dion in Domitiano. Cuspinianus Cassiodori in commentarijs nostrum esse putat, eiusque familiaritate usum Antoninum Pium, hoc Capitolini citato loco, ut augor, inductus. Eum tamen alium fuisse ab hoc nostro arbitror. Causus enim Valens Imperium Antonini non attigit, cum eum nonaginta annos habentem in Consulatu mortuum esse scribat Dion in Domitiano, eodem anno quo Domitianus occisus est. Noster autem Valens quinquaginta post Domitianum annis consuluit Pio Imperatori. Quamobrem dicendum est, hunc potius esse ad quem scribit Plinius lib. 4. epist. qui Traiani temporibus vixit, eumque sic alloquitur.
Mibi autem familiare est, omnes cogitationes meas tecum communicare, iisdemq; te praeceptis, vel exemplis monere, quibus ipse me moneo: quæ ratio huius Epistolæ fuit. Quæ oratio hominis est senis, adolescentem in causis forensibus non multum versatum adhortantis. Nec credendum Bernardino Rutilio qui Aburnium Valentem duos esse putat; minusque cum Valentem à Capitolino Saluium dici existimat. Non enim apud Capitolinum hæc dictio *Saluius* ad Valentem, sed ad Saluium Iulianum referenda est, quem ad Diui Pij tempora peruenisse, eiusque consilio assedit, certissimum est ex his quæ supra diximus in Iuliano. Libri eius recensentur in indice.

Fideicommissorum lib. septem] Ad quos referenda sunt, quæ apud Aburnium Valentem relata inuenisse scribit Paulus in l. 78. §. cum vir D. de legat. iij. Hunc etiam Actionum libros composuisse putat Labitus, ex inscriptione l. fin. D. vt in possess. legatorū eatur: quæ tamen in vulgaribus Codicibus tribuitur Iauoleno. Huius deniq; Valentis meminit Paulus in l. debitor §. seruo alieno D. de legat. 2. & in lege si hæres D. de fideicom. libert.

VOLVSIVS MÆTIANVS.

Ngelus Politianus epistolarum lib. 5. ad Iacobum Modestum, sribit Volusium Antonini Pij præceptorē fuisse. Capitolinus quidem autor est, cum quid Antoninus Pius de iure sanciret, habuisse hunc Mætianum in Consilio atque ab eo M. Antoninū Philosophum ius citiile didicisse. Cuius, & L. Aelij Commodi Veri præclarū extat rescriptum apud Vlpianum in l. Diui D. de iure patron. cuius hæc sunt verba. *Sed & Volusius Mætianus amicus noster & Iuris Ciuilis præter Veterem & bene fundatam peritiam anxie diligens, religione rescripti nostri ductus est nepotem, neque verbis neque sententia legis aut Edicti Praetoris, ex persona vel nota patris sui excludi à bonis auiti aut liberti.* Ex quo rescripto qualis, quantusque vir fuerit Volusius existimari potest, licet nulla extarent doctrinæ eius monumenta. Extat aliud DD. fratum ad Mætianum rescriptum in l. 27. D. de liber. causa, si Fradrinci Codicis lectionem sequamur. Quæ quidem si vera est, vt veram puto, eum Consulē fuisse, saltem suffectum, colligere possumus ex ipsius rescripti verbis. Cæterum Cassianæ sectæ fuit, quod ex scriptis ipsius constat: & Julianum, qui Cassianus fuit, suum ipse appellat in l. xxx. D. ad leg. falcid. Ab Antonio autem Augustino Aelius Lampridius falsi crimine damnatur, quod Mætianum inter Alexandri Seueri Consiliarios recenseat, quem Antonini Pij & Marci temporibus vixisse diximus. Verum, simile veri non est Lampridiū qui locupletissimos huius rei autores affert Acholium & Maximum, tam ignoranter hac in re lapsum fuisse. Existimo itaque dictionem *Mætianus* apud Lampridium corruptam esse legendumq; *Metius*, vt intelli-

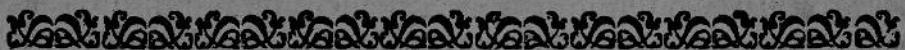
gatur de Metio Iurisconsulto illo qui autor est l. 5. D. de iure fisci. Marcum enim Metium sub Alexandro floruisse, & Consulem cum P. Turpilio Dextro fuisse, testatur vetus inscriptio relata ab Onuphrio lib. 2. Fastorum. Nonnullos autem de iure libros scripsit. Quorum in indice Iustinianeo hi referuntur.

Fideicommissorum lib. xvij.] Citatur ab Vlpiano liber tertius quæstionum de fideicommissis in l. si dominus D. de usufr. & à Iauoleno liber quæstionum in l. Pannonus D. de adquir. hæred. qui alias à libris fideicommissorum est. In eodem indice describuntur eiusdem Mætiani.

Publicorum lib. xiiij.] Præter hos scripsit etiam.

Ad leg. Rhodiam lib. j.] Quem librum vulgares indices non habent, eumque Politianus ipse prætermisit. Ex eo desumpta est l. *αξιωτες* D. ad leg. Rhod. de iactu. Notandum tamen Mætianum non tantum de iactu, in suo libro tractare, sicut tractatur in hoc tit. Pandectarum. Iactus enim tantum est caput legis Rhodiæ. Mætianus autem hoc in libro suo, uniuersam legem Rhodiam interpretatur, ac proinde omnia naualia commercia explicat. Lex siquidem Rhodia autore Isidoro lib. v. cap. xvij. est naualium commerciorum, & Antoninus Imperator non tantum de iactu, sed de rebus nauticis legem Rhodiam præscriptā tradit. Et Cicero testatur lib. 2. de inuent. legem apud Rhodios esse, ut si qua rostrata in portu nauis deprehensa sit publicetur. Non mirum autem si de rebus nauticis tractare volēs Mætianus, ad Rhodiā legem scriperit. Nam ab Imperatore Antonino, domina maris appellatur. *Εγώ μὲν*, inquit, *τὰ κόσμου κύριος δὲ γόμος τῆς θαλάσσης*, j: *Ego quidem mundi dominus: hæc vero lex marii.* Et ut Constantinus Harmenopulus scribit lib. 2. epit. cap. xj. *τὰ ναυτικὰ καὶ δου κατὰ θαλάσσαν κερίταια Ποδούς τεμένται νόμοι*. j: *Omnia Nautica et maritima negotia, Rhodia definiuntur lege.*

Scripsit etiam Mætianus librum de Aſſe & partibus eius qui adhuc extat. Libri eius à Paulo Iuris. maxime probati sunt.

IVLIVS MAVRITIANVS.

Lexandro Seuero Mauritianum fuisse in consilio, Lampridius ait. Eius etiam mentionem facit Vlpianus, tit. xvij de cœlibe orto & solit. patre. Eius libri in indice Iustiniani scribūtur.
Ad leges lib. sex.

Labitus refert legem iij de Edendo ad secundum librum Mauritiani de Pœnis, qui tamen vulgo tribuitur Modestino.

Notas in Julianum] scripsit, ut constat ex l.iurisgentium D.de pact. l. sed & si quid §. quid ergo D.de vsu fr. easque in libros Digestorum Iuliani factas puto.

TERENTIUS CLEMENS.

Aſſiodorus Clemētis mentionem facit, Consulemque ponit cum Tertullo Seuero Imperante, quibus Consulibus oratio Seueri in Senatu recitata est anno ab vrbe cond. 944. Idib. Iunij, qua prohibiti sunt tutores & curatores prædia rustica, vel suburbana distrahere, autore Vlpiano in l. i. D. de reb. eorum qui sub tut. Citatur à Pomponio in l. Labeo D. de statulib. Pacuuius, siue Pactumeius Clemens Iurisconsultus referens quandam Constitutionem Antonini Imperatoris: qui quidem an noster sit, cogitandum relinquo. Terentius autem Iuliani ſectator fuit, vt appetet ex lege 6. D. de vulg. & pupill. & ex l. 31. D. qui & à quib. manum.

AFRICANVS.

G Rauis & subtilis fuit in scribendo Africanus, nec fere lex vlla est ex eius libris deprompta in Pandectis, quæ non difficilis sit, & perobscura. Scribit autem Lampridius in Alexander eum Papiniani discipulum fuisse, eiusque consilio Alexandrum Imperatorem vsum. Quapropter alium existimo ab Africano illo quem cum Crispino, Cos. primum & secundum cum Trajano vj Cassiodori Chronicón habet, sed eum Africanum esse quem subscriptio leg. 13. C. de pæt. & Damasus in vita sancti Fabiani cum Maximino Imperatore Cos. produnt: hocque ex seriè temporum satis cōstat. Neque me in aliam sententiam adducūt Cujacij verba in Tractatu j. ad Africanū, qui Sextum Cæciliū Africanū cui consulenti Iulianus respondisse fertur in l. 3. D. de lib. agnosc. nostrū esse putat, quod in l. cum seruus D. de legat. j. ita scriptum sit, *Africanus libro xx. Epistolarum apud Iulianum querit*. Nam Africanus ille cui consulenti Iulianus respondit, is existimādus est quem Consulem suprà cum Trajano diximus. Nec quidem video cur Africanus qui à Lampridio cōmemoratur, aliis à nostro existimari debeat: vel cur, vt quidam scribunt, allucinatum Lampridium in commemorando eo inter Papiniani discipulos dicamus. Cum hac in re tantum autorem errasse verisimile non sit, qui sub Constantini Imperio vixerit, & Acholium Maximumque Marium huius rei autores locupletes habeat: Quinimo hæc legis cum seruus verba. *Africanus libro xx. Epistolarum apud Iulianum querit*, non eum putauerim habere sensum, vt Iulianum Africanus consulerit. Abhorrent enim ab hac explicatione, ipsius

legis quæ sequuntur verba, *peratq; sumptum præstandum.* Quibus satis significatur, non esse cur de ea facti specie Africanus Iulianum per Epistolam consuluisse videatur, de qua ipse haud cunctanter sententiam exponit suam. Sed magis, ut Africanus hoc in libro quæstionem à Juliano agitata retulerit, & in eius discussione iudicium adhibuerit suum. Quæstiones enim Julianum tractasse nos docet lex 1. D. de tutel. & rat. distrah. & Paulus in l. 45. D. de act. empt. sententiam nostram confirmat, cum ait Africanum referre Julianum agitasse quæstionem de præstatione serui, quam mouet idem Africanus in d. l. cum seruus, & in l. si seruus D. de pignorat. act. quæ ex Africani libro 8. Quæstionum desumpta est. Ex qua, & ex l. 19. D. ad Senatusc. Velleian. quæ ex Africani lib. 4. Quæstionum est, colligitur hos libros quæstionum, ad Juliani scripta maximè spectasse. Atque ex his non hariolabimur si dixerimus, hæc verba dictæ legis cum seruus libro xx. *Epistolarum* mendosa esse, reponendumq; libro ix. *Quæstionum.* Nec enim aliis ex Epistolarum libris locus in Pandectis inuenitur, cum tamen Africani librorum multa & frequens mentio fiat: nec in ipso indice Iustinianeo alij, præter Quæstiones, libri recensentur. Præterea satis manifestum est, ex libris quæstionum Africani hæc verbal. cum seruus desumpta esse, si illis prima verba l. 48. D. de act. empti coniungamus: quæ ex libris quæstionum Africani, nec tyro quidem dubitabit esse. In his enim quæstionum libris, de seruo legato Africanum tractasse appetet ex l. xx. D. de manum. testam. Hæc dicere volui non vt aliquid veteris amici, atque in eadem vrbe nati & alti, laudi & existimationi, quæ semper à me nec obscuro nec vario sermone prædicabitur, quicquam detractum velim: sed vt quid de ea sentiam, apud studiosorum animos testatum relinquerem. Cæterum Iulij Africani oratoris meminit Quintilianus lib.

10. quem in cura verborum parum modicum tradit, & D. Hyeronimus in Catal. autorum Ecclesiast. Julianum Africatum inter eos autores nominat. Cuius quinque de temporibus volumina extitisse suis temporibus scribit, eumq; sub Imperatore M. Aurelio Antonino qui Macrino successerat, legationem pro instauratione vrbis Eumaus, quæ postea Nicopolis vocata est, suscepisse testatur. Recensentur autem Africani in indice Iustinianeo.

Quæstionū lib. ix.] De quibus supra diximus. Illud tantum addam, tristasse libro quinto de lege falcidia, ex quo desumpta est l. qui quadringenta D. ad leg. falcid. Eumque non nulli in computatione §. qui ducenta, maxime errasse calumniati sunt. quèm tamen fortissime tuetur Alciatus lib. 6. Paradox. cap. 6.

VLPIVS MARCELLVS.

Ntonino Pio Marcellum familiarem fuisse certū est. Ideoq; lex Antoninus D.de fideic. libert. non Martiano sed Marcello ascribenda est. quod satis innuunt verba illa *Antoninus Augustus noster*. Nam Martianum sub Alexander Seuero non sub Antonino Lampridius ponit. Marcelli filius fuit, qui sub Domitiano adhuc iuuenis apud Centumiros eloquentiæ fama vigebat, & rei militaris non imperitus erat autore Statio Papinio Syluarum lib. 4. his versibus ad eum scriptis :

Cessat centeni moderatrix iudicis hasta.

Qua tibi sublimi jam nunc celeberrima fama,

Eminet, & iuuenes facundia præterit annos,

Et postea adiicit,

— Nec enim tibi sola poteris.

Eloquij virtus, sunt membra accommoda bellis, &c.

Hunc hominem modestum, & frugi, Dion Niceus appellat in commodo, & Zonaras ἀδωράτον, & αἰδηπα ἐγκεφαλόν τε ζώντα, καὶ σπανωτικῶς. Cuius abstinentiae maximum exemplum tradit. Ne enim pane satiaretur non recentem, sed ante multos dies coctum, & ut ipse loquitur πλευραῖς καὶ πλαισίαις edebat. Dignitates autem amplissimas consequutus est. Legatus enim Cæsaris fuit, & Præfectus Prætorio Pannoniæ inferioris: virtutiq; & honori, hoc honore fungens, votum sacravit ut appareret ex hoc vetusto Titulo. *Virtuti & Honori L. Vlpianus Marcellus leg. Aug. præf. pr. Panno. inf. VS.* Hocque credo fecisse, quod Marcellus gentilis suus, ædes Virtuti, & Honori sacraverat autore Valerio lib. i. cap. i. Præturam etiam exercuit, in qua teste Suida vigilantiam suam maximè ostentare studuit. Ut enim totam noctem lucubrasse videretur: eaq; de causa nec alias quisquam familiarium suorum dormiret: duodenos codicillos, quales è tilia confici solebant, quolibet penè vespere conscribebat, & mandabat, ut alij alijs horis aliquibus afferrētur, ut quasi per uigil admirationi esset. Tantæ autem doctrinæ & autoritatis in iure fuit, ut Vlpianū sententiam suam huius autoritate roborasse Iustinianus referat in l. penult. C. de condit. indeb. Cassianorum partes sequutus est, quodcum ex doctrinæ suæ monumentis apparet: tum quod Julianum, qui Cassianus fuit, suum appellat in l. 85 D. de Condit. A Scauro per epistolam consultus fuit in l. x. D. de Seruit. vrbani. præd. Scriptorum autem Marcelli in indice Iustinianeo hæc extant.

Digestorum lib. xxxv.] Vel ut in alijs Codicibus xxxi. vel ut in indice Græco βιβλία τριάντα. In quibus omnibus vel erratū est, vel in inscriptione legis 2. D. de capt. & postlim. reuers. quæ ex libro xxxix. Digestorū decerpta est. Septimo autem

autem horum DD. libro, Marcellus multa videtur scripsisse de donationibus inter virum & vxorem factis, ex l. 5. §. vlt. ex l. 7. & ex l. Sulpitius D. de donat. inter virum & vxor. Quam tamen ultimam falsò quidam ex libro 7. Martiani Digestorum putant.

Ad leges lib. vij.

Responorum lib. xviii.

Multa etiam scripsit Marcellus quæ non sunt in indice Iustiniani comprehensa. Libros de Officio Consulis, quorum quintus citatur in l. i. §. fin. D. ne de statu defunct. post quinque. Quædam etiam ad librum singularem Pomponij notasse videtur ex inscriptione leg. furiosus D. de acquir. hæred. Notas etiam scripsisse in libros Digestorum Iuliani, eumque sæpiissime reprehēdisse apparet ex l. i. & ex inscript. l. xij. D. quod met. causa gest. Et ad eas notas pertinere puto, ea quæ traduntur ab Vlpiano lib. xvij. ad Edict. In l. xij. §. Iulianus D. de usufr. vbi diuersam eorum sententiam recenset Vlpianus: Iuliano Condictiōnem furtiuam soli proprietario cōpetere: Marcello vero fructuario, dicētibus. Quam obrem alij Iurisconsulti, cum quid verissimū in iure ostendere volunt, Iulianum hoc dicere, & Marcellum consentire scribunt in l. si seruus §. sed cum is qui seruum D. ad leg. Aquil. l. 2. in fine D. de noxal. act.

CERVIDIVS SCÆVOLA.

 Vius consilia M. Antoninum Philosophum sæpe adiuerunt. Habuit secum, inquit Capitolinus, præfectos quorum & autoritate & periculo semper iura dictauit, vsus est Scævola præcipue iurisperito. Modestinus eum appellat iuris coryphæum in l. scire §. quod & maxime D. de

excusat. tut. Paulus in l. qui plures liberos §. fin. D. de vulg. & Theodosius in suo Codice Tit. de test. & codic. prudenterissimum omnium iurisconsultorum, Triphoninus nostrum Scæuolam in l. xij. D. de distract. pign. & Paulus in l. 57. D. de iure dot. Seueri Imperatoris præceptorem fuisse eum tradit Angelus Politianus Epistol. lib. 5. Hunc autem Q. Ceruidum Scæuolam ex gente Q. Mutij veteris iurisconsulti fuisse Cuiacius putat in l. si aliena D. de usurpat. & usurpat: hoc cognomine Scæuolæ, ni fallor, hallucinatus. Non enim ex cognomine gens, sed ex nomine dignoscitur. Quum autem hic Ceruidij non Mutij nomen habeat, diuersæ genti sine dubio ascribendus est: nec magis Quinti Mutij gentilis esse potest. Quanuis enim non ignorem multos diuersæ etiam gentis, gentiles esse vocatos: Hoc tamen siebat quod simili nomine appellarentur. Sicut Cicero lib. 1. Tuscul. scribit se gentilem Seruij Tullij Regis quod vterque Tullij nomine vteretur. quod quidem in hoc Cerudio dici non potest, qui Mutij nomen non habuit. Apud Festum gentilis dicitur is qui simili nomine appellatur. Cæterum hunc Ceruidum non Seruidum, cōtra Haloandri & Alciati opinionem Antonius Augustinus recte putat libro singulari ad Modestinum. In Græco enim exemplari Κέρειδης scribitur. Proculeianus autem fuit, vt patet ex l. quidam referunt D. de iure codic. Hic est Scæuola qui tractatum de posthumis nepotibus instituendis, cuius pars extat in l. Gallus D. de lib. & posth. breuiter, & concise more suo conscripsit. Et quamquam secundum ea quæ proponerentur respondere & cauere soleret: rem tamē non tam ad verba, quam ad eam quæ ex verbis intelligi poterat æquitatē, deflectebat. Et præ cæteris iureconsultis intra terminos iuris Ciuilis se continuit, vt omnes questiones præter eas quæ iuris erant contempserit. Alciatus autem lib. 4. cap. 1. parergon putat eum irrideri

à Claudio. Cum enim quidam rogatus esset ut Titiæ hæreditatem restitueret, acceptis ab ea centum nummis, eaque decessisset antequam daret centum: & quæ situm esset, an hæres eius offerendo centum, fideicōmissum consequi posset. Scæuola respondet, hæredem conditioni patere non posse. Claudius autem qui notas in Scæuolam scripsit *Magno inquit ingenio respondit Scæuola de iure aperto, cum posset dubitari an in proposito conditio esset l. à testatore D. de condit. & demonstrat. Scæuolæ denique in indice Iustinianeo hi libri numerantur.*

Quæstionum lib. xx.] quæstionum variarum vocat Martianus in l. i. D. quæ res pign. vel hypoth. Ad has quæstiones pertinere videntur ea, de quibus Paulus in l. quædam de liber. & posth. ait Scæuolam in disputando differuisse. ad eum referenda sunt, quæ Vlpianus in l. i. o. Scæuolam scripsisse tradit: quamuis Q. Mutium Scæuolam idem dixisse Cicero de finibus testetur.

Responsorum lib. vij.

Regularum lib. iiiij.

Quæstionum publice tractatarum] liber scilicet singularis, vt in indice scriptum est Græco βιβλιον ετ. Ex hoc autem libro accepisse Vlpianum coniici potest ea quæ ipse scripsit in l. mulier qui duobus D. ad Trebell. Scæuolam retulisse de quadam facti specie, de qua Marcus Imperator in auditorio iudicauerat.

De quæstione familiae lib. singularis] ad hunc librum pertinere existimo, quæ de Scæuola tradit Vlpianus in l. iiij. §. eleganter D. ad Senatusc. Syllan.

Digestorum libri quadraginta] Horum librorum Scæuolæ, in quibus quædam etiam ad Julianum notauit, mentio fit in l. si pactum 53. D. de pact. cuius legis inscriptio hæc est Scæuola apud Julianum lib. xxxij. Digestorum notat. Et in l. si venditione D. de peric. & commodo revend. libro 7. Digest.

Iuliani sententiam notat: & ad hos libros referenda sunt hęc Martiani verba. *Et Sc̄auola notat in l. filius familias 114. D. de legat. i.* Ad Marcellum etiam in his notas scripsisse constat ex l. xj. D. de donat. inter virum & vxor. Quædam etiam ad Sabinum notasse non male colligi potest ex Paulo in l. xvij. D. de negot. gest. Variauit aliquando Sc̄auola in l. 23. D. de acquir. rerū dominio: quod Cuiacius lib. 4. Obseruat. cap. i. animaduertit.

FLORENTINVS.

Lorentinum cum Vlpiano, Paulo, & cæteris Papiniani discipulis, qui à Lampridio nominantur, Alexander Seuerus in Consilio habuit. Nominantur autem tantum huius in indice Iustinianeo.

Institutionum libri xij.

TITVS CAIVS.

Visse hunc iuris autorem Grammaticis familiarem, plerisque ignotum non est, & maxime Seruio, ut ex illius verbis ad hos Vergilij versus apparet.

Non ego te vidi Damonis pessime caprum.

Excipere insidijs multum latrante lycisa.

Homericæ tamen lectioni eum deditum male colligit Iacobus Cuiacius ex his verbis Seruij Virgilij interpretis 3. Georg. *apud maiores omne mercimonium in permutatione constabat, quod Caius homerico confirmat.* Non enim hæc de Tito Caio intelligenda esse, sed de Caio Cassio supra docuimus in Proculo. Vixisse autem hunc Caium Hadriani Imperatoris tem-

poribus, scriptis ipse suis testatus est in l. vtrum D. de reb. dub. quam haud dubie, & ex Pandectis Florentinis, & alijs impressis Codicibus Caij esse constat: suaque ætate reperta est mulier, quæ vno fætu quinque liberos enixa est. *Et nostra inquit quidem ætate Serapia Alexandrina mulier ad D. Hadrianum perducta est cum quinque liberis, quos vno fætu enixa est.* Quibus ex verbis apparet, Caium hæc scripsisse Hadriano iam mortuo, & inter Diuos illos fictitios relato, & consecrato. Sed an is sit Aelius ille Hadrianus ex consobrina Traiani natus, xij Romanorum Imperator: an vero Antoninus Pius, Hadriani nomine à Caio hic intelligatur, queri potest. Sæpe enim Hadrianus in iure pro Antonino Pio sumi uidetur ut in l. si de vi D. de iudic. quod Callistratus Hadrianum scripsisse ait *Si de vi & possessione queratur, prius cognoscendum de vi quam de proprietate rei.* Martianus ad Pij rescriptum refert in l. qui cætu D. ad leg. Iul. de vi publ. Papinianus quoque in l. deducta §. nummis D. ad Trebell. & in l. acceptis D. ad leg. falcid. scribit Hadrianum rescripsisse *Eum qui centum nummis acceptis: hæreditatem restituere rogatus est, totam pecuniam iure falcidæ percipere videri.* Id ipsum constituisse Pium Imperatorem Mætianus ait in l. in quartam D. ad leg. falcid. Huic simile est quod à Cuiacio colligitur in Titulo de Senatusc. Tertulliano ex l. inter fideiussores D. de fideiuss. si coniungatur lex si testamento eodem tit. Sed mihi ista quæstio non faciles explicatus habere videtur Nam & duo esse diuersorum Imperatorum rescripta illa quorum Callistratus & Martianus meminerunt asseuerari potest: licet vtrumq; τῷ κοινῷ τῷν θεσσαλῶν scriptum legatur. Quod quidem Antonium Augustinum lib. 4. cap. xvij. adeo hærere fecit, ut de ea re differere maluerit, quam iudicium proferre suum. Fieri potuit in simili specie, eadem Pium Imperatorem constituisse, quæ antea Aelius Hadrianus constituerat. Et quanquam non sim nes-

cius, Antoninum Pium Hadriano mortuo prænomina Imperatoris Cæsar is Hadriani filij, Traiani Parthici nepotis, atque omnes Imperij titulos, & insignia suscepisse: nunquam tamen aliena nomina Imperatoribus tribuuntur, nisi ab eis qui sub eorum imperio vixere. Hoc ut mea fert opinio, vel ignorasse videtur Tribonianus, vel neglexisse in §. i. de Senatusc. Tertul. in instit. cum Senatusconsultum Tertullianum Hadriani temporibus factum esse asseruit. Tertullum autem & Sacerdotem sub Antonino pio Coss. fuisse inficiari nemo potest. Cæterum Antonius Vacca in proæm. DD. §. in his, ait se quandoque suspicatum, hunc Caïum vel Christianum fuisse, vel Christianis qui tunc erant iudicium adiunxisse suum. Eaque de causa *suum* à Iustiniano appellatum in §. quas ex omnibus in proæmio instit. & in §. lex Cornelia de publ. iudic. Caïj quidem cuiusdam fit mentio à Nicephoro Calixto lib. 4. Eccles. hist. cap. xij. quem Christianum fuisse, & pro religione nonnulla scripta edidisse ab eo docemur. Alium tamen ab hoc nostro puto: eumque potius augurarer esse quem sub Zepherino Romanæ urbis Episcopo, Antonino Seueri filio imperante, disputationem aduersus Proculum Montani sectatorem celeberrimam habuisse scribit D. Hyeronimus in Catal. script. Eccles. Neque autem existimandum est, Caïum à Iustiniano siue Triboniano *nostrum* appellari, quod Christianus fuerit. vt Vacca arbitratur: sed quod præcipue illius scriptis fuerit delectatus in institutionum compositione. quod ex his Triboniani verbis satis liquet *Quas ex omnibus antiquorum institutionum & præcipue ex Caïj nostri tam institutionum, quam Rerum quotidianarum alijsque multis commentarijs compositas &c.* quod etiam de Pomponio dici potest in l. cum seruus D. destipulat. seruorum. Atque hoc certè non animaduerterunt homines quidem nimine mali, sed parum in his rebus versati, quarum arbitrati sunt se tenere

Scientiam: cum Caium Iustiniani familiarem dixerūt, quod
nostrū ipse appellariit, Nec reprehensione minus dignus Ber-
nardinus Rutilius ab ingenij sagacibus existimabitur, cum
locum supra citatum Iustiniani deprauatum scribit, & vitio
exemplarium nomen, Caij, in dictionem nostri corruptum.
Multos autem Caius de iure Ciiali libros scripsit. quorum
hi in indice Iustinianeo leguntur.

Ad Edictum prouinciale lib. xxxij.

Ad leges lib. xv.

Ad Edictum Vrbicum qui haberi potuerant lib. xij.] Politianus
corrupte legit *Ad edictum publicum libri xv.* Plures enim ad
Edictum Caius libros scripsit, sed Iustiniani temporibus
duodecim tantum extabant. quamuis in indice Græco ex-
ratum sit *ταῦρον ἐνέδειπτη βίβλη σίνη.* Edicti autem Vrbici tra-
stationem non abs re distinxisse videtur Caius, ab Edictis
Prouincialibus. Prouincialia siquidem Edicta erant, quæ à
Proconsulibus in Prouincijs Consularibus, aut à Prætori-
bus in Prætorijs. Huius Edicti explicationem per Titulos
fuisse distributam, ex multis legum inscriptionibus constat.
Erat in eo Titulus *de Publicanis* l. veteres D. de act. empti l.
hoc Edicto D. de public. & vectig. l. si liber xij. D. ad ex-
hibendum. Cuius tamen inscriptio non est ad Edictum Vr-
bic peace, sed hoc modo concepta est, *Caius libro vi. ad Edictum*
Prætoris Urbani. quæ quidem demonstrat, his in libris Edicta
Prætorum Urbani explicari. Titulus etiam erat *de aqua*
pluuiia arcenda l. si venditor D. de aqua pluuiia arc. Titulus *de*
damno infecto. l. in noxalibus D. de noxal. act. l. eorum D. de
damno infecto: Titulus *de re iudicata* ex inscriptione quam
Labitus probat l. infra dies D. de oper. noui enūciat. Titulus
qui neque sequantur, neque ducantur l. bonorum D. de verb. signi-
fic. Titulus *de Testamento* l. illa institutio D. de hæred. insti-
tuend. l. semper D. de Regul. iur. Hi autem libri aliquando

à Iureconsultis denominantur *Ad Edictum pretoris Urbani* ut
apparet ex inscriptione leg. si liber xvij. D. ad exhib. & di-
ctæ l. illa institutio.

Aureorum sue rerum quotidianarum lib. vij.] Ex his libris plu-
rima decerpst Iustinianus, vel Tribonianus in componen-
dis institutionum libris. Et in ijs continebantur actarum re-
rum plures species, quasi expressæ notæ hominum vitæ quo-
tidianæ. Quod ex l. maleficijs de act. & obligat. coniçere li-
cet. Dicuntur autem libri aureorum, vel rerum quotidianarum,
non vt apud Plutarchum in vita Alexandri Dialia, sed
vt Lucretius lib. iiij. dixit *Dicta aurea*, & Alpheus Auitus li-
bros excellentium, qui à Prisciano citantur: & apud Con-
stantinum Harmenopulum lib. i. legimus posteriores Impe-
ratores *χρυσοβέλες λόγιος* composuisse. Cæterum in indice Græ-
co scriptum est tantum, *ἀριθμὸν βιβλίων εἴπατε*.

Institutionum lib. vij.] Extat apud Boetium lib. 3. in Top. Ci-
ceronis lib. i. institutionum Caij locus sane luculentus. Et
earum Epitome ab Aniano Alarici consiliario composita sub
Caij ipsius nomine legitur.

Dodecadeli lib. vij.] In indice Græco *δωδεκάς διλητρού βιβλίων ξε-*
j: duodecim tabularum libri sex. sic apud Theophilum lex
xij. Tabularum *δωδεκάδειλων νόμος* dicitur.

Libri singulares.

Ponuntur hic quatuor libri singulares Caij, de casibus
euncleatis, regularum, dotalium, de formula hypothecaria.
Quanquam plures illum edidisse argumento est, quod ex
lib. singulari Caij ad orationem Antonini excerpta est l. si
quis D. de ritu nupt. ex libro singulari eiusdem de assigna-
tione liberorum l. senatus consulto eod. tit. quodq; in proæ-
mio Digestorum inter quatuor Caij libros singulares, qui in
sex illis libris qui à voce magistri edocebantur ante Iustinia-
ni institutum, primus de veteri rei uxoriæ actione, Secundus
de

de Tute lis, tertius & quartus de Testamētis & legatis com-
memorabantur. præterea inscriptio l. si quis D. ad Tertullia-
num est ex libro singulari Caij ad Senatusconsultum Or-
phicianum , & l. in suspenso ex libro singulari ad Tertul-
lianum.

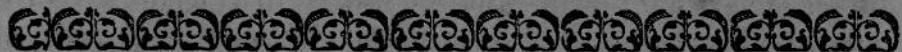
De casibus] Enucleatis, vt supra dictum est. Quales autem
essent illi casus, conijci fortasse potest ex l. Neratius D. de
condict. indeb.

Regularum.

Totalium.

De formula hypothecaria] vel hypothecariæ: sic liber hypo-
thecariæ in proæmio DD. §. vobis autem.

Scripsit etiam Caius notas ad libros Digestorū Iuliani, ex
quibus deprōpta est. l. si pactus D. de pact. quorū mentio fit
in l. si in venditione D. de peric. & commodo rei vend. &
apud Marcellū in l. sed interim D. de donat. inter virū & vxo-
rē. Citantur etiā Cōmentarij Caij à Iauoleno in l. si quis D.
de condit. & demonstr. Sed libenter crediderim Iauolenū in
dicta lege & in l. si alieni D. de solut. de Caio Cassio cuius
mentio fit in l. 2. de orig. iur. intellexisse. Quod ex inscriptio-
ne conijcitur quæ ex libro 2. ex Cassio Iauoleni desumpta
est, & ex lib. xj. & maxime ex l. si hæreditas D. de statu liber.
Quem enim alibi Caium tantum vocat, hac in lege C. Cas-
sium nominat.

VENULEIVS SATVRNINVS.

 . Claudio Venuleius Saturninus vocatur ab An-
tonio Augustino, ita vt diuersorum Iurisconsul-
torū nomina vni soli tribuerit. Q. enim Saturni-
nus , & Claudio Venuleius Saturninus diuersi
sunt Iurisconsulti. In chronicis autem Cassiodori Saturninus

quidam cum Gallo anno ab vrbe condita 951. ponitur, Septimio Seuero imperante. Sed an noster sit, non facile est assuerare. Nostrum quidem Venuleium recte dicemus, quem Lāpridius inter illos iurisperitos ponit quorū cōsilio Alexāder Seuerus vsus est, qui que ex schola emanarunt Æmilij Papiniani. Ideoque non perperam iudicabimus, ad eum, Alexandrum Imp. scripsisse, ex inscriptione legis 1.C. quib. non obijc. longi temp. præscript. quæ sic se habet *Imp. Alexander A. Venuleio, & Impp. Seuerum & Antoninum ex l.x.C. ex quib. causis infam. irrog.* Cæterum græcis litteris eum impense operam dedisse colligi potest ex l.xvj. D. de pænis.

DOMITIVS VLPIANVS,

Domitio Vlpiano origo fuit ex Phænico splendidissima Tyriorum colonia, vt ipse scribit in l. 1. D. de censibus. Sic enim non *Phænicia*, vt vulgo legendum recte putat Turnebus lib. ix. Aduersar. cap. xv. Vixit temporibus Seueri, & Antonini Bassiani. atque ad hoc tempus referenda sunt verba ipsius in l. 74. D. de legat. 2. *Licet Imperator noster cum patre scripserit.* Quæ enim ibi rescripsisse patrem dicit, in l. si titio lxj. S. Julianus Seuerum rescripsisse testatur. Et de ijsdem Antonino & Seuero intelligi debent eiusdem verba l. 1. §. deportatos D. de legat. iij. *Quia ei quoque Epistola D. Seueri & Imperatoris nostri ius deportandi datum est:* vtrumque nominat in l. minor D. de minor. viginti quinq; ann. Quæ quidem Vlpianum scripsisse Antonino Bassiano solo imperante ex eo clare liquet, quod Seuero Diui nomen apposuerit, quod Imperatoribus non dabatur, nisi post illorum obitum cum inter Deos referebantur, diuina solemnitate quam Herodianus

describit libro iij. Sub Alexandro tamen Seuero Vlpianus magno in honore fuit , & ab eo summas dignitates consequutus est. Illum enim Alexander pro tute habuit , prium repugnante matre: deinde gratias agente , quem saepe à militum ira obiectu purpuræ summæ defendit , vt testatur Ælius Spartianus in Alexandre Seuero. quamobrem parentum suum eum vocat Alexander in l. 4. C. de locato. Non autem absq; causa ab Vlpiano milites purpuræ Imperatoriæ obiectu abstinuisse dictum est. Tanto enim honore à militibus habebatur purpura, vt ab ijs adoraretur l. 1. C. de priuileg. schol. & Procopius lib. 2. de bello Vandal. sic scribit *Gilimer & Bellisarius iussi ab his qui Imperatoriam purpuram sustinebant, Iustinianum supplices adorauerunt.* Quare adorādam nostram purpuram vocat Zeno in l.4. C. de consul. lib.xij. ideo autem à militum ira Vlpianus obiectu purpuræ summæ ab Alexandre defensus traditur , quod attingere hanc purpuram milites non auderent: sed tantum qui eminentis potestatis erant l.1.C.de apparit. præf. vrb. Alexandri etiam consiliarius fuit: atque id est , quod Cassiodorus in Chronicis scribit Vlpianum assessorem insignissimum ab Alexandre creatum esse Aniano & Maximino Consulibus , & Eutropius lib.iij. simpliciter Assessorem. Assessores siquidem Cōsiliarij appellātur in l.penult. D.de offic.assess. Nec est quod referamus ad adseffuram , quam sub Papiniano præf. præt. gessit,cum Papinianus ad Alexandri tempora non peruenierit. Quinimo Cassiodorus Adsefforem insignissimum Vlpianum creatum esse dicit , ad differentiam aliarum adseffurarum quas gesserat , vt Papiniani , vel prætoris in l viij. D. de manumiss. vindicta,& in l.9.D. quod met. causa gest.erit.insignissimi enim Adsefforis nomen meretur , qui Consilio Principis adsidet : quod omnium consiliorum est insigne. Neque huius cōsilijs in rerum administratione vti , Alexan-

dro parum laudis fuit: quem maximum Imperatorem quod Vlpiani admonitionibus in republica regenda detulerit, scribit Aelius Lampridius. Vlpiani prudentiae, & in rebus politicis experientiae non paruum exemplum datur ab eodem Lampridio. Cum enim Alexander constituisse apud se omnibus officijs, genus vestium proprium dare, & omnibus dignitatibus, ut a vestitu dignosceretur, & omnibus seruis, ut in populo possent agnosciri, ne quis seditiosus esset, simul ne servi ingenuis misceretur. Hoc Vlpiano displicuit dicente plurimarum rixarum fore, si faciles homines essent ad iniuriam. Atque eius consilio satis esse statuit, ut Equites Romani a Senatoribus Clavi qualitate discernerentur. Quod prudentissime statutum. Sic Seneca lib. 1. de clementia cap. 24. *Indicta est aliquando a Senatu sententia, ut seruos a liberis cultus distingueret: deinde apparuit quantum periculum immineret, si servi nostri numerare nos cœpisset. Quod desumptum ex Platone 6. de legibus.* ἐπειδὴ οὐ σκολοποῖον inquit δῆτα τὸ θρέμμα αἰθερόπος, οὐ τοῦτο τὸ ἀράγκανον πίστεων τὸ δελέντες ἐργα πιστεύονται, οὐ εἰλένθετο, οὐ δειπότες εἰδουμένος ἔνθετον ἐδέλευτον εἶναιτε, οὐ γίγνεσθε: quodque apud Athenienses usitatum erat, ut colligitur ex Xenophonte lib. αξιῶν τῆς τούτης αθηναϊκῶν πολιτείας. Sed ut ad Vlpianū redeamus, fuit etiam scrorum scriniorum magister, autore Sexto Rufo & eodem Lampridio: Præfectus item Annonæ ut testatur Alexander in l. 4. C. de contrah. & cōmit. stipulat. Fuit denique Præfectus prætorio: qua in præfectura Alexander cuncta ei permisit quæ ad administrationem Imperij pertinebant, & multa quæ non recte a Sardanapalo facta erant, Vlpianus emendauit autore Dione Nicæo in Alexandro. Præfecturam autem ab Heliogobalo accépit, eique sublatam Alexāder redidit, ut prodit Sextus Aurelius Victor lib. de Cæsaribus. Eius auditorij mentio fit ab Africano in l. Titius D. de act. empti, & apud eum cum Præfectus prætorio esset quæsitus

est, Si impetrasset creditor à Cæsare vt pignus possideret idque euictum esset, an habeat pignoratitiam contrariam l. 24. D. de pignorat. act. Flauianum autem & Chrestum interfecit, vt in præfectura eis succederet. Ipse tamen non multo post à prætorianis qui de nocte eum inuaserant interfactus est, quanquam accurrerat in Palatum, & ad ipsum Imperatorem matremque eius confugerat. Sed cum adhuc Vlpianus mortuus non esset, populus Romanus dissensione orta cum prætorianis, trium dierum spacio dimicauit magno ciuitatis periculo. Cum enim milites populo inferiores, infælicique prælio se vsos videbent, faces vndique ad incendendam urbem intulerunt: quare perterritus populus, pacem cum ijs inijt. Nescio autem cur à Calepino Vlpianus dicatur Galliarum præfecturam habuisse cum interfactus est: nec tamen mirum si in hoc errauerit, cum Hadriani temporibus floruisse, & illius scrinijs præfuisse dicat. Cæterum his rebus ita confessis, Epagathus cuius præsertim scelere Vlpianus occisus fuerat, in Ægyptū tanquam præfactus eius prouinciae missus fuit: ne forte si de eo Romæ supplicium fuisset, seditio aliqua cōcitaretur: atq; ita in Cretam reductus condemnatus est, vt scriptum reliquit Dio qui eius vixit temporibus. Et hoc Alexandri iussu factum est, vt Vlpiani mortem vlcisceretur, quem magnopere gratum iucundumque habuit. Cuius amoris præter ea quæ recensuimus, apud autores extant nonnulla vestigia. Eum enim Alexander ipse amicum suum vocat in dicta l. 4. C. de contrah. stipul. quamuis ratione præfecturæ ab imp. sic nominatum putem. hæc enim erat formula Impp. ad præfectum vrbi scribentium: sic in l. 1. D. de appellat. Diui fratres Iunium Rusticum præfectum vrbi, amicum nostrum vocant. Sed vt ad Vlpianum reuertamur, eum etiam nominat Alexāder parentem suum in l. 4. de locato. Refertur præterea à Lampridio, cum Alexander inter suos conuiuaretur, aut Vl-

pianum, aut doctos homines adhibuisse, vt haberet fabulas litteratas quibus se recreari dicebat, & pasci. Eum siquidem assiduas quæstiones nonnunquam in vijs, ambulationibus, balneis, librarium tabernis proponere solitum fuisse tradit Atheneus lib. i. Deipnosoph. quare vocatur ab eodem ὄνοματοῦ πρν: j: Verborum obseruator.] Et quidem illud insigne, quod neminem Alexander solum intra palatium præter Prefectum Vlpianum vidit, eodem Lampridio autore. Vlpianus itaque inter proceres, & principes apud Alexandrum fuit: vnde Modestinus Vlpiani coœvus, eum οὐλπιανός appellat lib. 2. excusat. οὐλπιανός ταῦτα λέγει j: princeps Vlpianus hæc dicit. sicut Homerus scripsit ἀχαϊδὸν Διομεδῆν lib. 14. & lib. x. ἀχαϊδὸν Μενέλαον. Et in epistolis Hypocratis, in ea Artaxerxis ad Hystanem præfectum Helleponsi, & in ea Hystanis ad Hippocratem legimus ἀειτάς τῶν Περσάων, pro principibus Persarum. Sic etiam Imperatores ab ipsis Iurisconsultis appellabantur, vt à Papiniano Seuerus & Antoninus in l. Iurisperitos D. de excusat. tut. *Optimi & Maximi Principes* & in l. 8. D. de vacat. mun. & à Tryphonino in l. 39. D. de poen. eodem modo quo nos dicimus, *Tres haut & tres puissant Prince.* aliquando separatur *Optimi* nomen à *Maximo* vt apud Pomponium in l. 2. D. de orig. iur. dicitur *Hadrianus optimus Princeps & Modestinus* in l. vlt. D. de accusat. sic scribit *Obseruandum optimi Principes nostri generaliter rescriperunt.* & Papinianus in l. 67. §. si omissa D. de legat. 2. de Seuero *quam sententiam optimus quoque Imperator.* *noster Seuerus sequutus est.* Aliquando etiam separatur *Maximi* nomen ab *Optimo* vt apud Papinianum in l. 17. D. de quæst. *D. Marcus ac postea Maximus princeps iudicantes.* Inde apud Latinos nomen *Optimas* tractum est, pro eo qui in republica primas obtinet: & apud veteres scriptores Gallicos dictionem illam *homme de bien pro Nobilibus & proceribus regni usurpatam* legimus: vt ad dignitatem explicandam, non ad illam

animi habitum, hoc verbum hic accipiendum sit, Romanos imitati qui Nobiles, bonos appellabant, eosq; plebi opponebant, ut videre est apud Ciceronem pro Sextio *C. Gracchus frumentarium legem ferebat, res erat iucunda plebi, repugnabant boni & alibi.* Quod & sentiunt vulgaris interpres, qui hæc verba *νέοντος Οὐλπίαρος, Nobilissimus Vlpianus* interpretatus est. Et ipse Antonius Augustinus in Modestini latīna interpretatione *νέοντος* vertit *Optimus*, vim huiusc dictionis hoc in loco attente considerans. Non mirum autem est quod Modestinus Vlpianum hoc honorificentissimo titulo ornauerit. Tāto enim in precio ab eo Vlpianus habitus est, vt Proconsul Modestinus de vltima Dalmatia, eum consuluerit. I. si quis vxori §. si quis assumi D. de furt. Cæterum multa inueniemus in Vlpiano laude digna: quædam tantum vituperanda. Quis enim in eo non dñabit Flauiani & Chresti necem, & inueteratum in Christianos odium. Lactantius enim lib. 5. de instit. cap. xj. scribit, septem rescripta principum collegerisse eum in libris de Officio proconsulis, vt doceret quibus poenis affici oporteret, eos qui se cultores Dei profiterentur. Quod quidem admirationem non mediocrem nonnullis mouere potest, cum Alexandro Imperatori nemo amicior eo fuerit: Alexandrum vero non solum Christiani nominis non insectatorem fuisse: sed etiam Christum ipsum in larario suo, inter Deos habuisse, & coluisse legimus apud Lāpridium in eius vita: eiusq; matrē Mammæam doctrinæ, sapientiæque Origenis Christiani doctoris maxime studiosam fuisse apud Eusebium lib. vj. cap. xvj. Eccles. Histor. ideoque verisimile non videtur, Vlpianum tam infenso erga Christianos animo fuisse, quibus Alexandrum fauere sciebat, aut si fuerit tam aperte declarasse: cum aulici commutare vultum & sermonem, ad sensum & voluntatem principis soleant. Verum admirationis nulla causa supererit, si

hos libros de officio proconsulis, ante Imperium Alexandri, sub Heliogobalo ab Vlpiano scriptos sciuerimus ex l. obseruare D. de offic. procons. ex l. solet D. eod. ex l. 6. D. de legat. permultisque alijs: Quamuis Genebrardus in Chronologia contrarium sentire videatur. præterea non est quod credamus Alexandrum à Christianorum persecuzione omnino abstinuisse, vt quidam censem: licet forte ea crudelitate, qua alij principes aduersus eos non sœuierit. Sic enim scriptum est in Martyrologio Romano. *Sancta Martina Virgo Romæ sub Alexandro Imperatore diuersis tormentorum generibus eruciata, tandem gladio martyrij palmā adeptā est & 6.* Non. Martij Item Romæ plurimorum sanctorum Martyrum, qui sub Alexandro Imperatore, & Vlpiano Praefecto diu cruciati, ad extremum capitali sententia damnati sunt. Nec enim hac in re constantem rationem Imperatores habuere. Sub eodem enim Principe & Christiani laudabantur, & lædebantur. Sic Hadrianum Lampridius in Alexandro scribit cogitasse Christo templum facere, eumq; inter Deos recipere, templaq; in omnibus ciuitatibus sine simulachris ob eam causam iussisse fieri. Eum tamen in loco passionis Christi, simulachrum Iouis consecrassse: Bethleemq; Adonis templo prophanasse testatur Paulinus Epist. 2. ad Seuerum. Cæterum tanta fuit Vlpiani in iure Civili experientia, vt ab Eutropio iuris conditor appellatus sit, & à Iustiniano in nouel. 97. prudentissimus, in l. fin. C. de instit. & substit. Difertissimus, & in l. vn. §. ne autem C. de cad. toll. summi ingenij vir. Fuit porro Vlpianus quidam miles temporibus Gordiani, vt appareat ex inscriptione l. vij. C. de vñfr. & habitat: fuit & Vlpianus Rhetor: sed alij à nostro. Vlpiani Basilicam Romæ nominari scribit Bernardinus Rutilius. Multa de iure scripsit, in indice Iustinianeo eius libri numerantur.

Ad Edictum lib. lxxxij.] Quorum fit mentio à Iustiniano
in

in l. maximum vicium C. de lib. præter. de Edicto prætorio intelligi debent, ut appareat ex l. i. D. de constit. pecun. ex l. si duo & alijs: ideoque in l. i. D. si quis ius dic. non obtemp. poenam ex hoc Edicto post annum non dari recte dicitur, quia prætoris est: sic in l. 24. D. de in jus voc. Inscriptionem autem l. 5. D. si pars hæred. pet. quæ sic se habet Vlpianus lib. 5. ad Edictum mendosam esse existimo, reponendumque lib. 15. Hoc enim in libro continebantur omnes actiones, quæ ad hæreditatis petitionē à prætore proponebantur, ut appareret ex legibus quæ sumptę sunt ex dicto libro Vlpiani in tit. si pars hæred. pet. & tit: de poss. hæred. petit. Tribonianus enim in sua pandectarum compositione, ordinem Vlpiani sequutus est. Hos autem ad Edictum libros, ante libros ad Sabinum editos fuisse cognoscitur, ex l. cum hic status §. si quis sponsam D. de donat. inter virum & vxor. iuncta cum l. quæsitus D. de sponsal.

Ad Sabinum lib. l.] De Massurio Sabino hoc intelligendum, quemadmodum docuimus supra cum de Sabino ageremus. In his libris quædam erant, quæ effugiebat legis Miscellæ obseruationem, ut scribit Iustinianus in l. 3. C. de ind. viduit. His autem libris totum fere ius complexus est. Eos enim ad Sabini libros iuris ciuilis scriptos puto.

*Ad leges lib. xx.] Ex quorum xiiiij. desumptam credo l. 31.
D. de legib. Eaque ex parte in qua lex Iulia & Poppaea enarrabantur, quæ multa capita continebant. Ad quas etiam Terentius Clemens libros scripsit viginti. Sic enim in veteri indice Græco legitur Τερέντιος καθηευτος ad leges Βιβλια τινος Ex quorum quinto, & xvij. desumptæ sunt l. operis D. de oper. seru. & l. si mihi D. de legat. 2. Hos autem libros ad legem Iuliam & Papiam, imperante Commodo ab Vlpiano scriptos quidam putant ex l. 45. D. de ritu nupt. quæ ex lib. iij. ad leg. Iuliam & Papiam desumpta est: hæc verba in rescripto Im-*

peratoris nostri & Diui patrii eius continetur sic interpretantes, moti
l.x. D.de in ius voc.&l.ijj. §. is plane D de suis & legit. hæ-
red Verum hæc l.45. ad Impp. Seuerum, & Antoninum eius
filium referenda est. Quæ res nobis causam præbebit obiter
notandi legem Verum D.de minor.xxv.ann. mendoSAM esse
hoc loco Cæterum ex delicto in seruitutem facto, domino aduersus eum
post libertatem actio nō competit, & hoc rescripto Diui Seueri continetur.
expungendamque dictionem. Diui tanquam adulterinam.
Hoc enim rescriptum est Alexandri Seueri, quod refertur.
in l.i. C. de noxal. act. Alexandrum autem Seuerum ab VI-
piano Diuum appellari posse non putandum, cum Vlpiano
Alexander superuixerit.

Disputationum lib. x.] Hos libros Politianus prætermisit, ad
quos pertinere existimo duas illas quæstiones, quas se inuen-
nisse apud Vlpianum Iustinianus ait in l. si quis duobus C.
de impub & alijs substit. & illa quoque de quibus idem Iu-
stinianus in l. si plures C. de cōdit. insert. Harum disputatio-
num fit mentio in inscript. legis in bonæ fidei D. de pecul.
publicas fuisse disputationes ad perennem scientiam & me-
moriā agnoscitur ex l. Diuo Marco C. de quæst.

Omnium tribunalium lib. x.] in quibusdam Codicibus legi-
tur protribunalion *βιβλια δικαι*. Ex libro x. nulla lex desumpta
est: Tribunalia Magistratum erant. Quæ autē appellantur
Omnia Tribunalia ab Vlpiano, *Vniuersa foræ* dicuntur à Valenti-
niano & Martiano in nouel. quam scribunt Storacio præf.
præt. nondum edita, & à Seneca *omnia foræ* lib. iij. de benef.
cap.vij. Non omittemus autem, verba quædam l. si per erro-
rem D. de iurisd. omnium iud. quæ ex lib. 2. omnium Tribu-
nalium desumpta est, vulgo corrupte legi: quibus quidem
restitutis verus sensus elicetur. Huius itaque verba sic
leguntur *Si per errorem alias pro alio Prætor fuerit aditus, nihil Valebit*
quod actum est, nec enim ferendus est qui dicat eos consenſisse in præsi-

dem. Deprauatio satis appareat. Quomodo enim, si alias pro alio Prætor fuerit aditus, videlicet peregrinus pro Vrbano, in Præsidem consentire potuerunt. Iacobus Cuiacius vir excelsi ingenij & iudicij, pro *in præsidem legit in præsentem.* j: in Prætorem quem adierunt: ut non præsidem, sed prætorem aditum fuisse velit, his primis legis verbis motus *Si per errorem aliis pro alio prætor fuerit aditus.* Sed hanc Cuiacij coniecturam (ut verum dicam) non probo: videturque mihi membro fano remedium adhibuisse: ulcerato autem non item. Dictionem enim illam (*in præsidem*) retinendam summopere affirmo, sed principium huius legis paululum corruptum non dubito. sicque sanandum *Si per errorem aliis pro prætore fuerit aditus,* reiecta illa dictione (*alio*) quæ ab inepto quodam Glossatore notata est, & addita ex l. 2. D. de iudi. vbi Vlpianus eadem referens his verbis vtitur, *aut si putauerunt alium esse prætorem pro alio, &c.* quæ quidem postea transcriptorum inscritia in textum redacta est. Eam autem expungendam satis ostendunt quæ sequuntur. Nec enim ferendus est, qui dicat consensisse eos *in præsidem.* quæ manifestè declarant Præsidem pro Prætore aditum esse. Et recte quidem hac in lege Vlpianus loquitur de Præside pro Prætore adito: licet dicta l. 2. de iudic. de prætore pro alio prætore adito tantum intelligenda sit: quod hæc l. desumpta est ex libro 2. de omnibus tribunalibus, in quibus libris Vlpianus tractat de de iurisdictione omnium iudicium, tam Vrbanorum quam Prouincialium. Lex vero 2. de iudicijs deserpta est ex libro iij. ad Edictum Vlpiani, quo in libro de Prætoris iurisdictione & edicto tantum scribit.

Haec dicitur lib. x.

Regularium lib. viij.

Fideicommissorum lib. vij. Duobus primis libris, de fideicommissis singulari rerum tractauit l. 1. D. ad Senat. Trebell.

Opinionum lib. vi.] Ex quinto desumpta est lex 25. D. de adopt. cui contraria videtur constitutio Gordiani in l.5. C. ne de statu defunct. in quarum legum conciliatione nihil rectum Glossa adducit. Ego Thalelæi explicationem veram puto. Patrem ideo apud Vlpianum mouere quæstionem non posse, quia pater passus est filiam testamento hæredes scribere, & sic emancipationem approbarat, & aduersus factum suum venire non poterat.

De Adulterijs lib. v.

De Appellationibus lib. iiiij.

De Officio Consulis lib. iiij.

Institutionum lib. duo.] Hos libros citat Seuerinus Boetius lib. 2. in Top. Ciceronis, ex quibus illa esse Ioannes Tillius putat, quæ nuper eius beneficio in vulgus ex corpore Vlpiani sunt emissæ.

Responorum lib. ij.] Ad hos libros pertinebat responsum Vlpiani, secundum quod Sabinæ rescripsit Alexander Imperator in l.4. C. de contrah. & committ. stipul.

Ad Edictum Aedilium Curulium.] Hos libros & sequentes, qui in indice Iustiniane reperiuntur, prætermisit Politianus.

Regularium liber singularis.

De Censibus lib. vij.

De Officio Pro consulis lib. x.] In his libris facile crediderim enucleasse Vlpianū, tres illas difficiles & perobscuras quæstiones, quas commemorat Iustinianus in l. sanximus §. fin. C. de Senatusc. Trebell. Libri sexti meminit lex 1. C. de communi seruo manum. In his autē libris, septem rescripta Principum quibus doceret qua poena afficerentur Dei veri cultores Vlpianum collegisse supra docuimus ex Lactantio lib. 5. de instit. cap. xj. Hos autem libros expunctos ex albo cæterarum legum suisse à Christianis Imperatoribus existimat Baronius Soranus in commentario Martirologij: quos ego

ab ipso Iustiniano, siue potius Triboniano, cum reliquis Iurisconsultorum libris suppressos arbitror. Ex libro tamen tertio hæc de Christianis referuntur in l.ijj. D. de Decurion. *Eos qui Iudaicam superstitionem sequuntur, Diui Seuerus & Antoninus honores adipisci permiserunt: sed & necessitatem eis imposuerunt, quæ superstitionem eorum non laederent.* vbi Alciatus corrupte exaratum putat DD. Seuerus & Antoninus reponitque lib. ijj. Dispunct. cap. viij. DD. Verus & Antoninus. Hos enim existimat per rescriptum, Christianorum dogma confirmasse, & æquales alijs in honoribus adipiscendis constituisse, propter beneficium receptum à Christianis militibus in bello Marcommannico. Quod tamen falsum, cum ex Julio Capitolino in Marci Antonini vita Verus obijsset, antequam M. Antoninus Marcomannos debellaret. atque ita apparet Marcum Antoninum solum, hoc editum constituisse. Quod & confirmat Epistola quæ extat apud Iustinum in fine secundæ Apologiæ, quæ à M. Aurelio Antonino solo ad Senatum scripta est, de beneficio à Christianis recepto in hoc bello Sic Tertullianus in Apolog. cap. 5. *Si litteræ inquit Mari Aurelij grauissimi Imperatoris requirantur, quibus illam Germanicam sitim Christianorum forte militum imbre discussam testantur &c.* Recte itaque legitur in dicta. l.3. DD. Seuerus & Antoninus j: Septimius Seuerus & Antoninus Bassianus filius, qui simul imperarunt autore Spartiano in Seuero. De his enim loquitur Tertullianus lib. ad Scapulam Nam & Proculum Christianum qui Torpcion cognominabatur, Euhode& procuratore qui eum per oleum aliquando curauerat requisuit, & in palatio suo habuit usque ad mortem eius, quem & Antoninus optime nouerat lacte Christiano educatus. Sed & clarissimas feminas & clarissimos viros Seuerus sciens huius sectæ esse, non modo nō leui: verum & testimonio & populo furenti in os palam restituit. Quod autem Tertullianus ait, Antoninus lacte Christiano educatus, sic intelligendum est: quia cum infans esset,

collusorem Christianū habuit, vt testatur Spartanus in eius vita *Septennis*, inquit, puer de Antonino loquens cum collusorem puerum ob Iudaicam religionem grauius verberatum audijisset, neque patrem pueri, vel autores verberum diu respexit. Adnotabimus etiam obiter Vlpianum libro supra dicto scripsisse, Imperatores Christianis non solum honores adipiscendi libertatem dedisse, sed etiam necessitatem imposuisse. Respuerant enim Christiani Romanos honores, neque sibi licitum gerere putabant. Vnde Tertulianus *Apolog.* cap. 45. *Ecce Pythagoras apud Thurios, Zoroon apud Priennenses Tyrannidem affectant: Christianus vero nec aedilitatem.* Hac de re etiam ample differit lib de idolatria. *Hinc proxime disputatio oborta est: an seruus dei, alicuius dignitatis, aut potestatis administrationem capiat, &c.* Quod quidem agitatum apud Christianos puto, ob eam necessitatem honores adipiscendi, ab Imperatoribus ipsis impositam.

De sponsalibus.

De officio praefecti urbi.

De officio praefecti Vigilum.

De officio Curatoris reipublicæ.

De officio Praetoris Tutelaris.

De officio Questoris.

Præter autem eos libros qui in indice Iustinianeo reperiuntur, in Papiniani corpus cum scripsisse Theodosius testis est locuples in l. i. C. de respons. prud. Cod. Theod. Ex quibus deprompsit Tribonianus versiculum *Vlpianus notat l. liberto D. de negot. gest. & quæ Vlpiano tribuuntur in l. curatores D. de administr. rerum ad ciuit. pertin. & in l. seruum de pignor. Notas etiam ad Aristonem scripsisse colligitur ex l. Aristo de iure Codicill.* Item ad Marcellum ex l. tutor de administr. tut. præterea compilasse non pauca ad Minitij libros indicat inscriptio legis vinaria D. de verb. signific.

TERTVLLIANVS.

Tertullianus siue ut alij Tertylianus, maximus iuris interpres fuit: ideoque hunc Iustiniianus vocat interpretem iuris antiqui in l. vlt. de curat. fur. eiusque citat librum singularem de Castrensi peculio. Cæterum errore labi mihi videtur Riuallius, cum putat hūc esse, quo referente Senatusconsultum Tertullianum factum est. Nec vero Tertullianus ille dictus est, sed Tertullus: nec à Tertulliano substantiō nomine, Tertullianum adiectiuum deduci potest. Adde quod Senatusconsultum Tertullianum factum est imperante Antonino Pio, Tertullo & Sacerdote Coss. Hic autem mentionem facit autore Vlpiano in l. cum quidam §. suum hæredem D. de acquir. hæred. Pomponij Iuriscōsulti, quem ad eiusdem Senatusconsulti explicationem pertinētia quædam decreuisse idem Vlpianus scribit in l. ij. §. sed & si quis D. ad Tertull. qui etiam meminit huius Tertulliani in l. siue ingenua§ tractari D. ad Senatusc. Tertull. Bernardus autem Rutilius, Ioānes Fricardus, cæteriquæ magni nominis viri, hunc Tertullianum esse existimant Q. Septimium Florentem Tertullianum Ecclesiasticum autorem, cuius adhuc multa extant opera. Quæ quidem opinio omnes fere iam litteratorum animos oppleuit: tantum valet apud eos eruditissimorum hominum autoritas. Quam tamen si veritas ipsa cōuellat, rogabo lectorem ne repugnet: sed eam animis libentibus remittat. Ratio enim eorum præcipua, quamque nulla vi labefactari posse credunt, coniectura tantum leui nititur ex verbis Eusebij lib. 2. cap. 2. Ecclesiast. Histor. de sumpta: quæ sic se habent. *Hæc Tertullianus vir & legum & in-*

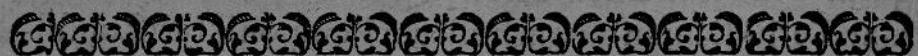
stitutionum Romanarum peritissimus, & inter nostros scriptores admodum clarus. Quis autem ex ijs concludet Tertullianum Christianum autorem, cum esse Iurisconsultum cuius fit mentio in pandectis: nemo me hercule Dialecticus. Sicuti nec dicere possumus (nisi verba nostra omnium irrisione ludicripiamus) Sextum Pompeium de quo Tullius in Bruto, eum esse Iurisconsultum quem citat Pomponius in l. & hoc Titus Cæsar D. de hæred. Instit. quod illum Sextum Pompeium, præstantissimum ingenium ad summam iuris Ciuilis sciētiam habere Cicero scripsérit. Nec Julianum qui Pertinacem occidit, cuius meminit Eusebius in Chronicis eum esse existimamus, quem tanquam iuris & perpetui edicti autorem Pandectæ nostræ habent: licet de eo Eusebius sic scripsérit *Pertinax occiditur Juliani iurisperiti scelere.* Porro rationibus quibusdam non omnino contemnendis moueor, ut credā Tertullianum Christianum diuersum esse ab hoc nostro Iurisconsulto. Et in primis quidem quod ab Vlpiano tantum citetur, eumque sententiæ suæ sèpissimè assertorem habeat. Simileque veri non est, Vlpianū qui tanto odio Christianos prosequutus est, Christiani scriptoris autoritate opinionem suam confirmare voluisse. Deinde D. Hyeronimus in Catal. aut. Ecclesiast. Tertulliani Christiani scripta commemorans, nullum de libris Quæstionum neque de Castrensi peculio sermonem habuit: quos tamen Iurisconsultum nostrum scripsisse certum est. Denique Christianum sub Septimio Seuero floruisse satis appetet ex Cassiodori Chronico, vbi 16. anno Imperij Seueri Pompeiano & Auito coss. sic scriptum est. *His coss. Tertullianus Affer Christianorum scriptor celeberrimus habetur,* & ex libro 1. contra Marcionem, qui quidem eum 15. anno Imperij Septimij librum illum scripsisse nos docet, & sub Claudio Apologeticum. Originem enim & progressum religionis Christianæ

ad

ad sua tempora describens omnes Imperatores à Tiberio, cuius tempore nomen Christianum in seculum introiuit, ad Verum usque recenset. Quamobrem si Tertullianus noster, Christianus autor sit, eum sub Vero libros quæstionum, & de Castrensi peculio composuisse dicendum est: scilicet antequam Christo nomen daret. Quod & ipsimet verum afferunt. Tertullianum autem nostrum Pomponij Iurisconsulti mentionem facere supra diximus in l.cum quidam §. suum hæredem D.de acquir.hæred qui inter Papiniani discipulos numeratur à Lampridio in Alexandri Seueri vita. Quo igitur pacto fieri potest, Tertullianum nostrum sub Vero Iuris Civilis scientiam professum fuisse, & Papiniani discipuli auctoritate sententiam suam confirmasse. Papinianus enim sub Caracalla 36. ætatis anno interfectus fuit: atque ita ex serie temporum constat, Papinianum extremis Veri temporibus 10. aut 12. annum tantum attigisse. Qua quidem ætate eum iuris scientiam publice professum, discipulosque habuisse nemo est qui dicere audeat. Existimarem quidem libentissime, Christianum cum nostro Iurisconsulto affinitate coniunctum fuisse, eiusque mentionem illum facere in lib. de præscript. aduersus hæret.cum ait, *Meus quidem propinquus ex eodem poeta, inter cætera stili otia Pinacem Cebetis explicuit.* Quamuis Renatus Laurentius, quis ille fuerit, inuenire se non potuisse afferat in Commentar. Propinquum enim illum, Tertulliani nomen habuisse ex eo coniçere possumus, quod alio nomine eum nō designauerit: satisque notum putauerit hac appellatione. Nec enim si aliud nomen habuisset, illud omisisset. Præterea autorem illum ex his verbis (*Inter cætera stili otia*) grauiores artes & scientias, iurisprudentiam silicet, professum fuisse manifesto appetet. Deinde iuniorem Tertulliano Christiano, ex ipsis verbis colligimus: quod maxime ad Tertullianum Iurisconsultum referri potest: cuius in

Quæstionem libr. tres] Citatur Tertullianus lib. 4. quæstionum in dicto §. suum hæredem: nec male ut puto. In indice enim Græco legitur, Quæstionum βιβλια ὅκτω.

De castrensi peculio libr. unus.

PAPIRIVS IVST VS.

Papirij Iusti memorantur tantum constitutionum libri xx. in indice Iustinianeo, in quibus Antonini, & Veri Imperatorum fratrum constitutiones putauerim eum compilasse. Huius rei coniecturam capio ex l. Imperatores D. de seruit. rusticorum præd. l. Imperatores D. de seruitut. Vrban. præd. l. Imperatores de rebus auctoritate iudicium possid. l. Imperatores D. de contrah. empt. l. Imperatores D. de Curat. bon. dando l. Imperatores de appellat. l. Imperatores de pact. l. Imperatores D. de re iud. l. Imperatores de Decurion. l. Imperatores de administr. rerum ad ciuit. pertin. l. Imperatores de pollicit. & ex l. 3. D. ad leg. Iul. de annona.

IVLIVS PAVLVS.

Patauinum fuisse Iulium Paulum Bartachinus scribit, testimonioque esse statuā supra ostium ædium Magistratus patauini positam. Credidi eum Tyrium fuisse: ideoque ab Vlpiano & Mammæa Alexandri vxore tantopere dilectum, ut semper socius Vlpiani fuerit: quem quidem cum Mammæa Tyrium fuisse supra dixi, aut ex Tyriorū colonia.

Hocque confirmatur , quod in syntaxi latinarum vocum, aliorum consilio vsus sit. *Nomen* inquit penus mihi traditum est omnibus generibus dici in l. nam quod D. de penu legata : Et proprietatem verborum latinorum ignorauerit in l. xvij, cum seruitutes , corpora appellat: verisimileque non est, latinum hominem & doctum , dictionum latinarum vim non calluisse. Iuuat coniecturam nostram, quod Græcas artes in explananda iuris ciuilis scientia attulerit in l. 9. D. de supellect. leg. & in l. xij. D. de statu hom. Hypocratis autoritate sententiam confirmarit suam, & dictiones latinas per verba Græca explicuerit in l. 7. §. hæc vox D. de edendo. Quæ res fortasse impulit Othomanum in verbo *Alienationis*, vt Paulum hominem Græcum existimauerit:cuius tamen rei nullum argumentum affert. Addi potest & illud quod Suidas scribit , Paulum Tyrium quendam oratorem Hadriani temporibus fuisse , qui cum legationem Romæ egisset sub Hadriano , Metropolim Tyrum effecit: eumque patrem nostri Pauli fuisse augurarer: & fortasse, vxore eius in ea legatione Patauij enixa, Patauini suum esse Paulum Iurisconsultum ideo contenderunt. Vnde recte apud Cuiacium lib. 21. cap. 26. Obseruat. nonnulla Pauli in l. 25. D. de probat. ex lib. 3. desumpta obseruantur , quæ Græcum hominem sapiunt: vt cum prudentem & attentum patremfamilias, vocat *Studiosum*, cum cautionem *Confessionem* vocat, vt Greci *ομελητας*. Male autem cum nō Pauli, sed Triboniani arguit , quod Græcum hominem sapiant. Nam & verbo *Confessionis* , pro cautione vsus est etiam Marcellus in l. 20. D. de Donation. Nec eo nomine Cuiacij sententia confirmatur, quod hæc verba legantur *Et vir simplicitate gaudens, aut desidia deditus:* quibus manifesto descriptam esse conditio nem monachi tradit. Hæc enim verba ad monachorum referri statum non debent: sed ad Christianos, quibus maxime infensus Paulus fuit, quos *desidia deditos* appellat ille, iniurioso

nomine: quia Christiani plerique, etiam sub imperio Septimij Seueri, sub quo Paulum hos quæstionum libros scripsisse certum est, reipubl. omnia munia, tanquam rem Christiano homini indignam respuebant. Huius rei locupletissimus autor est Tertullianus, qui sub Seuero scripsit in *Apologet.* cap. 45. *Ecce Pythagoras apud Thurios, Zenon apud Priennenses tyrannidem affectant: Christiani vero nec Aedilitatem, & apertius in libro de idolatria Hinc proxime disputatio oborta est, an seruus Dei alicuius dignitatis, aut potestatis administrationem capiat.* Quamobrem Paulus Christianos quos magnopere oderat *desidia deditos* appellat: sicuti imperator Valens qui Monachos ut Arrianus oderat, *ignaviae sectatores* appellat in l. quidam C. de Decurion. Non ergo hæc verbal. 20. D. de Donat. de Monachis intelligenda sunt, ut Tribonianus tribuantur: cū nihil, quin Pauli sint, prohibere possit: vt satis aperte, ni fallor, declarauimus. Magna vero eum iuris ciuilis scientia præditum, cum ipsius scripta, tum de eo autorum & Imperatorum amplissima testimonia fidem faciunt. Eum enim Lampridius in *Alexandro Seuero iurisperitissimum* appellat: Iustinianus in l. & si contra C. de nupt. virum prudentissimum, imitatus Diocletianum & Maximianum in l. xj. C. ad leg. Cornel. de fals. & Modestinus lib. singulari de excusat. tut. *κορύφαιον:* quod vocabulum, Principem significare Ciceronis verba declarant lib. 1. de Natura Deorum. Eius autem vniuersæ leges ita obscuræ, ambiguæ, verborumque tenebris inuolutæ sunt, vt id quod de Chrysippo Cicero de diuinatione scripsit, de Paulo dicere verissime possimus, eum totum hoc volumen impleruisse oraculis flexiloquis, & obscuris, vt interpres egeat interprete, & sors ipsa referenda sit ad sortes. Cæterum Septimij Seueri Imperatoris cum Triphonio, Messio, & Papiniano in consilio fuit: à quo sæpe dissentijt, vt appareat ex l. fin. de iure fisci, & ex l. 97. D. de acquir. hæred. Antonini

Caracallæ Septimij filij , à quo etiam dissentijt, vt constat ex I. Æmilius D. de minor. xxv. ann. Verbum enim illud pronunciavit ad Imperatorem referendum est. Leges siquidem illæ desumptæ sunt ex libris Pauli decretorum, siue Imperialium sententiarum in cognitionibus prolatarum: vbi sæpe Paulus improbat Decreta Principum. Remouit autem eum ab aula Heliogobalus , hac ratione fortasse motus , quod Decreta eius non probaret. Reuocauit tamen eum Alexander Imperator, eiusque consilio vsus est autore Lampridio. Cum enim Alexander in animo haberet, omnibus officijs , genus vestium proprium dare , & ne serui ingenuis simul miscerentur , hoc Paulo displicuit, politica illa & prudenti ratione, quam supra in Vlpiano retulimus. Itaque quod ex Lampadio diximus, Alexandrum quod Vlpiani consilijs vsus sit, ex bono Imperatore meliorem factum : addere possumus Paulum nostrū hac in laudis parte, ex Sexto Aurelio Victore lib. de Cæsaribus, qui sic scribit *Adhuc Domitium Vlpianum quem Heliogobalus Prætorianis præfecerat, eodem honore reuinens: Pauloque inter exordia patriæ reddito iuris autoribus, quantus erga optimos atque æqui studia esset edocuit.* Assessorem autem se fuisse Papiniani scribit ipse in I.lecta § dicebam D. de reb. cred. cum Vlpiano: ynus quidem ad memoriam: alter ad libellos. Postea vero Præfecti facti sunt, Seueri decreto obseruato: qui Assessores prouincias quibus assedissent administrare iussit , vt testatur Ælius Spartianus in Pescennio Nigro. An tamen Heliogobalus Præfectum fecerit Paulum , an Alexander : dubitatum esse scribit Lampridius in Alexandro. Filium autem Paulus habuit , ad quem libros Receptarum sententiarum scripsit. Eum vero nomini Christiano maxime infensem is non dubitabit, qui Vlpiani coæcum sociumque fuisse sciuerit. Quapropter ea quæ libro 5. sententiarum tit. 21. traduntur, aduersus Christianam religionem ab eo scripta coniçere possu-

mus *Qui nouas*, inquit, & *Vsu & ratione incognitas Religiones induunt: ex quibus animi homiuum moueantur: honestiores deportentur, humiliores capite puniatur.* Cæterum meminit Gellius Iulij Pauli poetæ lib. 5. cap. 5. noct. Attic. sed alius est ab hoc nostro Iurisconsulto, cuius libri, qui in indice Iustinianeo reperiuntur, hi sunt.

Ad edictum lib. octoginta.] Prætoris scilicet. libro 1. tractavit de iurisdictione, & officio Magistratum: quod & notauit Cuiacius lib. 24. cap. 6. Obseruat.

Quæstionū lib. xxxij.] Iustinianus in l. cum in antiquioribus C. de iure deliber. scribit se in his quæstionum libris, regulam hanc ad ius deliberandi pertinentē inuenisse. *Filios familiās paternam hæreditatem transmittere & alia quædam adiecta quæ in eiustmodi personis præcipua essent.* Libro 1. existit quæstio illa de cautione agitata in auditorio Papiniani Præf. præt. inter eum, & Vlpianum, quem tamen cum reprehendit non nominat: sed utitur eo verbo *Quidam dicebat*, & libro 32. ad Edictum in l. 3. D. mand. Sabini & Cassij sententiam improbans, scribit *Quidam negauerunt* stilo Iurisconsultis non exotico: sic Julianus in l. 21. D. de reb. cred. de Proculeianis ait *quidam existimauerunt*, & Scæuola in l. 14. D. de iure codic. & Callistratus in l. 82. D. de condit. & demonstr. Quo loquendi genere usus est Aristoteles in Platone reprehendendo, & Seneca in Aristotele, verbo *aliquis* lib. iij. de ira cap. iij. Sicut in Euangilio, quorum dicta vel facta damnantur, nomina suppressuntur: sed utitur scriptura sacra verbo *Quidam*, vel alio simili. Cæterum Paulus non solum in Vlpiani sententia damnanda hoc verbo utitur: sed etiam cum eam probat, & laudat, ut in l. 8. quemadm. usus. cœ. his verbis *Quidam*, hoc de Vlpiano, & *Martianus hæredi*, &c. Quod ab eo factū ideo credo, aut ut in coetaneo & socio citado, omnē vel maligni animi vel adulatorijs notā vitaret: vel forte Græ-

corū more, ut & ipsum Græcū diximus, qui de his quos maxime colebāt verba faciētes, verbo ἀντει λέγεται vobis alio uteretur: ut apud Theophrastū in Charact. οὐ τοις ἀπαλλαγησίαις καλένονται ἔως ἀν αντος παρέλθη, & apud Aristophanem in nebul.

Στράτεος τοις ἐποιεῖται τοις πρεμέθεσι.

ἀντος Μαρτινος

& ibi Scholia stes. Inde illud Pythagoreorum ἀντος ἐφα. Refertur autem quæstio proposita Paulo Iurisc. à Nymphidio in l. 81. D. de condit. & demonstr. quæ ex lib. 21. quæst. desumpta est. Iustinianus etiam refert sententiam quam Paulum in suis quæstionibus scripsisse tradit. *Infantem non posse ingratum à matre sua vocari, nisi hoc fecerit odio mariti sui, ex quo infans progenitus est: quam tamen iniquam iudicauit.*

Responsorum lib. xxxij.] Horum librorum meminit Iustinianus in præfatione digestorum §. sed quia. Ex quibus in veterum scholis, vix decem & octo recitabatur. Extat vnum ex responsis Pauli in l. et si C. de nupt. Ex his etiam libris legem 22. D. ad leg. falcid. desumptam existimo.

Fideicommissorum lib. ij.] Meminit libri tertij Iustinianus in l. i. C. de comm. seruo manumisso, in quo mentio facta erat cuiusdam Constitutionis Seueri & Antonini; qua cogebarur socius vendere partem socio servi communis, quatenus libertas seruo impuneretur: quanquam ex bonis socij morientis nihil consequeretur, precio constituto arbitrio Praetoris. Atque hoc tertio libro Paulum de fideicommissarijs libertatibus tractasse opinor & Senatus consilium Rubrianum interpretatum fuisse ex l. 33. D. de fideicom. libert. ideoque legem 5. eiusdem tituli mendosam esse puto Senatus Hadriani temporibus censuit, legendumque, Senatus Traiani temporibus. Hæc enim verba de Senatusc. Rubriano intelligenda sunt, quod Traiani temporibus Rubrio Gallo, & Cælio Hispone Coss. factum est l. 26. D. de fideic. libert. qui quidem Coss. suspecti fuere: quorum etiam meminit Plinius.

Brevis Edicti lib. xxij.] Libro octauo quæ ad Tutelarum
materiam pertinebant tractauit. Vocantur autem hi libri ali-
quando *Breuum*. Quamobrem coniicio breuia Edicta hic
collegisse Paulum, j:que e re nata, & vt negotia nascebantur,
Prætores proponebant: qualia erant Edicta euocatoria, quo-
rum fit mentio ab Vlpiano in l. impuberibus §. vlt. D. de su-
spect. tut. & l. nonnunquam D. de iudic. Imperatorum etiam
breues cōstitutiones *Brevia* vocabantur, Zonaras in Concil.
Carthag. Βρεβιον ἡ τιτλουν λέγεται, καὶ σωζόμενος γε φην. vnde in Nou.
cv. de Cōsulibus cap. 2. Βρεβιάτρες breuum proscriptores Im-
periorum. Sic postea Summi Pontifices Breue appella-
runt Apostolicum, Diploma ceu rescriptum in paruis nego-
tijs concessum. Quod nomen eos ab hac veteri Edictorum
breuum denominatione desumpsisse puto. Alio tamen mo-
do sumitur Brevis in l. 1. de excusat. artif. lib. xij. Cod. silicet
pro notitia & quasi indice, & pro rationibus priuatorum in
Synopsi Basil. lib. 7. tit. 18. cap. 14. τὰ τέ ἀνδίκα στὸ βρεβία. vt in
l. vlt. C. de conuen. fisci deb. pro chartula debitorum. Ne igit
existimes hos libros ad Edictum perpetuum à Iuliano
compositum, referendos esse: licet Iustinianus in Orat. ad
Senatum §. si vero, illud, breuem libellum appellat.

Ad Plautium lib. decem & octo.] alias Questionum ad Plautium.

Ad Sabinum lib sexdecim.]

Ad leges lib. decem. } alias, ad leges Iuliam & Papiam.

Regularum lib. septem.

Sententiarum sive factorum lib. sex. Sententiarum recentiorum lib. quinque.

Ad Vitellium Sabinum lib. quatuor.

Ad Nerium lib. quatuor. *Thoup*, *muskangilles*

Fidei commissorum lib. tres.

Decretorum lib. tres.] Decreta huiusmodi & imperiales sen-

tentia

tentiæ in cognitionibus prolatæ, pro eadem re sunt accipienda. Quanquam enim Iustinianus in quibusdam legum inscriptionibus tantum meminerit *Decretorum*, vt in lege Æmilius D. de minor. in l. fin. C. quod cum eo. in l. quædam C. famil. ercisc. In alijs autem, *Imperialium sententiarum in cognitionibus prolatarū tantū*, vt in l. quærebatur de verb. signif. In alijs tamen inscriptionibus utrumque coniunxit, vt in l. fin. D. ad Trebell. in l. fin. de hæred. instit. Ex quibus constat Paulum, in sex libros totam huiusmodi tractationem cōclusisse. Sed in Indice Iustinianeo trium dumtaxat librorum mentio facta est, quod his solis Iustinianus usus sit. Præter autem hos sex libros, Paulus librum singularem de cognitionibus edidit: ex quo decerpta est l. municeps D. de verborum signif. & l. 101. D. de regul. iur. quem imperante Caracalla composuit. Leguntur etiam in indice.

De adulterijs lib. iij.

Manualium lib. iij.

Institutionum lib. iij.

De officio Proconsulis lib. ij.

Ad legem Iuliam lib. ij.

Ad legem Aeliam Sentiam lib. iij.

De iure fisci lib. ij.

Ad Edictum Aedilium Curulium lib. ij.

Libr. singulares

Regularum iterum.

Regularum tertio.

De pœnis militum.

De pœnis omnium legum.

De usuris.

De gradibus & adfinibus.

De iure Codicillorum.

De excusationibus tutelarum.

Ad Senatusconsultū Tertullianū.] Iustinianus in l. in lege xij. tabularum C. de legat. hæred. refert Iulium Paulum in libri huius principio docuisse, impiam fuisse differentiam post xij tabulas introductam in successione inter mares & foeminas, quantum ad adoptionis ius pertinebat. Ex his autem quæ supra diximus cum de Tertulliano scriberemus satis liquet, non posse hoc Senatusconsultum, ad Consulatum Tertulli, & Clementis referri. Nam isti Coss. facti sunt Septimio Seuero imperante, ut ex Fastis appareat.

Ad S. C. Orphitianum.] Quo liberi ad matrum intestatarum bona admittuntur, factum Orphito & Rufo Coss.

Ad regulam Catonianam.

Ad Senatusconsultum Syllanianum & Claudianum.

Ad Senatusc. Velleianum.

Ad S. C. Libonianum.

De Officio Praefecti Vrbi.

De Officio Praetoris Tutaris.

De Officio Assessorum.] Hunc librum scripsit, cum Assessor Papiniani erat cum Vlpiano.

De extraordinarijs criminibus.

Ad Hypothecarium formulam.

Ad Municipalem.

De publicijs Iudicijs.

De inofficiose testamento.

De Centumuiralibus Iudicijs.] apud Labitum, & Antonium Augustinum legitur *De septemuiralibus Iudicijs.* Causas autem de quibus cognoscebant Centumuiri, enumerat Tullius lib. i. de Orat. Quemadmodum autem ea quæ Prætores decernebant, Edicta dicebantur: sic quæ Centumuiri, iudicia. Hæc autem Centumuiralia iudicia, longo tempore post oppressam Repub. temansisse constat ex Quintiliani, Pliniisque Secundi libris, & viguisse etiam D. Hieronymi

temporibus ex Apologetico suo ad Domitionem intelligi potest, & magnitudinem autoritatemque Centumuiralis iudicij Iustinianus ipse prædicat in l. xij C. de petit. hæred. Præcipuæ autem causæ, de quibus temporibus Iurisconsultorum Centumuiri cognoscebant, hæ erant: de inofficio, scilicet, testamento, & de petitione hæreditatis. Vnde Tribonianus titulo *De inoficio testamento*, subiecit titulum *De petitione hæreditatis*, in Pandectarum compilatione, & Scæuola in l. 13. D. de inoffic. testam. Centumuirale iudicium, pro querela inofficii testamenti posuit: & Paulus, pro petitione hæreditatis in l. petitor D. de liberat. leg. Ideoque lectio Labiti, & Antonij Augustini, licet ex Pandectis Florentinis decerpta, à me probari non potest: sed libere vulgarem Indicis scripturam sequor. In quot autem Consilia & Tribunalia diuiderentur Centumuiri, & de forma iudiciorum vide Cujacium lib. 10. cap. 20. obseruat.

De iure singulari.

De secundis tabulis.

Ad Orationem D. Seueri.

Ad Orationem D. Marci & Commodi.

Ad legem Velleiam.

Ad legem Cinciam. } De donis & muneribus, de qua Cicero lib. 2. de Orat. Eam ideo latam Liuius Dec. 4. lib. 4 refert, quia vectigalis jam, & stipendiaria plebs esse Senatui cœperat. Corrupte itaque legitur in inscriptione l. 29. D. de leg. *Paulus libro singul. ad l. Cinniam pro Cinciam.* Quanquam non sim nescius à Velleio memoriæ proditum, L. Cinnam legem agitasse: hæc autem à Cincio Trib. pleb. lata est, cuius inter cæteros meminit Tacitus lib. xij Annal. quæ ab eodem vocatur *Senatusconsultum* eodem modo, quo lex Aelia Sentia, de qua in §. eadem lege, qui & à quib. causis apud Iustin. *Senatusconsultū* dicitur ab Vlpiano in lege 1. D. de Offic. Coss.

his verbis, Cum & ipse sit qui ex S.C. consilij causam examinat, j: ex Aelia Sentia: nihil enim hic immutandum censeo.

Ad legem falcidiam.

De tacito fideicommissio.

De portionibus quae liberis damnatorum conceduntur.

De iuri & facti ignorantia.

De adulterijs.

De instructo & instrumento morib[us] & l[ibellis]] Aliter *De instrumenti significatione*, ex inscriptione legis seruus D. de legat. 3. & l. Rhedæ D. de supp[er]pell. legat. Differt autem instructum, ab instrumēto in l. quæsitum §. sed etsi fundus de fundo instr.

De appellationibus.

De adsignatione libertorum.

De iure libellorum.

De testamentis.

De iure Patronatus.

De iure Patronatus quod ex lege Iulia, & Papia venit.

De actionibus.

De intercessionibus fæminarum.] Quemadmodum Paulus de Centumuiralibus iudicijs, & postea separatis de inofficio testamento scripsit: Sic etiam de Senatusconsulto Velleiano Pauli librum supra recensuimus: Nunc de intercessionibus fæminarum libellū eius proferimus. Quicquidem, idem ferè cum libro de Senatusc. Velleiano est. Velleianum enim, S. C. de intercessionibus, appellatur in l. 9. & 10. C. ad Senatusc. Vellei, & à Martiano in l. qui exceptionem D. de condic. indeb.

De operibus libertorum.

De varijs electionibus.] Vim & significationem verborum iuris, hoc in loco explicat.

De donationibus inter virum & uxorem.

De legibus.

De legiūmis hæreditatibus.

De libertaibus dandis.

De Senatusconsultis.

Scripsit Paulus alios libros, qui in indice Iustiniane non continentur.

Epitomen Alpheni Digestorum.] quam pluribus verbis prosequutus est. Ex eius quinque libris multæ leges descriptæ sunt, l. qui per certum commu. præd. l. si grandes de usufr. l. lumen l. cum debere de seruit. urbān. præd. l. cum multi D. si pars hæred. pet. l. à quo de rei vindic. l. quicquid de act. empti. l. seruus cuiusdam de condic. indeb. & aliæ quædam. Scripsit etiam.

Notas ad Julianum] quod intelligitur ex l. si Prætor D. de iud. ex l. Prætor de collat. bon. ex l. Marcellus D. de donat. causa mort. ex l. si pater de manum. vind.

. *Notas in libros quæstionum Papiniani*] ex l. 16. D. de public. in rem actione, ex l. 18. D. de seruitut. ex l. 1. D. de offic. eius cui mand. est iurisd. quæ ex lib. 1. quæstionum Papiniani desumpta est, ut ex inscriptione appareat, in cuius legis fine sic scriptum est, *Paulus notat, imo imperium, &c. notat, scilicet in hunc librum primum. Hæc enim verba Papiniani non sunt, sed à Triboniano adiecta.* Scripsit etiam.

Notas ad libros responsorum Papiniani] ex inscriptione legis non priores D. quæ in fraud. cred.

Librum singul. ad Senatusc. Julianum] ex inscriptione legis fin. D. de ritu nupt.

Epitomen librorum Labeonis] Ad quam Epitomen referendam puto. l. si cui ædes D. de legat. 3.

De articulis liberalis causæ] ex inscriptione l. si in obscura D. de liberali causa.

Librum singularem ad leg. Fusiam Caniniam] ex inscriptione leg. Potestatis D. de verb. signific. & illum, quem paulo ante dixi.

Librum singularem de cognitionibus] Scripsit etiam.

Librum de conceptione formularum] & librum de dotis repetitione.

CLAVDIVS TRIPHONIVS.

Laudius Triphonius, siue Triphoninus, Papiani discipulus fuit, & cum Paulo, Vlpiano, alijsq; Iuriisperitis quorum fit mentio à Lampridio, Alexandro Seuero Imperatori à Consilijs fuit, eique maximè familiaris, ac socius. Vnde inscriptionem legis 1. C. de ius voc. mendo sam colligo *Imperator Alexander A. Trophinio* scribendumque, *Trophonio*. Hoc subgerente in l. fin. de iure fisci Paulus se respondisse de quadam quæstione scribit. Et ipse Triphoninus, se in auditorio dixisse tradit, in quæstione quam tractat: solam illam dotalem esse partem fundi quæ in dote data est in l. 78. D. de iure dot. Quod quidem auditorium intelligendū est Papiniani, de quo fit mentio in l. lecta D. de reb. cred. nō Principis, cūius meminit l. minor D. de minor. xxv. ann. Colligi etiam potest sub Antonino eum Syriæ præfuisse ex l. 1. C. de jud. Cum enim Triphoninus Antoninum Imperatorem consuluisset, an legatum factum à Cornelia Saluia, vniuersitati Iudæorum, qui in Antiochensium ciuitate cōstituti erant, quæ Syriæ caput erat autore Tacito lib. 18. valeret: rescribit ei Antoninus legatum illud peti non posse. Eum etiam ab Impp. Seuero & Antonino cognitum fuisse testatur l. 5. C. de negot. gest. quos ipse optimos appellat in l. l. 39. D. de pœn. Qua ex lege eum Ciceronianæ lectionis non incuriosum fuisse colligi potest. Proculeianæ autem fuit sectæ, quod apertè demonstrat l. 29. D. Rerum amot. Hic autem Triphoninus Claudij tantum nomine in

plerisque Pandectarū locis nominatur in l. Lucius §. Titius §. filiam, in l. hæredibus. §. fin. in l. matrem D. ad Trebel. in l. cum venderet D. de seru. export. in l. Lucius. §. Damæ D. de legat. 2. in l. cum quis decedens §. nuptura l. pater filium. §. quindecim l. vxorem. §. Scæuola D. de legat. 3. l. Claudio D. de fideic. libert. Quam, quod corrupte ea legeretur, primum emendare tentauit Alciatus lib. 2. dispunct. cap. xij Tum postea Antonius Augustinus lib. 1. cap. 4. Emendationum. Scripsit autem.

Disputationum libros xxij.] Quibus in libris maximè de dotibus, aut quæ ad eas spectabat tractabatur. Scripsit autem.

Notas ad Scæuole libros.] Quem suum appellat, ut indicat inscriptiones legum supra nominatarum, & maximè ad libros Digestorum, ut colligitur ex l. qui negotiationem D. de administr. & peric. tut.

CALLISTRATVS.

Allistratum Iurisperitum Lampridius quoque numerat inter illos præclaros viros, quos Alejandro Seuero à consilijs fuisse diximus, quamuis hac de re à quibusdam notatus fuerit, & malè: quid enim impedit quò minus Alejandro assidere potuerit, cum sub Septimio Seuero, & Antonino filio eum floruisse constet: quod his imperantibus libros cognitionum scriperit, ut appareat ex l. 3. D. de offic. procurat. Cæs. quæ ex libro 6. desumpta est. *Idque Imperatores nostri Seuerus & Antoninus ad libellum Hermiae rescripserunt.* Hoc enim verbo vti Iurisconsultos, cum de Imperatore regnante loquuntur, supra diximus. Sic & Julianus in l. 8. D. de offic. præs. *Sæpe audiui Cæsarem nostrum dicentem, & Pli-*

nius lib. 6. epist. *Euocatus in consilium à Cæsare nostro.* Apparet etiam sub primis Imperatoribus non vixisse Callistratum, ex lib. 2. quem composuit ad Edictum Monit. l. 1. D. de interrogat. quo loci sua ætate interrogatorias actiones, iam in desuetudinem abiisse testatur: quas sub Iuliano & Papiniano in usu fuisse adhuc certum est. Solus autem Callistratus putauit deportatum, iugum seruitutis subire: hac in re à reliquorum Iurisconsultorum sententia discrepans. Quod quidem Cujacius lib. iij cap. x. obseruat. notat, Græcos inter ἐντοφευν̄ posuisse. Ceterū plures Callistratos apud autores inuenio: fuit Callistratus quidam Platonis auditor, de quo Gellius lib. iij cap. xij noct. Attic. scribit. Fuit & alius Callistratus, ad quem Martialis scripsit quædā Epigrammata, qui temporibus Trajani vixit, à quo forte Callistratus noster originem sumpsit. Scripsit autem.

De cognitionibus lib. sex.] dissimili argumento fuere hi libri, à libris decretorum Pauli. His enim continetur causæ quarum cognitio à Principibus, litteris vel rescriptis, Magistris specialiter est de mandata, vt ex legum capitibus quæ ex his desumpta sunt, colligi facilime potest.

Edicti Monitorij lib. sex.] Alias ad Edictum monitoriorum autore Labito. In Græco indice *Edicton monitorion.* Erant ni fallor Edicta Monitoria similia his, de quibus in l. 2. §. eodem tempore D. de orig. iur. sic dicta quod his monebantur Ciues, quod ius de quaue re Magistratus dicturus esset: vnde Edicto admonere in l. Diui fratres de Religioſ. & sumpt. funerum: ad hoc allusit Seneca, cum fulmina monitoria dixit lib. 2. Natur. quæſt.

De iure fisci lib. quatuor.] In inscriptione l. 1. D. de bon. damnat. Florentiæ scriptum esse, *De iure fisci & populi,* tradit Antonius Augustinus lib. 1. cap. 4. Emendat. & apud Paulum lib. 5. sentent. inscriptio tit. xij sic est posita, *De iure fisci*

& populi. Non tamen haec coniunguntur, ut fiscus & populus, idem sint: licet fiscus, ab Aeschyne *τὸ δημόσιον* appelleatur: res enim fiscales, propriæ & priuatæ principis sunt. l. 2. §. hoc interdictum. D. ne quid in loco publ. interd. quam ob rem libenter existimarem, quod *lus populi* hic appellatur: id esse, quod *lus aerarij* alibi dicitur. Sic enim Aerarium & fiscus differunt, ut ex his duabus familijs, quæ ad ductus aquæ parabantur intelligimus Quarum altera publica, id est, populi: altera Cæsaris, vocabatur. *Comoda publicæ familie*, inquit Julius Frontinus. lib. 2. de aquæ ductibus, *ex aerario* dantur: *Cæsaris vero familia, ex fisco accipit commoda, & ex Plinio in Panegyrico ad Traianum: At fortasse non eadem seueritate, fiscum qua aerarium cohibus?* Imo tanto maiore, quanto plus iibi licere de tuo, quam de publico credis. Vnde Spartianus in Hadriano, fiscum priuatum, & aerarium publicum dicit. Male igitur Harmenopulus. lib. 1. Epit. Bona populi Romani, publica, & fiscalia propriè dici existimat, his verbis, *τὰ τῆς τάχας οὐτα ταῦτα τῷ Παυλίνῳ πάρη δῆμοι κατέβαινεν φισχάλια ἢ τοι δημόσια.* Erat enim vir tantum pragmaticus, historiq., & politioris doctrinæ ignarus. Hoc tamen Populi verbum, hoc in loco de Imperio explicandum est. Populi enim potestas, tunc temporis ad principem lege Regia omnis translata erat. Sic cum Suetonius Tranquillus in Tiberio. cap. 49. Votum Regem Parthorum, in fidem *Populi Romani*, Antiochiā receptum dicit: *Imperij Romani*, explicandum est. Et apud Capitolinum in Maximinis in hac acclamatione, *Hostes populi Romani* *Dij persequantur* (id est) *Imperij Romani*. Ceterum Lampridius scribit, Alexandrum Seuerum, leges de iure fisci, & populi, moderatas, & infinitas sanxisse. Quapropter libenter existimarem, eo imperante Callistratum hos quatuor libros composuisse. Verisimile enim est Callistratum, de his, de quibus Imperator statuerat, scribere voluisse: quod & con-

firmat.l. i. D.de iure fisci,in qua constitutionē Seueri refert,
Imperator,inquit,noster Seuerus Augustus constituit, quæ verba de
 Alexandro intelligi debere, locus Lampridij satis indicat.

ARRIVS MENANDER.

 Vius Menandri meminit Macer. lib. i. de veteranorum & militū successione, & in l. diuus de pæn. vbi Mænandrum scripsisse refert (credo in libris de re militari) militem qui artem ludicram fecerit vel in seruitutem se venire passus sit, capite puniendum. De hoc Menandro intellexit Vlpianus in l. verum. §. ex hoc facto D.de minor. Ex quo Consiliarium principis Alexandri Seueri eum fuisse colligimus, & à tutelæ onere hac ratione excusatum: licet Lampridius eius nullam mentionem faciat. Verba enim Vlpiani hoc satis clare demonstrant, Suscepit inquit, tuielam non alijs solent deponere, quam qui trans mare R eipub. causa absunt, vel hi, qui circa Principem sunt occupati, ut in Consiliarij Arrij Menandri persona est induitum. Alius autem est hic Menander ab eo cuius fit mentio, in l. postliminij D.de capt. & postlim. reuersi. Idque constat ex M.Tullij orat.pro Cornelio Balbo. Nec enim sine causa, inquit, de Cn. Publio Menandro libertino homine, quem apud maiores legati nostri in Græciam proficentes interpretem secum habere voluerunt, ad populum latum est, ut is Publius si domum reuertisset, & inde Romam redisset, nec minus ciuis esset. Quod ego non adnotassem, nisi Stephanus Forcatulus, vir quidem doctus, contra sensisset. Sed hoc more institutoq; meo dictum sit, qui animum ad scribēdum appuli, non alios reprehendendi ambitione: sed veri inuestigandi ratione. Composuit autem

De re militari.lib. quatuor.]

AELIVS MARTIANVS.

Artianum eum esse putat Angelus Politianus lib.5 epistol. quem Princeps Julianus iussit occidi. Sub Antonino quidem non paruæ autoritatis fuit, à quo consultum de patria potestate inuenimus in §. sed, & maior Tit. de adopt. apud Iustin. quem Magnum ipse appellat in l. 16. D. de publican. eiusque rescriptum affert. Hunc etiam Lampridius inter illos Iurisperitos numerat, quorū Alexandrum Seuerum consilio vsum supra retulimus. Martianus quidem, se in auditorio publico, Marcelli scripta probasse scribit in l. 1. § fin. D. ne de statu defunct. quod de auditorio Alexandri principis intelligendum est. Quapropter legem 4. C. ne de statu defunct. quę est Alexandri ad hunc Martianum rescriptam esse, non incongrue dicere possumus: legem etiā vn. de reis postul. lib. 10. cod. ad hunc Martianū ab Alexandre Imp. rescriptam esse apparet ex l. 7. D. de muner. & hono. quæ ex Martiano. lib. 2. publicorū desumpta est: in qua Martianus eandem rem scriptis tradidit, quam ab Alexandre per rescriptum acceperat in d. l. vn. Vbi obiter ad notabimus ex illarum duarū legem collatione, reū innocentia suam purgasse non intelligi, nisi post sententiā. Ex dicta autem lege 4. C. ne de statu defunct. illud colligere licet: Martianum, fratrem habuisse qui seruum hæredem manumissum scripsit. Vlpianum autem sequutus est in l. à decurionibus D. de vacat. & excusat. munerum. Quemadmodum & illum Vlpianus reprehendentem Julianum, quod Julianus putaret, ex his conuentionibus, quæ in nomen proprium contractus non transeunt, in factum actionem à Prætore dandam: Martianus autem, ciuilem incerti, id est, præ-

scriptis verbis. Idem aliquando Papinianum & Paulum eximios Iurisconsultos opinionum dissensione discrepantes, adhibitad distinctione conciliare tentauit, vt Iustinianus refert in l. cum in adoptiuis. C. de adoption. qui etiam meminit in l. adoptiuus eod. Tit. Martiani distinctionis , in ea quæstione: *An liceat filio adopiuo qui præteritus à patre naturali fuerat, vii aduersus eius testamentum querela inofficiosa testamenti.* Alius autem est Martianus noster ab eo, cuius mentio fit à Callistrato in l. 13. D. de eo quod met.ca. libros autem Indicis Iustinianei, qui Martiano tribuuntur, hosce habe lector.

Institutionum lib. xvj.] Ex his libris depromptum esse §. pecoribus. l. legatis delegat. 3. ostendit Iustinianus in § 1. de lege aquil. Homeriq; versus duos ex lib. 13. Odyss. desumptos, retulisse Martianum in his libris testatur . Virgilium etiam autorem habet. lib. 3. ex quo desumpta est. l. 6. D. de rerum diuis. Quapropter legem 7. sequentem eiusdem Martiani esse puto : quamuis in vulgaribus Codicibus, & apud Labitum tribuatur Vlpiano, ex lib. 25. ad edict. Verba enim Vlpiani, lib. 25. ad edictum, aliter quam hæc concepta sunt, quæ referuntur, in l. 6. D. de relig. & sumpt. fun. Nec enim verisimile est Martianum, Cænotaphium locum religiosum putasse, contra DD. fratribus constitutionem : quam virum Iurisperitissimum ignorasse credendum non est. Quamobrem hæc faciunt, vt hæc verba, *magis placet*, corrupta sine dubio existimem. Iurisconsulti enim his dictionibus vtuntur ad receptionem sententiam denotādam, vt in Pandectis passim colligere licet. Hæc autem non fuit receptionis: cum DD. fratribus constitutione contra sanctum sit . Interpres Græcus hoc sentit lib. enim 46. capit. 3. Basil. pro *magis placet*, dicit, *magis placuit*, scilicet antiquitus. Hæc tamen locū omnino non sannat. Quid enim illud *magis*, sibi velit, non intelligo. Legendū itaque est *maioribus placet*. Non enim difficilis est, dictionis

Maioribus in aliam corruptela. Majoribus autem placuisse Cœnotaphium locum religiosum esse, probat Virgilij testimonio. Librum autem Virgilij non citat Martianus, sed ex 3. Æneidos desumpsisse eum jam admonuit Budæus in Annot. in Pandectas

*Libabat cineri Andromache, manesque vocabat,
Hectoreum ad tumulum, viridi quem cespite inanem,
Et geminas causam lachrymis sacrauerat aras.*

Quod & non ignorauit Græcus interpres loco supra citato. Martianus autem hoc in loco, Seruij interpretationem sequutus est, qui tumulum inanem Virgilij, Cenotaphium esse dicit. Cæterū non vno tenore orationis hos libros institutionum scripsit, sed per capita eos diuisit: quod satis constat ex l. qui liberos D. de ritu nup. vbi in inscriptione eius legis, caput quinquagesimum tertium libri xvij afferatur, quod erat de lege Iulia. Liber quartus ad res criminales spectabat. In his autem libris compendium totius iuris conclusum esse existimo. Nam à legis definitione orsus videtur ex l. 2. D. de legibus, quæ ex initio libri i. desumpta est, vbi Demosthenis & Chrysippi varias legis definitiones assert. Quo in loco obiter animaduertendum, hæc verba Demosthenis legem definientis δόγμα δὲ φερίων ἀνθρώπων à Papiniano lib. i. definitionum interpretari *Virorum prudenter consultum*. Ex quibus liquido appareat, in epistolis Hyppocratis in illa Artaxerxis ad Pætum, mendum his verbis inhærere σέρπε γιώσυνε ἐπὶ ιχθύες τὸν αὐτοφῶν γονίμον βελεύσασθαι & sic legendum μετ' αὐτοφῶν φερίμων.

Regularum lib. quinque.

De appellationibus lib. duos.

De publicis iudicijs lib. duos.] In inscriptione l. 7. D. de muner. legitur Martianus lib. 2. publicorū: à D. Chrisostomo tract. decæco à nativitate. vocatur τὰ κοινὰ Δημασίεια, in concilio Tole-

tano cap. iij & concilio Cartaginensi cap. 9. publica iudicia dicuntur, iurisdictiones Magistratus sacerdotalis, & opponuntur Ecclesiasticis cognitionibus Can. inolita. Can. placuit x i. quæst. 1.

Lib. singulares.

De delatoribus quem scripsit sub Alexandro l. 15. D. ad Sillani.

Ad Senatum Turpillianam.

Ad hypothecariam formulam] fuisse librum singularem constat ex inscript. legis grege D. de pignor.

Edidit etiam Martianus præter eos libros qui in indice Iustinianeo nominantur, Notas in Æmilij Papiani scripta, autore Iustiniano in i. constit. de veteri iure enucleando. Quæ tamen ante Iustiniani tempora nullam vim obtinebat, propter honorem nomenque Papiniani. Eas tamen in Pandectis conficiendis componendisque non omnino respuendas esse censuit. Libros etiam Digestorum, quorum septimi ipse meminit. Collegisse etiā videtur in vnum Constitutiones Seueri ex l. i. C. de communi seruo manumisso. Eum denique scripsisse notas in Iulianum coniicio ex l. iurisgentium D. de pact.

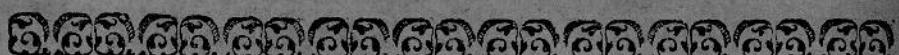
IVLIVS A QVILA.

Vſebius lib. 6. Ecclesiasticæ historiæ cap. 3. Aquilam quendam commemorat. qui tempore Seueri Imperatoris Præses Ægypti Alexandriæque fuit, quem cap. 5. Tyrannicum iudicē appellat. Inhumanis enim cruciatibus ferreisque tormentis Christianos omnes afficiebat, & inter immaniora crudelitatis signa nu-

meratur illud, quod Potamienam honestissimā fœminarum & martyrum crudelibus supplicijs lacerauit. Nescio tamen an ille noster Iurisconsultus fuerit. Quod quidem non admodum à veritate absonum est. Iulium enim Aquilam post Trajani tempora vixisse colligitur ex eius lib. i. responorum, in quo rescriptum Hadriani Imperatoris ad Britasium Pollionem Legatum Lugdunensem recensetur, in l. vlt. D. de suspect. tut. quod etiam à Modestino refertur, in I ~~ea~~ dīn; de excusat. tut. vbi corrupte *Britasius Pollio*, in omnibus exemplaribus exaratum est, cum *Vitrasius* reponendum sit, vt illud rescriptū Hadriani ad Vitrasium Pollionem, qui Consul bis fuit sub DD. fratribus cum Pudente 27. anno post mortem Hadriani, & secundum sub Antonino Philosopho cum Apro, autore Capitolino in Marco. Nullam enim Britasij mentionem fieri apud autores legi. Iulius itaq; Aquila post Vitrasij Pollionis tempora vixit. Quamobrem illum non multum errare putarem, qui eum Consulem fuisse anno vrbis conditæ 953. siue vt Onuphrius vult 951. existimatuerit. In Fastis enim Gallus & Saturninus hoc anno Coss. numerantur. Iulium autem Aquilam, Gallum vocari appetet satis ex indice Græco, vbi sic scriptum est Γελλος Ακυλα, ideoque non malè Antonius Augustinus lib. i. cap. 4. emendat. reprehendit Angelum Politianū quod Epistola vltima lib. xi. pro Aquila Gallo, Aquilium Gallum eum appellatum scripserit. Cæterum Tacitus lib. xij Annal. Iulij Aquilæ equitis Romani meminit, quem alium esse ab hoc nostro Iurisconsulto, series temporis demonstrat. Sed fortè non incongruè hunc, ab illo Equite originem duxisse quis dixerit. Composuit autem Aquila tantum.

Responsum lib. vnum.

HERENNIUS MODESTINVS.

Erennium Modestinum Gordianus Imperator in l. ad exhibendum C. ad exhib. appellat, non contemnendæ autoritatis Iurisconsultum, quem Cos. quidam cum Probo numerant, ut autor est Labitus sub Alexandro Seuero Imperatore anno vrbis conditæ 980. Sed cum Modestum non Modestinū Consulem illum nominari in Fastis videam, & in antiquo illo Epigrāmate cuius apud Onuphrium mentio est, à sententia illa facile dissentio. Eum quidem certum est Alexandri Consilia-
rium fuisse autore Lampridio. Quamobrem de Alexandre Seuero interpretāda sunt Modestini verba in l. i. i. C. οφιω-
ται D. de excusat. tut. εἰ τέποντες λαλῶντες Σεβήρους βασιλίως δικαιούται,
ne quis de L. Septimio Seuero eum loqui putet, quod supe-
riora eiusdem legis verba ad Septimum referantur, εἰ τέπο-
ντες λαλῶντες λαλῶντες Σεβήρους Αντονίου. Libros enim
excusationū sub Seuero **Alexandro** constat eum scripsisse,
mortuis iam Seuero & Antonino filio: quod Σειωράτον verbū,
manifestum reddit. Septimus tamen & Antoninus Mode-
stino cuidam rescribunt, Chilone & Libone Coss. Qui qui-
dem, si noster est, fratrē habuit, qui simul cum eo patri suc-
cessit. l. i. C. si certum pet. Ut autem nostrum Iurisconsul-
tum esse existimem, eò maximè moueor: quod eum iuris
ignarū non fuisse declarant Imperatores. Modestinū etiam
Maximini iunioris præceptorem fuisse colligi potest ex Ca-
pitolino in Maximinis, Gordianique tempora attigisse ex d.
l. ad exhibendum. Hæc enim verba *merito* *tibi non contem-*
nendæ *autoritatis* *Iurisconsulto* *Modestino* *responsum* *est*, *sic* *interpre-*
tanda

tanda sit, vt sententiam & responsum Modestini Sabinianus miles apposuerit ijs in precibus, quas obtulit Gordiano. Moris enim erat olim, vt qui preces Imperatori offerrent, sententias Iurisconsultorum qui iam è vita excesserant, vel quos consuluerant apponenter, vt colligitur ex l. 14. C. de præd. & alijs reb. min. vbi Diocletianus & Maximianus sic rescribūt Phrominio *Vtere Viri prudensissimi Papiniani responso, cæterorumq; quorum precibus fecisti mentionem, sententijs: & in l. 4. C. de contrah. & commit. stipulat. secundum, inquit Alexander Sabinæ, responsum Domitij Vlpiani præfecti annonæ Iurisconsulii amici mei, ea quæ stipulata est cum moreretur. &c.* Quamuis autem Consulatus Modestini nulla certa extet memoria, Proconsulem tamen Dalmatiæ eum fuisse certū est, & ex Dalmatia Vlpianum consuluisse, vt ipse Vlpianus scribit in l. si quis vxori S. si quis asinum D. de furt. qua in lege Vlpianus, eum studiosum suum appellat. Non solum autem Modestinus iuris scientiam exercuit: sed Poëseos etiam amator fuit. Hocque Periodæ Virgiliano operi adiectæ testantur. Cæterum Cassianum eum non fuisse, probat l. 35. D. de fideicom. libert. Iustinianus autē in indice, libros Herennij Modestini hos posuit.

Responorum lib. Unde uiginti.

Pænalis lib. duodecim.

Regularum lib. decem.

Differentiarum lib. nouem.] scilicet quæ ad ius ciuile pertinēt.

Excusationum lib. sex.] Quos Græce se scripsisse Modestinus testatur in l. j. de excusat. tut. quæ ex libro j. desumpta est. Qua in re ait se utrissimum opus confecisse. Hos Ignatio Dextro dicauit.

De pænis lib. quatuor] Ex lib. 1. desumpta est l. si siue D. de in ius vocando. Cuius verba (*vel supradictam pænam id est*) adiecta, & interposita esse à Tribonianō auguror. Cum enim in l. superiori, quæ est Vlpiani, sic scriptum esset, in eum qui

aduersus ea fecerit, quinquaginta aureorum iudicium datur. Et Tribonianus caput Modestini consequenter inserendo, in quo pœnæ quinquaginta aureorum mentio fit: ut eandam hanc cum superiore ostenderet, sic posuit: *vel supradictam pœnam, id est quinquaginta aureos dat.*

Lib. singulares.

De præscriptionibus.

De inofficio testamento] Scripsit hoc in libro, tempora inofficiosi querelæ à morte testatoris currere, cui tamen sententiæ Iustinianus Vlpiani dogma prætulit: qui ab adita hæreditate, currere tradit.

De manumissionibus.

De legatis & fideicommissis.

De testamentis.

Περὶ ἐνταγμῶν] ibi consilia, cautionesque, contra iuris subtilitatem proponit.

De enucleatis casibus.

De differentia dotis.

De ritu nuptiarum.

Fit etiam mentio librorum vj. xj. xij. & xv. ex Cassio Modestini, in inscriptionibus legis censere l. littus l. moribus l. soluendo D. de verb. signif. libri xxxv. eiusdem ad Q. Mutium, in inscriptione l. homo liber D. de acquir. rerum domin.

TARANTINVS PATERNVS.

Ngelus Politianus epistol. libro 5. *Tarrunius Paternus* legit. Cujacius vero in l. venatoribus C. de excusat. mun. sic in indice Iustinianeo legendum ait, *Tinus Aruntenus Paternus*. Ego

Tarruntenum malo. Est enim hic, ni fallor Tarruntenus Paternus, qui Præfectus Prætorio, sub Cōmodo Antonino fuit. Cuius consilio Spartanus, & Lampridius scribunt, negotium datum Claudio Pompeiano propinquō, interficiendi Commodi. Qui ingressus ad Cōmodum in hæc verba prorumpens, *Hinc tibi pugionem Senatus mitit*, detexit facinus: quo detecto Pompeianus ipse, multique alij interfecti sunt. Paternum vero & huius cædis autorem, & quantum videbatur paratæ necis Commodi concium, & interuentorem, ne coniuratio latius puniretur, per lati clavi honorem à Præfecturæ administratione submouit Comodus. Verum post paucos dies eum insimulavit coniurationis, cum diceret ob hoc promissam Iuliani filio filiam Paterni, vt in Iulianum transferretur Imperium. Quare & Paternum, & Iulianum, & Vitruvium secundo Paterni familiarissimum, qui epistolas Imperatorias curarat, interfecit. Hæc Lampridius. Vegetius autem lib. 1. cap. viij Paternum appellat diligentissimū rei militaris, & redigisse eum refert in libros, quæ Augusti, Traiani, Hadrianique Constitutionibus cauta erant. Quapropter quæ de disciplina Augusti scripta leguntur in l. 12. D. de re milit. Paterni, non Macri sunt. Licet lex ex Macro desumpta sit. Cæterum Pontius Diaconus, qui passionem D. Cypriani litteris mandauit, Paterni Proconsulis Cartaginensis meminit, qui D. Cyprianum ob Christianæ religionis professionem exilio mulctauit. Verum ut eum nostrum Paternum esse existimem, hæc prohibent. Primò, quia sub Gallieno & Valeriano vixit: deinde quia Passius Paternus nuncupatur, vt patet ex D. Augustino Homilia de sancto Cypriano martyre. Eundem potius esse puto cum illo, quem Cos. anno vrbis conditæ 1019. secundum, Fasti ponunt, & Cassiodori Chronicon. Reliquit autem Tarruntenus.

De re militari lib. quatuor.

Q 2

ÆMILIUS MACER.

Eminit Paterni Iurisconsulti Macer in l. officium D. de re milit. Vlpiani in l. scien- dum D. qui satisd. cog. & Pauli in l. i. D. de veter. & mil. succes. Quamobrem eum sub Alexandri Imperio floruisse existimo. Nam cum in l. 61. D. de acquir. hæred. quæ ex lib. i. de off. deprompta est D. Seueri constitutio- nem affert, de Septimio Seuero intelligendum est illud. Sed hoc liquido constat ex l. i. D. si pend. appellat. his verbis *Imperator noster Alexander Pletorio militi ita rescripsit*. Nescio au- tem an is sit, qui Ornithogoniam scripsit, cuius meminit Marcellus in verbo *Picumnus*. Non autem *Theogoniam* ut per- peram scriptū est apud Petrum Crinitum lib. iiiij de Poëtis latinis: quam tribuit Æmilio Macro Veronensi, qui vixit his temporibus qubus Messalla Coruinus, & Asinius Pol- lio, eloquentia floruerunt. Scripsit autem.

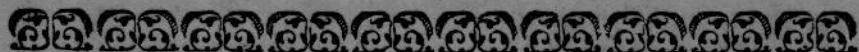
De re militari lib. duos.

De publicis iudicijs lib. duos.

De appellationibus lib. duos.

Ei nosō βίβλια δύο) Sic scriptum esse Florentiæ Antonius Augustinus affirmat in d. cap. 4. In Haloandrina editione scriptum est *e i o s o β i β λ i a δ u o* sic ad legem vice simam hæreditatum libri duo. Ex quorum secundo est lex nulli D. de transact. Nulli pro- curatorum Principis, in consilio Principe transigere licet, de Vice sima hæreditatum scilicet, atque hac de re solum, legem hanc verba facere ex inscriptione constat. Quamuis hoc ex ge- nerali axiomate desumptum sit, quod refertur ab Vlpiano lib. xvij. ad Edict. in l. i. D. de offic. procurat. Cæsar. vel

rat. quo cautū est procuratorem Cæsaris nihil agere posse,
nec venditionis, vel transfectionis, nec donationis causa,
nisi consentiente Cæsare. Primus autem qui de lege vice-
simā scripsit, fuit Aulus Cassellius autore Pomponio l. 2.
D. de orig. iur. cum primum lege Iulia augendi ærarij causa
extraneis hæredibus irrogata est, teste Dione lib. 55. Quod
ut cito crescere, & augeri posset, multa contra veteris iuris
regulas Impp. introduxerunt: ad id probandum vno tan-
tum testimonio contenti erimus. Iure veteri mutus, & sur-
dus testari non poterant: statuerunt tamen Principes, si à
Principe impetraverint, testari posse in l. 7. D. qui testam.
fac. possunt, quæ desumpta est ex Æmilio Macro lib. 2. ad
legem vicesimam hæred. Hoc autem eis indultum satis
apparet, vt hæredum numerus maior esset, atque ita vecti-
gal vicesimæ augeretur. Quamobrem emendata est hæc
lex à Nerua, à Trajano, & à M. Philosopho: tum demum
penitus sublata à Gratiano, secundum Alciati sententiam,
& Antoninij Goueani in l. 68. D. ad leg. falcid. quam
tamen Iacobus Cujacius improbat, crimineq; falsi Alcia-
tum hac in re accusat. Hoc tamen legis Iuliæ de vicesima
caput, ante Iustinianum sublatum esse certum est: quod
& Iustinianus ipse videtur declarare in l. 3. C. de Edicto
D. Hadri. toll. Præter autem libros qui in indice Iustinia-
neo leguntur, scripsit libros Annalium, quorum 16. citat
Priscianus lib. x. cap. 1.

AVRELIUS ARCADVS CHARISIVS.

POST Herenni Modestini tempora vixisse vi-
detur ex l. munerum §. mixta munera D. de
muner. & honor. in qua sic ipse scribit, *Mixta*

munera sunt *delegatio eiusdem patrum*, ut Herennius Modestinus & notando & disputando, bene & optimaratione decreuit. Labitus eum Titulo Magistri libellorum insigniuit ex l. vn. D. de offic. præf. præt. in quibusdam tamen Codicibus nulla eius rei mentio fit. Eum quidem Christianū fuisse scribit Cujacius lib. vij Obseruat. cap. 2. Ad eum rescribunt Carus & Numerianus ex inscript. legis 4. C. de calumniator. & Præses Syriæ sub Diocletiano fuit, quod colligere licet ex inscript. l. 9. C. de quæst. vbi tamen vulgati Codices male *Charissimum* pro *Charisio* habent. Tradit autem Iustinianus in indice.

Lib. singulares.

De testibus.

De officio præfecti Prætorio] Ex hoc libro desumpta est l.vn. D. de offic. præf. præt. vbi animaduertendum, cum Chari-
sius ait: *Ad vicem magistri Equitum, præfectos Prætorio antiquitus esse institutos, à quibusdam scriptoribus traditum est*, de Pomponio eum intellexisse, qui l. 2. D. de orig. iur. de Magistro Equitum loquens sic scribit. *Quod officium ferè tale erat, quale hodie Prælectorum Prætorio.* Multa autem de officio Præfecti Prætorio multi dixerunt: quare ab his supersedebo: locum tantum insignem in Aurelij Victoris historia Augusta esse indicabo, qui ostendit Præfectum Prætorio qualem in iure habemus, à Tiberio fuisse institutum. Scripsit etiam,

De muneribus & ciuilibus.

|||||

LICINIUS RUFINVS.

LVnum Rufinum patrem habuit, quem Proconsul-
lem Macedoniæ fuisse colligimus ex Callistrato
in l. iij D. de testib. Nostrum Licinium Rufinum

Alexandri Seueri temporibus claruisse, ex hoc manifesto apparet: quod Paulum Iurisconsultum per Epistolam cōsuluerit, quæ extat in l. Licinius Rufinus D. quib. ad libert. proclaim. licet. Rufini meminit Vlpianus in l. Imperatores D. de offic. præf. vig. qui præfectus vigilum fuit. Consulatum etiam exercuit cum Laterano, sub Septimio Seuero, & Antonino filio anno vrb. conditæ 950. autore Damaso in vita sancti Victoris Papæ. Quibus Consulibus, Albinus Cæsar prælio victus est, & occisus. Nonnullæq; constitutiones in Codicem relatæ sunt à Iustiniano l. vlt. C. de alend. liber. l. vn. & si contra matr. volunt. tut. da l. i. C. soluto matrim. quem. aliæque quamplurimæ quæ Codicem percurrenti cuique obuiæ esse poterunt. Hoc quidem notaui, plures eorum consulatu, Seueri, & Antonini constitutiones factas, quam sub alijs Coss. Quod ideo euenisse puto, quia sub Cos. Iurisperito, Principes in iure reddendo frequentius se exercebant. Porro à Seuero & Antonino Rufinus, dispensator appellatur, in l. i. C. si aduers. fisc. rest. idest, thesaurorum principalium administrationem gerens. Vbi Probus in minore ætate constitutus, se ab eo circumuentum querebatur: fortasse is est, qui Cuspius Rufinus vocatur à Modestino in l. 2. D. qui petant. tut. ad quem D. Seueri Epistola refertur. Composuit autem.

Regularum lib. duodecim] ut in indice Florentino scriptum est, lex tamen 34 D. de re iudic. desumpta est ex libro 13.

Collationem legum Mosaïcarum] quo libro legum Dei cum legibus Romanis collationem fecit: quem librum debemus Petro Pythoeo viro doctissimo: atque ita ex eo apparet, Licinium Ruffinum Christianum fuisse.

ΕΠΙΤΟΛΗ ΤΟΥ ΕΓΓΡΑΦΟΥ ΤΟΥ ΠΑΝΤΟΥ ΑΝΤΙΟΥ ΤΟΥ ΛΟΓΟΤΥΠΟΥ ΤΟΥ ΑΝΤΙΟΥ

P. FVRIVS ANTINVS.

VNC nominat Politianus Anthium, vel Publum Furium Anthiani patrem. Riuallius lib 5. Historiarū iuris P. Furium Anthianum patrem. Fuit autem Furius Antias Poëta insignis, cuius meminit Macrobius, & cuius Nonius Marcellus, alijque Grammatici, autoritate frequenter vtuntur. Sed cum ante Virgilium vixerit, alium esse ab hoc nostro Iurisconsulto, series temporum cogitare nos cogit, quem sub Papiniano clarum fuisse certum est. Hoc quidem non dubium, vtrumque Antiatem nuncupari debere, vel Antianum; idq; sine aspirationis nota, quod ex Antio vrbe quæ Volseorum caput fuit oriundi essent, cuius meminit Horatius lib. 1. Carminum. Huius autem opera in indice Iustinianeo habemus.

*Partis Edicti lib. quinque] in inscriptione l. 29. D. de liber-
causa scriptum est lib. 1. ad Edictum : quæ tamen in codi-
cibus Fradrini , Arriano tribuitur : lib. vero 48. Basil.
tit. 8. Africano.*

M A X I M V S.

S T hic Cornelius Maximus, cuius auditorem Trebatium Pomponius fuisse scribit
E in l. 2. D. de orig. iur. Trebatius enim se ab eo sapere didicisse profitebatur, ut tradit
Cicero lib. 7. Epist. famil. ad Trebatium
*Nam Cornelio, inquit, nihil audeo dicere, cuius tu periculo stulius es,
quando te ab eo sapere didicisse profiteris.* Huius idem meminit in
alia

alia eiusdem libri Epistola. *Hoc quemadmodū vos scribere soletis in vestris libris, idem Q. Cornelio videbatur.* Huius Maximi fit mentio in l. 4. D. de inoffic. testam. Quamuis Iacobus Cujacius inscriptionem huius legis mutanda m putet lib. ij cap. xxij obseruat. reponatque ex Pandectis Florentinis. *Cajus lib. singulari ad legem Gliciam.* Quod tamen (si viri autoritas improbare sinit) probare non possum. Concedamus enim legem Gliciam latam fuisse : Nihilominus tamen non video, cur lege Glicia introductam inofficiosi testamenti actionem afferat Nullum siquidem huius rei autorem habet. Putat itaque Cujacius hunc Iurisconsultū qui μονόθελος ad legem Falcidiam scripsit, Rutilium Maximum vocari, ex quo nobis superesse l. si hæres D. de legat. lib. j, eumque ex nouis Iurisconsultis, arbitratatur. Verum inscriptiones duarum legum si hæres quæ sub tit. de legat. lib. i. continentur, nec in vulgaris nec in Haloandrinæ editionis codicibus, Maximo tribuuntur : sed vna Caio, altera Iuliano. Nusquam etiam Rutilium, Maximum in Pandectarum voluminibus, vel alibi uocari legi. Antonius etiam Goueanus nactus videtur Codicem, in quo inscriptio l. 68. D. ad legem falc. erat Maximi ad leg. falcid. Quam tamen ipse tanquam mendosam restituit, tribuitque Æmilio Macro. Cornelius igitur est hic Maximus qui in indice Iustinianeo recensetur. Sic enim eum vocat Pomponius d. l. 2. D. de orig. iur. qui de eadem re cōsultus qua Seruius Sulpicius, responsum Seruiano contrarium dedit, ut testatur Alphenus in l. xvij D. de instr. vel instr. legato Compositus itaque.

Ad legem falcidiam lib. Vnum] verisimile enim est statim atque lex falcidia lata est, celebriores Iurisconsultos eius explicationem suscepisse. Hanc autem à Falcidio Tribuno pleb. sub Augusto adhuc Triumuiro latam esse, certum & vulgatum est. Cuius legis plura fuere capita, ut colligere licet ex l. 1. D. ad leg. falcid. R

HERMOGENIANVS.

Ermogenianus quasi à Mercurio genitus: ita Alciatus equos Hermogianos in l. i. de grege Dominico. Hunc Hermogenianum quibusdam placet, illū esse Hermogenem. quem Lampridius in Consilio adfuisse Alexandro Seuero scribit: qua in sententia est Budæus lib. 5. de Asse, & Cujacius lib. 2. cap. 27. obseruat. Existimarem etiam Hermogenē nostrum esse eum, qui iudex de diuidenda hæreditate fuit inter Carmeliam Piam, eiusque cohæredem: à quo tamen Cornelia appellauit, quod ipse non tantum res, sed etiā libertos diuisisset, ut scribit Paulus in l. Carmelia vlt. D. de iure patron. Hermogenes vero quidam fuit temporibus Seueri, qui actionem habuit contra Asclepiadēm, ut appareat ex l. quamvis C. si cert. pet. quod Asclepiades eius pecuniam suo nomine crediderat: stipulando tamen ius obligationis sibi quæsiuerat. Quique opinionem Stoicorum sequutus, materiam semper fuisse sustinebat: aduersus quem Tertullianus librum scripsit, cumque hæreticum turbulentum appellat. Quem tamen Hermogenem, alium à nostro reor, licet nostrū Christianum fuisse asseuerare ausim ex ipsius verbis in l. vitricus D. de donat. int. virum & vxor. *Diuortij*, inquit, *causa donationes inter virum & vxorem concessæ sunt, sæpe enim euenit ut propter sacerdotiū, vel propter sterilitatem*. Veteres enim Christianos qui vxorem habentes ad sacerdotiū vocabantur, ab vxoribus diuortisse certissimum est. Vnde vxores Episcoporum viuentium, viudas appellare moris erat. Composuit autem.

Ἐπιτομῶι iuriis lib. 7] in indice Græco Επιτομῶι βίβλια 3ξ.
Quibus in libris ordinem Edicti perpetui se profitetur suquatum Hermogenianus in l. 2. D. de statu hom. & his pro-

ximos, atque coniunctos applicasse titulos. Horum autem sententiam non refellā, qui hos libros, Saluij Juliani Epitomas tradiderunt. Hæc enim iam damnata est à Iac. Cujacio

Fideicommissorum etiam libros scripsisse constat, ex inscriptione l. nam quid D. ad Trebell. nisi Cujacium quis sequi malit, qui mendoSAM esse illam inscriptionem existimat lib. 2. cap. s7. obseruat.

ÆLIVS GALLVS.

 N indice Florentino huius Iurisconsulti nomen deest. Haloander tamen in eorum ordinem ex quorum libris Pandectæ prodierunt, collocauit. quod in ipso Codice Florentino legis 57. D. de verb. signific. inscriptio sit eiusmodi *Aelius Gallus libro j de verborum quæ ad ius pertinent significatione.* Cæterum Ælium Gallum ex Romanorum gente Ælia fuisse existimo: quis tamen fuerit non audeo iudicare. Fuit Ælius quidam Gallus ex equestri ordine, vt testatur Plinius lib. 6. cap. 28. Natur. histor. qui primus in Arabiam arma Romana intulit, oppidâque Egram, Annestum, Escam, Magusum, pleraque alia diruit. In Arabiâ autem ab Augusto missus fuit, eo consilio scilicet vt huius Provinciæ populos, vel sibi volentes conciliaret, vel subigeret inuitos. Veruntamen à Sylæo Nabæorum legato, qui se ducem itineris promiserat deceptus est: & per deuia flexuosaq; loca, per stagna & per saxa ductus, magna exercitus clade & incommodo, vt ample describit Strabo lib. 16. Geographicorū. Nihilominus tamen multas vrbes subegit, multosq; hostiū exercitus profligauit: & nisi Sylæus eum prodidisset, vniuersam Arabiâ fœlicē Romano subegisset Imperio, vt idem testatur lib. 17. Præfectus autem

Ægypti fuit, & cū Strabone stricto amicitię vinculo deuinatus, eodem autore lib. 2. Galli eiusdem meminit Virgilius Egloga vlt. Pollionis filij, autore Claudio Donato : Quem tamen non Ælium Gallum, sed Cornelium Gallum autores tradidere, & præcipue Ammianus Marcellinus : de quo tamen ille etiā dubitare videtur. *Isest, inquit, si recte existimo,* *Gallus poëta quem flens quodammodo in postrema Bucolicon parte Vir-*
gilius decantat. Huic Cornelio Gallo primum Ægyptus Provinia commissa, ut scribit Eusebius in Chronicis, & Strabo lib. 17. Geograph. Ex quo Strabonis loco libenter colligetrem, Ælium Gallū tertiu Ægypti præfectum fuisse. Primum enim præfectum numerat Cornelium Gallum : subiicit deinde Præfectum Petronium : Postremo Ælium Gallum collocat. Composuit autem.

De verborum quæ ad ius pertinent significatione lib. xij.] Ad hos vero libros referenda arbitror, quæ Caius scribit in l. videamus D. de usur. Ælium Gallum sensisse : quodque Vlpianus ait in l. frugem §. Julianus D. de verb. signific. Gallum frumentū definiuisse, quod arista in se contineat. Ad illos quoq; libros putauerim pertinere quæ apud Gell. um lib. xvij cap. 5. Noct. Attic. scripta sunt ex Gallo lib. 2. de verb. signific. quæ ad ius Ciuale pertinent. Quo in loco, & apud Macrobius lib. 6. cap. 8. Saturnal. vbi quid sit *Vestibulum* quæritur, pro Cæcilio Gallo, Aelio Gallo legendum est. Meminit etiam Ælij Galli Festus in verbo *postliminium*, eiusque librum primum significationum quæ ad ius pertinent citat, & in verbo *scribunia* librū xij signific. verb. Eiusq; verba idem Festus hæc refert, *Sacrum est, quodcumq; modo & instituto ciuitatis consecratum* *fit, sine ædes, sine ara, sine signum, sine loco, sine pecunia, sine quid alind* *quod Dijs dedicatum & consecratum fit.*

*Finis Jurisconsultorum qui in indice
Justiniane reperiuntur.*

LIBER SECUNDVS.

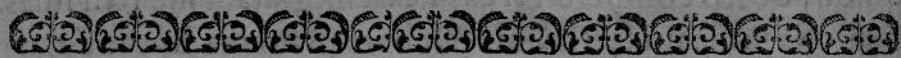
SVNT in ijsdem Pandectarum libris, ex aliorum Iurisconsultorū præclaris scriptis, multa conclusa & compræhensa quasi oracula illorū sapientiæ eximiæ, & quasi incomparandæ eruditio[n]is. Quorum nomina si hic adijcerem, quidq[ue] de his compererim explicarem, gratam me rem iuris studiosis iudicau[i] facturum: Debere præterea hoc me tantis ingenij sputau[i].

IVNIUS GRACCHANVS.

Ivnius Gracchus Caij Gracchi temporibus fuit, à cuius amicitia Gracchum appellatū Plinius ait lib. 32. cap. 2. vbi transcripta sunt quædam eius verba. *Quod ad Equestrem, inquit, ordinem attinet, antea trossulos, nunc equites vocant. Ideò quia non intelligant, Trossulos nomen quid valeat, multis pudet eonomine appellari* Quæ ex libris de potestatiibus quos composuit desumpta sunt, quorum septimus citatur ab Ulpiano in l. vn. D. de offic. quaestor. illudq[ue] plebiscitū quod extat apud Festum in verbo, *publica pondera, quod ex Iunio desumpisse se testatur, ex Iunio Gracchano*

de potestatibus desumptum existimo : ipsaque Plebisciti verba satis demonstrant, *Publica pondera*, inquit Festus quibus *Populus Rom.* solet ex ea causa in, hic quædam verba expuncta sunt, sed reponendum puto libris de potestatibus dicta sic ait, quod duo Siluij P. & M. Tribuni Pl. rogarint his verbis, ex ponderibus publicis quibus hac tempestate populus oetier solet, ut ei coæquetur sedolo M. Quadrantal. *Vinei*. O^retoginto pondo siet congius vinei decem, &c. Quod quidem miror, Iosephum Scaligerum virum eruditissimum, qui hoc monumentum antiquitatis corruptum restituit, & castigauit, non adnotasse. Hunc autem Gracchum, historicum appellari in indice Pliniano Geleni repetio. Eius etiam meminit Varro lib. 4. de lingua lat. Eumq; Iunij nomine intelligendum existimo apud Festum, & apud Macrobius. Composuit autem, ut diximus.

De potestatibus lib. viij. 1

C A T O.

 VNC Catonem, Catonis Portiæ familiæ Princeps filiū natu majorem esse existimo, quem Prætorem designatum, viuo patre mortuum scribit Plutarchus in Catone Maiore: non Uticensem, ut ex Bolonino putat Dionysius Gothophredus in l. 4. D. de verb. obligat. Hacque in re sequutum M. Catonis patris sui exemplum, satis constat ex Pomponio in l. 2. D. de orig. iur. cuius etiam libros extitisse suis temporibus scribit, his verbis: *Deinde M. Cato Princeps Portiæ familiæ, cuius & libri extant. sed plurimi filij eius, ex quibus ceteri oriuntur. Non enim Budæi mentem probo, qui hoc in loco sic legit, sed plurimi libri eius.* Cum hoc modo

autoris sententia omnino conturbetur. Ex his tamen Pomponij verbis colligere possumus, M. Catonem post mortem filij, opus quod fortasse filius imperfectum reliquerat, compleuisse. Vxorem autem Cato noster habuit Pauli filiam, autore Plutarcho. Narraturque ab eo, cum de patre quereretur, quod Salonij clientis filiae nubere vellet, M. Portium patrem ei dixisse: se non eius odio hoc facere, sed quod plures filios ciuesque ipsi similes, patriae relinquere cuperet. Cæterum Portius Cato funus in Prætura defuncti filij tenuissimo, ut valuit (nam pauper erat) sumptu fecit, teste Floro Epit. Decad. lib 48. Regulæ autem Catonianæ, hunc autorem fuisse crediderim, cuius Titulus extat in Pandectarum voluminibus contextus. Quæ quidem Catoniana sententia dicitur à Martiano in l. 86. D. de condit & demonstrat. Composuit autem.

De iuris disciplina libros 3 quos egregios fuisse testatur Gellius lib. xij cap. xvij Noctium Atticarum.

Commentariorum iurus lib. xv.] Citatur à Paulo liber xv. Catonis in l. iiiij §. Cato D. de verb. oblig. quem fuisse arbitror vnum ex libris Commentariorum Iuris Ciuilis, qui Catoni tribuuntur à Festo in verbo *Mundus*.

T V B E R O.

Ælius Tubero Stoicus, fuit temporibus Luculli ut refet Plutarchus in Lucullo, ex gente Ælia de qua Valerius libro iiiij cap. iiiij L. Paulum auum, P. Africanum auuculum habuit autore Valerio eodem loco, & lib. 7. cap. 5. quem Cicero in libro de Iure Ciuali in artem redigendo apud Gellium lib. 1. cap. xxij, scientia iuris majoribus suis

non defuisse dicit, doctrina etiam superfuisse: & in Bruto, nullo enim in oratorum numero fuisse testatur, sed vita seuerum, & congruentem cum ea disciplina quam colebat, paulo etiam duriori. Qui quidem in Triumuiratu iudicauit, contra P. Africani auunculi sui testimonium, vacationem Augures quo minus iudicijs operam darent, non habere. Sed ut vita sic oratione durus, incultus, horridus: quæ res effecit, ut honoribus maiorum suorum respondere non potuerit. Quamobrem miror Pomponium in l. 2 de orig. iur. scripsisse Tuberonem Consulem fuisse. Ab his, inquit, prefecti sunt Publius Rutilius Rufus, qui Romæ Consul, & Asiae Proconsul fuit Paulus Virginius, & Q. Tabero ille Stoicus Panetij auditor, qui & ipse Consul fuit. Quomodo enim Consul fuerit non video, si majorum honoribus, qui Consules tantum fuere, respondere non potuit. Addam adhuc quod nec in Fastis, nec apud autores Historiæ Romæ, Consulatus ullus Q. Ælij Tuberonis legatur. Pomponium autem hæc, contra veritatē historiæ non scripsisse iudicabunt satis, qui librariorum in transcribendis, vel exarandis libris ignauiam notauerint. Quod hoc in loco accidisse certissimum est. Pomponium itaque ab omni erroris suspicione liberabimus, si verba illius librariorum ignorantia transposita, loco suo restituamus. Hoc modo, Ab his prefecti sunt P. Rutilius Rufus qui Romæ Consul, & Asiae Proconsul fuit, P. alius Virginius. (Sic enim legendum esse non Paulus, in Rutilio demonstrabo) qui & ipse Consul P. enim Virgil. ex Fastis Cuspiani Consulē fuisse constat. Cæterum Tuber fortis ciuis, & constans fuit: quod indicat Gracchi in eum oratio, & in Gracchum Tuberonis. Cuius tamen constantia seuera nimis, populo Romano odiosa fuit. Cum enim Q. Maximus epulum Africani patrui sui nomine, Populo Rom. daret: rogatus est à Maximo Q. Tuber, ut Tricliniū sterneret, cum esset eiusdem Africani socii filius:

& ille homo eruditissimus, ac Stoicus, struit pelliculis hœdinis lectulos punicanos, & exposuit vasa Samia, quasi esset Diogenes Cynicus mortuus, & non diuini hominis Africani mors honestaretur. Huius igitur in morte Africani celebranda, grauiter tulit Populus Romanus peruersam sapientiam. itaq; homo integerimus, ciuis optimus, quum esset L. Pauli nepos, Publijq; Africani socii filius his hœdinis pelliculis prætura deiectus est, teste Cicerone in orat. pro Muræna. Coævus autem P. Rutilij cuius vitam j: describemus, fuit Tubero: ambos enim adolescentes induxit loquentes cum Africano Tullius in libris de Republ. vt ipse testatur epist. 4. lib. 4. ad Atticum. Tuberonis verò autoritas magni ponderis apud Celsum fuit, sed non quidem tanti, vt non prætulerit Tuberonis sententiæ opinionem Seruij, cùm de suppelleotide quæreretur in l. 7. D. de Suppell. legata. Hunc, autorem peculij definitionis quidam existimant: Sed hac de re nihil certi affirmare possum, cum Tuberio tantum, sine prænominé vocetur ab Vlpiano, & Celso. Hic quidem est cui Tullius Hecatonem Rhodium Panætij auditorem, libros de Officio scripsisse tradit. Denique de eo quædam non contempnenda notat Baptista Egnatius Racemationum libro cap. 9. Cæterūm nonnullos de iure reliquit libros, scilicet

De iure venditionis.] Refert enim Iauolenus huius Tuberonis sententiam in lege fundi D. de contrah. empt. existimantis. *Si cum in lege fundi vendendi, Lapidicinae quæ ubiq; essent exceptæ fuerint, licet post multum temporis lapidicinae in eo fundo repertæ sint, astamen venditoris esse.* Vlpianus aliam refert in l. si venditor. §. præterea D. de action. empti. Ex quibus colligo, Tuberonem de iure venditionis aliquid scripsisse. Alios cum promulgasse non inuenio libros. Nam Q. ille Tubero, quem iuris publici & priuati complures libros reliquisse

scribit Pomponius in l. 2. D. de orig. iur. alius est ab hoc nostro Tuberone Panætij auditore, & Stoico. Illum quidem doctissimum fuisse tradit Pomponius, & sermone antiquo libros affectasse scribere: ideoq; libros eius parum gratos habitos. Causis etiam agendis operam dedisse, à quibus ad ius ciuile eum transiisse scribit, maximè postquam Q. Ligarium accusauit, nec obtinuit apud Cajum Cæsarem, Cicerone Ligarium defendantem, cuius extat oratio. Hoc autem nomine Ligarium accusasse tradit idem Pomponius, quod Q. Ligarius cùm Africæ oram teneret, infirmum Tuberonem adplicare nō permisit, nec aquam haurire. Quibus verbis non mihi videtur aperte Pomponius, patrem Tuberonem, à filio distinguere. Vterq; enim erat in his nauibus, quas ait passum non esse Ligarium, Vticam appellere: Pater L. Tuberonem in Africam veniebat, quam forte obtinere debebat, Tuberonem secum ducens: cum C. Cæsar Pompeij insequēdi, qui Italia excescerat, vt se cum transmarinis auxilijs coniungeret, consilium omisisset, atque in Hispaniam proficisci constituisset. Nec vero eam fuisse crediderim causam, Tuberoni apud Cæsarem Ligarium accusandi, quam Pomponius affert: neque Tuberonem à Ligario adplicare impeditum. Namq; ipse Cæsar, Tuberonem Vticam nauibus portu, & oppido, non à Ligario, sed à Varo prohibitum fuisse scribit lib. i. de bello ciuili, vt ne filium quidem potuerit in terram exponere ægrotantem. Et Quintilianus lib. xj cap. i. qui Tuberonis orationem legerat, summam accusationis hanc fuisse ait, quod Ligarius postquam bellū ciuile exarsit, non à partibus recessisset, sed perseverasset: neque pro Cn. Pompeio, inter quem (inquit) & Cæsarem, dignitatis fuerat contentio, cùm saluam vterque vellet: sed pro Iuba, atq; Afris inimicissimis populo Romano, stetisset.

SEXTVS ÆLIVS.

SE N S Ælia (inquit Festus) appellatur, quæ ex multis familijs conficitur. Sexti autem prænomen ab ordine nascendi inductum est, datumq; Ælio: quem maximum Oratorem, maximumq; Iureconsultū fuisse testatur Tullius in Bruto: *Numeroq; eodem*, inquit, *fuit Sextus Aelius, iuris quidem civilis omnium peritissimus, sed etiam ad dicendum paratus: & propter eximiam Iuris Ciuilis scientiam cordatum hominem ab Ennio appellatū fuisse scribit idem libro 1. de Oratore.*

Egregie cordatus homo, catus Aelius Sextus.

& hoc est, quod Pomponius scribit in l. 2. D. de orig. iuris Ennium Sextum Ælium laudasse. Fuit autem Sextus Ælius P.F. & P.N. Sic enim Tabulæ Capitolinæ habent, & gener P. Pauli, vt est apud Plinium libro 33. cap. ij. Consul fuit cum T. Quintio Flaminio anno à vrbe condita DLV. vt tradit Cassiodorus, eiusque Consulatus meminit Plutarchus in Flaminio. Fratrem habuit P. Ælium Pætum, qui Consul fuit anno ab vrbe condita Dlvij cum Cn. Cornelio Lentulo, vt est apud Eutropium, & Cassiodorum. Ideoque non malè à Pomponio scriptum est, *duo e Aelijs etiam Consules fuerunt.* Ex his tamen Publum, maiorem natu fuisse existimo; primùm quod prior in Fastis ponatur: Deinde quòd Censorē eum, priusquam S. Ælius Consul fuerit, Tabulæ Capitolinæ probent cum Scipione Africano, à quibus lustrum conditum est. Sextus etiam Censor fuit cum Cn. Lentulo Cethego, auctore Liuio Decad. 4. lib. 5. Tanta autem integritate, & continentia semper vixit, vt Æliorū familiæ hære-

ditariam paupertatem conseruarit: ita ut eum nihil aliud habuisse argenti ad supremū vitæ diem, quām duo pocula, quæ L. Paulus sacer ei ob virtutem, deuicto Rege Perseo donauerat, testetur Plinius lib. 33. cap. xj. & cùm legati Āetorum, in Consulatu prandentem in fictilibus eum adiissent, missa ab his vasa argentea, non accepisse. Multos autem de Iure Ciuitati libros scripsit,

Aelianum Ius.] sic enim appellabatur liber ille, quem populo dedit: quo actiones alias, quam quæ à Cn. Flauio, vel à Papirio propositæ erant, composuit, teste Pomponio l. 2. §. postea cum D. de orig. iur.

Tripartita.] Sic inscriptus fuit liber ille. quoniam lege xij tabularum præposita, iungitur interpretatio: deinde subtexitur legis actio autore Pomponio d. l. 2. D. de orig. iur. Ideoque *interpretem antiquum xij tabul.* Tullius lib. 2. de legib. eum vocat, & Iustinianus in l. 1. C. de communi seruo manu. *iuris antiqui conditorem*, licet quid *lessum* in xij tabulis significaret, non satis se intellexisse professum. Hic autem liber, veluti cunabula iuris continebat. d. l. 2. de origine iur. Āelij Sexti verba sèpè pro verbis xij tab. accipiuntur.

Commentaria] quorum meminit Cicero lib. 1. de orat. Et in P. Muri, inquit, fratri sui libris & S. Aelij commentarijs, scriptum protulisse, & Paulus in l. postquam 43. D. de petitione hæred. licet Iacobus Labitus in indice, pro *Aelius* legat *Lelius*. Eius autoritate vtitur etiam Celsus lib. viij Digestorum.

PVBLIVS. MVTIUS.

P. Mutius P. Mutij Scæuolæ filius fuit, paterque Q. Mutij Scæuolæ, cuius vitam suprà descripsimus, vt ex Pomponio, & ex Fastis appetet. Fratrem habuit L. Crassum autore Cicerone lib. 1. de Orat. qui Mutianus dictus est, apud Pomponium l. 2. D. de orig. iur. Consul autem fuit cum L. Calphurnio anno ab urbe condita 621. vt testatur Cassiodorus in Chronicis: cuius Consulatu seditio perniciissima Tiberij Gracchi orta est: legimusque apud Plutarchum in Gracchorum vita, Tyberium Gracchum cùm legem Agrariam promulgare vellet, Crassum Pontificem Maximum, Mutiumq; Iurisconsultum Consulem principes in Republ. ciues in consilium adhibuisse. Quamobrem eum Consulem esse existimo, quem Plutarchus Nasicæ ab eo petenti vt Tyrannū Gracchum tolleret, respondisse scribit. *Nullam se vim illaturum, neque ciuem Romanum indicta causa necaturum.* Cæterum Pomponius d. l. 2 D. de orig. iur. Pontificem Maximum fuisse P. Mutium tradit. Cùm autem Pontifices Maximi res omnes singulorū annorum litteris mandarent, hæc consuetudo in eius Pontificatu abrogata est vt apud Ciceronem lib. 2. de Orat. videre liquet, qui libro 1. testatur Crassum fratrem solitum ei persæpe dicere illum in iure ciuili satis illi arti facere non posse, nisi dicendi copiam assumpsisset. Obijt autem Mutius morbo pediculari, si his credimus qui Plutarchum in Sylla de hoc nostro Iurisconsulto loqui putant. Quod quidem non omnino à veritate alienum. Eum enim vocat Plutarchus *romæ natus* in vita

Gracchorum. Nec quidem parui nominis Iurisconsultus P. Mutius fuit: testatur siquidem Pomponius d. l. 2. eum cum Bruto & Manilio ius Ciuite fundasse, qui Principes ciuitatis ea tempestate fuere, inter quos agitatā fuisse quæstionem illam (an partus ad vſufructuarium pertineat) infra in Bruto dicemus. Reliquit autem

Libros xiiij.] siue vt loquitur Pomponius, *libellos*: qui tamē, decem tantūm libros eum reliquisse tradit. Sed Paulus Iurisconsultus in l. Mutius D. pro Socio ex libro xiiij. Mutij hæc transcripsit. *Non posse societatem coiri, vt aliam damni, aliam lucri partem socius ferat.* Qua etiam ex lege Seruium Sulpitium notas in hos Mutij libros scripsisse colligimus. Pomponius etiam refert eum in hac sententia fuisse, *quem semel populus inßisset dedi ex ciuitate, expulisse videri: sicut faceret cum aqua & igni interdiceret.*

B R V T V S.

VIS hic Brutus fuerit difficilis cognitio-
nis est: aliū enim esse à Bruto, cuius vitam
Plutarchus eleganter & copiose descripsit,
series temporum satis aperte indicat;
Aliumq; etiam ab eius patre puto: quam-
uis illum Ciceronis verba Iurisconsultum
fuisse asserere videantur: *L. autem, inquit, Lucullum etiam acu-
tum, patremq; tuum, Brute, iuris quoque & publici & priuati sane peri-
tum, &c.* Hacque ratione maximè moueor, quod patrem
Bruti Cæsaris intersectoris, filio dissimillimū fuisse testatur
Plutarchus, j: nec magni animi, nec magni ingenij. Quamo-
brem verba illa Ciceronis non ita interpretanda sunt; vt
eum de patre Bruti Catonis generi intellexisse existime-

mus : quamuis eo verbo (*Patrem tuum*) Brutum alloquens, vsus sit. Ampla enim est Patris significatio , nec solum proximorem genitorem : sed etiam auum , abauum, proauum, atauum, sub patris nomine contineri docet Valla, omnisque Grammaticorum schola fuit. Itaque Brutus noster vñus ex majoribus Bruti, paterq; M. Bruti, quem molestum accusatorem & vehementem vocat Tullius in Bruto. Quo ex loco colligere possumus , qua laude floruerit pater , & quas nomini Brutorum maculas inusserit filius. Sic enim loquitur Tullius. *isdem temporibus, inquit, M. Brutus in quo magnum fuit Brute dedecus generi vestro, qui cum tanto nomine esset, patremq; optimū virum habuissest, & iurisperitissimum, accusationem factitauerit ut Aihenis Lycurgus. Is Magistratus non petivit, sed fuit accusator vehementis & molestus, ut facile cerneret naturale quoddam stirpis bonum degenerauisse viuo depravatae voluntatis.* Bruto autem Iurisconsulto ut genus illustre, ita & opulentæ possessiones fuere. Fundos enim tres habuit, Priuernatem videlicet, Albanum, & Tyburtem, & præter hos Balneas etiam : Quæ quidem omnia bona, gurgitem illum & helluonem Marcum filium deuorasse, vendidisseq; tradit Cicero. Et pugnam Crassi oratoris quæ in causa Cn. Planci interuenit in M. Brutum, quem dignum contumelia iudicabat, describit. Cùm enim Brutus lectores duos excitasset, & alteri de colonia Narbonensi Crassi orationem legendam dedisset: Alteri de lege Seruilia , & cùm contraria inter se de Republ. capita contulisset, Crassus facetissime tres patris Bruti de Iure Ciuali libellos, tribus legendos dedit ex libro primo. *Forte euenit ut in Priuernatem issimus.* Brute testificatur, inquit, pater se tibi Priuernatem fundum reliquisse. Deinde ex libro secundo *In Albano eramus ego & M. filius.* Sapiēs, inquit, videlicet homo cum primis nostræ ciuitatis, norat hunc gurgitem, metuebat ne cùm is nihil haberet , nihil esse ei relictum putaretur.

Tum ex libro tertio in quo finem dicendi fecit. *In Tyburi*^s forte assedimus ego & M. filius. Vbi sunt iij fundi Brute, quos tibi pater publicis cōmentarijs consignatos reliquit? Quod nisi puberem te, inquit, iam haberet, quartum librum compoissset, & se etiā in Balneis loquutum cum filio scriptum reliquist. Atque ita hoc lepore ijsque facetijs refutatus est à Crasso M. Brutus nimis vehemens, & quasi tragœdus orator. Cæterūm Brutus Iurisconsultus præturam exercuit, & intra eam se continuuit, nunquam Consulatum adeptus. Ideoque Prætorius rectè nominatur à Pomponio d. l. 2. D. de orig. iur. Reliquit autem

De Iure Ciuiili lib. tres] quod constat ex suprà citato loco Ciceronis. Quamobrem miror Pomponiū in d. l. 2. septem libros Bruto tribuisse. Verissimile enim non est, Pomponiū Ciceronis verba non legisse. Verū hos duos auctores sic cōciliabimus; Brutum quidem libros tres tantum reliquisse: Plures tamen Bruto tributos, quod colligi potest ex Tullij verbis loco supra citato, *Tot enim*, inquit, *ut audiui Scæuolam dicere, sunt veri Bruii libri.* Ex quibus & Ciceronis ætate plures quam tres, vulgo tributos colligere possumus. Qui error ad posteriora sæcula delapsus causam fortasse præbuit Pomponio vulgarem opinionem sequuto scribēdi, Brutum septem libros reliquisse. Tot enim tunc temporis Bruti nomine proferri credendum est. Sed si hæc vera sint Pomponium ignorantiae criminē, tacite insectari videmur: quasi quid hac de re eruditī viri senserint, ignorauerit ipse. Quod quidem facile vt non admittatur, suadet auctoris perfecta eruditio. Deinde quis tam ineptus, vt existimet Pomponium vulgarem errorem, Ciceronis & Scæuolæ sententijs rejectis sequi maluisse: qui tam frequenter in d. l. 2. Ciceronis auctoritate vtitur? Quamobrem dicendum puto Pomponij verba illa deprauata esse. *Ex his P. Mutius etiam decem libellos reliquit,*

quit, Brutus septem, Manilius tres, & extant volumina scripta
Maniliij monumenta. Illi duo Consulares fuerunt: Brutus Prætorius.
& restituenda dictionis vnius transpositione hoc modo
Septem Manilius, Brutus tres. Manilium enim hic ante Brutū
à Pomponio positum esse indicant hæc verba illi duo consu-
lares fuerunt quæ ad Mutium & Manilium referuntur, atque
ita ad primò scriptos. Dictionem siquidem illi ad ultimum
nominatum referri non posse sciunt & ipsi Grammatices
tyrunculi. Quod quidem eueniret, si Manilius post Brutū
scriptus esset, contra latinæ Syntaxeos regulas. Præte-
rea Manilium plures quam tres libros composuisse satis
constat ex ipso Pomponio, cum ait *Et extant volumina scrip-
ta Maniliij Dictio enim illa, voluminum, librorum copiam*
denotat. Scripsisse & Manilium libros actionum infra in
Manilio dicemus. Cæterum doctrinæ Brutianæ quædam
adhuc extant in pandectis nostris vestigia Paulus enim in
l. possideri. D. de acquer. possess. & Vlpianus in l. si seruus
§. si mulier D. ad leg. Aquil. Brutus sententias. afferunt
prima quidem est. *Eum qui fundum longa possessione cœpit, & the-
saarum cœpisse: quamuis nesciat in fundo esse.* Quam tamen non
probat hac ratione: quia is qui nescit non possidet. Alia
vero hæc est *si mulier pugno, vel equæ iætu percussa eiecerit, qui hoc*
fecit Aquilia teneri quasi rupio. Idem Vlpianus in l. 68. D. de
usufr. veterem fuisse quæstionem ait, *an partus scilicet ancillæ*
ad fructuarium pertineret. Quam quidem quæstionem agitatā
fuisse inter principes ciuitatis P. Mutium Scæuolam, Ma-
nilium, & Brutum: illis ad fructuarium pertinere asseren-
tibus: Bruto vero dissentiente scribit Tullius lib. 1. de fi-
nib. honorum & mal. quod & colligitur ex Vlpiano in d.
l. 68. Sed Bruti sententia obtinuit, fructuarium in eo locū
non habere. hæc ratione, quod in fructu hominis homo es-
se non potest: quare autem homo in fructu esse non pos-

sit, non tradit Vlpianus: sed rationem Bruti desumere possumus ex Caio in l.28.§.partus.D. de usur. Cum omnes fructus rerum natura hominum gratia comparauerit. hanc enim rationem desumpsisse Caium ex veteribus, scilicet ex Bruto, ostendunt satis verba, *Absurdum enim videbatur.*

M A R C V S M A N I L I V S.

MARCVS M^{AN}ILIVS Equitati consentaneum est ut Brutum Manilius sequatur, cum à Paulo, Pomponio, & ab ipso Tullio libro i. de finibus bonorum & malorum coniungantur M. itaque Manilius legum cōsuetudinique eius qua priuati in Ciuitate vtebantur, & ad cauendum, & ad agendum, & ad respondendum peritus fuit. Ideoque veri Iurisconsulti nomine à Cicerone libro i. de Oratore decoratur, & libro tertio idem Cicero eum trauerso solitum ambulare foro scribit: quod erat insigne, Iurisconsultos qui id facerent, ciuibus omnibus consilij sui copiam facere. Ad quos olim & ita ambulantes, & solio sedentes domi sic adibatur, vt non solum de Iure Ciuiili ad eos: verum etiam de filia collocanda, de fundo emendo, de agro colendo, de omni denique aut officio, aut negotio referretur. Consularem autem Manilium fuisse recte scribit Pomponius d.l. 2. de orig.Iur. Consul enim fuit cum L. Mattio Censorino, autore Cassiodoro in Chronicis, & Censorino cap. xiiij. qui corrupte apud Florum in Epitome Liuij xlix. M. Manlius dicitur. Horum Consulatu ante triennium quam Carthago deleretur, M. Cato perpetuus diruendæ eius

autō mortem obiit, vt scriptum est apud Velleium Paterculum. Obsideri enim oppugnarique cāpit Carthago L. Martio & M. Manilio Consulibus, autore Floro lib. xlix. Epitom. Decad. Liuij. In qua oppugnatione, cum neglectos ab vna parte muros duo Tribuni temere cum cohortibus irrupissent; & ab oppidanis grauiter cāderentur à Scipione Africano expliciti sunt, per quem & castellum Romanorum quod nocte oppugnabant, paucis Equitibus iuantibus liberatum est. Ob quod egrēgium factū Scipionem obsidionali corona à Manilio donatum ex Plinio colligo libro xxij. cap. 60. cum ait. *Aemilianum quoque Scipionē Varro autor est donatum obsidionali in Africa Manilio Consule tribus cohortibus seruatis, totidemque ad eas seruandas eductis. Africa enim Prouincia Coss. M. Manilio & L. Martio decreta est, illisque Imperium ad bellum gerendum datum: M. Manilio quidem vt pedites duceret, L. vero Martio vt equitatui præcesset, sicut scribit Appianus in Lybico.* Veruntamen exercitui solus Manilius postea imperauit, cum L. Martius Consul Romam ad Comitiā iisset, & solus exercitum aduersus Asdrubalem duxit. Sic enim explicanda puto hæc verba Flori in Epito. xlix. *Præterea cum ab irrita oppugnatione Carthaginis Cos. (alter enim R omam ad Comitiā ierat) exercitum ducere aduersus Asdrubalem vellat.* Pisonem autem successorem in Prouincia habuit, vt scribit Appianus. Plura de his quæ in Consulatu & in Africa gesserit apud autores reperiuntur. Hoc quidem Consule legem de Repetundis latam esse à L. Pisone frigi Trib. pleb. apud Ciceronē in Bruto legimus. Cæterum Bartholomæus Marlianus Patritius Mediolanensis hunc M. Manilium filium putat eius Manilij, quem Liuius lib. 45. Legatum ad bellum Illyricum missum esse cōmemorat cum P. Aelio Ligo, C. Cicereio, aliisque qui ab eo recensentur. Qua autē ex familia ortus fuerit Manilius

difficile est iudicare. Hoc quidem affirmo, illum ex antiqua & illustri Manliorum familia originem non duxisse: quod tamen nonnulli existimauere. Manliæ enim patritiæ gentis decreto nemo ex ea Marcus appellatur, quod M. Manlius Capitolij defensor ob Tyrannidem affectatam dānatus sit, ut legitur apud Festum in verbo *Manliae*. sicut de Lucij prænomine in Claudiana gente scribit Suetonius in Tyberio. Hunc autem Manilium Marci prænomē habuisse ex his quæ diximus, satis apparer. Quisquis tamen fuerit, vir magni iudicij, eximiæque doctrinæ, nec scientiæ politicæ rudis & ignarus traditur. Eum enim in libris de Republica differentem & disputantem, se introduxisse scribit Cicero lib. 4. Epistolarum ad Atticum. Iuris peritissimum quidem eum constat fuisse ex Pomponio d. l. 2. de orig. Iur. qui cum cum P. Mutio & Bruto Ius Ciuile fundasse scribit. Huius doctrinæ apud Paulum in l. possideri S. Neratius D. de acqu. possess. extant hæ reliquiæ *Eum qui fundum longa possessione cæperit etiam thesaurum cæpisse, quamvis nesciat in fundo esse.* Quam tamen sententiam à Paulo improbatam supta diximus in Bruto. Reliquit autem.

De Iure Ciuili lib. vii.] autore Pomponio: sic enim legendum esse docuimus, qui inscripti sunt *Manili monumenta*: quamvis hæc verba suspecta aliquo modo mihi sint, tanquam notata à Glossatore quodam, & postea in textum Pomponij relata.

Manilianas lege.] Composuit enim leges quasdam de venalibus vendendis, quæ Manilianæ leges dictæ sunt, vt cōstat ex Cicerone libro 1. de Oratore *Nec quisquam*, inquit, *eorum cui si iam suū sibi addiscendum aliquid, non Teacrum Pacuī malit, quam Manilianas venalium vendendorum leges addiscere,* Varro lib. 2. de Re rustica cap. 7. actiones vocat *lisdem*, inquit, *rebus dominum in emptionibus mutari? ut in Manili actionibus sunt præscripta.*

P. RVTILIVS RVFVS.

 . Rutilius Rufus ex nobili Rutiliorum familia ortus, auunculus Cottæ fuit. Eū enim auunculum suum Cotta appellat apud Ciceronem lib. 2. de Natura Deorum. Et patrem M. Rutilium habuit, autore eodem Tullio in Bruto. Eiusque adolescentiam ad opinionem & innocentia, & Iuris scientia P. Mutij commendauit domus, vt idem testatur libro 2. Officiorum. Eo adolescentulo in sylua sua facta cædes est, notique homines interfecti: cuius rei insimulabatur familia, hacque de re atrocim magna que querendi potestatem Senatus dedit P. Scipioni, & D. Bruto Consulibus. Veruntamen Galba tanta grauitate, tantaque vi causam illam dixit, Rutilij rogatu, vt omnibus approbantibus familia liberata sit, vt se ex eo audiisse Smyrnæ scribit Cicero in Bruto. Doctus autem vir fuit, & græcis litteris eruditus, Panætij auditor, perfectus in Stoicis, quorum peracutum, & artis plenum orationis genus, sed tamen exile, nec satis populari assensio ni accommodatum, imitatus est. Ideoque summi Oratoris non habuit laudem. Sunt enim eius orationes ieiunæ: eum tamen laudandum putat Cicero in Bruto: quoniam per illum, ne hæc quidem in Ciuitate genera, hac oratoria laude caruerunt. Magnum autem munus de lure respondendi in ciuitate sustinebat. Cuius responsorum apud autores Iuris, quædam adhuc vestigia ab iis laudata, & probata extant. Vlpianus enim libro xvij. ad Sabinum in l. habitatio D. de vſu & habitat. scribit Celsus lib. 19. Digestorum

eius responsum probare, quicum quereretur utrum unius anni habitatio legata sit, an usque ad vitam: donec viuat, habitationem competere respondit; & in l. qui penum §. ligna D. de penu leg. ligna & carbones, quae non vendendi causa parata sunt, penoris nomine contineri dixit; multisque aliis in locis. Non solum autem Iuris Civilis intelligentia praestitit, sed rei militaris scientia. Tribunus enim militum fuit sub Scipione, autore Appiano in Romana historia: armorumque tractandorum meditatio ab eo militibus est tradita, & nullius ante se Imperatoris exemplum sequutus, ex ludo C. Aurelij Scauri doctoribus gladiatorum accersitis; vitandi atque inferendi ictus, subtiliorem rationem legibus ingenerauit, virtutemque arti, & artem rursus virtuti miscuit: ut illa impetu huius fortior: haec, illius scientia cautior fieret, ut scribit Valerius Maximus lib. 2. cap. 1. & ita seuere rem bellicam administravit, ut necessitudinis præruptis vinculis, vindictam ultionemque læse disciplinæ militaris, cum ignominia etiam domus suæ exigere non dubitauerit. Eo enim bello quod in Sicilia cum fugitiis gessit, Q. Fabium generum suum, quia negligētia Tauromitanam arcem amiserat, prouincia iussit decedere, ut ex eodem libro cap. 2. colligere licet. Et Frontinus libro 2. scribit, eum in legione filium militem fecisse, cum secundum leges in contubernio suo adhuc habere posset. Tribunosque militum quos Consul faciebat, ab eo Rufulos appellatos esse, scribit Festus & Paulus li. de verb. signific. in verbo Rufuli: quod de eorum iure legem tulerit, qua eis cauebatur multis modis. Posteaque mutata littera, Rufuli siue Rufili dicti sunt. Dignitates autem quas in Republica Rutilius obtinuit, haec sunt; Quæstura scilicet. Eum enim Q. Mutij Prætoris quæstorem fuisse, scribit Asconius Pædianus in 2. actione. Præturam etiam gessit: &

cum prætor esset, cum primum edixisse scribit Vlpianus in l. i. D. de bon. libert. se amplius non daturum patrono quam operarum & societatis actionem: videlicet si hoc pe- pigisset, vt nisi ei obsequium præstaret libertus, in societa- tem admitteretur patronus, cum antea soliti essent patroni, à libertis durissimas exigere. Legatus etiam C. Marij pro- consulis fuit, vt ex Flori Epitome lxx. patet. Consulatum præterea gessit cum Cn. Mallio, vt est apud Valerium Ma- ximum lib. 2. cap. 1. & ex antiquo lapide Puteolis reperto, quem Onuphrius affert, probatur. Ex quo deprehenditur erratum in Iulij Obsequentis libro, atque Cassiodori in prodendis Consulibus anni DCXLIX. quorum alter, P. Rutilium quidem scribit: sed C. Manilium corrupte subiū- git. Alter vero P. Atilium & Cornelium Manilium mendo- se Consules ponit. Post Consulatum, Asiam Procōsul pro- uinciam obtinuit, teste Pomponio d. l. 2. D. de orig. Iur. Quapropter miror Carolum Sigonium in suis commenta- riis, se quam Rutilius prouincia habuerit sateri ignorare. Cæterum, quamuis Rutilius summos honorum gradus in Republica assequutus sit: multas tamen repulsas tulit, sicuti Tribunatus plebis, vt appareat ex his verbis Ciceronis in Orat. pro Plancio. *Sed quid ego Aedilicias repulsa colligo? quæ sœpe eiusmodi habitæ sunt, vt his qui præteriti essent, benigne à populo factum videretur.* Tribunus milium L. Philippus summa nobilitate, eloquentia; Questor Q. Cælius clarissimus ac fortissimus adolescens, Tribuni plebis: Rutilius Rufus, C. Cimbria, C. Cassius Cn. Orestes facti non sunt: quos tamen omnes Consules factos scimus esse. Consu- latus etiam repulsam tulit à M. Aemilio Scauro supratus, & quod durius videtur, in ipsa repulsa ab eodem M. Aemi- lio ambitus postulatus, quasi turpi largitione suffragia po- puli, ad adipiscendum Consulatum corrumpere tentasset. *Vt autem instrueret Aemilius accusationem, domum Ru-*

tilij venit, eius tabulas, Commentarios scilicet rerū quotidianarum reperit, iudicibusque quoddam caput ostendit, in quo scriptæ inueniebantur hæ litteræ, A. F. P. R. easque sic interpretabatur; quod id de quo accusabatur *Aetum esset fide P. Rutilij atque ex eo colligebat*, huius largitionis autorem fuisse Rutilium: Rutilius autem has explicabat *Ante factum, post relatum*. Caius vero Cāninius Eques Romanus qui Rutilio Rufo aderat patronus, exclamat! neutrum illis litteris declarari. Quid ergo, inquit Aemilius Scaurus, respondet Cannius, *Aemilius fecit, plectitur Rutilius*. i. Aemilius largitionibus corrupti suffragia: Rutilius vero eius criminis, cuius Scaurus sons est, accusatur. Hæc traduntur à Cicerone lib. 2. de Oratore. Rutilius quidem falso hoc crimine à Scauro insectatus est. Velleius enim Paternulus, eum non seculi sui, sed omnis æui optimum appellat. Tandem summa illa innocentia, & integritas, maliciosis accusatorum calumniis oppressa, & obruta est. Sic enim Florus Epitome lxx. de eo loquitur. *P. Rutilius vir summæ innocentiae, qui Legatus C. Marij Proconsulis, à publicanorum iniuriis Asiam defenderat, in ius usque Equestris ordini, penes quem iudicata erant, Repetundarum damnatus, in exilium missus est.* Hunc autem legibus pulsus, Smyrnæos non solum tanquam exulum recepisse: sed etiam ciuem sibi addidisse, scribit Tacitus lib. 4. Annalium: tantum valet apud exteris etiam gentes, amor virtutis, quæ in aduersa fortuna, in Rutilio maxime effulsit. Namque ut Valerius Maximus scribit libro 6. cap. 4. cum magis ordinum dissensione, quam nulla culpa sua, reus factus esset; nec obsoletam vestem induit, nec insignia Senatoris depositit, nec supplices ad genua iudicatum manus tetendit, nec dixit quicquam splendore præteriorum annorū humilius: effecitque hoc alias, ut periculum huic, non impedimentum grauitatis eius esset,

set, sed experimentum. Atque etiam cum ei redditum in patriam Syllana victoria præstaret, in exilio, ne quid contra leges ficeret, remansit: Atq; id quod tunc respondit, constantiæ, grauitatisque suæ maximum testimonium præbet. *Malo*, inquit, *ut patria exili⁹ me ierubescat, quam reddit⁹ mæreat*, vt scribit Seneca libro 6. de Beneficijs. Ita enim patriam dilexit, vt in illa Saturnini seditione pro salute communi, eum arma cœpisse tradat Cicero in Orat. pro C. Rabirio perduellionis reo. Non solum autē facta Rutilij: sed etiam dicta laude digna censemur. Quorum hoc præclarissimum refert Valerius dicto libro 6. Cum amici cuiusdam iniustæ rogationi resisteret, atque is per summam indignationem dixisset: *Quid ergo inquit, mihi opus est amicitia tua?* Si quod rogo non facis, respondit, imò quid mihi tua: si propter te aliquid inhonestè facturus sim? Fuit porrò Rutilius russi coloris. Rutilius enim apud Festū, rufum, significat: atque ideo, vt ab alijs Rutilijs discerneretur, à colore suo rufo, Rufi nomen indictum ei existimo. Librorum autem ab eo editorum, hæc restant vestigia.

Historia rerum Romanarum] auctore Athenæo libro 6. *Διπησσοφισων* cap. vlt. & Suida, in verbo *Rutilius*: Rerum suo tempore gestarum.

De vita sua libri] incerti: numerus enim non legitur: composuit etiam orationes permultas, inter alias,

De modo ædificiorum] quæ postea ab Augusto Senatui recitata est, & ab eo, populo Edicto proposita.

C. A Q V I L I V S G A L L V S.

 . Aquilius Gallus patrem habuit M. Aquilium Gallum , quem Consulem cum C. Mario fuisse tradit Cassiodorus in Chronicis, bellumque seruile in Sicilia concitatum consecisse Florus scribit epit. Ixix. Auditor Mutij fuit , teste Pomponio in d. l. 2. & præceptor Seruij Sulpitij eodem autore , qui iuris discēdi causa Seruum Balbo Lucilio, & Gallo Aquilio operam dedisse scribit. Instru cū autem maximē à Gallo Aquilio fuisse. Ex quo tamen, aut eum rei veritatem ignorasse, aut verba eius corrupta, necessariō iudicamus ex Cicerone in Dial. de claris Oratoribus, qui non iuris ciuilis discendi, sed dicendi.j.artis oratoriæ gratia, Seruum Gallo Aquilio, & Balbo Lucilio operam dedisse tradit. Cumque dicendi causa, inquit de Seruio loquēs duobus peritissimis operē dedisset, L. Lucilio Balbo, C. Aquilio Gallo. Galli hominis acuti, & exercitati promptam & paratam in agendo, & in respondendo celeritatem , subtilitate diligentiāq; superauit, Balbi docti, & eruditii hominis in vtraq; re , consideratam tarditatem vicit explendis conficiendisque rebus : sic & habet, quod vterque eorum habuit , & expleuit, quod viri q; defuit. Verū hæc ignorasse Pomponium quis crederet? Rectius itaque sentiemus, si superiora verba Pomponij, Typographorum inscitia transposita, suo loco reddantur, & his verbis coniungantur. Seruius autem, vt ita legendum sit, Seruius autem qui cum in causis orandis primum locum , aut certè post M. Tullium obtinueret, instruetus à Balbo Lucilio: instructus autem maximē à Gallo Aquilio fuit Cercinæ. Itaque libri complures eius extant Cercinæ confecti: traditur ad consulendum Q. Mutium de re amici sui peruenisse, &c.

Cæterum, Gallus Aquilius tantæ fuit apud Romanos autoritatis, ut Cic. in Orat. pro Aulo Cœcinna, in illius laudem hæc verba populo Romano dicere non dubitauerit. Non vereor de tali Viro ne plus dicā, quam vos aut sentiatis, aut cōmemorari velitis apud vos. Ea etiam prudentia & doctrina in eo fuit, ut ex Iure Ciuii non scientia quædam, verum etiam bonitas nata videretur. Maximè denique integritatis Galli, & in iudicando religionis exemplum memorandum assert Vale-rius Maximus lib. 8. cap. 2. Caius, inquit, *Vifellius Varro grani morbo correptus, trecenta millia nummūm ab Octacilia Laterensi, cum qua commerciū libidinis habuerat, expensa ferri sibi passus est, eo consilio, ut si discessisset (mallem deceſſisset) ab hæredibus eam summam peteret; quam, legati genus esse voluit, libidinosam liberalitatem debiti nomine colorando. Euasū deinde ex illa tempestate, aduersus vota Octaciliae, quæ offensa, quod spem predæ sue morte non maturasset, ex amica obſequenti, subito diſtrictam fæneratricem agere cœpit, nummos petendit: quos ut fronte inuercunda, ita inanis stipulatione captauerat.* De qua re C. Aquilius, vir magnæ autoritatis, & scientia iuris excellens, iudex adductus, adhibitus in Consilium principibus Ciuitatis, prudentia & religione sua mulierem repulit. Quod si eadem formula & Varro damnari, & aduersaria absolui potuſſet, eius quoque non dubito, quin turpem & inconcessum errorem libenter castigaturus fuerit, nunc priuatae actionis calumniam ipſe compescuit, adulterij crimen publicæ quæſtioni indicandum reliquit. Iudex etiam fuit in causa P. Quintij, quem Cicero contra Q. Hortensium accusatorem defendebat. Ex cuius oratione maximam cum Aquilio, & Scapulis omnibus, fuſſe necessitudinē colligimus. P. enim Quintum Scapulum, cum apud Aquilium Gallum coenaret morte repentina obiſſe auctoreſt Plinius Natur. Histor. lib. 7. cap. 53. Caij itaque Aquilij in cauendo, non in decipiendo prudentiam perspexisse populum Romanum facile demonstrant formulæ ille quas de dolo malo composuit, quas

Tullius lib. 3. Officiorum vocat, *Euerriculum maliciarum omnium*. Multa autem alia in iure ciuili nequaquam suis temporibus exploratae cognita, & percepta illustravit, induxit, & explicauit. Cum enim antea dubitaretur, an in venditione, ruta & cæsa continerentur: afferuit frustra in lege venditionis, de rutis & cæsis contineri, quia si non specialiter venierint, ad exhibendum de his agi possit, ut ex Mela refert Vlpianus lib. 32. ad Edictum in l. fundi. §. Si ruta D. de act. empti. Et cum nondum esset definitum, an de seruitute quæ oneris ferendi causa imposita erat actio competeret, ut & onera ferat, & ædificia reficiat ad eum modū qui seruituti impositus est. Vlpianus in l. et si forte §. etiam de seruitute. D. si seruit. vendicetur. ait Gallū existimasse, non posse ita seruitutem imponi, ut quis facere aliquid cogeretur. Formulam etiam protulit, qua ut Scæuola scribit in l. Gallus D. de liber. & posth. hæredes institui possent posthumī, qui aliorum Iurisconsultorum opinione alieni dicebantur, quorum loquendi morem retinuisse videtur Paulus in l. pen. D. de legatj. quos tamen non omnino alienos ipse existimauit. Cuius formulæ meminit Africanus in l. si mater §. 1. D. de vulgari. Stipulationes etiam instituit ad liberandum accommodatas, quæ Aquilianæ vocitatæ sunt, quarumque solemnia verba expressit Florentinus in l. & vno D. de acceptilat. & Iustinianus in §. Genere Tit: quibus mod. toll. obligat. in institut. per quas, obligationes ex tantum quæ ex verbis consistunt tolli possunt. Multa alia de iure cauit, responditque, quæ luce tanti autoris egebant, quorum flosculi quidā agnoscuntur in l. talis scriptura D. de legat. 1. in l. pediculis §. 1. D. de auro & argento leg. Cæterum præturam exercuit Aquilius, in qua collegam habuit M. Tulliū Ciceronem, ut ipse autor est in Top. atq; in hac Prætura quo tempore

apud Ciceronem de pecunijs repetundis querebatur, apud C. Aquilium, causam de ambitu dictam legimus in oratione pro Cluentio: quae res etiam nos admonet, eos amicitia & familiaritate inuicem coniunctos fuisse, & familiariter suum Cicero eum vocat lib. 3. de Natura Deorum. Habuit autem domum pulcherrimam, consensu omnium qui aetate ea vixerunt, ut scribit P. Victor in libello de urbis Romae regionibus, & loco. ita ut ex ea clariorem, quam ex Iuris Civilis scientia Aquilium euasisse Plinius lib. 17. cap. 1. dicere non dubitauerit. Præterea quidam existimant C. Aquilium Gallum, eum esse quo Tribuno plebis rogante Aquilam legem latam Vlpianus scribit in l. 1. D. ad leg. Aquil. Sed quam absconsum hoc sit, manifestò apparet. Primū quod Iurisconsultus noster, Tribunus plebis nunquam fuerit: Deinde quod hanc legem ante Gallum Aquilium latā esse constet ex eo, quod Q. Mutius Scæuola eius mentionem faciat in l. Quintus Mutius, & Brutus in l. xxvij. §. si mulier D. ad leg. Aquil. quos quidem Gallo Aquilio antiquiores fuisse certissimum est, ex his quae supra scripsimus. Equitem quidem Aquilium nostrum fuisse colligitur ex Plinio d. cap. 1. lib. 17. Gallum etiam filium summa virtute praeditum habuit Aquilius, qui patre adhuc superstite vita functus est, ut testatur Tullius libro 4. Epistol. ad Seruum scribens.

CAIVS IVVENTIVS.

IS est fortasse Iuuentius, cuius meminit Vlpianus in l. plenum D. de usu & habitat. quem Pomponius in l. 2. D. de orig. Iur. scribit inter Q. Mutij auditores præcipuae fuisse autoritatis. Nescio an filius sit

M. illius Iuuentij, quicum Tiberio Graccho ij. Consul apud Obsequentem in libello de prodigiis, & apud Cassiodorum in Chronicis commemoratur. Eum quidem esse puto, quem T. Iuuentium vocat Cicero in Bruto: qui nimis quidem in dicendo, & pene frigidus, sed & callidus & in capiendo aduersario versutus: præterea nec indoctus, & magna cum Iuris Ciuilis intelligentia ab eo describitur. Huius auditor fuit Seruius Sulpitius.

S E R V I V S S U L P I T I V S.

Seruius Sulpitius Rufus Q. filius fuit, & Lemoniæ tribus Lemonia enim vocatur à Cicero Philipp. X vulgatumque est antiquos persæpe à tribubus denominari. Neminem autem plus studij quam illum, & ad dicendum, & ad omnes bonarum rerum disciplinas adhibuisse scribit Cicero in Bruto. In iisdem enim exercitationibus incunegitate ambo fuerunt, & postea Rhodum vna profecti sunt. Seruius quidem quo melior esset, & doctior: Qui tamen ut rediit, in secunda arte primus esse maluit, quam in prima secundus: Atque haud scio an par principibus esse potuisset: sed fortasse maluit (id quod est adeptus) longe omnium non eiusdem modo ætatis, sed eorum etiam qui fuissent in Iure Ciuali esse princeps. Quod certe nomen à multis ei tribuitur, & maxime à Quintiliano, qui eum aristatem Iuris appellat lib. 11. cap. 1. institut. orator. Quamobrem eius autoritas, multa in iure noua introduxit Paulus enim in L. Mutius D pro Socio. autorem facit Seruium in notis Mutij huius Regule Non posse iuasocie-

tatem contrahi, ut aliam damni, aliam lucri partem socius ferat. Eumque in libro quem composuit de dotibus scripsisse tradit Gellius lib. 4. cap. 3. tum primum cautiones rei uxoriae necessarias esse visas, cum Sp. Carbilius cui Ruga cognomentum fuit, vir nobilis diuorium cum uxore fecit, quia liber i ex ea corporis vitio non gignerentur. Fuit etiam olim inter Q. Mutium & Seruiū Sulpitium disceptatio non parua. Si duo inter se pacti sunt, ut ad vnum lucri due partes pertineant, damni tertia: existimante Mutio, contra naturam esse huiusmodi pactionē: cuius sententiam præualuisse refert Iustinianus in §. de illa Tit. de Societ. Non ita tamen cum eo disceptabat de Iure, ut sibi primas partes deberi existimaret: neque in eam opinionem adduxerunt illum commendationes Ciceronis illustres, qui eum Iurisconsultorum principē vocat, Quintoque Sc̄euolę etiam anteponit, quod IurisCiuilis quidem magnum usum & apud Sc̄euolam & apud multos fuisse factetur, artem vero tantum in hoc uno affirmet. Nunquam tamen ad Q. Mutium consulendi causa accedere recusauit. Traditur enim à Pomponio in d. l. 2. de orig. iur. ad consulendum Q. Mutium de re amici sui Seruium aliquando peruenisse, cumque eum de Iure respondentem parum intellexisset & iterum Quintum interrogasset & à Quinto responsum esset, nec tamen percepisset, obiurgatum à Q. Mutio. Namque eum dixisse turpe esse patricio & nobili viro causas oranti, ius in quo versaretur ignorare. Eaque velut contumelia Seruius tractus, operam dedit Iuri Ciuali: atque ita dedit, ut non solum urbanam orandi militiam, sed etiam respondendi, scribendi, cauendi plenam solitudinis ac stomachi sequutus sit, ius Ciuale didicerit, & ita in eo laborauerit, ut vixerit ad aliorum arbitrium, non ad suum, autore Cicerone in Orat. pro Muræna. Neque tamen hanc perfectam Iuris Ciuilis cognitionem adeptus

fuisse, nisi attulisset artem eam, quæ Dialectica appellatur, omnium artium maximam, quasi lucem ad ea quæ cōfuse ab aliis, aut respondebantur, aut agebantur. Cæterum Seruius Sulpitius non tantū omni præcellentí doctrina, sed etiam honoribus amplissimis claruit. Quæsturam enim vñā cum L. Muræna obtinuit. Prætor etiam renunciatus est: sed prætura eius tristis, & atrox: ex altera parte lachrimarum & squalloris, ex altera plena cæthenarum, atque indicum, scriba in ea dānatus, ordo totus alienus, Syllana gratificatio reprehensa, multi viri fortes, & prope pars ciuitatis offensā est, lites denique seuerè æstimatae. Post præturam autem exemplum Ciceronis sequutus, in Provinciā ire noluit. Postremo Consulatum cum L. Muræna L. Murenē filio petiit, in qua petitione cum ab eo victus esset, Murenam Consulem designatum, ambitus postulauit. Qui tamen à Cicerone Consule defensus hac pulcherrima oratione quæ extat, huius criminis omnibus sententiis absolutus est. In qua defensione Quintilianus lib. ij. cap. j. Instit. orator. scribit duas Ciceroni obstitisse personas, Marci Catonis, Seruiique Sulpitij. Sed Sulpitio decenter cum ipse omnes concessisset virtutes, scientiam petendi Consulatus ademisse. Consulem tamen postea fuisse cum M. Marcello, M. Catone repulsam ferente, scribunt Florus in Epitome Liuiana CVIII. Dio, Plutarchus, Cassiodorus, multique alij: huiusque cōsulatu bellum Ciuiile inter Cæsarem & Pompeium ortum est. Ideoque Valerium Maximum lib. i. cap. 7. mendosum esse puto: *Præcipue enim inquit admirationis etiam illa prodigia, quæ C. Volumnio & Seruio Sulpitio Coss. in Urbe nostra, inter initia motusque bellorum acciderunt reponendumque est M. Marcello & Seruio Sulpitio Coss.* Quāuis autem nascente hoc bello Ciuiili Cæsaris partibus fauerit, eiusque dignitatem in Senatu contra Collegam Marcellum

defenderit, autore Suetonio Tranquillo in vita Cæsaris cap. xxix. & contentiones magnas inter Coss. de successore C. Cæsari mittendo fuisse scripsérit Florus dicta Epitome cvij. Eius tamen consilia ad concordiam spectasse certum est, Senatumque accuratissimè meminisse collectis omnibus bellis ciuilibus, vt & illa timerent quæ meminissent & scirent, quum superiores nullo tali exemplo antea in Repub. cognito tam crudeles fuissent, quicunque postea Rempublicam oppressisset armis, multo intollerabiliorem futurum testatur Cicero lib. 4. epist. ad familiares. Anno ante Consulatum interrex fuit: quo interrege, Consulem sine Collega Cn. Pompeium ex Senatus sententia creatum, Plutar-chus scribit in Pompeij vita. Interfectò denique Cæsare, ad M. Antonium bello imminente ex Senatus consulto missus legatus est cum L. Philippo & L. Pisone. Quām legationem licet graui valetudine premeretur, non recusasse Tullius refert Philipp. ix. neque illum vim hyemis, non niuem, non longitudinem itineris, non asperitatē viarum, nec morbum ingrauescentem retardasse. Cum tamen iam ad congressum, colloquiumque peruenisset, in ipsa meditatione obeundi sui munera mortuus est. Publius quidem Seruilius sepulchrū illi publicè decernendum, honorem verò statuæ tribuēdum non censēbat legatis nisi occisis: cui M. Tullius respondit, censuitque Seruio Sulpitio statuam pedestrem æneā in Rostris ex Senatus sententia locandam, circumque eam, locum gladiatoribus ludisque, liberos posterosque eius, quaue versus pedes quinque habere, causamque in basi inscriben-dam, quod hic propter Rempublicā mortem obijsset. Quod fecit populus Romanus: statuam enim Seruij Sulpitij pro Rostris posuisse eum scribit Pomponius dicta lege 2. Hi sunt itaque honoris gradus qui Sulpitium & viuum, & mortuum honestauere. Qua in re mirabilis eius virtus & indu-

stria apparet, qui cum Equitis Romani esset filius, summa tamen amplitudine à populo Romano dignus iudicatus est. Quamuis enim nobilis vocetur à Quintiliano dicto lib. 4. cap. 1. & à Pomponio dicta l. 2. eius tamen nobilitas hominibus litteratis & historicis erat notior: Populo verò, & suffragantibus obscurior. Pater enim fuit Equestri loco, auus nulla illustri laude celebratus. Miror itaque Pomponium Patritium eum vocasse, cum tantum Equestris ordinis fuerit. Patritij autem erant tantum vel Senatores, vel Senatorij, & Equites inter plebeios munera bātut. Tit. 2. institut. Sed ut hic nodus dissoluatur, dicendum puto, Seruiliā gentem Patritiam ab initio fuisse: plebeiam autem progressu temporis factam. Ideoque Cicero pro Muræna Seruio Sulpitio dixit, ex annaliū vetu state eruendam esse memoriam nobilitatis suæ, eamque hominibus historicis notiorem, populo verò obscuriorem. Sulpitium denique in antiquum gentis suæ honorem rediisse. Hoc enim antiquitus Romæ fiebat. Sicuti de gente Octavia Suetonius Tranquillus in Augusto cap. 2. scribit, *Ea gens, inquit, à Tarquinio Prisco rege inter minores gentes allecta in Senatiū, mox à Seruio Tullio in Patritias transducta, procedente tempore ad plebem se transtulit, ac magna vi per Diūnū Iulium in patritiatū rediit;* in persona scilicet patris Augusti, cui Patritiatū, veterem familiæ suæ dignitatem restituere fecit Iulius Cæsar, ut ex eodem autoris capite colligimus. Per multos etiam patritios in Plebeias transisse familias, vel voluntate, vel adoptione testātur autores; quodē Patritijs exire vocat Cicero in orat. pro domo sua. Nunquam autem Patritios, equites peditésque fuisse, cum Gruchio in libro de Comitijs Romanorum existimabo: quamuis hoc exemplo Seruij Sulpitij probare velit, locumq; Liuij ex lib. 3. Decad. 1. afferat de pedite Patritio ut ipsi videtur *Magistrum Equitum,* inquit Liuius, *dicit L. Tarquinium Patritiæ gentis, sed qui cum stipen-*

dia pedibus propter paupertatem fecisset. Non animaduertit vir eruditus verba Liuij, sententiam suam impugnare. Tarquinium enim Liuius Patriitiae gentis esse dicit, sed non Patri-tium: rationem autem tacite videtur dare, quia stipendia pedibus propter paupertatem fecerat, atque ita in plebem transierat. Aliud enim est Patritium esse, aliud ex patritia gente. P. Clodius ex Claudia Patriitia gente in Tribunatu erat: sed quis Patritium eum tunc fuisse, audebit asserere? Non solum autem stipendia pedibus facere plebeium erat, sed etiam Patriitijs, & nobilioribus viris, militiae munere fungi inter pedites, ignominię nota quędam erat, & pro pœna dabatur, vt appareat ex Valerio Maximo lib. 2. cap 2. Nam C. inquit, *Cotta P. Aurelium Pecuniolam, sanguine sibi innatum, quem obsidioni Liparitanæ ad auspicia repetenda Messanam transiturus præfecerat, Virgis cæsum militiae munere inter pedites fungi coegit, quod eius ager incensus, & penè castra erant capta.* Seruius itaque Sulpitius Patri-tiam dignitatem in familia sua quasi intermortuam, virtute sua renouauit, vxoremq; habuit Posthumijā, quam C. Iuliuni Cæsarem corrupisse scribit Suetonius in eius vita cap. 5. filiumque ex ea Sulpitium, cuius sæpè meminit Cicero in epist. & Festus in verbo *Municipes*: quem quidem Magistratus gessisse ex eo conijcio, quod scribit idem Festus in verbo *sifus* legem Riualitiā latam esse rogante populum Seruio Sulpitio Seruij filio Rufo. Cæterū multi ab eo tanquam ex officina Iurisprudentiæ profecerūt. Nominatēnī Pomponius in l. 2. D. de orig. iur. Alphenum, Ofilium, Titium Cæsium, Aufidium Tucam, Aufidium Namusam, Flauium Priscum, C. Ateium Pacuum, Labeonem Antistium La-beonis Antistij patrem, Cinnam, Publicium Gellium. Seruij quoque auditorum meminit Iauolenus in l. cum scriptum de dote præleg. & in l. quæsitum de fundo instr. Eum au-tem centum prope & octoginta libros reliquise testatur

pomponius dicta l. 2. eosque compleuit scriptis & lucubrationibus auditorum. Q. Mutij Scæuolæ. Scripsit tamen.

In Scæuolā nostrā] autore Paulo in lege Mutius D. pro socio: quīs, reprehensa Scæuolæ capita vocat Gellius lib. 4. cap. 1. scripsit etiam.

De dotibus librum singularem] autore eodem Gellio libro 4. cap. 4. & Neratio lib. 2. Membranarum in l. viii D. causa data causa, &c.

De testamento libros duos] secundus enim citatur à Gellio lib. 6. cap. xij. nisi eo in loco legere malis, de aetestandis sacris, quem admodū legendū putat Iosephus Scaliger in Annot. in Festū.

Extrat præterea præclarum Seruij responsum apud Paulum in l. Nam & Seruius D. de negot. gest. relatum ab Alpheno eius auditore lib. xxxvij Digest. de tribus Lusitanis, quorum yhus ea conditione missus, vt pecuniam pro tribus afferret, & nisi rediisset, vt duo pro eo quoque pecuniam darent, isque reuerti noluisset, & ob hanc causam illi pro tertio quoque pecuniam soluissent; æquum esse, Prætorem in eum reddere iudiciū. Quare opinor vel Seruium libros responorum scripsisse, vel responsa Seruij ab Alpheno collecta esse. quod etiam facile coniici potest ex §. item scriptum legis actione D. pro socio. sicut & ab Aufidio in l. cum duobus §. fin. D. pro socio, & ab Atteio. Fit etiam mentio frequens responorum Seruij à Iuris autoribus, vt ab Pöponio in l. 57. D. de legat. iij. & ab Vlpiano in l. 58. D. eod. dictio enim illa *rescriptū est*, de responso Seruij interpretanda est ex l. 4. D. de auro & arg. leg. vt recte notauit Cuiacius lib. 12. obseruat. cap. 8.

Ad edictum lib. duos) quos ad Brutum scripsit, eosque per quam breuissimos fuisse testatur Pomponius dicta l. 2. D. de orig. Iur. §. ex his. Sic & Iulianum, librum ad Edictum breui libello complexum esse scribit Iustinianus in Orat. 1. ad Se-

natum. Ad hos autem referenda sunt illa quæ ex Seruio lib. I. ad Brutum recenset Vlpianus lib. 28. ad Edict. in l. 5. D. de Instit. act. Complures etiam alios libros Seruius scripsit quos Cercinnæ confectos testatur idem Pomponius loco supra citato, quæ quidem est insula Siciliæ proxima: sed hos ad ius Ciuale non spectasse, certum ex his quæ diximus in Gallo Aquilio. Iuri enim Ciuali Seruius non dedit operam, nisi postquam ex Athenis, Rhodo & Cercinna Romam reuersus est. Zasius scribit librum à Seruio compositum *de claris Jurisconsultis*. Festus testatur eum consuluisse M. Varronem quæ significatio verbi *fauissæ* in iure Censorio esset. Interpretationem ad xij tabulas edidit: quod ex l. 237. D. de verb. signif. colligitur, si cum eius inscriptione conferatur: cōstat etiā illud ex variis locis Festi, apud quem legimus Seruum Sulpitium hæc verba xij tab. pedem struit, interpretatum esse, fugit, sic & illam legem *Sanatibus idem quod foribus esto iuris* & illam *Sirvindiciam falsam tulit*.

C. AVL VS OFILIUS.

 Vdiui quosdam existimantes in l. 2. D. de orig. Iur. in auditorū Seruij enumeratione *Alphenus, Varus, Caius, Aulus Ofilius*, dictionem *Caius* delendam esse, quod nescirent quis esset hic Jurisconsultus: tum etiā hac ratione moti, quia si *Caius* inter illos admittetur, vñ decim reperirentur, non decem vt vult Pomponius. Ridiculam tamen eorum opinionem semper putauit, donec prodiit in lucem Iacobi Cuiacij commentarius in dictam legem secundam, in quo idem ab eo probatū legi. Illius enim

viri autoritas, quæ plurimum apud me in Iurisconsultorum interpretatione valet, ut attentius hæc considerarem fecit. Nihil tamen inueni, quod me ad reiiciendam hanc dictio- nem impelleret. Quinimo retinendam necessario iudicaui, expuncta tamen virgula illa, quæ post Caium ponitur: ita ut *Caius* non sit hoc in loco Iurisconsultus, sed prænomen *Auli Ofiliij* atque hoc modo legatur. *Caius Aulus Ofilius*. Sicque in Pandectis Gregorij Haloandri scriptum est. Licet enim *Aulus* prænomen sæpiissime sit: aliquando tamen pro nomine familiæ usurpatum, eodem modo quo Paulus; & ut legitur in Epitome lib. 10. Valerij Maximi per C. Titum Probum fa-cta, multa quæ olim prænomina fuerunt, cognomina postea facta sunt: sicut in ipso Tito Probo obseruatur. Nam Titi nomen, quod alij pro prænomine habent, ipsi cognomen est. Seruij autem discipulus fuit Ofilius, & Cæsari familiaris, eūque in equestri ordine perseverasse scribit Pomponius d. l. 2. D. de orig. inter discipulos Seruij plurimum autoritatis ha- buit: eodemque tempore quo Trebatius & Casellius vixit: sed Ofilius vitroque doctior fuit. Reliquit autem libros de Iure Ciuiili plurimos qui omnem partem operis fundarent.

De legibus vicesima.] De quibus eum primum conscripsisse restatur Pomponius d. l. 2. De vicesima autem hæreditatum, has leges interpretadas supra in Æmilio Macro diximus, que ad legata etiam referri debent ut ex Dione patet lib. 55. Τικοστὶ οὐπεκλήρωτον τὴν δωρέων ἀς ἀν οἱ ταλευτῆτες ποιοῦσι, &c.

De Iurisdictione.

Ad Edictum prætoris.] Ad quod primum eum diligenter conscripsisse tradit Pomponius, nam ante eum Seruius duos per quam breuissimos libros ediderat. Apparet etiam Ofilius ad Edictum prætoris conscripsisse ex Vlpiano in l. 1. D. ne quis eum qui in ius vocat. est.

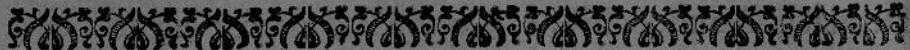
Libros actionum] Ad quos referri debent que ex l. in cause

§. Ofilius D. deminor. 25. annis in l. item si §. si obſtiterit D. ad leg. Aquil. & in l. i. §. quod si D. de exercit. arct. citatur 15. & 16. in l. qui penum D. de penu leg.

Ad Atticum] familiarem scilicet illum Ciceronis, ad quem extant tot epistolę scriptę. Ad Atticum autem scripsisse colligitur ex l. quod nos D. de verb. significie. Ex qua intelligi potest verborum proprietati anxie eum studuisse. Ex quo genere sunt illa, quę de tugurij appellatione referuntur. in l. tugurij eod. tit.

Iuris partii lib. 5.] Ex libro quinto desumpta est quę ex Ofilio Vlpianus tradit in l. lignum §. si lignum D. de legat. 3. de carbonum appellatione, cuius tamen nomen omissum est in l. carbonum D. de verb. signif. sed ab eodem Ofilio desumpta est. nam hę ambę leges, sunt Vlpiani ex libro viceimo quinto ad Sabinum.

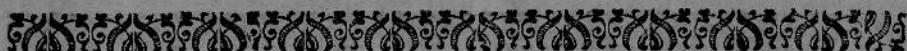
Sunt ex aliis eius scriptis in Pandectarum libris, dispersa quędam velut semina suę eruditionis, qua lucem attulit iis rebus, quę obscure & confuse ab aliis dicebantur in l. 2. §. si nauis ad Rhodiam legem de iactu in l. i. §. sed etsi D. de aqua pluia arcenda l. Iulianus D. de manumiss. testam. l. i. §. apiscimur D. de acquir. vel omitt. hered. in multis denique aliis Pandectarum capitibus, quae enumerare nimis longum esset. Ceterum Marcus Tullius lib. 7. Epistolarum air, Ofilium existimasse tabulas testamenti non esse eas, quas instituisset is qui factionem testamenti non habuerit.

AVFIDIUS NAMUSA.

Vfidius Namusa inter decem Seruij discipulos numeratur à Pomponio in d. l. 2. D. De orig. A iur. ex quibuseum octo solum edidisse libros cōstat: quorū omnes qui fuerunt libri, digesti sunt ab Aufidio Namusa in centum quadraginta libros. Ideoque verba Vlpiani lib. 20. ad Sabinum in l. quēsitum D. de instrum. leg. *Et ita Seruum respondisse audiores eius referunt explicanda sunt*, in his libris scilicet qui ab Aufidio Namusa digesti sunt. Verisimile enim est, Iurisconsultos vocasse librum illum, in quo libri auditorum Seruij compilati erant *Auditores Seruij*: Sicut nos librum qui ex multis Grammaticis Latinis compositus est, *Auctores linguae Latinae* appellamus: Atq; ita interpretanda lex 6. D. de dote p̄leg. Namusa autem noster is est, cuius meminit Paulus in l. in summa §. apud Namusam D. de aqua pluuiia arc. atque is Aufidius quem citat Vlpianus in l. cum duobus §. fin. D. pro socio, cuique à Iauoleno tribuuntur libri regularum in l. apud Aufidium D. de opt. leg. namque Aufidium Tuccam nihil quicquam de Iure conscripsisse facile asseuerauerim. Alius autem Aufidius fuit Antonini Imperatoris temporibus, ad quem Antoninus Prisco & Apollinari Coss. scripsit, vt appareat ex l. 2. C. de necessar. seru. Cæterum filiam Aufidiā habuit, quam in adoptionem dedit, cuiusque causam Seruius Sulpitius oravit & defendit, cum patre adoptiō mortuo, ipsa vt filia, se hæredem eius diceret: hocque ei negaretur, vt coniicio ex Festo in verbo *emancipatus*.

CAIVS

CAIVS ATEIVS PACUVVIUS.

Abeo in l. auus §. pater D. de iure dot. ait Ateium scripsisse, Seruium respon- disse. Si pater centum nomine dotis dari pro- misit, item cum commodissimum erit, cum pri- mum sine turpitudine & infamia dici posse de- beri. Ex qua lege satis constat, Ateium illum fuisse nostrum Seruij auditorem: quanquam non sim nescius, quosdam Anteium legere. Qua in lege, si Cuiacio credimus ad tit. 6. Vlpiani, verbum *doti* promisit Pacuuij Ateij non est, sed Tribonianii: cum Atteius scripsisset *doti dixit*. Inusitata enim loquendi formula, hic & aliis locis Pandectarum, Tribonianus hoc verbum ita supposuit, vt in l. 31. §. 1. & l. 44. §. 1. D. soluto matrim. l. 31. in fine D. de nouat. cæterisque legū capitibus quæ Pandectas legenti cuique occurrent. Sed vt verum fatear, credibile non est, Tribonianum tot locis ma- num suam adhibuisse, & in vnius verbi expunctione tot in autoribus laborasse. Colligitur autem Pacuuium partem il- lam Edicti de commodato interpretatum esse, ex Vlpiano in l. 1. D. commod. qui hoc solummodo in huius Edicti in- terpretatione notandum censet, quod cum is qui Edictum conceperat *commodati* fecisset mentionem Pacuuius viendi fecit.

CINNA.

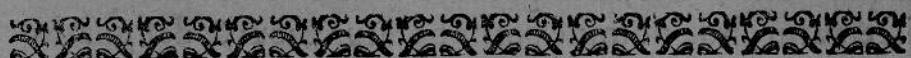
Innam à Seruio profecisse supra diximus ex Pomponio in dicta l. 2. D. de orig. iur. Quis autem fuerit, nō parui negotij est scire. Cassiodorus in Chronicis Cinnam Cōsulem cum L. Valerio commemorat anno ab vrbe condita 758. temporibus Octauiani Augusti Cæsaris. quem quidem Cinnam nostrum fuisse, si aliquid coniicere licet, dicere possumus. Seruij enim discipulos ea ætate vixisse certum est: huius Consulatu Augustus Cæsar pater patriæ salutatus est, ut testatur Ouidius in Fastis. Cuspinianus hunc Cn. Cinnam eundem esse putat cum L. Cinna, de quo loquitur Seneca lib. 1. de Clementia, solumque in prænomine erratum. Hic autem Cn. Cinna magnus, sic enim à Dione appellatur, filius fuit Cinnæ cuius meminit Appianus, quo prætore Cæsar interfactus est, quique apud populum Tyrannicidas laudavit, censuitque eos è Capitolio, tanquam patriæ liberatores, libertatisque vindices, maximis cum honoribus euocandos. Seneca enim tradit Cinnam, de quo scribimus, contra Augustum coniurasse. Quapropter verisimile est, eum hoc à patre odium contra Cæsar's partes, & familiam, quasi iure hæreditario accepisse. Cæterum Volaterrano non adhæreo, qui hunc, Cinnam non esse putat, sed legendum *Paternum* dicit; nec Zasio, qui *Porcinnā*, allucinati his verbis *Pater Cinna*, non animaduertentes, hanc vocem (*Pater*) separatam esse, à nomine *Cinna*, coniunctamque cum *Antistio*: scilicet ut *Labeo Antistius Labeonis Antistij pater iunctim legatur, & Cinna separatim postea ponatur*

tanquam alter Seruij discipulus. Nā vt hic Antistius ab aliis discernatur, hoc nomine patris notatur: sicut & designatio-
nis causa C. Antistius Vetus vocatur à Iulio Frontino lib. 2.
de aquæduct. Alium autem à nostro Iurisconsulto existimo
Cinnam poetam, qui Smyrnā scripsit, cuius meminit Quintilianus lib. 4. Institut. orator. & Catullus his versibus.

*Smyrna mei Cinna nonam post denique messem
Scripta fuit, nonamque edita post hyemem.*

Et Priscianus libro 6. cuius versum profert
At scelus incesto Cinyra crescebat in alio.

Hac autem ratione maxime moueor, vt alium existimem,
quod noster Augusti ætate vixerit: Poetam vero, ante Au-
gustum vixisse colligo, quod L. Crassitus Pasides, siue Pá-
sa commentarium in eius Smyrnam ediderit, quem tem-
poribus Augusti vixisse apparet, & adhuc adolescentis.
Iulij enim Antonij Triumviri filij præceptor fuit, vt scri-
bit Suetonius in libello de illustribus Grammaticis. Hanc
autem differentiam notandam duxi: ne quis errore nominis
deceptus, Iurisconsultum pro poeta acciperet, exemplo ple-
bis Romanæ, quæ in funere C. Cæsar is errore nominis de-
cepta, C. Helium Cinnam, quem poetam diximus, inter-
fecit, quasi esset Cinna Prætor quem patrem Iurisconsulti no-
stri docuimus, vt autor est Suetonius in Iulio. Scripsit autē
de Iure Ciuali, & eius scripta memorat Iauolenus in l. qui-
bus diebus §. 1. D. de condit. & demonstrat. & Vlpianus in
l. denique D. de ritu nupt. qui ait *Denique Cinna scribit eum qui
absens accepit uxorem, denique rediens à cena iuxta Tyberim periisset, ab
uxore lugendum responsum est.* Quod responsum referendum est
ad Seruium Sulpitiū. Eius enim respōsa ab auditoribus suis
tanquam Oraeula, vt à Pythagoræis Pythagoræ verba pro le-
ge & autoritate, proponebantur.

P V B L I C I V S G E L L I V S.

Ic etiam vnuis est ex decem Seruij discipulis & auditoribus autore eodem Pomponio in dictal. 2. Male autem Hotomanus in descriptione Iurisconsultorum , Publicolam Gellium pro Publicio legendum esse dicit. Opinor enim Publicium esse illum , cuius fit mentio in l. 2. §. sed & si sint D. ad Senatusc. Tertyll. & in l. sub diuersis de condit. & demonstrat. Publicium autem, Prætorem fuisse testatur Iustinianus Tit. de action. in Institut. & Vrbanum cum M. Iunio Cicero in Orat. pro Cluētio à quo Publiciana actio in Edicto proposita est, siue Publicianum iudicium , vt loquitur Caius in l. 13. D.de Public. in rem act. Hoc autem Publicianum Edictum interpretatus est Vlpianus lib. 16. ad Edictum, & Paulus lib. 19. fuit enim in Edicti compilatione à Iuliano positum , cuius Edicti verba ab Vlpiano referuntur in l. 1. D. de Publiciana. *Si quis id quod traditur ex iusta causa , non à domino & nondum usucaptum petit, iudicium dabo.* Verba enim l. 7. *Prætor ait , qui bona fide emit,* non solum illius Edicti non sunt, vt notauit Glossa: sed ne quidem Publicij.

L. T V B E R O.

Domum nomenque Tuberonum laudat Cicer-
o in Orat. pro Q. Ligario: non tamen Luciu-
sed Q. Tuberonem virum patritium illum esse
puto, quem Pomponius in dicta l. 2. doctissi-
mū habitum fuisse Iuris publici, & priuati, &
complures vtriusque operis reliquise scribit, vt in Tuberone
docuimus. Hic autem Lucius Tubero fuit, qui Prætor vrba-
nus renunciatus est, de quo memorandum scribit Plinius
lib. 10. Natur. histor. cap. 18. in capite Prætoris urbani. L.
Tuberonis in foro iura pro Tribunal reddentis, auem picū
Martium sedisse, ita placide, vt manu prehenderetur: res-
pondere tunc vates, exitium Imperio portendi, si dimitte-
retur: si exanimaretur Prætori. Ille autem protinus concer-
pit, nec multo post impleuit prodigium. Ex quibus emen-
dandum puto locum Varronis ex lib. 3. de vita Pop. Roma-
ni qui citatur à Nonio Marcello in verbo *Picūnus. Pedius Petus*
etum esset Prætor Vrbanus, & sedens in sella curuli ius diceret populo, Pi-
cus Martius aduolauit, atque in capite eius assedit. Legendumque
Aelius Tubero cum esset Prætor Vrbanus &c. Aelij enim, Tuberones
dicebantur; vnde cum apud Valerium lib. 5. cap. 6. idem de
Aelio prætore scribi legimus, de hoc Aelio Tuberone in-
telligendum est. Quapropter male Volaterranus lib. 13. huc
prætorem, Cælium Pontium vocat: vnde & inscriptio illa
quæ affertur ab Onuphrio lib. 2. fast. mendum etiam habe-
re videtur.

Cereri Aug.
Matri Agr.

L. Bennius primus

Mag. pagi

Bennia primigenia

Magistra fecer.

Germanico Cæsare ij.

L. Seio Tuberone Coss.

Dies sacrificij xiiij. Cal. Mai.

Et ita restituenda *L. Aelio Tuberone*. Non mirum autem, si hoc Tuberoni populo ius reddenti contigerit, malique omnis augurium fuerit. Suetonius enim in Vitellio cap. 9. narrat, cum Viennę pro Tribunal iura redderet Vitellius, gallinaceū supra humerū, ac deinde in capite eius astitisse: quod ei infelix exitus & mortis suę augurium fuit. Quamuis apud Christianos columbę volatus, foelix faustumque signum fuerit. Tradit enim Nicephorus Calixtus Ecclesiast. histor. lib. 5. cap. 26. Fabiano qui Romę in Ecclesia cum aliis ad creandum Pontificem conuenerat, columbam ad caput aduolasse, subitoque ab omnibus Episcopum nominatum, & in trono collocatum fuisse. Sed vt ad Tuberonem reuertar, nescio an is fuerit qui libros historiarum scripsit, quorum 14. affert Nonius Marcellus in verbo *luxuriabat*: Eum tamen *L. Tuberonem* potius existimarem. Huius autem Tuberonis meminit Vlpianus in l. 2. D. de usu & habitat. & in l. stipulationes D. de verb. obligat. ex Celso lib. 38. Digest. refert Tuberonem existimasse, vbi quid fieri stipulemur, si non fuerit factum, pecuniam dari oportere: ideoque in hoc genere diuidi stipulationem.

C. TREBATIUS TESTA.

 Aius Trebatius Q. Cornelij Maximi auditor fuit teste Pomponio. sic enim in d.l 2.de orig. iur. cum Goueano homine acris iudicij & ingenij legere malo, quam vt vulgo *qui idem Cornelij*. Fuit etiam M. Tullij Ciceronis maxime familiaris, vt ostendunt plures eius ad Trebatium scriptę epistolę, & liber Topicorum : tantaque innocentię & iustitię existimatione floruit, vt probiorem hominem, meliorem virum eo neminem fuisse prædicet Tullius Epist. 5. l. 7. in amicitiam Cesaris, Ciceronis commendatione peruenit. quā vero accurata fuerit ea commendatio , qui scire voluerint, intelligent ex d. 5. epistola, & ita Cesarri coniunctus semper fuit, vt eum in expeditionibus sequutus sit , vt in Gallica : quamuis in Britanniam cum Cæsare profectus non sit, qui Tribunatus commoda dempto labore militiæ ei offerebat , vt eius colloquutione vti posset. Qua ex re colligere possumus Trebatij tenues fortunas fuisse: quod constat etiam ex Ciceronis verbis. *Balbus*, inquit Trebatium alloquens , *mibi confirmauit te diuitem futurum, id virum Romano more loquutus sit, bene nummatum te futurum, an quomodo Stoici dicunt, omnes esse diuites qui cœlo & terra frui possunt & in alia epistola hoc festiuo ioco Treuiros vites censeo, audio capitales esse, mallem auro, argento, ære essent.* Treuiriri enim Galliæ Belgicæ populi, vt scribit Cæsar de bello Gallico , quos capitales appellat, quod hostium frequentem numerum neci tradiderant, alludens ad Treuiros Romanorum Magistratus, qui capitalibus iudiciis prærerant. Ait igitur vitandos esse treuiros illos, cum ca-

pitales sint , Trebatio imbelli militaremque animum non gerenti:malleque se hos Treuiros Belgicos,auro argento & ære esse , alludens semper ad Magistratus Romanos. Erant enim alij Magistratus Treuiri pecuniæ cudendæ , qui ita inscriebantur **I I I V I R I A . A . F . F . i . a u r o ,** argento flando feriendo , vt recte notat Petrus Bembus , quos Triumuiros Monetales vocat Pomponius l . 2 . D . de orig . iur . post Cannensem cladem anno tertio belli Punici , rogatione Minutij Tribuni plebis creatos , teste Liuio lib . 6 . Ait itaque Tullius Trebatium alloquens , hos Treuiros non capitales , sed monetales esse , qui illi nummos cudere iuberent , vt amplissimæ pecuniæ fieret dominus . Fuit autem in Iure Ciui singularis eius memoria , summaque scientia ita vt Scæuolæ nomen meruerit . Sic enim Tullius eum vocat ad Atticum & Epistolarum ad familiares lib 7 . multosque doctrinæ suæ sectatores habuit , siue vt loquitur idem Tullius lib . 7 . Epist . 5 . *Familiam duxit.* Sic enim recte Victorius legit . Quamobrē si quis ex eo natam Proculeianam sectam dixerit , non errabit . Labeo siquidem ab eo institutus est autore Pomponio dicta l . 2 . de origine iuris , & multa in suis posteriorum libris à Trebatio accepisse videtur ex l . Labeo l . fundi partem D . de contrahen . empt . Veruntamen ab eo interdum dissentiebat , in l . 1 . § . si dolum D . de peric . & commodo rei vend . in l . si vitem D . quod vi aut clam , in l . liber homo D . de acquit . rerum domin . quandoque addebat , vt in l . Iulianus § . hoc præterea D . de peric . & commodo rei vend . in l . fin . de cloacis . Quare cum veteres aliquid dicere in Pandectis legimus , hoc de Trebatio , & Labeone , frequentissime intelligendū est . Trebatius inter veteres Iurisconsultos à nouissimis numeratur . Vnde Ammianus Marcellinus lib . 38 . de aduocatis loquens sic scribit *Hic ut altius iura callere videantur , Trebatium loquuntur , Cæterū Iustinianus in § . 1 . de iure codicil . in institut .*

refert

refert cum Augustus de codicillorum viribus dubitaret, qui antea in vsu non fuerant, conuocasset sapientes viros, inter quos Trebatium, cuius tunc maxima autoritas erat, an & alienus à iuris ratione vsus esset, recipique hoc possit: Trebatium suassisse Augusto, quod utlissimum ac necessarium ciuibus esset, propter magnas & longas peregrinationes quæ apud veteres fuissent, vbi si quis testamentum facere nō posset, codicillos posset. Præterea huius diligentia, memoria interdicti à Prætore dati ab obliuione vindicata est, ne vis fieret dominis quo minus sua tollerent, auferrent: si modo damni infecti repromitterent: cum Tyberis abundasset, & multas multorum res in aliena ædificia retulisset l. hoc amplius §. de his D. de damno infecto. Exercuit etiam Trebatium quæstio illa, quam vulgarem Vlpianus vocat in l. vulgaria D. de furt. *An is qui ex aceruo frumenti modium sustulerit, totius rei furtum faciat: an vero eius tantum quod abstulit.* existimante Trebatio, totius rei furtum committi. Nam inquit, & qui aurem alicuius tetigit, totum videri eum tetigisse. Attamen Vlpianus putabat, in tantum eos furti teneri, quantum abstulerunt: cuius tamen sententię Vlpianus rationem non tradit. Sed puto hac in re distinctione vtendum: vel res cuius pars surripitur, illius naturę est ut eius surreptione partis, tota res vicietur, tunc certe Trebatij opinio Ofilium sequentis vera est: quia tota res inutilis est domino. Vnde qui lancem rasit, totius sur est, & furti tenetur ad id quod domini interest, apud Paulum in l. 22. §. qui lancem D. de furt: Vel res cuius pars suscipitur illius conditionis est, ut parte surrepta, reliqua integra maneat & sana, & tunc opinio Vlpiani præualet, ut in aceruo frumenti, si quis ex eo modium sustulerit eum enim intantum furti teneri actione, solummodo quantum abstulerit verum est, quo ex Vlpiani loco appetet Trebatium in his quæstionibus furtorum dissoluendis se exer-

cuisse, quod etiam ex Cicerone epist. lib. 7. colligere licet, qui scribit à Trebatio inter scyphos hanc controuersiam agitatem esse. Posset ne hæres quod furtum antea factum esset, recte furti agere. Tantam autem Trebatius in respondendo vanam ostentationem, inanemque gloriolam habebat, ut sèpissime quæ plerique ante eum dixerant, neminem præter eum sensisse audacter profiteretur, ut ex his verbis Ciceronis lib. 7. epist. ad familiares appareat. Tamen id caput, inquit ad Trebatium scribens, *Vbi hæc controuersia est notaui, & descriptum tibi misi, ut scires id quod tu neminem sensisse dicebas.* Sex. Aelium M. Manilium M. Brutum sensisse. Quod multorum huiuscæ ætatis vicium est (vitium enim malo quam malitiam nominare) qui suo nomini ex aliorum laudibus, libare laudem volunt. Cæterum Labeo, Ofilius, Cascellius, Trebatius, quandoque eadem de re cōsilium præbuerunt in l. cum filio D. de vulg. & in l. si manda uero §. si curator D. mand. quandoque Trebatius, Ofilius, & Labeo sine Cascellio in l. quid tamen D. de recept. arbit. quādoque Ofilius, & Trebatius in l. si quis §. si quis D. communi diuid. Fuit autem alias ab hoc nostro Trebatio, is cuius meminit Vlpianus in l. 5. D. de petit. hered. cui D. Hadrianum rescripsisse tradit: hocque constat tum ex serie temporum, cum ex eorum cognomine, quod illi Sergianus erat: nostro vero Testa. Multa vero de Iure Ciuali scripsit opera. Pomponius enim in dicta l. 2. D. de orig. iur. scribit cōplures Trebatij sua ætate libros extitisse, sed minus quam aliorū frequentatos esse. Certum quidem est eum scripsisse

De Religionibus lib. duos.] qui citantur à Macrobio lib. 3. cap. 6. Saturn. & quorum secundum Gellius lib. 6. cap. 12 affert. Ad eos pertinere arbitror, quæ de Trebatio Vlpianus tradit in l. & si quis §. si quis D. de Relig. & sumpt. fun.

AVLVS CASCELLIVS.

Avlum Cascellium numerat Pomponius in l. 2. D. de orig. iur. interpræclaros viros, qui Iuris Ciuilis populi Romani scientiam professi sunt: quam à Volcatio accepit autore Plinio lib. 8. Natur. histor. ca. 40. Quamobrem locum illum Pomponij in d.l. 2. D. de orig. iur. Fuit Aulus Cascellius Quintus Muius Volosij auditor, quē corruptum quamplurimi varie restituerunt: sed semper inepte, non emendandum puto, vt fecit Antonius Augustinus fuit Aulus Cascellius Q. Mutij Volosij auditor. Quiāuis hanc emēdationem à Iacobo Cuiacio approbatam esse, & sequutam repererim in notis addictam legem secundam. Sed hanc genuinam & puram, pace tantorum virorum dixerim, huius loci lectionem existimo, fuit Aulus Cascellius Q. Mutij, & Volcatij auditor. vt duos præceptores in iure habuerit: primum Q. Mutium Scæuolam, deinde eo mortuo Volcatium audiuerit, vt ex loco supracitato Plinij apparet. Nam Pomponium de duabus loquutum fuisse, denotant satis subsequentia eius verba Denique in illius honorem, &c. i: non proxime nominati præceptoris, sed alterius. Fuisse præterea Cascellium actore causarum probabilem, atque in precio habitum scribit Horatius lib. de arte Poetica, minime tamen cum Messala comparandum. Facetum quidem, elegantem, & festiui sermonis fuisse testatur Macrobius lib. 2. cap. 6. Saturnal. eum tamen seueri & infracti animi fuisse hic locus Valerij Maximi ex lib. 6. cap. 2. desumptus, satis ostendit. Cascellius inquit & ir iuris Ciuilis scientia clarus, quam periculose contumax. Nullius enim aut gratia

aut autoritate compelli posuit, ut de aliqua earum rerum quas Triumviri dictarant formulam componeret. Hoc animi iudicio, Victoria eorum beneficia extra omnium ordinem legum ponens. Quo loci obiter adnotabo Casellius recte legi, non Cesellius ut vulgo: licet apud Aulum Gellium lib. 9. cap. 14 recte Cesellius legendum putemus. quia is est alius ab hoc nostro Casellio, eumque credo esse Cesellum Vindicem, cuius mentio fit ab eodem Gellio lib. 2. cap. 16. qui commentaria lectionum antiquarum composuit. Quod autem ad Casellium attinet, is cum multa de temporibus Cæsaris loqueretur, & amici ne id faceret monerentur duas res quæ hominibus amarissimæ videntur, magnam sibi licentiam præbere respondit, senectutem, & orbitatem, Valerio Maximo autore loco supra citato. Ex quibus in senectute eum orbum fuisse, tanquam alterum Appium Claudiū colligimus. quæ quidem nimia libertas temporibus illis non congrua, eum intra Questuram retinuit. Cæterum alium ab hoc nostro, Iurisconsultum prædiatorem Casellium esse putemus, ad quem & ad Furium, Scœvolam Augurem cum de iure prædicatorio consuleretur, consultores suos reiecerisse scribit Cicero in orat. pro Cornelio Balbo, & ut à Valerio Maximo refertur lib. 8. cap. 13. his verbis. Q. Scœvola clarissimus legū vates, & certissimus, quoiescumque de iure prædicatorio (Sic enim non ut in Codicibus Basileæ impressis iare prætorio legendum esse Ciceronis locus satis ostendit) consulebat ad Furium, & Casellium, qui huic scientiæ dediti erant, consultores reiiciebat: quo quidem factò moderationem suam magis commendabat, quam autoritatem minuebat. Fieri enim non potest quin, cum in Pandectis tantus de Casellio sermo sit, quædam in his apparerent vestigia, quæ Casellium huic prædicatoriæ scientiæ operam dedisse ostenderent. Ratio etiam seriesque temporis me mouet, ut nostrum ab illo prædicatorio alium esse putemus, quem coætanum Q. Scœvola Auguris fuisse certum est, & Cicerone

adhuc adolescentे obiisse, ex eius Dialogo de amicitia: Cascellum autem nostrum tempora Augusti Cæsar is attigisse. Simileque veri non est Cascellum prædiatorem tandem vixisse, cum à morte Scæuolæ Auguris, ad victoriam usque Triūuiratus, sexaginta fere anni numerentur, quod Cicero clare demonstrat in Orat. pro Balbo. Id enim quod supra retulimus, tanquam antiquitatis exemplum assert. Dicendum itaque est Cascellum prædiatorem, patrem Auli Cascellij fuisse. Auli etiam fit mentio in l. 14. D. de hæred. instit. quem Aulum Cascellum esse putat vir doctissimus Cuiacius in Not. quas in hanc legem edidit. Verum ut ab eo dissentiam, veritas ipsa cogit. Hic enim locus, *Vt Labeo libro 4. posteriorum scribit. Nec Aristo, vel Aulus, vt pote probabile notant, sine dubio mendoſus est.* nunquam enim alibi Cascellius in Pandectis, Aulus tantum nominatur. Deinde Cascellum Labeone antiquiorem fuisse, senemque Augusti tempora tantum attigisse legimus. Quamobrem ad Labeonem eum scripta edidisse dici non potest: neque eius rei apud autores vlla extant vestigia. Præterea tēporibus Vlpiani nulla alia extabant Cascellij scripta, nisi unus liber benedictorum. Existimo itaque hac in lege pro *Aulus, Paulus* legendum, sicque exaratū est in Codicibus Fradrini. Quam lectionē ratio ipsa confirmat. Paulus enim notas ad libros ~~audire~~ Labeonis scripsit, ut supra in Paulo docuimus. Hæc autem verba (*Nec Aristo vel Paulus vt pote probabile notant*) de notis ad libros Pithanon, i; probabilium intelligenda sunt: quoniam cum ad libros probabilium notas ederent Iurisconsulti, notabant ea quæ probabilia non erant. Ex quibus recte etiam auguramur superiora verba *Labeo libro 4. posteriorum* depravata esse, rependumque *libro 4. Pithanon.* Cascellij etiam cuiusdam mentionit Martialis lib. 7. Epigram. Auli autem Cascellij prudenter & in Iure Ciuili scientiæ extant in Pandectis monu-

menta, & Iauoleni testimonio eum de iure consultum s^ea
piissime fuisse manifestum est, & Quintilianus libro 6. cap. 6.
instit. orator. Consultori cuidam Cascellio dicenti, nauem
diuidere volo: perdes, respondisse eum scribit: & Iauolenus
in l. h^eres D. de legat. in duabus statuis marmoreis cuidam
nominatim legatis, itemque omni marmore: nullam statuam
marmoream, pr^aeter duas, Cascellium putasse deberi testa-
tur. Et quanquam Ofilius, & Trebatius contra sentirent:
Labeo tamen Cascellij sententiam tutatus est; contrariam
s^epe Ofilius à Cascellio tenuit & discrepantem. Non enim
conueniebant in significatione verbi *Expensæ*. Hic enim aie-
bat precium fundi deberi: Ofilius negabat precium signifi-
cari, vt appareat ex l. quibus diebus D. de condit. & demō-
strat. Cæterum ne nimis in Cascellio immorari videar, festi-
uum & iocosum eius responsum tantum afferam. Cum enim
lapidatus à populo Vatinius gladiatorium munus ederet,
obtinuit vt Ædiles ediceret, ne quis in arenam nisi pomum
mitteret. Tunc Cascellius consultus à quodam, an nux pinea
pomum esset: respondit ei, si in Vatinium missurus es, po-
mum est, vt scripsit Macrobius lib. 2. cap. 6. Saturnal. pomi
enim verbo contra communem sensum, omnem fructum tā
duri, quam molioris corticis significari, videtur existimasse:
ficut Apostoli in Canone 4. verbum Græcum διπλα sumpse-
re. Cascellius autem plura scripta edidit, quæ tamen periere,
pr^reter

Benedictorum lib. vnum] qui extabat adhuc temporibus
Pomponij, vt ipse testatur in dicta l. 2. D. de orig. iur. ad
quem librum pertinent, quæ ex Cascellio referuntur in l.
in vsu D. de rerum & verb. signific. & in §. sed & si, l. i. quod
vi aut clam.

CAIVS FLACCVS.

Aium Flaccum Paulus in l. Massurius D. de verborum signif. librum de iure Papyriano scripsisse tradit. sic enim legitur in vulgatis codicibus: quanquam Iacobus Labitus Grauium Flaccum legendum putet.

Grauij Flacci meminit Festus in verbo *ricæ multisque aliis in locis, & Macrobius l. Saturn. cap. 18. citatur etiam ab Arnobio lib. 3. eumque Grauium Flaccum Licinianum vocari reperio. Grauij cuiusdam mentio fit apud Plutarchum in Sylla, quem per satellites strangulare Sylla iussit, quem ærarij publici curam, ex hoc loco habuisse suspicari possumus, & Cicero in Bruto Q. Grauij præconis meminit, cum quo Tincā facetissimū hominem, dicacitate certasse scribit. Eius doctrinæ nulla alia extant monumenta.*

FULCINIVS.

Aulus Iurisconsultus in eius questionis tractatione, *an ex argento surrepto, pocula facta condici possint*, Fulcinium sequutus est in l. *an ex argento D. de condict. furtiua. Ex qua, & ex l. Fulcinius D. quib. ex causis in possess. eatur & l. si mulier D. de Relig. & sumpt. fun. (quarum duarum legum Vlpianus autor est) intelligitur, Fulcinium nonnulla quæ ad Edicti explicationem pertinent, scripsisse. Eum etiam de*

impensis in rem dotalement factis tractasse apparet ex l. i. D. de impens. in rem dot. fact. si conferatur cum lege impensæ 79. D. de verb. signific.

CARTILIVS.

 Artiliij nomen agnoscitur apud Proculum in l. Cornelius D. de hæred. instit. atque ita Florentiæ legi, Antonius Augustinus l. 3. emendat cap. 6. affirmat: non ut in quibusdam impressis libris mēdose *Cartilius*. Hoc Proculi ad ductus testimonio idē existimat minime reiiciendum Cartiliij nomen in l. si ut certo §. si me rogaueris D. commod. quod multos Typographos fecisse videmus: quamuis Florentiæ ita circumscripsum esse dicatur, vt ea solent quæ respuuntur. Qua in re vehementer ego Augustini laudo iudicium, credoque nimium argutum scriptoris Florentini fuisse sedulitatem. Cum hæc duo capita tantum sint, quæ ex multis ut credibile est monumentis eius memoriam prodere nobis possint. Quare non immerito Cuiacius lib. 1. cap. 9. obseruat. scribit, Antonium Augustinum Cartilium ab obliuione vindicasse. Nescio autem an Cartilius noster, sit Cartilius ille Seuerus, cuius meminit Plinius lib. 1. epist. quicque amicus Aristonis Iurisconsulti fuisse videtur: sed si noster est, temporibus Traiani eum vixisse constat, & Iustinianus Traiani ad eum rescriptum refert in §. plane de milit. testam. in institut. quod desumptum est ex Florentino. Marci etiam Imperatoris proauus maternus fuit, auctore Capitolino in Marco. Præterea præfecturam vrbis assecuratus est, & bis Consul fuit, ut idē testatur. In vetusta inscriptione T. Aurelius Fulvius collega ei tribuitur.

P U T E O L A N V S.

Vteolanus libros Assessoriorum scripsit, quorum primus citatur ab Vlpiano in l. nam & nocere D. de pact. vbi male *Assessorum* quidam putant legi. Evidem liber Assessorum recte non dici videtur, sed de officio Assessorū. Recte autem *Assessoriorum* i: qui de Assessoribus tractat, siue vt Godophredus vult in l. xij. D. de pact. qui de Rebus in assessorio iudicatis tractat. Sabinus etiam librum composuit qui Assessorius vocatur, vt Vlpianus eodem loquendi modo, librum *assessoriorum*. Verum non incongruum est, Puteolanum libros Assessorum scripsisse: Sic enim Suetonium libros Prætorum scripsisse, legimus apud Priscianum lib. 8.

V I V I A N V S.

VIiani meminit Paulus in l. sedet si D. nautæ caup. stabul. Ex qua intelligi potest, scripsisse illum quædam quæ ad explanandam, interpretandamque eam partem Edicti Prætorij pertinebant, in qua nisi Nautæ, Caupones, Stabularij quod cuiusq; saluum fore receperint, restituerint, iudicium se daturū Prætor pollicetur. Non nihil etiam de primo capite legis Aquiliæ, in quo scriptum erat. Cæterarum rerum

Aa

*præter hominem, & pecudem occisos: si quis alteri damnum facit quid ve
tiverit, frigerit, ruperit iniuria &c. l. 27. D. ad leg. Aquil. Vide-
tur præterea ad Edictum Ædilium Curuliū quædam scrip-
tisse, ex l. 1. §. apud Viuianum, & ex l. quis sit D. de Aedil.
Edicto. Et ad eam partem Edicti Prætoris, qua de damno
infecto agebatur in l. fluminum §. item & apud D. de damno
inf. & de interdicto vnde vj. ex l. 1. § non autem D. de vj &
vj arm. Interdictum denique de itinere, actuque priuato
explicasse apparet ex l. 1. §. Viuianus D. de itin. act. priu.
Vlpianus autem eum auctorem facit huius axiomatis, *habi-
tationem commodari posse sed in l. si gratuitam D. de præscr.* eius
sententiam moderauit: quemadmodum & Paulus in l. in
commodato §. duabus D. Commod. Ex qua colligimus,
Pomponium quædam in Viuiani scripta notasse. Colligerē
etiam libenter ex l. qui mittuntur 35. D. ex quib. causis
maior Viuianum ætate Proculi vixisse, vel potius post Pro-
culum floruisse, & ex Scæuola in l. 14. D. de iure codic. apud
quem expositam esse Sabini Cassij, & Proculi controvèrsiam
refert.*

Q V I N T U S S A T U R N I N U S .

Atumnus libros ad Edictum compositum
quorum decimus citatur ab Vlpiano in l.
cum aurum §. idem Pomponius D. de auro
& arg. leg. eius etiam meminit Vlpianus in
l. si duo §. Marcellus D. de iureiur. in qua
illum Marcello consensisse refert. Ea autem
quæ ex Quinto Saturnino desumpsit hac in lege Vlpianus,
ex libris ad edictum desumpta esse reor. Cæterum cuiusdam

Saturnini mentio fit ab eodem Vlpiano in l. iij. D. mandat. quem nostrum fuisse qui dicet, non aberrauerit. Ex quibus apparet eum Q. Claudij Saturnini nomen habuisse & Prætorem fuisse: quo Prætore Marius Paulus quidā fideiusserset pro Daphnide mercedem pactus ob suam fideiussionem, & sub nomine alterius ex euentu litis cauerat, sibi certam quātitatē dari. Quapropter ab eo maiores fructus inferre iussus est, & aduocationibus ei interdictum, quemadmodum sèpè interdicebantur apud Romanos, vt apud Plinium lib. 5. epist. 13. Veruntamen Marius ille videbatur velle à Daphnide mandati iudicio consequi quod erat condemnatus, quasi is iudicatum solui fideiussisset, vt non redemptor litis extitisset atque hac de re DD. fratres adiit, sed rectissimè ab ijs rescriptum est, nullam actionem eum propter suam calliditatem habere, quia mercede pacta accesserat ad talem redemptionem. Quamobrem hac lege à nobis sic enarrata Vlpiani verba illa deprauata esse, rectè colligimus. *Videbatur autem mihi iudicatum solui fideiussisse, & quasi redemptor litis extitisset, velle à Daphnide mandati iudicio consequi, quod erat condemnatus, sed rectissimè Diui fratres rescriperunt, &c.* Quæ quidem Hotomanus lib. 5. cap. 9. obseruat. restituere tentauit, sed non fœliciter. Scrupulus enim ille menti meæ inhæret dictionem *mihi* adulterinam esse. Vlpianus siquidem eadem ætate non vixit, qua L. Saturninus, sed longè post DD. fratres, sub Seuero & Antonio cœpit IuriCiuli operam dare: post sub Heliogobalo, & postremo sub Alejandro Seuero maximè floruit. Quomodo igitur in auditorio DD. fratribus Vlpianus assidere potuerit non video, quinimo certissimum est non assedisse. Expungenda itaque est hæc dictio *mihi* reponendumque nomen *Marius* quod ignorantia eorum qui in transcribens libris incumbebant, vel cum litterè vetustate exesæ fuisserent, ignaro quodam notario, vel Typographo facile fuit

hanc dictionem *mihi* ad constructionem latinarum vocum accommodatam, sed ad mentem Vlpiani ineptam, reponere. Locus ergo Vlpiani ille sic legendus est, *Videbatur autem Marius quasi iudicium solui fideiussisset, non quasi redemptor litis exitisset, velle à Daphnide mandati iudicio consequi, quod erat condemnatus. Sed rectissime Diui fratres, &c.* Atque ita sensus huius legis aper-
teſſimus eſt. Cum enim Marius à Q. Claudio Saturnino Præ-
tore maiores fructus, j. duplos fructus, vt interpretatur Cu-
jacius lib. 5. Obſeruat. cap. xxj. inferre iuſſus erat, quod ini-
quum videretur Saturnino, eum qui aduocationibus incū-
bebat, redemptorem litis extitisse. Videbatur autem Mario,
ſi tanquam redemptor litis condempnatus eſſet à Prætore,
quod iudicatuſ ſolui fideiussiſſet apud Imperatores à Daph-
nide mandati iudicio consequi poſſe, quod erat condemna-
tus: ſed Diui fratres nullam actionem eum propter ſuam cal-
lidadem habere rescripſerunt. Saturnini pleraq; ſententiæ
ab Vlpiano notantur. Quod quidem causam præbuit Baldo
dicendi in l. 1. C. de ſacros. Eccl. notatum eſſe, Saturninos
eos in ſcholis appellari, qui absurdas & parum probatas ſen-
tentias proferrent. Vixit autem Claudius Saturninus, &
ſub D. Pio, cuius ad Saturninum reſcriptum affert Martia-
tianus in l. 1. D. quæ reſ pign. vel hyppoth. Meminit præ-
terea Iabolenus lib. 2. epistol. Seij Saturnini Archituberni,
qui teſtamento fiduciarium reliquit hæredem Valerium
Maximum, ſed aliis is eſt ab hoc noſtro Iuris conſulto.

MINITIVS NATALIS.

Initius, ſive Minutius Natalis, is eſt ad quem Iulianus libros ſex, quorum in indice fit mentio, ſcripsit quod intelligendum eſt vt ſupra docui-
mus in Iuliano, vt Iulianus notas ediderit ad

Minutij scripta: non autem secundum Alciati sententiam, vt Iulianus libros illos sex dicauerit Minitio Natali, quod præter ea quæ diximus manifestum reddetur, si quis inscriptionem legis Minutius D. de rei vindicat. cum illa lege cōparare velit, vbi Iulianus lib. vj. ad Minutium: *Minutius interrogatus, si quis nauim suam aliena materia refecisset, an nihilominus, siue, num dominus eiusdem nauis maneret?* Respondit manere. Sed si in ædificanda eadem fecisset, non posse Iulianus notat. Nam proprietas totius nauis, carinae causam sequitur. Ex secundo horum librorum decerpta est l. 8. D. ad leg. Rhod. de jactu. Quamobrem hæc ferè cogunt, vt credam, Minutium de re nautica scripsisse. Vixisse autem eum Trajani temporibus, apparet, ex l. Diuus Trajanus D. de férijs, in qua rescriptum Trajani ad eum refertur. Ex qua etiam colligo, Minitium Natalem Proconsulem fuisse. Hæc siquidem lex desumpta est ex Vlpiano lib. 7. de officio Proconsulis. Eius denique verba si quis attente legerit, Trajanum Imperatorem, Proconsulem alloqui satis intelliget. Cæterum Minitius iuris scientia maximè floruit, Sabini sectam sequutus ex l. teneatur D. de act. empti, & omni alia excellēti doctrina præstítit. Quapropter Plinius lib. vij. epist. ab eo, quid de libro suo iudicaret, petere non recusauit: quinimò emendandum ei libentissimè tradidit. Porrò Minitij cuiusdam Asiæ Proconsulis meminit Nicephorus Calixtus Eccles. historiæ lib. iij. cap. xxvij, qui sub Adriano vixit, & ad quem rescriptum pro Christianis misit, quod extat apud D. Iustinum Martyrem, & apud Eusebium. Verum alium ab hoc nostro esse existimo. Ille enim Fundanus nominatur: noster autem Natalis. Fuit etiam aliis à nostro Minutius Fœlix, quem Romæ insignem causidicem fuisse scribit D. Hyeronimus, & duos Dialogos edidisse refert: quorum alter Octavius inscribitur, alter de fato, cuius meminit Lactantius in suis libris.

BLESIUS.

Sabinus in l. is qui fundum D. de usufr. leg. Blesi mentionem facit, Trebatij quoddam responsum referentis. Iunij Blesi meminit Tacitus lib. iij. Annalium, qui Africæ Provinciæ prærerat.

PACONIVS.

Paconium citat idem Paulus in l. Paconius D. si à parente quis manum. eiusque pium simul & castum responsum refert. Si quis enim à parente manumissus, turpes personas, veluti meretricem, hæredes fecisset, totorū honorū contra tab. possessionem parenti dari: & si turpis hæres non esset institutus, constitutæ partis, id est tertiaræ partis possessionem dari, respondit. Cornelius Tacitus Paconij cuiusdam meminit, quem Italia depulsum fuisse cum Heluidio scribit xvij Annalium, & alijs M. Paconij libro 4. qui Legatus C. Syllani fuit.

CAIVS CASSIVS LONGINVS.

Affia longina gens plebeia fuit, sed tamen antiqua & honorata, ut ex Fastis appareat, à qua originem traxit suam C. Cassius Longinus, quem ex filia Tuberonis, quæ fuit neptis Seruij Sulpitij, natum esse tradit Pomponius in

dictal. 2. D. de orig. iur. Hic autem maiorum honoribus,
qui amplissimi quidem & illustres fuere, respondit. Consu-
lem enim eum fuisse cum Quartino, temporibus Tyberij
idem Pomponius scribit. Cuius tamen rei, an cum Quarti-
no Consul fuerit Caius Cassius Longinus, magna est inter
authores dissentio. Cuspianus enim hunc locum mendosum
putat, & cum Q. Haterino, non cum Quartino legendum
asserit. Quem tamen errare manifestò ex eo colligi potest,
quod ut ipse faretur, Q. Haterius 12 anno Imperij Tyberij,
C. Caluisio & Cn. Getulico Coss. mortuus sit: Cassium au-
tem Longinum nono aut decimo anno post obitum eius,
Consulem tantum fuisse, Fasti testentur. Nescio tamen, quid
extraordinariò de extraordinarijs Coss. cogitauerit vir eru-
ditus. Iustus verò Lypsius L. Cassium, qui cum M. Vinucio
Quartino Consul fuit, anno urbis Declxxiiij, alium esse
putat ab hoc Caio Cassio Longino Iurisconsulto: erudite
quidem hoc demonstrat, contra Onuphrij, Antonijque Au-
gustini sententiam. Cum tamen Pomponium Iurisconsultum
dicentem C. Cassium Longinum Consulem fuisse cum
Quartino temporibus Tyberij, errasse sustinet: cogit me,
& inuitum, ut errorem eius apertum declarem. Quid enim
cum animo meo hoc reprehensionis genus: cogit me inquā,
laus & fama Pomponij, quam omnes iuris studiosi puram, &
intactam conseruare debent, & aduersus obtrectatorum ca-
lumnias pertinaciter defendere. Nec enim verba Pomponij
de M. Vinutio & L. Cassio Coss. interpretanda sunt: nec
Pomponij mens vnquam hæc fuit: quæ opinio virum
eximia eruditione præditum, pace eius dixerim, sefellit.
Sed Pomponius de ijs loquutus est, qui in Fastis Cassiodori
appellantur Vinicius & Longinus, qui Consules post pas-
sionem Saluatoris nostri Iesu Christi fuere. Qui quidem
Consulatus de alio Longino, quam de Cassio Longino no-

stro intelligi nō potest, eum his temporibus, authores alium non memorēt. Fuit quidem Longinus, cuius meminit Pomponius dicta lege 2. sed ad eum, Consulatus ille referri non potest, cum is ex Equestri ordine sub Vespasiano floruerit, & tantum ad Præturam vsq; peruererit, autore eodem Pomponio. Caius autem Cassius noster plurimum autoritatis in ciuitate habuit, donec C. Cæsar ciuitate eum expulit, apud eundem Pomponium: quod propter nimiam eius autoritatem fecisse credendum est, & confirmat Lætus de Magistrat. Romanis cap. xxvj. expulsus Cassius in Sardiniam deportatus est, dicta lege 2. de orig. iur. Quæ omnia luculenter describit Tacitus lib. xvi. Annal. quamuis Philippus Beroaldus in Suetonium Tranquillum in Nerone, eum de quo Tacitus loquitur, alium ab eo de quo mentionem facit Pomponius, existimet. Mortem, inquit, Tacitus Poppeæ ut palam tristem, ita recordantibus letam, ob impudicitiam eius saevitiamque, noua insuper inuidia Nero compleuit, prohibendo C. Cassium officio exequiarum, quod primum indicium mali, neque in longum dilatum est. Sed Syllanus additur, nullo crimine nisi quod Cassius opibus vetustis, & grauitate morum, Syllanus claritudine generis, & modesta iuuentia præcellebant. Igitur missa ad Senatum oratione, remouendo utrosque à Republ. differuit: Obiectauitq; Cassio, quod inter imagines maiorum, etiam C. Cassij effigiem coluisse ita inscriptam (DVCI PARTIVM) quippe semina belli Civilis & defectionem à domo Cæsarum quæsatam. Ac ut memoria tantam infensi nominis ad discordias viceretur, assumpisse L. Syllanum iuuenem genere nobilem, animo promptum, quem nouis rebus ostentaret. Ipsum dehinc Syllannm increpuit ijsdem quibus patruum eius Torquatum, tanquam disposeret jam Imperij curas, præficeretq; rationibus & libellis & Epistolis libertos: & inania simul, & falsa. Nam Syllanus inten-
tior metu, & exitio patrui, ad præcaendum exterritus erat: Inducit post
hoc vocabulo indicum, qui in Lepidam Cassij uxorem, Syllani amitam,
inceustum cum fratri filio, & diros sacrorum ritus confingerent. Trahebā-
tur,

tur ut consij, Volcatius Tullinus, ac Marcellus Cornelius Senatores, & Calphurnius Fabatus Eques Romanus, qui appellato Principe instantem damnationem frustrati, mox Neronem circa summa scelera distentum, quasi minores evasere. Tunc Senatus consulto Cassio & Syllano exilia decernuntur, de Lepida Cæsar statueret: deportatusq; in insulam Sardiniam Cassius, & Senatus ius expectabatur. Huic autem loco vulnus inflixerunt librarij, cui mederi non posse fatetur Iustus Lypsius: quem tamē sanare tentabo, licet in eo hæreat cicatrix. Legi itaque hæc vltima verba, & Senatus ius expectabatur, corrupte in vulgaribus Codicibus existimo, reponendumq;; Nec Senatus ius sp̄estabatur, j: probabatur. Spectari enim pro probari usurpatum s̄xp̄ legimus. Vnde Spectatio pro probatione pecuniæ à Cicer. Act. v. in Verrem sumitur. Ex omni pecunia quām oratoribus soluere debuisti, certis nominibus deductiones fieri solebāt, primum pro sp̄eciatione & collybo, deinde pro nescio quo cerario. Quæ lectio, orationis sensui congruit: vulgata vero, aliena prorsus à mente autoris, qui scribit Senatus consulto Cassium, & Syllanum exilio damnatos esse: Neronem autem in Insulam Sardiniam deportasse Cassium, Syllanum vero per Centurionem interfici iussisse: atque ita apparent Senatus ius, vel iudicium à Nerone non probatum. Exilium enim & deportatio in insulam diuersa sunt. Exilij nomen generale est, auctore Martiano in l. 5. D. de interdict. quippe & pro relegatione aliquādo sumitur, quæ multo mitior est deportatione. Nec in Syllani causa iudicium Senatus à Nerone probatum, cum eum exilio à Senatu damnum, interfici iussit. Conjecturam etiam nostram iuuat, quod Vlpianus scribit in l. 6. D. de interd. & releg. Principem solum in insulam deportare posse: si verò quis Magistratus aliquem in insulam deportandū putat, hoc ipsum Principi scribere debet, missa plena opinione, ut Princeps æstimet, an sequenda sit eius sententia. sic hoc in loco Senatus censuit, Cassium & Syllanum exilio

damnandos: missam eius Neroni plenam opinionem credendum est, ut saepissimè scripta mittitur: testis est præter alios, locus ille Cornelij Taciti lib. xij quum de seruis apud Senatum agebatur. Quia tamen indita poena satis dura Neroni non videbatur, non spectauit ius Senatus, vt supra demonstrauimus. Hoc remediuū huic loco tam dilaniato impoñendum putauī: quod quidem si totum penitus non sanat, non tamen exulcerat. Cassius itaque in Sardiniam contra ius Senatus deportatus est à Nerone, sed reuocatus post eius mortem à Vespasiano, vt testatur Pomponius d. l. 2. Antequam autem deportaretur, Syriæ præfuit, Narso succedens, cumque ibi præcesset à Claudio Cæsare Meherdatem iuuenem, qui rex Parthiæ ab eo datus erat, ad Euphratis ripam deducere iubetur. Stolam etiam sacerdotalem Pontificis Iudæorū, quæ antea à Tiberio Iudæis redditæ erat, Romanis custodiendam dedit. Ea tempestate Cassius cæteros præeminebat peritia legum. Nam militares artes per otium tunc ignotæ erant; & industrios, pax in æquo tenebat. Attamen quantum sine bello dabatur, reuocare priscum morem, exercere legiones, cura, prouisu agere, perinde ac si hostis ingrueret: Ita dignum maioribus suis, & familia Cassia ratus per illas quoque gentes celebrata, vt scribit Tacitus lib. vij Annal. Cæterum luminibus orbatum Cassium fuisse, legitimus apud Suetonium Tranquillum in Nerone, quæ quidem orbitas seueritatis magnæ inditum luculentum est: sic Cæsellium diximus, sic Appium omnes norunt, sic Catulum Messallinum luminibus orbatum testatur Plinius lib. 4. epist. Tanta enim Cassij in iure dicendo seueritas erat, vt Tribunal eius, reorum scopulus appellaretur: quām deinde ipse cognouit ad sedanos motus maximè nocuam. Cùm enim Putolani seditionem concitassent, Cassiusque adhibendo remedio delectus esset, quia seueritatem eius non tolerabant,

precante ipso, ad Scribonios fratres cura transfertur, vt autor est Tacitus lib. xij Annal. qui eodem libro tradit, cum Neroni propter victoriam ab Artaxatis reportatam, arcus, continui Consulatus, statuæ decretæ, & vt inter festos dies referretur, quo patrata victoria, quo nunciata, quo relatum de ea esset: C. Cassum de cæteris honoribus assensum: si pro benignitate fortunæ Dijs grates agerentur, ne totū quidem annum supplicantibus sufficere differuisse: eoque oportere diuidi sacros, & negotiosos dies, queis diuina colerentur, & humana non impedirent. Fuit autem Cassius Longinus Sabinianæ sectæ: Sabino enim successit, autore Pomponio in l. 2. D. de orig. iur. Sabinumque Cassij magistrū vocat Paulus lib. xij ad Edictum in l. 20. de recept. arb. vbi ingenui, & probi animi memorandum, multisque nostri seculi auctoribus imitandum exemplum traditur. Cum enim Sabinus scripsisset, arbitrum mutare posse sententiam, hocque contra Iuris Ciuilis regulas responsum esse videretur: tantum abest ut Cassius eum reprehenderit, vt sententiam magistri sui totis animi viribus excusasse eum testetur Paulus: scilicet de ea sententia Sabinum non sensisse, quæ arbitrium finiat; sed de præparatione causæ: neque imitatus est Aristotelem de quo conqueritur Plato apud Ælianum lib. 4. Var. histor. eum ad instar muli fecisse, qui cum saturatus est lacte materno, calcibus petit matrem. Cassius præterea noster, Cassianæ scholæ auctor, & parens fuit, eiusque domus temporibus Trajani, à Quadrato claro oratore possessa fuit ex testamento Quadratillæ auiæ suæ, auctore Plinio lib. 7. epist. Cuius verba hic apponere æquum esse duxi, quoniam id laudi, honoriq; Cassij non parum conducit. Lætor, inquit, etiam quod domus aliquando C. Cassij huius qui Cassianæ scholæ princeps & parens fuit, seruiet domino non minori. Implebit enim illam Quadratus, & decebit, rursusq; ei pristinam dignitatem, celebritatem, gloriam reddet, cum tantus

orator inde procedet, quantus ille Iurisconsultus. Cassius denique multos scriptis mandauit libros.

Apud Vrseium.] qui citantur ab Vlpiano in l.x quid tamen D. quib. mod. vſuſtr.

Iuris Ciuilis libr. x.] Tot enim fuisse existimo. Nam ex Cassio lib. 8. Iuris Ciuilis haec desumpsit Vlpianus, fructuarium per arbitrum cogi reficere, quemadmodum subserere cogitur arbores, & aucupiorum & venationum redditum, ad fructuarium pertinere, & carnem fætus demortui ad fructuarium pertinere. Vlpianus etiam Cassium lib. x. Iur. Ciuilis dixisse scribit. Si gregis, vel armentis uſuſtus legatus, nec uſuſtarius ex natis gregem suppleat, teneri eum proprietario. Ex quibus apparet, Cassium his in libris de uſuſtuſtuſcripsisse.

PLAUTIUS.

PE Plautij vita nihil constare Forster scripsit. fit tamen mentio Plautij Syluani in Fastis, qui Consul fuit tertio anno Imperij Antonini Pij, cum Iulio Seuero, & ab urbe condita 893. secundum Gregorium Haloandrum. Plautij etiam, Syluanorū nomen fuisse ostendit Onuphrius. Ad eum Iulianus scripsit libros quinque, Iulius Paulus libros xvij. Ex quorum primo, est l. Plautius D. de procur. ex viii l. Plautius D. de condit. & demonstrat. ex ix. l. qui hæredi eod. tit. & l. Plautius D. de auro & arg. leg. Ex xij, l. Plautius D. ad leg. falcid. Ex eius scriptis quoque est §. fin. l. si proprietarius D. de damno infecto. Tribuitur etiam ei §. Plautius legis si ab eo D. eod. tit. apud Plautū autem omnes iuris autores consensisse Vlpianus ait in l. i. §. inter-

dum D. de usufr. accresc. *Vusufructum scilicet constitutum, & postea amissum, nihilominus ius accrescendi admittere.* Omnes autem iuris autores, interpretabimur utriusque sedē, tam Proculeianos, quam Cassianos.

V I N D I V S.

Vlpianus lib. xj ad Ediat. in l. xj D. de minor. Vindij cuiusdā meminit: sed tamen aliis est, ab hoc nostro Iurisconsulto. Ille enim temporibus Alexandri Seueri vixit: hic temporibus Diui Pij floruit. Capitolinus enim Antoninū Pium Imperatorem eius consilio usum scribit. Vnde apud Ålium Spartianum, hunc locum corruptum puto. *Vindium Quadratum, & Catilium Seuerum & Turbonem grauiter insequutus est.* Nullus enim Vindius Quadratus apud autores reperitur, minusque Numidius: quemadmodum corrigendum esse putauit Cuspinianus in Fastis. Restituenda igitur putarem hęc verbas sic. *Vindium, cum virgula quæ nomen separatum significet, Quadratum, & Catilium Seuerum.* Hęc enim lectio litterę corruptę prorsus conueniēs est. Quę tamen si nimis atdua videtur, sic posse etiam legi existimo. *A. Iulium Quadratum.* Est enim lapis in radice Cælij montis inuentus, in quo ita scriptum est, *T. Julio Candido II. A. Julio Quadrato II. Coſ.* Vindius Varus dicitur ab Callistrato l. 3. D. de test. qui sub D. Hadriano Cilicię fuit legatus, ad quem ipse Hadrianus epistolam misit. Vindij autem testimonio Mætianus, Paulus, Vlpianusque usi sunt in l. 2. § si absens D. si ex nox. causa ag. l. Iurisgentium §. si ante D. de pact. l. si quis D. de iud. ex qua intelligitur.

De Praetoris Edicto] nonnulla edidisse, &

*De detractione falcidiæ) ex l. poenales §. fin. D.ad leg.falcid.
in qua Mætianus illum vocat suum: ex qua Vindium Cassianæ
sectæ fuisse, non pigebit dicere.*

VALERIVS SEVERVS.

 . Valerij Iurisconsulti mentionem facit Cicero lib. iij epist. ad familiares, quem cōmendat Appio Pulchro: sed alius est à nostro Valerio Seuero, quem sub Antonino Pio vixisse existimo. Extat enim Antonini Pij rescriptum ad Seuerum in l. l. C. de procurat. Quapropter legendum arbitror apud Iulium Capitolinum hoc in loco. *Vindio, Vero, Saluio, Valente. Seuero non Vero*, tum quod Verus nemo vñquam Iurisconsultus fuerit: cum quod Capitolinus illum cum Saluio Juliano coniungat. Julianus autem Valerij Seueri responsum affert lib. 3. Digest. in l. ex facto D. de negot. Sicuti sēpissimē Iurisconsultos responsis vel sententijs coætaneorum Iurisperitorum vti, in Pandectis legimus. Hic autem error ut loco *Seueri* apud Capitolinum *Veri* nomen scriptum fuerit facile librariorum ignorantia irrepsit: sicut & in multis Pandectarum capitibus loco Seueri & Antonini Impp. Veri & Antonini corrupte legitur. Sic quem anno ab urbe condita 879. Fasti Græci Consulem Seuerum habent, in Cassiodori Chronicis *Verum* corrupte legimus. Nec obstat quod Callistratus Valerij cuiusdam Veri mentionem faciat, ad quem de excutienda fide testium Hadrianum Imp. rescriptum mandasse scribit in l. testium 3. D. de testib. Hæc enim ad Iurisconsultum nostrum referenda nullo modo sunt, quod mendosum illud nomen hac in lege esse certum sit. In

quibusdam siquidem codicibus *Valerius Varus* legitur, & in *Haloandri*, *Valerianus Verus*, quæ lectio receptior est, licet non penitus integra. Nihil enim de Valeriano Vero apud auctores reperitur. Augurarer itaque *Valerianum Verum* viciosè, pro *Valerio Verano* legi, hac nominum transpositione facta. quod sèpif-
sime Typographorum incuriosa facit inscritia. Valerij enim Ve-
ranij meminere auctores, & præcipue antiqua quædam inscri-
ptio, quæ sub Imperio Hadriani Hibero Cos. honesta militia
missum fuisse eum testatur. Arrij etiam Seueri fit mentio ab
Vlpiano in l. xj D. de minor. quem Præturam exercuisse hoc
ex loco constat: sed alium ab hoc nostro, series temporum affir-
mare nos cogit: cum illum sub Alexandro Seuero floruisse ap-
pareat ex verbis Vlpiani *Arrius Seuerus quia dubitabat ad Impera-*
torem Seuerum retulit, j: ad Alexandrum Seuerum, qui xiiij cura-
tores vrbis fecit, autore Lampridio in eius vita. Attamen hoc
nomen *Arrij* hac in lege mendosum est: non nulli emendāt *Deme-*
trius, alijs, *Decius*. Sed Prætores illos fuisse [nunquam legi, nec
apud historiæ Latinae scriptores eorum mentio temporibus
illis congruens villa sit. Existimarem legendum *Annius Seuerus*:
Nec enim difficillimè pro *Annius* exaratum est *Arrius*. Annium
autem Seuerū Alexandri Seueri temporibus vixisse constat, &
Gordiani senioris sacerorum fuisse apud Iulum Capitolinum in
Gordianis. Fit etiam mentio Rutilij Seueri in l. i. D. de ventre
insp. qui sub DD. fratribus vixit, & Seueri meminit Vlpianus
in l. 4. D. de in ius voc, vbi quidam *Seruum* repónendum pu-
tant, moti fortasse eo, quod Vlpianus supra, Labeonis autoritate
vsus sit. Cæterū Valeriam Seuerum de iure respondisse Iulia-
nus ait in d. l. ex facto D. de negot. gest. Eius scripta probauit
Vlpianus in l. filiusfamilias §. filiusfamilias D. de procurat. &
in l. i. §. quæsum est D. de aqua quotid. & æstiua. Nec omit-
tendum corrupte in Codicibus Odophredi, Seueri mentionem
fieri in l. qui concubinam §. i. D. de legat. iij: quod satis inno-

tescet ex auctore illius capit is. Qui enim fieri potest, ut Labeo Seueri mentionē faciat, cum Seuero multo antiquior sit. Apparet etiam ex aliorum Iurisconsultorum nominibus quorum sententiæ referuntur, hoc verissimum esse, & pro Seuero *Seruum* legendum.

P E D I V S.

 Vnc Sextum Pedium vocat Paulus in l. non distinguemus §. penult. D. de recept. arb. & in l. si seruum D. ad leg. Aquil. & Vlpianus in l. de pupillo §. & belle D. de oper. noui enunciat. Quem constat ante tempora Vlpiani vixisse, ex l. verum §. si seruo D. pro socio, & inter Saluim Julianum, & Sabinum ex Vlpiano in l. lxijj D. eod. apud quem Julianus scribit Sextum Pedium referre responsum Sabini, sic enim legendum est (*& ait Julianus Sextum Pedium referre Sabinum respondisse*) non ut in vulgatis Codicibus corrupte. *Et ait Julianus lib. 6.* vel ut in alijs, *Sextum Pomponium referre Sabinum respondisse*. Julianus enim Pomponio erat antiquior, atque ita Pomponij auctoritate vti non poterat. Pedium quidem sub Imperatoribus vixisse, apparet ex Vlpiano lib. §2. ad Edictum, in l. 5. D. de oper. noui enunciat: eum tamen alium puto ab hoc Pedio, quem Persius oratorem in Satyra describere videtur.

Fures ait Pedio Pedius quid carmina ras.

Vibrat in Antii: heis doctas posuisse figuras

Laudatur.

alium etiam illo Pedio Blæso qui sub Nerone repetundarum dannatus est. Hunc autem scripsisse constat.

Ad Edictum lib.] Ex multis Iurisconsultorum locis ex l. item

si §.

si §. item queritur D. de negot. gest. l. i. D. de dolo l. item si §. Pedius D. de alien. iudic. mut. causa fact. l. Pedius l. Pomponius §. recepisse D. de recep. arbitr. Ad quos referenda videtur, quæ ex Pedij lib. xv. referuntur ab Vlpiano in l. quam Tuberonis §. tam autem D. de pecul. & in l. i. §. licet D. de tribut. act. Citatur à Paulo liber xxv. Pedij ad Edictum, in l. sed cum patrono §. fin. D. de bonorum posse. affuerantis notas, litteras non esse; quod impulit Paulum ad credendum, notis, tabulas scriptas non contineri. Et ad hos libros ad Edictum referenda sunt, quæ de eo dicuntur ab Vlpiano in l. iij D. ne quis eum qui in ius voc.

LÆLIUS.

Vixisse Hadriani temporibus hunc Lælium constat ex Pauli scriptis in l. antiqui D. si pars haered pet. eumque vidisse in Palatio liberam mulierē, quæ ab Alexandria perducta erat, vt Hadriano ostenderetur cum quinq; liberis, ex quibus quatuor eodem tempore enixa dicebatur, quintum post quadragesimum diem in l. postquam D. de petit. haered. Hanc Serapiam vocari cōstat, tum ex Capitolino in Antonini vita, cum ex Cajo in l. 7. D. de reb. dub. Ex his notandum eadem ætate qua Julianus Lælium vixisse: Et Paulum maluisse, Lælij in hac historia enarranda vti auctoritate, quam Saluij Iuliani: licet eandem suis scriptis inseruerit ad Vrseium Ferocem, vt colligere est ex l. 36. D. de solut. hac vtique maximè ratione, vt existimo, quod Lælius eam Alexandrinam foeminam se vidisse, cum ostenderetur Hadriano, testetur: Saluius autem qui tunc temporis Romæ non erat, hoc sibi in Ægypto affirmatum tantum

afferat, atque ita in ijs quæ extra communem naturæ regulam contingunt, magis oculis, quam auribus credendum esse nos admonet. Ex ijs autem quæ dicta sunt à nobis, quis non coniicit, Lælium Hadriano Imperatori perquam familiarem fuisse. Idem Paulus sententiam suam Lælij auctoritate comprobavit, si credimus Labito, sed tamen Aelij lectionem retinendam puto. Aulus Cellius meminit cuiusdam Fœlicis, qui de Comitijs tractauit, & Modestinus Lælij Bassi.

ATILICINIVS.

Aulus, Vlpianus, & Pomponius Atilicinij memorerunt in l. iij D. si quis caut. in l. si vnuis D. de pact. l. motus D. de procurat. l. postquam D. de petit. hæred. l. & Atilicinus D. de seruit. rustic. præd. l. quod si D. de relig. & sumpt. fun. l. postquam D. de pignorat. act. Maximæ auctoritatis doctrina eius fuit apud Iustinianum. In institutionibus enim de haered. instit. §. 1. ait se Constitutionem edidisse, qua seruos proprios instituere licet sine libertate: quod & æquius (inquit) erat, & Atilicinio placuerat. Magnam autem illi cum Proculo Iurisconsulto necessitudinem intercessisse, tantiq; fecisse Proculi iudicium constat ex l. Atilicinus D. de pact. dotal. vt illum per epistolam aliquando consuluerit; & sæpè citantur conuenientes eorum sententiæ in l. ergo D. de seruit. rustic. præd. in l. quid tamen §. si quis D. de recep. arbit. in l. si seruus D. de pecul. Cæterum de iure eum respondisse, cum Nerua filio probat. l. qui se debere D. de condic. causa data causa non sequuta. de eo enim explicandus est locus ille. Quare in l. si quis §. si quid D. communi diuid. suo loco scriptum non esse

nomen *Atilicinij* augurarer: nec cum *Sabino* coniungendum, sed cum *Nerua*, & *Sabinum* pro *Nerua* supra reponendum. Neque enim *Sabinus*, & *Atilicinus* eiusdem scholæ fuere: sed *Nerua*, & *Atilicinus*: atque ita eos eadem sensisse verisimilius est, & de eadem re simul respondisse. *Atilicinij* tamen sententiam improbatam fuisse *Vlpianus* scribit in l. item liberatur D. quib. mod. pign. vel hypoth. soluatur, existimantis, si satisdetur alicui certæ pecunia, recedere eum à pignoribus debere.

O C T A V E N V S.

 Vius Imperatoris ætate Octauenus vixerit, facilis non est negotij explicare. Pomponius quidem, cum Aristone qui temporibus Trajanii vixit, eum coniungit, & utriusque sententiam affert. Non enim hic Accursium sequendum puto, qui Pomponium hanc epistolam ad Octauenum & Aristonem scriptissime existimat: Eorum siquidem sententiam tantum profert de hac quæstione, quam ipse proposuerat. Quod ex verbis ipsius legis facilius probabitur, quæ est xx. D. de fideic. libert. Paulus autem, & Vlpianus Octaueni mentionem faciunt in his capitibus, quæ ex eorum ad Edictum libris excepta esse inscriptiones ostendunt in l. si familia §. Octauenus D. de iurisdict. omnium iud. l. quod si in diem l. item videndum D. de petit. hæred. l. qui inter quemadm. seruit. amitt. l. necessario D. de peric. & commodo rei vend. l. si rem D. de rei vindicat. l. electio §. finali D. de noxal. act. l. non distinguemus §. si seruus D. de recept arbit. l. item videndum D. de petit: hæred. l. si seruus §. oliuam D. ad leg. Aquil. Vnde coniisci potest, ad Edictum quædam illum scriptissime, & Pomponium eius scriptis maximè delectatum.

SEXTVS CÆCILIVS.

Æcilio multos fuisse doctos, scriptorésque, omnibus notum esse puto. Hic autem Sextus Cæcilius ut restatur Gellius lib. 2. cap. 1. in disciplina iuris atque legibus Pop. Romani noscendis, interpretandisque, scientia, vsu, auctoritatéq; illustris fuit. Vnde colligimus, male Cæcilio quodam Gallo in dictionarijs & Thesauris Latinis, hæc Gellij verba tribui, cum *Aelium Gallum*, non *Cæcilium Gallum*, legendum esse apud Macrobius, & apud Gellium lib. 16. cap. 5. supra in Gallo dixerimus: neq; Bernardinus Rutilius audiendus est, qui eum cuius mentio fit in Pandectis à iuris auctoribus, P. Cæciliū quendam Seruij auditorem fabulatur. Ceterū cum Sextus Cæcilius in area Palatina salutationem Cæsarī operiretur, ad eum Philosophus Phauorinus accessit, colloquutusque est ei, multis alijs præsentibus: atque in illis sermonibus orta est inter eos quæstio legum xij tabularum, quæ decemuirales appellantur. Vbi cum Phauorinus obscuritatem earum legum damnaret, hoc præclarum verbum pronunciauit. *Obscuritates legum non assignari debere culpe scribentium, sed inscitiae non affequentium.* Ex quibus colligimus leges xij tabul. eum apprime calluisse, & earum præcepta maximè probasse. Vnde non immerito à Iustiniano in l. 1. C. de communi seruo manum. Cæcilius iuris antiqui conditor appellatur. Quamuis in nonnullis codicibus, legatur eò loci *Sextus Aelius*. Cæciliij tamen lectio verior est, & probatur ab Haloandro, & à Cuiacio lib. 7. cap. 25. obseruat. Scripta autem Cæciliij Papinianus, Vlpianusq; probauerunt in l. Titio centum D. de condit. & demonstr. in l. prospexit D. qui & à quibus manum. in l. si postulauerit D. ad leg. Iul. de

adulter. Ex qua coniisci potest, quædam edidisse illum ad legis Iuliæ de Adulterijs explicationem, ad quam conjecturam amplectendam magis impelletur, si quis huic legi, legem si uxor D. eod. tit. coniunxerit. Ex qua etiā intelligitur, fuisse Cæciliūm studiosum Homericæ lectionis. Hunc enim versum Homeri affert ex ix. Iliados desumptum.

Ἴ μετος φιλέησ άλόχυε μερέπων ἀνθρώπων

Ατρείδας

Præterea Cuiacius in l. frater à fratre D. de condic. indeb. Proculeianum eum fuisse putat.

VRSEIVS FEROX.

Vit quidam Ferox temporibus Hadriani, vir lectus, & sanctus, quem Cos. fuisse ex epistola Plinij ad Arrianum lib. 2. epist. colligere possumus, quietiam Curator aluei, & riparum fuit, alias tamen ab hoc nostro: & ad id cogitandum moueor, quod Tu. Iulius Ferox appelletur, ut ex veteri quadam inscriptione apparet: Noster autem Vrseius Ferox, ad quem Julianus libros quatuor scripsit, quorum fit in indice Iustiniano mentio. In quibus notasse quædam Julianum ex Vrseij libris, constat ex l. si quis §. Vrseius ait D. cōmuni diuid. Quod & Cassius fecisse videtur, ex l. quid tamen §. si massæ D. quib. mod. vsusfr. amitt. his verbis *Caius apud Vrseium scribit*. Quæ haud dubiè intelligenda esse de C. Cassio, indicat l. i. §. quod si patronus D. quarum rerum actio non det. In qua ita scriptum est, *Et Cassius existimasse Vrseium refert*. Vrseij quoque mentio fit in lege si seruus D. ad leg. Aquil. ex qua Proculeianum eum fuisse augurarer, & in l. supra iter §. apud Ferocem D. de aqua pluuiia arc.

C c 3

PAPIRVS FRONTO.

Rontonis cognomen à fronte impositum esse scribit Cicero de natura Deorum. Multi autem Frontones fuere. Fuit Octavius Fronto, quem Prætura functum scribit Tacitus lib. ii, fuit & aliis Fronto, quem Martialis lib. i.

Epigram. vocat

Clarum militiae togæq; decus.

Frontonis etiam insignis cuiusdam Oratoris meminit Eusebius in Chron. qui M. Antoninum Verum latinis literis eruditus: quem eum esse puto, de quo loquitur Iulius Capitolinus in M. Antonino Philosopho, quem multo in honore Antoninum habuisse, & à Senatu statuam ei petiisse scribit. Cæterum hunc Papirium Frontonem, nepotem esse Oratoris illius existimo, qui M. Aufidij Frontonis pater fuit, quem Consulem cum P. Cornelio Anulino, imperante Septimio Seuero commemorat Cassiodorus in Chronicis. Nihil enim est, quod huic sententiæ repugnet. Quin & inscriptio ab Onuphrio relata Frontonem illum simpliciter nominat, nullo adiecto prænomine, vel agnominé.

M. Aufidio Frontoni

Pronepoti

M. Cornel. Frontonis. Oratoris Cos.

Magistri. Imperatorum. Antonini. & Luci.

Nepoti. Aufidi. Victorini

Præfecti. Vrbis. II. Cos.

Fronto. Cos.

Filio. Dulcissimo.

Iurisconsultus autem noster ad illius Frontonis tempora referri potest. Neque enim quod legitur in l. fin. D. de acquir. hæred.

*Aristo in Decretis Frontinianis ita refert, intelligi debet, ut Aristonem Decreta Frontiniana compilasse dicamus: licet Labitus eius sententiae assertor fuerit. Aristonem enim Frontone recentiorem fuisse sequeretur: quod tamen incongruum, cum eum sub Trajano vixisse certum sit. Sed haec verba sic explicabimus ut Frontonem libros Decretorum composuisse censeamus, & in ijs ex Aristonis libris, & opinionibus nonnulla retulisse. Atque eo modo Aristonem in Decretis Frontinianis ita referre, recte dicemus. Cæterum Sidonius Apollinaris lib. 4. epist. xxij. Frontonis cuiusdam meminit, qui tamen alias est ab hoc nostro Iurisconsulto. Meminit etiam Gellius M. Frontonis, qui sermonem cum Phauorino Philosopho Academico, de generibus colorum habuit. quæ agitatio latissimè describitur lib. 2. cap. xxvj. Fuit & Licinius Fronto, cui per fideicomissum Philinus hereditatem dedit, si filius sine liberis vita decederet l. i. C. de pact. quæ est Seueri & Antonini: ad quem rescribunt ijdem Imperatores in l. eum qui Cod. si cert. pet. sed alias etiā est, ab hoc nostro Iuris. forte & is cui rescribit Vlpianus in l. 45. D. de solut. Vnde in l. 52. D. de manumis. testam. haec verba, *Imp. Seuerus & Antoninus Missenio Frontoni corrupte leguntur. reponendumq; Licinio Frontoni quondam putaui. Sed malo nunc ex Suida in verbo φέγντας legere Emisseno qui sic scribit. φέγντας ἡμετέρος ἔπιπορ. γεγονός ἐπὶ Σεβήρου τῆς βασιλείως εἰρηνή. j: Fronto Emissenus orator sub Seuero Imperatore Romæ fuit. Facile enim pro Emisseno, Missenio librariorum, vel Typographorū ignorantia exarari potuit. Scripsit autem Fronto noster.**

Decreta) vi supra diximus.

Responsorum lib. iij) Tertius citatur in l. liberoru D. de verb. significat. ad quos referri debent, quæ in fine l. nauis D. ad leg. Rhod. de jactu posita sunt à Callistrato. Eleganter etiam illum dixisse Martianus refert in l. 3. D. pecul. Peculum esse simile homini quod crescit, decrescit, & moritur. Citatur quoq; ab eodem in l. filiusfamilias §. vt quis D. de legit. i.

M E L A.

 Auium Melam eum appellat Vlpianus inl. 1. §. quod ait D. de cloacis. Eumque solus Modestinus reprehendit in l. Mela D. de aliment. & cibar. legat. Eius tamen sententiam sequuti sunt Paulus, & Vlpianus s̄epissimè in suis ad Edicū libris, ut videre est, ex l. 2. §. sed vtrum D. de iudic. l. si seruus §. si quis seruum l. per hoc D. ad leg. Aquil. l. summa D. de pec. & alijs, quæ Pandectas peruvoluenti cuique occurrere possunt. Quocirca satis esse argumenti videtur Melam conscriptsisse.

Ad Edictum lib.] Numerum non affirmo : eius tamen liber decimus citatur in l. si soluturus D. de solution. ab Africano lib. 8. quæst. Qua ex re conijcere possumus, Africanum post Melam vixisse.

M E C I V S.

 Ecij Iurisconsulti mentio fit à Paulo in l. fin. D. de iure fisci, quæ documento esse potest illum fuisse cum Papiniano, Iulio Paulo, Claudioque Triphonio Iurisperitis, eiusdem Imperatoris assessorem, vñaque cum illis sententiam dixisse suam, cum ipse Imperator cognoscēs decerneret, eumq; Consulem fuisse cum Turpilio Dextro existimo, vt ex veteri Epigrammate appetat, quod est Tybure, vbi *M. Macius Ruffus* appellatur. Alium tamen ab eo Mecio, cuius meminit Horatius de arte poëtica, quem Ægypto præficere Domitianum in animo.

animo habuisse scribit Suetonius in Domitiani vita, & qui tam formosus sibi videbatur: Vnde illud Domitiani dictum, *Velle tam formosus esse quam Mecius sibi videtur*, ad quem Statius Papius lib. iij Syluarum carmen scripsit, eumq; Mecium Celerem vocat. Fuit etiam alius Mecius, qui sub Hadriano curator aluei, & riparum Tyberis, & cloacarum vrbis fuit, ut ex veteri inscriptione Neopolitana constat *M. Macio Pref. Annonae Urbis sacra cum iure gladij*. Mecij Probi meminit Vlpianus lib. x. de offic. Procons. in l. 7. D. de interd. & releg. ex qua eum Præsidem Prouinciæ Hispaniæ fuisse, & Vlpiani coætaneum appareret.

CAMPANVS.

 Occeius Campanus Iurisconsultus iste nominatur, ex Cocceiorū familia Romæ satis cognitus: ortus: temporibus Seueri & Antonini vixit; ad quem illi rescriptum mandauere, quod extat apud Martianum lib. 4. instit. in l. si quis D. ad Senatusc. Treb. & apud Iustinianum in institut. tit. quib. mod. testam. infirm.

ARISTO.

 Emporibus Trajani Imperatoris vixit Aristo, & maximè floruit. Cuius etiam consilio Trajanū usum esse colligimus ex l. fin. D si quis à parente fuer. manumis. in deneganda bonorum possessione patri, quod malè contra pietatem filium affecisset. Magna inter eum & Plinium iuniorē intercessit amicitia, & familiaritatis necessitate.

Dd

tudo, vt ex libro 8. epist. Plinij dijudicari potest, à quo, si doctrinæ, virtutis, & morum Aristonis cognitionem adipisci nonnullam optamus, eam omnino hauriendam puto. Nihil est, inquit de Aristone loquens Plinius, illo grauius, sanctius, doctius, vt mihi non unus homo, sed literæ ipsæ, omnesque bonæ artes, in uno homine summum periculum adire videantur. Quam peritus ille, & priuati iuris & publici! quarum rerum, quantum exempliorum, quantum antiquitatis tenet! Nihil est quod discere velis, quod ille docere non possit. Mibi certè quoies aliquid abditum quero, thesaurus est. Iam quanta sermonibus eius fides, quanta authoritas! quam pressa & decora cunctatio! Quid est quod non statim sciat, & tamen plerumq; hæsitat, dubitat diuersitate rationum, quas acri magnoq; iudicio ab origine, causisque primis repeit, discernit, expendit. Ad hoc quam parcus in victu, quam modicus in cultu. Soleo ipsum cubiculum illius, ipsumq; lectum, vt imaginem quandam priscae frugalitatis aspicere. Ornat hæc magnitudo animi quæ nihil ad ostentationem, omnia ad conscientiam refert, recteque facti, non ex populis sermone mercedem, sed ex facto petiti. in summa non facile quis, quemquam ex ipsis qui sapientiae studium habitu corporis preferunt; huic viro compararit. Non quidem Gymnasia secatatur, aut porticus, nec disputationibus longis, aliorum ocium suumq; delectat: sed in toga negotijsque versatur, multos aduocatione, plures consilio iuuat. Nemini tamen istorum castitate, pietate, iustitia, fortitudine etiam primo loco cesserit. Hæc Plinius.. Cæterum longæ & pertinacis valetudinis Titus Aristo fuit, ea tamen patientia valetudinem tolerauit, vt dolori resisteret, vt sitim differret, & incredibilem febrium ardorem immotus, opertusque transmitteret, eodem Plinio auctore. Cum ipsa tamen infirmitate & graui valetudine, ad senectutem peruenit. quod colligitur ex Pomponio lib. 2. var. lect. in l. arbiter D. de recept. arb. qui refert Aristonem scribere, se audiisse Cassium dicentem, in eo arbitro qui non venisset, non esse commissam poenam. quæ quidem de C. Cassio Longino intelligenda sunt, quem sub Tyberio cum M. Vinucio Quartino

Consulem fuisse, supra diximus. Sexaginta verò anni numerantur inter Tyberij, & Trajani principatus. Cassium autem non tantum audiuit, sed ad eius libros annotasse etiam quædam videtur ex l. vsufr. legato, & ex l. 17. D. de vsufr. & apud Sabinum in l. non solum D. de vsufr. accresc. Neratij etiam familiaris fuit Aristo. Vnde eius meminit Neratius in l. ab emptione D. de pact. Quod & epistolæ inuicem missæ testantur. Nam ad Aristonem Neratij epistolæ mentio fit in l. sed addes §. 1. D. locat. & Aristonis ad Neratium in l. Aristo D. de manum. testam. vbi corrupte *Apiano pro Prisco* legitur. Eadem etiam ætate vixit qua Celsus Iurisconsultus, & ab eo consultus fuit, vt testatur Vlpianus lib. 4. ad Edict. qui responsum eius magnopere laudat. Julianum item extrema sua ætate familiarem habuit: à quo per epistolam consultū fuisse supra diximus in Juliano in l. 2. D. de legat. præst. contra tab. cuius quidem hæc verba *Saluius Aristo Julianus Sal.* deprauata esse manifestum est. Quis enim nescit Saluium, Julianum dici, non Aristonem, qui Titus vocabatur. Legendum itaque est *Aristoni Saluius Julianus Salutem*. Aristonem enim Julianum consuluisse verisimile non est, cum ex his quæ superius de doctrina eius singulari ex Plinio attulimus: tum maximè quod Aristo prouectæ iam senectutis esset, cum Julianus iuris scientiam attigerit. Hoc denique ex ipsius legis sententia colligi omnino potest. Vnde & in l. 9. D. de iure codic. Julianum ad scripta Aristonis quædam notasse legimus. Non enim (vt vulgo exaratum est) scribi debet *Vlpianus notat* Nam Vlpianum in Aristonem notas edidisse nusquam reperimus: & licet edidisset, nihilo tamen magis hic, *Vlpianus* legendum est: cum hæc lex sit Marcelli lib. 9. Digestorum qui sub Antonino Pio floruit, atque ita, nec Vlpiani notas, nec librū aliquem citare potuit. Nam ferè seculo integro iunior Vlpianus Marcello fuit: iuuat & nostram lectionem, quod Marcellus Juliani scriptis maximè vsus sit. Ideoque Julianum *fum*,

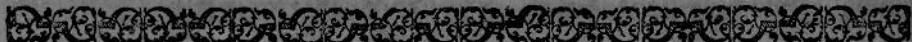
appellat in l. 85. D. de condit. Cæterum Aristo multa de iure scripsit : quorum quæ reperimus vestigia, reliquiāsq; dabimus. Et primum

De furtis lib.) Gellius enim lib. ij cap. 18 dixit legisse se librum quendam Aristonis Iurisconsulti, in quo ille dicit. Apud veteres Ægyptios (quod genushominum constat, & in artibus reperiendis solertes extitisse, & in cognitione rerum indaganda sagaces) furtis omnia esse licita, & impunita. quare moueor ad credendum, hunc librum Aristonis de furtis fuisse, & eo maximè quod, cum Aristonem multa volumina edidisse sciret Gellius, tamen quia de furtis quæstio erat, satis indicasse librum de furtis putauit, si tantum librum Aristonis Iurisconsulti dixerit. Deinde

Responorum lib.) quod apparet ex l. iurisgentium §. sed & si D. de pæt. l. sicuti §. Aristo D. si seruit. vind. l. 3. quæ res pign. oblig. possint. l. Aristo D. de ritu nupt. l. patrimonij D. de vſuſt. legato l. 3. §. item Pomponius D. ad Trebell. l. si cum D. qui & à quibus.

Ad C. Cassum) vt supra diximus.

Ad Sabinum) vt colligi potest ex l. 3. D. de penu legata, & ex l. non solum D. de vſuſt. ad cresc. Citatur denique Aristo ab Vlpiano in l. per seruum D. de vſu & habit. in l. certi conditio §. si nummos D. si cert. pet. & à Pomponio in l. pen. D. de de rer. diuif.

S E R V I L I V S.

Vius Seruilij nomen depromit Labitus ex l. cum patronus D. de iure patron. cui ego assentior; licet in vulgaribus codicibus (*Seruius*) legatur. Qui enim fieri potuit, vt Seruius, quem longo tempore ante Proculum fuisse Pomponius refert d. l. 2. D. de orig. iur. & vt

ex his quæ in Seruio diximus, satis appareat, Proculi mentionem faciat. Ex quibus etiam constat, hunc Seruiliū alium esse ab illo P. Seruilio augure, cuius autoritatem sequutus est Atteius Capito: & cuius mentio fit apud Festum in verbo *Stellam*. Credo autem Seruiliū nostrum hunc esse, cuius meminit Tacitus lib. xiiij. Annal. qui summis honoribus, multaque eloquentia viguit; diuque foro, mox tradendis rebus Romanis celebris fuit. Eum sub Nerone obiisse certissimum est.

ARRIANVS.

ALEXANDER Gabardus Turfesanus in quadam epistola, ab eo ad Thomam Plonaratiam Patrium Constantinopolitanum Iurisconsultum scripta, putat hunc Arrianum fuisse Nicomedensem Arrianum qui res ab Alexandre magno gestas octo libris Græco sermone est prosequutus. Ego quidem aliquando eos diuersos putaui, & historicū potius existimabam, eum quem historiam Græcam scripsisse testatur Capitolinus in Gordianis. Eaque ratione mouebar, quod sub Alexandre Seuero vixisset, atque ita ut assentationis artificio gratiam principis aucuparetur, historiā Alexandri Magni scripsisse opinabar; præcipue quod Seuerus Alexandri nomen haberet: quod idem dies natalis Seuero esset, qui Magni fuerit Alexandri interitus: quod eum magnopere coleret, & inter diuos in larario maiore consecrasset authore Lampridio in Seueri Alexandri vita. Verū ab hac me dimouit sententia, quod Nicomedensem Arrianum cognomento nouum, ceu iuniorem Xenophontem, non sub Seuero Alejandro, sed sub Hadriano & M. Antonino

Imperatoribus vixisse, apud Suidam postea legerim; à quibus multis honoribus, litterarū ergo auctus, atque honestatus fuit, autore Raphaele Volaterrano lib. xij Commēt. Urban. Consularem enim dignitatem adeptū fuisse eum testis est Heliconius apud Suidam, & Antonini Pij præceptorem eum facit Genibrardus lib. 3. Chronol. Romæ eum fuisse sub Hadriano Marco & Antonino Suida tradit. Hunc Arrianum Seueri cognomen habuisse puto, eumque esse quem Præfectū ærarij fuisse scribit Valens in l. 42. l. D. de iure fisci, & Flauij prænomen habuisse, ad quem Hadrianus rescripsit autore Calistrato in l. 2. §. 1. D. deiure fisci. Scripsit autem.

Epiceteti Philosophi vitam.

De interdictis lib.] quorum secundus citatur in l. pro hærede D. de petit. heredit.

Rescriptorum mentionem facerem, nisi Arriani vocabulum in l. nec nouem D. de condic. indeb. vnde illorum memoria eruenda esset, mendoza possum cum his existimarem, qui pro Arriano *Arrium* legendum iam pridem admonuerunt.

Gellius etiam librorum Arriani de dissertationibus Epiceteti meminit lib. xvij No&t. Attic. cap. xix. Vnde à Suida φιλότερος appellatur.

Arrianum autem nostrum Paulus in l. Arrianus D. de act. & obligat. huius sententiæ autorem facit, *multum interesse an aliquis obligetur, an vero aliquis liberetur*, vbi de obligando queritur propensiores esse debere nos, si habeamus occasionem ad negandum: vbi de liberando ex diuerso, ut faciliores simus ad liberationem. Et ex eo intelligi potest quam miti & sedato ingenio vir ille fuerit. Arriani quoque mentio fit in l. filium D. de grad. affinit. in l. ex facto D. de hæred. instit. in l. 1. §. qui autem D. quorum legatorum. cum aliqua suæ commemo ratione laudis.

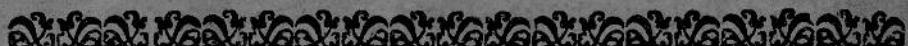
VARIVS LVCVLLVS.

Aristo apud Pomponium in l. liber homo D. de acquir. rerum domin. hunc Varium ab obliuione vindicauit, quem refert aliquando dubitasse, *si liber homo qui bona fide seruieus hereditatem adierit, an acquiratur mihi per eum.* Scrupulum illi iniiciebat quod aliquatenus opera eius esset in hereditate, quia per ipsum adiretur. Sed tamen versum esse scribit, & non acquiriri existimasse. Ex Lucullorum nobili apud Romanos, & antiqua gente originem duxisse, nec multo iuniorem Labeone eum fuisse puto.

VITELLIVS.

Vitellij nomen extare apud Vlpianum in l. si me in vacuam D. de acquir. possess. Labitus purat, tametsi alij ibi *Celsum* legunt. Magni nominis autor fuit, & tantæ in iure autoritatis, ut Sabinus ad eius libros, quædam scripserit, ut Pandectarū volumina peruvoluenti cuique occurret. Sabinus enim in libris ad Vitellium, plerumque ab alijs Iureconsultis citatur in l. 45. D. delegat. 1. l. 8. D. instrum. leg. l. 12. D. eodem, & alibi passim. In hac tamen l. 12. mendum esse puto, cum in S. quanto igitur, sic exaratum est, quanto igitur hoc legatum uberiorius sit videndum est, & Sabinus definit, & Cassius apud Vitellium notat reponendumque & Cassius definit, & Sabinus apud Vitellium notat. Cassius enim nullas apud Vitellium notas fecit. Hæc autem verba Sabinus in

libris ad Vitellium, antiquitatem autoris satis designant. Cellio enim Sabino, Consulatum ex destinatione Neronis mansisse in Cal. Iulias, neque eius honori Vitellium quidem intercessisse Tacitus refert lib. xvij, & sub Vespasiano plurimum potuisse Sabinum scribit Pomponius in l. 2. D. de orig. iur. Quapropter nostrum Vitellium, hunc Vitellium esse existimo, qui procurator Augusti fuit, autore Suetonio in Vitellio.

D R V S V S.

Exstat Drusi Iurisconsulti nomen apud Celsum in l. si venditor D. de act. empti, eius sententiam non minus probantem quam Sexti Aelij.

F V F I D I V S.

Emoriam huius Fufidij se eruisse Cujacius gloriatur in libris Observationum, dubitatq; an sit Fufidius ille, quem M. Tullius in Bruto, in aliquo patronorum numero fuisse scribit, ad quem M. Scaurus tres libros de vita sua scripsit, ut testatur Plinius lib. 33. cap. 1. Eius autoritate Paulus vtitur in l. Fufidius D. de bon. autor. iud. possid. & Africanus in l. 5. D. de auro & arg. legato. Arpinas fuit, & Arpini fundum amoenissimum habuit, qui Fufidianus dictus est, quem de eo Cicero Hs cccc. emit ut ipse testatur epist. ad Quintum fratrem lib. iij.

Cœlius

COE L I V S.

Multos Cœlios fuisse constat, qui iuri dedere operam. Fuit Cœlius Sabinus, fuit Cœlius Antipater, & M. Cœlius Rufus orator, quem ab Atracino accusatum elegantissima oratione, quæ adhuc extat, Cicero defendit, & cuius ad iram proclivitatis, memorandum exemplum tradit Seneca lib. 4 de ira. Coenabat cum eo in cubiculo lectæ patientiæ cliēs, sed cum difficile esset, illi in crapulam coniecto, rixam eius cum quo edebat effugere, optimum iudicauit Cliens, quicquid dixisset sequi, & secundas agere: Non tulit Cœlius assentientē, sed exclamauit: dic aliiquid contra, ut duo simus. Quis verò noster Cœlius ex his fuerit, dubitari potest. Antonius Augustinus in indice existimat, Cœlium hunc Sabinum esse: eò fortasse motus, quod Gellius lib. 4. cap. 2. Noct. Attic. librum Cœlij Sabini de Edicto Ædilium Curuliū citet. Cui tamen, ut libere fatear, nullo modo assentior. Cœlius enim Sabinus sub Imperatore Vespasiano vixit, eiusque temporibus plurimum potuit autore Pomponio in l. 2. D. de orig. iur. quod primus eius consulatus dies, initium faustum Vespasiani principatui dederit, quare alias à Sabino illo, quem Hadriani temporibus vixisse refert Suidas: qui tamen, ni fallor, is est quem Sennium Sabinū vocat Vlpianus in l. 1. D. de quæstion. cuique Hadrianum & Antoninum rescriptisse testatur. Cœlium dictis quibusdam pupugisse Vitellium Imperatorem scribit Plinius lib. xxxv. cap. xij. licet ei Consulatum ex destinatione Neronis mansisse in Cal. Iulias, neque eius honori Vitellium quidem victorem intercessisse supra ex Tacito retulerimus. Labeo autem huius Cœlij sententiā probat in l. xvij D. cod. qui Trebatij discipulus

fuit. Fieri itaque non potest ut Cœlum Sabinum Labeo auctorem habeat, cum à morte Labeonis ad Cœlum Sabinum usque, ferè centum anni effluxerint. Præterea cum Sabinum Iurisconsulti citant, Sabini nomen Cœlio semper iungunt, ut appareat ex Caio lib. 1. ad Edictum Aëdil. Curul. in l. xx. D. eod. & ex Papiniano in l. lxxj §. falsam D. de condit. & demonstrat. quod in hoc Cœlio non faciunt, sed solo nomine Cœlij designant. Quamobrem existimauit aliquando Iurisconsultum nostrum Cœlum Antipatrum esse: hisque rationibus mouebar. Primùm quidem, quod pleriq; autores cum de Cœlio Antipatro loquuntur, eodem modo quo Vlpianus, eum solo nomine Cœlij appellant ut clare patet ex Nonio Marcello in verbo *finem*, in verbo *Paucies* alijsq; locis: quod & confirmat Hadrianus Iunius medicus in Elencho autorum Nonij, cum ait, Cœlum solummodo scribendum esse, non Cœlum Antipatrum, cum illud Romani sit iuris: hoc vero exotici. Locus deinde Vlpiani huic nostræ sententiæ mirum in modum congruit. Cœlius enim ibi à Labeone citatur: Cœlum autem Antipatrum Labeone antiquiorem esse verissimum est, & perinde non incongruum, si Antipatrū opinionis suæ assertorem habuerit. Cœlius itaque Antipater scriptor fuit luculentus, iuris valde peritus, multorum etiam ut L. Crassi magister, autore Cicерone in Bruto. Libros Annalium qui sæpiissimè in testimonium adducuntur apud Nonnum composuit, quos quidem eos esse puto, quos de bello Punico ad Lælium scripsisse apud Cicernem legimus. Historiam autem eo stylo tractauit, ut eam erexerit, quæ iacebat humili, addideritq; illi maiorē sonum vocis: perfectam tamen omnibusque numeris absolutam eam non reddiderit. Neque enim rem poliuit, ut ædificia bonus Architectus, sed tamen dolauit, ut trabes rudis extruderet: Vitium non hominis, sed temporis fuit. Nemo enim Romanus studebat eloquentiæ, nisi ut in causis, & in foro eluceret. Verum licet

Antipater, homo neque planè doctus, neque maximè aptus ad dicendum fuerit autore Cicerone. Eum tamen plus eloquentiæ, quam scientiæ iuris operam dedisse testatur Pomponius d. l. 2. D. de orig. iuris. Verùm ut hunc Antipatrum à nostro Cœlio diuersum faciam, cogit me locus Vlpiani in l. ædiles §. sed enim D. de Ædil. Edicto. *Idem*, inquit de Cœlio loquens, refert *Ofiliū existimasse*. Quibus verbis manifesto apparet, nostru Cœliū Ofilio coetaneū, quod Antipatro conuenire non potest, qui Ofilio antiquior fuit. Quamobrem non errabimus, si hunc M. Cœlium crediderimus: quod & confirmat tempora, quibus ille vixit Cicerone iam ætatis prouectæ, atque ita Ofilio æqualis. Præterea eum Ædilem Curulem factum esse scribit Cicero in Bruto, atque ita verisimile est, eum de his quæ ad Ædilitium Edictum pertinebant, accuratè scripsisse. Eius etiam scripta in Pandectis non referuntur, nisi in titulo de Ædilit. Edicto. M. itaque Cœlius præter Ædilitatem, Tribunatum plebis adeptus est, in quo nemo contra ciuium perditorum popularem turbulentamq; dementiam, à Senatu & à bonorum causa stetit constantius, eod. Cicerone in Bruto. Postea tamen à secessit, & quos tentauerat euertere, imitatus est. Equitis Romani filius fuit, ex Puteolano municipio, quem Puteolani absentem in amplissimum ordinem cooptarunt. Specie & forma in adolescencia fuit adeo liberali, vt libidinis infamiam non effugerit, quam tamen diluere tentat Cicero in oratione quam pro eo scripsisse supra diximus.

ATTEIVS CAPITO.

 Apitonum cognomina à capite dicta Cicerò auctor est lib. 1. de Natura Deorum. Primus Atteiorum quod magno capite esset, Capitonis nomen ipsi tributū, ad posteros transmisit, peculiari Romanorum more apud

quos cognomina ab euentu vni ex quadam familia tradita, ad posteros eius familiæ propagabatur. Sic Silones, sic Scæuolas, sic Labeones, Syllas, aliósque immuneros dictos fuisse apud autores legimus. Quem quidem morem veteres Galli non retinuere. Non enim posteros Hugonis Capeti Capetos dictos reperimus, licet eadem ratione à Gallis Capetus, qua Atteius à Romanis Capito nuncupatus sit. Sic Caroli Martelli successores Martelli cognomen non usurpauere. Quod quidem magnæ autoritatis scriptores impositū ei fuisse putant, quia sicuti malleus qui *Martel* Gallice dicitur ferrum conscindit & mollit: ita ipse multas gentes deuicit, earumque vires confregit. Ego verò sic nuncupatum existimo, quod caput ad similitudinem mallei, quem ut diximus, Galli *Martel* vocant, habuerit. Sic Tuditano cognomen inditum, quod caput ad mallei formam haberet. Tuditites enim mallei sunt, autore Festo, à tundendo dicti. Cæterùm Capitonem nostrum, filium fuisse existimo L. Atteij Capitonis, qui Senatus consulto subscrispsit, quod à Cicerone refertur lib. viij epist. 8. vbi tamen vulgo corrupte legi *L. Atteius L. F. Anapitio* certissimum est. Bernardus quidem Rutilius repavit *L. Atteius, L. F. Atteij N. Capito*: vitiose tamen. Erat enim & Atteij filius, nec olim ciues Romani demonstrari solebant à cognomine aui vel patris, sed tantum à prænomine. Manutius autem sic legendum putat *L. Atteius, L. F. Aniensis Capito*. ut hæc dictio *Aniensis* nomen sit tribus Capitonis. Crederem etiam legi hoc modo posse *L. Atteius, L. F. A. N. Capito*, ut his duabus litteris puncto distinctis significetur *Auli nepos*. Quicquid sit, hic *L. Atteius Capito*, *C. Capitonis Iurisconsulti* pater fuit, vir Prætorius, & in Republica magnæ satis autoritatis. Tribunatum plebis exercuit autore Plutarcho in *C. Cæsare, Cæsarique familiaritate* maximè iunctus, apud Ciceronem lib. xijj epistol. in ea, quam scribit *C. Plancus*. Auus autem nostri Capitonis Centurio *Syllanus* fuit, autore *Tacito* lib. iij Annal. Noster

verò Capito studijs ciuilibus principem in ciuitate locum adsequutus est. Hæc enim ætas duo pacis decora, & ornamenta tulit, Capitonem & Labeonem : sed Labeonem incorrupta libertate, & ob id fama celebratiorem : Capitonis autem obsequium dominantibus magis probatum. Erat enim voluntatis & potestatis principum, cum hypocrisi assentator. Cuius rei extant satis ampla apud scriptores testimonia. Ex quibus pauca afferemus. Scriptum est apud autorem de illustribus Grammaticis, quum M. Pomponius grammaticus ex oratione Tiberium reprehendisset, affirmasse Atteiū Capitonem illud esse latinū: & si non esset, futurum. Vnde rectè responsum est à Pomponio. *Mentitur, inquit Capito. Tu enim Cæsar ciuitatem dare potes hominibus, verbis non potes, sic enim legendum esse puto, non ut vulgo legitur, verba non potes.* Scribit etiam Tacitus L. Ennium Equitem Romanum Majestatis postulatum, quod effigiem Principis promiscuum ad usum argenti vertisset. Recipi Tiberius Cæsar inter reos se vetare simulabat, palam aspernante Atteo Capitone, quasi per libertatem. Non enim debere eripi patribus vim statuendi, neq; tantum maleficium impune habendū: sanè lentus in suo dolore esset, Republicę iniurias ne largiretur. Intellexit hæc Tiberius ut erant, magis quam ut dicebantur, perstititque intercedere. Qua quidem in re Capito multum famæ & existimationis amisit. *Capito, inquit Tacitus d. lib. iij, insignior infamia fuit, quod humani diuiniq; iuris sciens egregium publicū, vel ut mallem, hac re ius publicū & bonas domi artes de honestauisset.* His itaque adulationibus, quibus tempora illa admodum fordinata & infecta fuere Consulatum ei Augustus acceleravit, ut Labeonem Antistium iisdem artibus præcellentē dignatione eius Magistratus anteiret, eodem Tacito autore. Collega autem in Consulatu additur ei C. Vibius C. F. Posthumus ab Onuphrio lib. 2. Fast. ex quadam antiqua inscriptione, cuius exemplum hic apposui.

Imp. Cæsare D. F. Augusto P.

Pont. Max. Trib. potest xxviiij

... *Cos. xiij PP. Imp. xv.*

... *Spetus Mag. DD.*

... *Omnia scripta sunt quæ in hoc*

... *C. Atteio Capitone C. Vibio C. F.*

Cos.

Postumo

Atque eos Consules sub eum annum subgerit, quo M. Lepidus L. filius, L. Aruntius Cōsules facti sunt, quasi hoc ipso anno suffectos, ut non mirum sit, si à Cassiodoro, cæterisq; qui Fastos Consulares ad illa vsq; tempora continuarunt, produxeruntq; de Capitone Atteio, Caioque Vibio mentio nulla facta sit. Quod illi rationem tantum habuerint eorum Consulum, qui initio anni magistratum inierunt. Et quidem suffectum fuisse Capitonem satis indicat Tacitus, quem ei acceleratū ab Augusto Consulatum scribit. Id etiam diserte significatur ex Pomponio l. 2. D. de origine iur. In Consulatu autem suo fertur decreuisse, inuitam libertam patronum uxorem ducere non posse, autore Vlpiano lib. iij ad leg. Iul. & Papiam in l. quod & Atteius D. de ritu nupt. Quod tamen ita obseruandum est, nisi patronus ideo eam manumisit, ut vxorem eam ducat. Addendum ex Iuliano, ni etiam filius familias ancillam iussu patris manumiserit matrimonij causa, ut refertur à Rufino l. 51. D. eod. Hocque ex sententia eius Senatusconsulti, quod factum est Capitone Consule, de quo interpretanda est l. 21. D. qui & à quib. manumiss. Capitonem autem Iurisconsultum Consulem fuisse cum Germanico, anno ab Urbe condita 764. apud Cuspinianum scriptū legimus. Sed allucinatur, vir alioqui antiquitatis Rominæ eruditissimus, Collega enim ille Germanici Cæsar is, C. Fonteius Capito nuucupatur: noster verò C. Atteius. Quiquidem non

eiusdem nominis nec eiusdem familiæ fuere. Cæterum Atteium libertum habuit Philologum, quem inter Grammaticos Rhetorem, & inter Rethores Grammaticum appellasse eum, tradit Suetonius Tranquillus de illustr. Grammat. Hæc de moribus, & honoribus Capitonis referuntur. De doctrina autem non minora. Principem enim locum in ciuitate, studia ei ciuilia dederunt. In quorum tractatione diuersam perpetuo ab Antistio Labeone, vt & in Reipublicæ gubernatione sententiam tenuit. Ideoq; non malè Pomponius in l. 2. D. de orig.iur.eos primùm in Iure Ciuali, quasi diuersas sectas fecisse tradit. Atteius siquidem Capito in his quæ ei tradita fuerunt, perseuerauit: Labeo ingenij qualitate, & fiducia doctrinæ fretus, plurima innouare instituit. Atteioque Capitoni Massurius Sabinus successit: Labeoni verò Nerua, qui adhuc eas dissensiones auxerūt. Quamuis tamen Capito diuersum à Labeone semper sentierit: Eius tamen doctrinam imminuere, nec adimere, scriptis suis tentauit. quinimò eam semper plenissimo ore, & cum laudis elogio prædicauit. Testis est Gellius l. xij cap. xij, qui in quadam epistola Atteij Capitonis scriptum se inuenisse fatetur, Labeonem Antistium, legum atque morum Pop. Rom. iurisq; ciuilis doctum apprime fuisse. Proponant sibi huiuscævi scriptrores, hoc veteris litterarū candoris exemplum; & quod qui que meruerit, liberè & ingenuè profiteantur. Hanc autem tam insignem iuris cognitionem accepit totam ab Ofilio Iurisconsulto, de cuius doctrina quædam supra diximus. Cæterum Capito & honoribus, & scientia florens, tandem sub Tiberio Cæfare senex extremum clausit diem. Multos tamen libros scriptos reliquit.

Commentaria ad xij Tab.

Coniectaneorum lib. 260.) Affertur quidem à Gellio lib. xij cap. vij no&t. Att. locus ex lib. 259 Atteij.

De Pontificio iure lib.x.) meminit idem Gellius libri quinti

lib. 4. cap. 6. & Festus in dictione *mundus*. Ex quo illa sunt quæ à Macrobio lib. vij Saturn. cap. xij de gestatione anuli, deque Deorū formis non insculpendis referuntur. Scripsit præterea.

(*Collectaneorum lib.*) Numerum non indico, eorum tamen octauus citatur à Gellio lib. iiiij cap. xiiij, qui inscriptus erat, *de publicis iudiciis*.

De officio Senatorio lib. sing.) teste eodem Gellio lib. ij cap. xxiiij. Reliquit etiam

De iure sacrificiorum lib. x) Sicuti apud Macrobiū legimus lib. iiij Saturn.

Plinius de Artoptica loquens lib. xvij cap. xj Capitonem, tanquam locupletem autorem habet. Eius sententiā & contrariæ sēcētæ autores probarunt, vt Proculus ipse lib. 2. epist. Parietem communem incrustare licere in l. 13. D. de seruitut. præd. vrbān. vbi notandum verba illa. Cæterū si demoliūs sū vicinus, ex stipulatu actione damni infecti agatur, non pluris quām vulgaria rectoria estimari debent, quod obseruari & in incrustatione oportet, non esse ex Capitonis sententia, sed addita à Proculo: ne quis Capitonis verbis ductus, errare hac in re posset. Is aliquando in iure, Arteij nomine tantum vocatur, vt in l. qui quatuor §. vlt. D. de legat. iij.

NERVA.

Occeiorum familia, Romæ varias habuit stirpes.
 Fuit Neruarū, ex qua stirpe, hi Iurisconsulti, pater & filius, orti sunt. Habuit & Cassianam, cuius
 mentio fit à Papiniano in l. 16. D. de his quæ
 vt indignis aufer. vbi Cocceius Cassianus vir
 clarissimus nominatur, qui Russinam ingenuam
 amore pleno dilexerat. Sic enim potius quam, *honore pleno*, legē-
 dum puto cum ijs, qui iam illud notauere. Duo itaque Coceij
 Nerue Iuris. leguutur, pater & filius: vtriusq; meminit Pompo-
 nius in l. 2. D. de orig. iur. Pater Labeonis doctrinā sequutus, dis-
 sensiones inter Labeonem & Capitonem cœptas, cum Massu-
 rio Sabino Capitonis sequace auxit. Is patre Cocceio Nerua
 natus, propter præstantem iuris ciuilis cognitionem, Tiberio
 Cæsar is familiarissimus fuit, autore eodem Pomponio: ita vt
 Cæfarem in Campaniam secedentem, solus ex Senatoribus se-
 qui meruerit, Consulque ab eo factus est, vt testatur Tacitus
 lib. 4. Annal. Is tantæ probitatis vir fuit, vt vitam abstinentia
 cibi finire maluerit, quam crudelitatem & fæuitiam, qua Tybe-
 riis in bonos ciues grassabatur, diutius perpeti. Quod tamen
 ita graue Tiberio, vt eum à proposito auertere omnimodo ten-
 tauerit, sed frustra. Quamobrem vt eius manibus quasi paren-
 taret, accusatores celeberrimos, & notos, necari iussit, & viginti
 quinque festertiorum millia in publicum contulit, vt ex ijs gra-
 tuitum mutuum per triennium obæratis præstaretur. Paucæ

reperiuntur eius in Pandectis sententiæ. Nam ea quæ de Nerua leguntur, ad filium transferenda sunt, ut plurimum. Qui quidem patris patres in iure sequutus, doctrinæ præstantia maxime flouruit: ita ut anno ætatis suæ decimo septimo, aut ætate paulo maiore, feratur publicè de iure responsitasse, autore Vlpiano in l. 1. D. de postul. Temporibus Proculi vixit: quare sæpiissimè à Iureconsultis cum Proculo coniungitur, quasi eiusdem ætatis, & scholæ. Ex quo notandum, cum in l. iij D. de usufr. earum rerum, refertur Neruam negasse, usumfructum nominum posse legari, etiam post Senatusc. quo omnium rerum ususfructus legari poterat, eiusque sententiam à Cassio & Proculo reprobatam, j: ab utraque schola: hoc de Nerua patre interpretandum. Filij tamen aliquando sententia confirmatur, ut ab Vlpiano in l. iij §. si seruus D. de pecul. aliquando improbatur, ut à Celso filio in l. si rem 29. D. de Euict. Scripsit autem Nerua filius, quædam.

De usufructu) ut appareat ex l. 13. D. de usufr. & quemad. Scripsit etiam.

De usucaptionibus.)

Ab eo Neruam Imperatorem originem traxisse certissimum est. C. Licinij Neruæ cuiusdam mentio fit apud Ciceronem in Bruto, quem ciuem improbum, & non indisertum Trib. Pleb. scribit. Sed nostros ab eo fluxisse negandum est, cum non Lici-nios, sed Cocceios dictos constet. Fortasse tamen non aberrabimus, si nostrorum originem ad Neruam illum referamus, quem familiarem Planci fuisse, docet eius epistola ad Ciceronem, lib. x. epistol. Ciceronis ad familiares.

SEXTVS POMPEIVS.

Pomponius in l. 2. D. de orig. iur. Sexti Pompeij Iurisconsulti meminit: quem à Manilio, Bruto, & P. Mutio, cum Tuberone, Rutilio Rufo, & Virginio profectum scribit. Patrem habuit Sextum Pompeium, fratrem Cneium, Pompeij magni patrem. Cumq; frater inter oratores aliquem numerū obtinebat, ipse præstantissimum in geniū contulit ad summā iuris ciuilis, & ad perfectam Geometriæ, & rerum Stoicarum scientiam, autore Tullio in Bruto, quem idem Tullius eruditum hominem in Philosophia appellat lib. 1. de Orat. Meminit etiam Sexti Pompeij Iurisconsulti Pomponius in l. 4 1. D. de hæred. inst. alius tamen à primo. qui neque Parthenij, neque Titi, vel Tiberij (vtrumuis legas) mentionem facere potuit: seriè temporum repugnante. Sciendum tamen, si ad Tiberium huius legis exemplum referatur, hunc Sextum Pompeium, eum consti- tuendū esse, quem anno ultimo principatus Tiberij, Consulem Fasti faciunt. Sin autem Titus hac in lege legatur, sicuti legendum Alcianus putat lib. ij cap. ij dispunct. non ad Titi Vespasiani filij tempora, Sextus hic rei ciendus est: sed ad Antonini Pij principatum, qui Titus quoque appellatus est. Quamuis in quibusdam Codicibus, pro Sexto Pompeo, Sextum Pompeium exaratum non ignorem, & corrupte. Hoc enim caput de sumptum est ex Pomponij lib. xij ex varijs lectionibus: atque ita absurdum est existimare, Pomponiū de se ipso ita scripsisse, Ut refert Sextus Pomponius.

TU SCIANVS.

Vscianum cum Aburnio Valente, Iauoleno
Prisco in Sabinianorum scholâ successisse
scribit Pomponius d. l. 2. d. orig. iur. Quis
autem hic Tuscianus fuerit, non facilis disqui-
sitionis. Tuscianum quidem eloquentissimum
oratorem fuisse tradit Suidas. Quidam tamen
locum Pomponij mendosum arbitratur; quod licet à me pro-
betur, nō assentior, ijs qui pro *Tuscanus*, legendū *Titus Mætianus*
putant. Nam Volusius Mætianus, quem de iure differentem
M. Antoninus Philosophus audiuit, non Titus appellatur: sed
Lucius, apud Capitolinum in Marci Antonini vita. Propterea
Mætiani ætas ad hunc nostrum Iurisconsultum referri non po-
test. Non incongruè itaque dixerimus, si apud Pomponium
loco supra citato pro *Tuscanus*, *Tuscius Fuscianus* reponamus.
Hoc enim mendum, exemplaribus vétustate exefis, librariorū
inscitia, & nominum similitudine, apud Pomponium facile
irrepsit. Coniecturā autem nostram iuuat, quod is sub Hadria-
no vixerit, & sub D. Pio legatus Numidiæ fuerit: ad quem D.
Pij constitutio refertur, tanquam ad virum peritum iuris à
Triphonio in l. 7. D. de legat. præst.

INDEX RERVM MEMORABILium, qua in hoc opere reperiuntur.

- Burnium Valentem Antoninus Pius in Consilio habuit p. 64
 Accursius notatus p. 6
 Accursij error de Octaueno p. 203
 Assessores Consiliarij appellatur p. 53
 Africanus grauis & subtilis in scribendo d. 69
 Africanus qui apud Lampridium, non alius à Iuris. Pand. p. 69
 Alphenus reprehenditur à Gellio p. 39
 Alphenus Cremonæ futrinam primum exercuit p. 38
 Alexander præter Vlpianum, neminem solum intra Palatium vidiit p. 86
 Alexander Seuerus xiiiij curatores vrbis fecit p. 199
 Alexander Imp. Christum in larario suo coluit p. 87
 Alciatus tuetur Africanum p. 77
 Alciatus reprehensus p. 9
 Aelius Gallus ex equestri ordine p. 137
 Aelius Gallus primus in Arabiam, arma Romana intulit p. 137
 Aelij Spartiani locus corruptus p. 197
 Aelius Tubero Stoicus p. 135
 Aemiliij nomen, Corneliorum gentis fuit p. 37
 Aemilius Macer sub Alexandri imperio floruit p. 124
 Aemilius, Papinianus vocatur p. 10
 Antistius antiquæ libertatis amator p. 41
 Antistius Labeo, veterum Iurisconsultorum princeps p. 40
 Antistius Labeo, prætor tantum fuit p. 43
 Antoninus Imp. latè Christiano educatus p. 93
 Antonius Augustinus Cartilium ab obliuione vindicavit p. 181
 Aphrica sub Proconsule p. 53
 Aquilius Prætor p. 156
 Aquilius clarior ex domu quam ex iuris scientia p. 157
 Aquilius index in causa P. Quintij p. 155
 Aquilius Gallus, præceptor Seruij Sulpij p. 154
 Aquilius Gallus auditor Mutij p. 154
 Aristonis cōsilio Trajanus vsus est p. 209
 Aristo longæ, & pertinacis valetudinis fuit p. 200
 Aristo Julianum extrema sua ætate familiarem habuit p. 211
 Arcadij Carisius magister libellor. p. 126
 Arrius Menander Consiliarius Alexandri Seueri p. 114
 Arrianus Antonini Pij præceptor p. 214
 Assessores, Consiliarij appellatur p. 83
 Assessor insignissimus quid p. 83
 Atteius familiaris Ciceronis p. 267
 Athenienses de Salamina contendentes, testem Homerii locum adduxerunt p. 36
 Ateius Pacuvius, Seruij auditor p. 169
 Atilicinus de iure respondit cum Nerua filio p. 202
 Angeli Potitianij error p. 74
 Aulus Casellius p. 229
 Aufidius Namusa inter decem Seruij discipulos p. 168
 Auditores Seruij quid p. 168
 Augustini iudicij p. 181
 Aufidius Tucca p. 168
B Alduini sententia, de cautione legi Miscellaæ adiecta, explosa p. 22
 Bernardus Malcius è coriaria ad legum scientiam accessit p. 39
 Beneficiorum origo p. 51

T A B V L A.

Berytos vrbs, in qua celebre legalis sciē- tie gymnasium		Capitoni studia ciuilia principatum in vrbe dedere	p. 223
Berytos legum nutrix	p. 4	Capito Ofilij auditor	p. 223
Be.nardinus Rutilius reprehensus	p. 79	Capito senex sub Tyberio moritur	p. 223
Bernardinus Rutilius reprehensus	p. 65	Cascellius tempora Augusti Cæsaris at- tigit	p. 279
Brevia quid	p. 104	Cascellius actor causarū probabilis	p. 277
Briffonius reprehensus	p. 58	Capitolini locus elucidatus	p. 63
Brevia Edicta quid	p. 204	Cassius scepsimè sub nomine Caij solo citatut	p. 36
Bruto tres fundi fuere	p. 143	Cæcilij multi docti scriptores	p. 204
Brutus intra Præturā se continuit	p. 144	Cartilius Marci Imperatoris proauus maternus	p. 181
C			
C aius cur, <i>suna à Iustiniano appell-</i> <i>latus</i>	p. 78	C. Cassius à C. Cæsare ciuitate expulsus	p. 192
Caius Montani se ^c tator	p. 70	Centumviri	p. 106
Cæsia gens plebeia, sed honorata	p. 190	Ceruidius, non Seruidius	P. 74
Cautio Mutiana remediū vocatur	p. 21	Ceruidius Scæuola Iuris Coryphæus	p. 73
Caius Grammaticis familiaris	p. 76	Celius filius bis Consul fuit	p. 55
Caroli Martelli successores	p. 220	Celsus Prætor	P. 57
Capitonum cognomina à capite dicta	p. 219	Christiani non putabant licitum gerere honores	p. 94
Cæsius in Sardiniam deportatur	p. 192	Cinna à Servio processit	p. 170
Cautio velut Mutiana	p. 23	Cinna Consulatu Cæsar Augustus pater patriæ salutatus	p. 170
Callistratus sub Septimio Seuero & An- tonino filio	p. 197	Cinna contra Augustū coniurauit	p. 170
Cautionis Mutianæ vtilitas	p. 21	Cinna poëta alias à Iurisconsulto	p. 171
Cœcilius, iuris antiqui conditor	p. 204	Cinna prætor pater Iurisconsulti	p. 171
Cœcilius studiosus Homericæ lectionis	p. 205	Coenataphium quid	p. 116
Caius prænomen Auli Offilij	p. 166	Contrariæ scholæ autores in quibusdam conueniunt	p. 48
Cassius luminibus orbatus	p. 193	Cognomenta ab euentu tradita, ad po- steros propagantur	p. 200
Cassij tribunal, reorum scopulus	p. 194	Consilium exercere quid sit	p. 52
Cassius fuit Sabinianæ se ^c tæ	p. 156	Columba volatus faustum signū	p. 174
Cassius Sabinum excusat	p. 195	Cornelio Gallo primum Aegyptus pro- uincia commissa	p. 142
Cassius Cassianæ scholæ autor	p. 195	Crassus Responsorum morem condem- nat	p. 16
Cassij domus à Quadrato claro oratore possessa	p. 195	Cur Iurisconsulti membranis responsa sua apponebant	p. 81
Cælius ad iram proclivis	p. 217	Cur Saluius Julianus in indice primus numeretur	p. 1
Cælij sententia à Labeone probata	p. 217		
Cælius Antipater Iurisperitus	p. 218		
Cælius Antipater libros Annalium scri- psit	p. 219		
Capitoni Augustus Consulatum accele- rauit	p. 221		
Cuspiani error	p. 222		

T A B V L A.

Cuiacij sententia non probata	p.129	P. M. eandem cum Mutio Augure credunt	p.16
Cuspiniani error	p.191	Euerriculum maliciarum omniū	p.159
Cuiaci notatus	p. 21	Exilium, & deportatio in insulā,diffe- runt	p.193
Cur nemo Manliæ gentis M.	p.148	Ex Trebatio secta Proculeiana nata	
Cuiaci emendatio reprobata	p.59	p.179	
Cum quid Julianus dicit,& Marcellus consentit,verissimum!	P.73	F.	
Cur Pomponius Seruium patritium vo- cauerit	p.162	Fauius Mela à Modestino reprehēn- sus	p.208
Cuiaci sententia damnata	p.47	Fiscus priuatus, ærariū publicum	p.113
Cuiaci improbus	p.99	Florentinus in consilio Alexandri	p.76
D		Formula qua posthumi hæredes institui- possunt	p.156
D Ecretā regum apud Gallos manu procerum ob-signabantur	p.59	Fronto Emissenus	p.207
De quibus causis Centumuiri cognos- cebant	p.107	Frontonis cegnomē à fronte impositum	
Detrahi legatum, pro minus esse in le- gato	p.25	Fronto insignis orator	p.206
Decreta Frontiniana quid	p.207	Fufidij memoriam eruit Cuiacius	p.216
Differentia inter εσυνόεις & ἀγορεύ- ως, desumpta est ex Platone	p.17	G.	
D. Augustus primus instituit, vt ex auto- ritate eius responderent	p.30	G Alinaceus Vitellio, infelix augu- rium	p.175
Diminuere legatum non dicitur, sed mi- nuere	p.24	Gracchanus Historicus	p.134
Diu nomen nō dabatur Imperatoribus, nisi post mortem	p.82	Grauius Flaccus	p.181
Disceptatio inter Seruium, & Mutium		H.	
p.159	H Adrianus in iure sæpè pro Anto- nio Pio sumitur	p.77	
D. Ciprianus exilio multatus sub Paterno Proconsule Cartaginensi	p.123	Harmenopulus notatus	p.113
Differentia inter tractatū & quæstionem.		Homeri opera, à iuris autoribus magno in precio habita	p.36
Digestorum nuncupatio Iurisconsultis familiaris	p.9	Hotomani error de Publicio	p.172
Duo pacis decora, Antistius, & Capito		Hippocratis locus restitutus	p.117
P.43	I.		
E	I Abolenus, Traiani, Hadrianiq; tem- poribus	p.52	
E Dic̄tum perpetuum anno 15. Imperij Hadriani à Iuliano ordinatum		Iacobi Cuiaci error	p.76.
Edic̄tum perpetuum vocatur, ius perpe- tuum	p.6	Iabolenus contrariae sectæ à Labeone fuit	p.54
Equites inter plebeios numerātur	p.162	Iauolenus præceptor Iuliani	p.8
Error eorum qui Q. Mutium Scœvolam		Iactus, caput tantum leg. Rhodizæ	p.67
		Imperatores subscribere solebāt libellis,	
		& cum ijs Promagistri	p.58
		In omni quæstione Tractatus præmit- titur	p.14

T A B V L A.

In libris quæstionum Iurisconsulti non vtuntur verbo, constat	p.15	Licinius Proculus vir prauus , & callidus, vrbanae militiae impiger	p.33
Index Iurisconsultorum	p.1	L. 32 D. de leg. i.mendo purgata	p.62
Index philosophorum	p.eadem	L. si per errorem D. de iurisid. omnium iud. restituta	p.97
In indicibus, numerus librorum scripto- rum continebatur	p.ibid.	Licinius Rufinus Seueri Alexandri tem- poribus claruit	p.127
Indices fibann è membranulis	p.ead.	L cum seruus D. de leg. i. explicata , & emendata	p.70
Iusti Lypsi error	p.197	Liber Beneficiorum	p.51
Iuris ciuilis scientia,patromonij Scæ- uolarum	p.19	Liber Assessorum	p.185
Iurisperiti, sapientes appellati	p.44	L. i. C. si rector Prouinc. restituta	p.53
Iurisperiti, iuris studiovorum nomen mi- nus arrogans sumunt	p.44	Libri responsorum Papiniani in scholis legendi proponebantur	p.16
Ius populi, idem quodius ærarij	p.113	L. 64. § si seruo D. pro socio restituta , & explicata	
Julius Africanus orator	p.70	L. Tubero Prætor Vrbanus	p.173
Iunius , Gracchi ab amicitia Gracchanus appellatus	p.133	Locus Taciti restitutus	p.193
Julius Aquila	p.119	Locus Varronis emendatus	p.173
Iunius Blæsus Africæ præfuit	p.190	Lucius Lentulus primus codicillos intro- duxit	p.48
Iuentius L. Mutij auditor	p.157		M.
Iulianus quæstiones tractauit	p.70		
	L.	M auritanus in Alexandri consilio	
L ampridij error de Vlpiani libris ad Sabinum	p.26	p.68	
Laelius Hadriani temporibus vixit	p.201	Massurius Sabinus annorum fere 50. in equestrem ordinem relatus	p.27
Lampridius defensus	p.111	Massurius rubrica	p.28
Lampridij locus de Mætiano,mendo pur- gatus	p.66	Massurius à Paulo reprehensus	p.28
Lex Misella παλαιὸς ῥόμος nuncupatur	p.22	Massurius Tyberij téporibus floruit	p.28
Lex scribit de auro arg. leg. explicata , & Cuiacij emendatio non probata	p.23	Marcellus Antonino Pio familiaris	p.71
Lex Rhodia,domina maris	p.67	Marcellus homo modestus, & frugi	p.72
Legum Σωματοποία	p.44	Marcellus vigilantiæ suæ ostentator	p.72
Legis Iuliæ de vicesima caput ante Iusti- nianum sublatum	p.125	Marcellus Cassianæ sectæ	
Lex i. de resp. prud. Cod. Theod. resti- tuta	p.12	Mecius Iuris. eadem ætate, qua Papinia- nus vixit	p.208
Lex xj D.de minor.mendoza	p.199	Manilius,verus Iurisconsultus	p.146
Lex Cincia	p.107	Manilius consulatu,M. Cato mortem objit	
Lex si vsufructus D.de iure dot. explicata	p.21	p.146	
Libertas nimia Cascellium intra Questu- ram retinuit	p.178	Mærianus Consul suffectus	p.66
		Mærianus Cassianæ sectæ	p.66
		Massurius Capitonis sectam sequutus est	
		p.31	
		Maniliiana leges	
		M. Cælius Tribunus plebis	p.147
		p.219	

T A B V L A:

M. Pomponius Grāmatieus ex oratione Tiberium reprehendit	p. 221	Nemo Scēuolarum Censor fuit	p. 19
Mammæa Alexandri mater Origenis stu- diosa	p. 87	Neotericus Iurisconsultus in libris de Re- publ. Papiniani responsum damnans, reprehensus	p. 13
Martianus sub Antonino non paruæ au- toritatis	p. 115	Neratius Pegasi sētator	p. 49
Massurius Sabin⁹ Labeonis successit	p. 223	Neratius Traiano charus	p. 49
Mimitius, siue Minutius	p. 188	Neratius sub Hadriano Consul	p. 49
Minutius de re nautica scriptis	p. 189	Nicephorus explicatus	p. 4
Minutius Sabini sētam sequutus	p. 189	Notati, qui Panderarū opifices, integros non habuisse libros Iurisconsultorum putant	p. 3
Minutius felix Romæ insignis causidi- cus	p. 189	Nobiles, boni appellati	p. 87
Moris erat quum quis testamentum con- deret, Iurisperitos vocare	p. 47	O.	
Modestinus poeseos amator	p. 121	O Filius Trebatio, & Cassellio doctior	
Modestini locus restitutus	p. 119	p. 166	
Mos subscribendi libellis desumptus à Julio Cæsare	p. 18	Offilius verborum proprietati anxie stu- duit	p. 167
Modestiuus sub Alexádro Seuero	p. 120	Officium Consulis	p. 52
Modestinus Maximini iunioris præce- ptor	p. 120	Ominosum in locum mortui Consulis vocari	p. 42
Multi Mutij Iurisperitissimi	p. 18	Omnia maritima negotia, Rhodie defi- niuntur lege	p. 67
Q. Mutius Scēuola, ex Mutia familia	p. 17	Optimi & Maximi Principes	p. 86
Mutius Scēuola à Crasso Iurisperitorum eloquentissimus, & eloquentium Iurisperitissimus appellatur	p. 18	Optimas quid	p. 86
Multi ex Seruio, tanquam ex officina Iu- risprudentiæ profecerunt	p. 163	Operis verbū apud Rom. explicatū	p. 44
Multa quæ olim prænomina fuerunt, co- gnomina postea facta sunt	p. 166	P.	
Mutius ius ciuale in artem redigit	p. 23	P aternus rei militaris diligentissimus	
Mutius primus Cautionum formam in- troduxit	p. 21	p. 123	
Mutius Augur, legum vates dicitur à Va- lerio	p. 19	Papirius Fronto nepos Oratoris	p. 206
Mulier quinq; lib. uno fœtu enixa	p. 77	Paulus non Patauinus sed Tyrius	p. 98
Murius Scēuola ludū scuprorū amauit	18	Paulus homo Græcus	p. 99
Mutius Scēuola optime pila lusit		Paulus Christianis infensus	p. 99
N.		Paulus assessor Papiniani fuit	p. 101
Nerua filius 17. anno ætatis suæ, de iure responsitauit	p. 226	Patritij tantum Senatores, vel Senatorij ordinis	p. 162
Nerua filius Proculi tēporibus vixit	p. 226	Paconius legatus C. Syluani	p. 190
Nerua Iurisconsulti Cocceij dicti, non Licinij	p. 226	P. Mutius obiit morbo pediculari	141
Nerua pater Tyberio familiarissim⁹	p. 225	Papiniani quicquid scriptorū erat Impp. retinuerunt	p. 12

Gh

T A B V L A.

sum Bassiano factum desumpsit	p.13	Præf. vrbi amici vocantur ab imperato-
Papinianus securi percussus, nō gladio	p.14	ribus
Papirius Iustus Antonini & Veri consti-		p.85
tutiones compilavit	p.98	Principes ciuitatis P. Mutius, Manilius,
Papin responsa Paulianis difficiliora	p.16	Brutus
Papinianus Bassiani iussu necatus	p.13	p.145
Papinianus multos discipulos habuit	p.12	Publicius prætor
Pactumeius Clemens Iurisc.	p.68	p.172
Patritij permulti in plebeias transi erun-		Publicianum Edictum
familias	p.162	p.172
Patritijs inter pedites militare, ignominiae		Puteolan libros assessoriorū scriptis
nota	p.163	p.185
peritauri libri quid	p.46	Publica iudicia quid
Periculū, si seruos à liberis cultus distin-		p.117
gueret	p.84	Purpura adorabatur
Pedius Orator	p.200	p.83
Picus Martius	p.173	Pythagoreorum ἀντικεῖσθαι
Plautius, Syluanorum nomen	p.196	p.103
Pomponij verba suo loco redditā	p.154	 Q.
Pont. Max. fuit Mutius	p.19	Vi offerebat preces Imperatori, ap-
Pomponius Labeonis sectam minime		ponere solebat sententias Iurisc. que-
probauit		pro eo sentiebant
Pomponij verba transposita	p.136	p.30
Pomponij cum Cicerone conciliatio, de		Quid aurei libri
Bruti libris	p.144	p.80
Posteri Hugonis Capeti, non diciti sunt		Qui Saturnini in scholis appelletur
Capeti	p.220	p.188
Pomponius 78 anno scriptis	p.61	Quid sit corpus Ciuite, & corpus Cano-
Pomponius Philosophus Stoicus	p.61	nicum
Postiores Iurisconsulti nullo sectarum		p.44
studio tenebantur	p.37	Qui preces Imperatori offerebant, sen-
Proculi sententia in omnibus ferè sen-		tentias Iurisc. apponebant
tentijs præualuit	p.37	p.121
Proculus sub Othonē præfectus præto-		Quid sit è patritijs exire
rio	p.33	p.162
Proculi tempore, iuris scientia in duas		Questionum tractandarum modus gra-
diuisa familias	p.34	tus Iurisconsultis.
Proculeiani, diuersæ scholæ autores vo-		p.14
catai	p.34	Q. Grauius præco
Prædicator Cascellius	p.178	p.118
Præfectus prætorio, qualis in iure à Tibe-		Quis Brutus fuerit Iurisconsultus
rio institutus	p.120	p.142
Princeps lensus in suo dolore, Reip. in-		Q. Mutius Scæuola à Mario interf.
iurias largiri non debet	p.221	p.20
Promagistri officium	p.58	 R.
		R. Egulæ Catonianæ quis autor
		p.135
		Romæ, viri tantum magnæ autori-
		tatis, secessibus vtebantur
		p.43
		Rutilius vir doctus
		p.149
		Rutilij orationes iejunæ
		p.149
		Rutili rei militaris scientia præstitit
		p.150
		Rutili à quo appellati
		p.150
		Rutilius à Scauro in Consulatus petitio-
		ne superatus
		p.153
		Rutilius Ruffi coloris
		p.153
		Saluius Julianus Σαλούιος Καίσαρ
		p.3
		Saluius Julianus vixit temporibus Pij. p.7
		Saluius Julianus insubet Mediolan. p.7
		Saluius Julianus, proauius Juliani Aug. p.8
		Saturn. libros ad Edictū cōposuit p.186
		Saluius Julianus perpetuum composuit
		Edictum
		p.4
		Saluius Julianus Aristonem per Episto-

T A B V L A.

Iam consuluit super parte Edisti	p.5	Ter.Clemens Consul cum Tertull.	p.68
Scipio à Manilio obsidionali corona do-		Tertyllianum S.C. sub D. Pio factū	p.7
natus	p.147	Tertij anni auditores,Papinianistæ voca-	
Scœuola à Claudio derisus	p.74	bantur	p.11
Scœuola variavit aliquando	p.76	Trebatiſ ostentatio in respondendo	p.178
Sextus Aelius cordatus appellatur	p.139	Tertullian⁹ maximus iuris interpres	p.95
Serapia mulier quatuor liberos eodē tem-		Tertullianus Iurisc, non autor Christia-	
pore enixa	p.201	nus	p.95
Sext. Aurelius Victor restitutus	p.8	Tertullianus Christianus sub Septimio Se-	
Seruius Sulpitius notas in Mutij libros		uero floruit	p.96
scripsit	p.142	Tertullianus Christianus,cum Iurisc. affi-	
Sextus Pomponius inter Papinianī difci-		nitate coniunctus	p.97
pulos	p.61	Trebatiſ in Britanniam cum Cæſare	
Senatus consulti à Cicerone relati verba		profectus	p.175
restituta	p.220	Treuiti Galliæ Belgicæ populi	p.175
Seruius Sulpitius Lemoniæ tribus	p.158	Treuiti Capitales	p.175
Senatusc. Rubrianum	p.103	Trebatiſ in Iure Ciuiili singularis memoria	
Sextus Pompeius Iurisc. patruus Cn.		p.176	
Pompeij	p.227	Triphoninus Papiniani discipulus	p.110
Sextus Pompeius eruditus in Philoso-		Tribunalia Magistratum erant	p.90
phia	p.227	Tribonian⁹ error	p.78
Sextus Cæcilius in area Palatina salutatio-		Tuberon⁹ autoritas magni ponderis	
nem Cæſaris operitut	p.204	apud Celsum	137
Seruilius,alius à P. Seruilio augure	p.213	Tubero causis agendis operā dedit	p.138
Seruilius Iurisc. sub Nerone obiit	p.213	Turpe patritio & nobili viro causas orāti,	
Seruilius ad Q. Mutium accedere non re-		ius ignorare	p.159
cusauit	p.159	Tuscanus orator eloquentissimus	p.228
Seruilius Consul cum Marcello	p.162	Tuscius Fuscianus, Legatus Numidiæ,sub	
Seruij consilia ad concordiā spectant	p.161	D. Pio	p.228
Seruilius Consulatus repulsam tñlit	p.106	Tudites,mallei sunt	p.222
Seruilius in legatione obiit	p.161	V.	
Sextus Pedius Iurisc. ante Vlp.vixit p.100		V alerii Verani meminere auctores	
Sene&tutis non inertis honestum munus,		p.199	
confulentibus respondere	p.29	Valerius Seuerus sub Ant.Pio vixit p.198	
Soror appellata,quod seorsū nasciturp.	46	Vaffrities quid sit	p.30
Stipendia pedibus facere, plebeium	p.163	Varius Lucullus, non multo iunior La-	
Statua Seruij Sulpitij, p rostris positap.	167	beone	p.215
S ola sacerdotalis Pontif. Iudæoru p.194		Verbo , quidam,vtuntur Iurisc. cum alios	
Subscriptio libellis apposita, annotatio		notant	p.102
vocatur	p.59	Verbal. 3. D: mand. restituta	p.187
Sutrinā ingenui hoēs olim discebāt	p.39	Venuleius græcis litteris operā dedit p.8	
Suetonij de Antistio Labeone iudicium		Velleianum S. C. de intercessionibus ap-	
non probatur	p.42	pellatur	p.108
T.		Venuleius Saturninus sub Alexandro Se-	
T Am formosus,quam Mecius sibi vi-		uero	p.82
detur	p.209	Vindius Varus Ciciliæ legatus	p.177

T A B V L A.

Vinius ætate Proculi vixit	p.186	Vlpianus ex Phænice Tyriorum Colonia
Vitellius magni nominis autor	p.215	p.82
Vitellius procurator Augusti	p.216	Vlpianus Christianis infensus p.88
Vindii consilio Anton. Pius yslus est p.197		Volcatius præceptor Cascellii p.179
Vlpiani prudentia	p.84	Volusius Mætianus Antonini Pii præ-
Vlpianus sacrorum scriniorum magister		ceptor p.66
p.84		Vrseius Ferox, Proculeianus p.205
Vlpianus præf. prætorio	p.84	Vtilitas cautionis Mutianæ p.22
Vlpianus à militibus interficetus	p.85	Vxor Catonis Iuris filia Pauli p.135

B R R A T A.

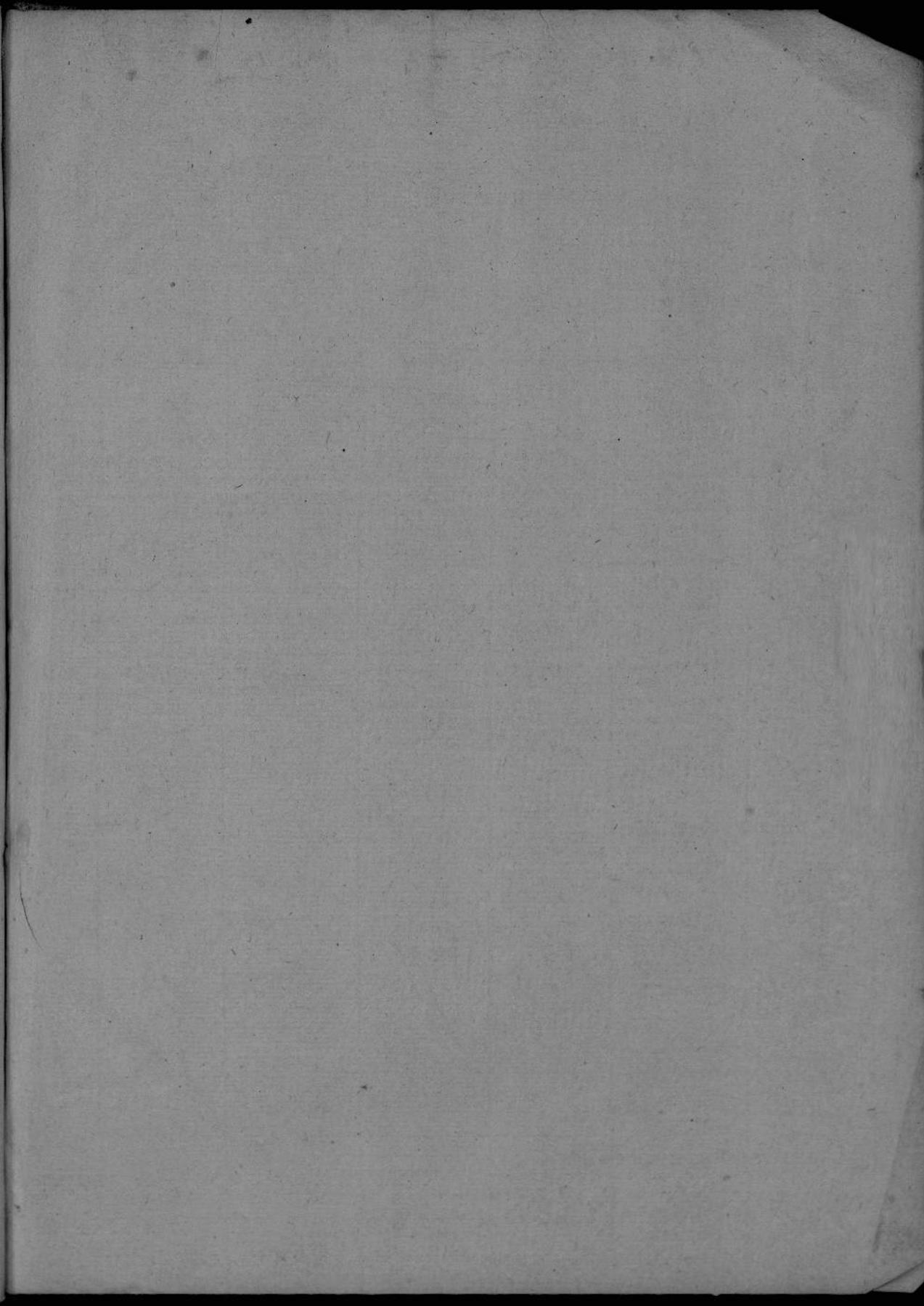
pag 7 pro *Antonio Pio* respondendum *Antonino Pio*. Item lin. 27 pro *M. Antonio* rep. *M. Antonino*. p.14 l. 18 pro *Mitio* repon. *Mitio*. p.22 pro & lex l. *Iulia* repon. & lex *Iulia*, p.16 pro *Heliogabalus* repon. *Heliogabalus*, item l. 24 pro *paterne* repon. *pater ne.* item l. 26 pro *cuius* indice, repon. *cuius* in indice, & subsequenter pro *mentio in Sabinus* repon. *mentio. Sabinus.* &c. pag.28 pro *scribitur apud Grecos*, repon. *scribatur*, &c. p.29 l.vlt. pro *iphsis* *scribant*, repon. *iphsis* *scribebant*, p.30 l. 5 pro *beneficio*. repon. *beneficio*, item l. 18 pro *indagentem* repon. *indagantem*, p.32 pro *Gellius* *librum primum* *Memorabilium* lib. v. repon. *Gellius* *librum primum* *Memorabilium* citat lib. v. pag.36 pro *quod ea* *earum legum*, repon. *quod earum legum*, p.37 l.vlt. pro *fortasse* repon. *fortasse*, p.39 pro *Alpheus rafser* repon. *Alphenus rafser*, p.45 pro lib. vij cap. vii repon. lib. vij cap. vii. p.47 pro *in lege j de D. Aedil.* repon. in l.j D. *Aedil.* item l. 18. pro *Memorat idem* repon. *memor est idem*, p.52 pro *in l.2 D orig. iur. leg. en l.2 D de erig iur.* p.54 pro *cum sermo* repon. *cum sermo*, p.60 pro *in indice* rep. *in indice*, p.66 pro *auti aut liberti* rep. *auti liberti*, p.67 pro *xpdrvtaq* repon. *xpivrltaq* p.78 pro *antiquorum* rep. *antiquarum*. p.89 pro *lex Iulia* & *Poppæa* rep. *leg. Iulia* & *Poppæa*, p.100 pro *impleri* se repon. *impleuisse*, p. 101 l.30 *coem* repon. *coem*, p.104 pro *silicet* rep. *scilicet*, p.106 pro *temansisse* rep. *remansisse*, p.108 pro *pacronatus* repon. *patronatus*, p.112 pro *dissimili* *argumento* *scire* rep. *non dissimili* *argumento* *scire*, p.115 pro *duarum legem* repon. *duarum legem*, p.111 pro *interpretanda* *sit* rep. *interpretanda sunt*, p.115 pro *Antonini Gonani* repon. *Antonij*, &c. item ead pag pro *Aradius* rep. *Aradius*, p.127 pro *Manifecto* rep. *manifesto*, p.136, pro *P. enim Virgil* rep. *P. enim Virginium*, p.137 pro *vitam j* rep. *vitam j*, p.39 pro *a vrbe* rep. *ab vrbe*, p.143 pro *schola* *fuit itaque* rep. *schola*. *Fuit itaque*, &c. p.151 pro *superatus* rep. *superatus*, p.176 pro *cum ex eorum cognomine* rep. *cum ex eius cognomine*, p.194 pro & *industrios* *pax*, &c. repon. & *industrios*, *ae ignavos* *pax*, &c. p.206 pro *Popirius Fronto* repon. *Papirius Fronto*.

Ex Ioannis Berryandi vita.

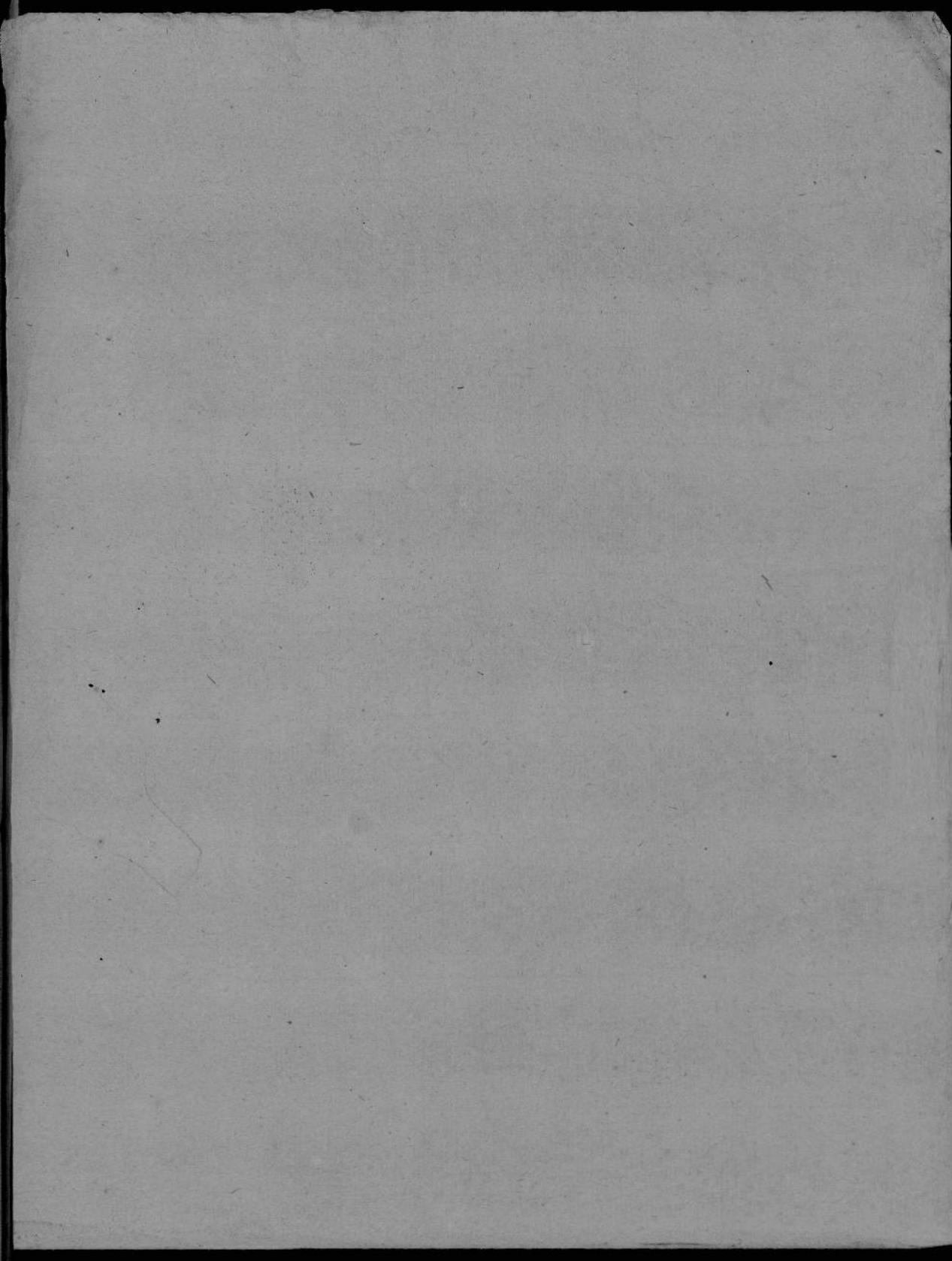
pag 5 pro *tanquam* rep. *tanquam*, p.6 pro *viribus viribus* *vinci* repon. *viribus vinci*, ead. p. pro *Sept. anno enim Cal. Febr. 1589* respon. *Sept. enim Cal. Febr. ann. 1589* p.24. pro *iis eis reddit utrum* repon. *iis eis redditutum*. p.18 pro *de more* repon. *ex more*.

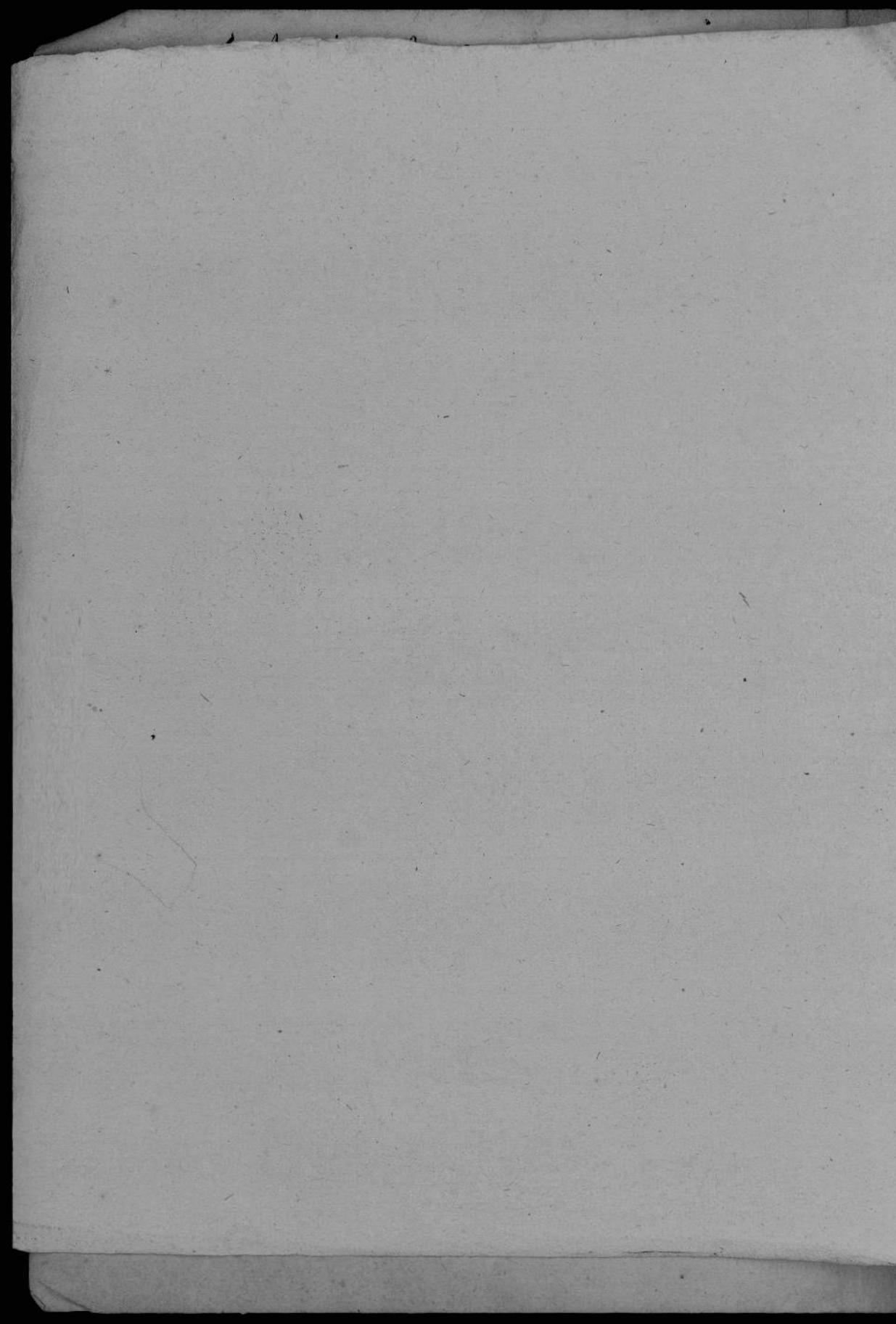
F I N I S.

Empres chez Raymond. 2 oct. 1703. 15:^o

88

Digitized by srujanika@gmail.com